

ПОЛІТИЧНА БІБЛІОТЕКА
КОМІТЕТУ УКРАЇНЦІВ КАНАДИ

Данило Лобай

DK
508-62
L79
N4
с. 14

**Непереможна
Україна**

Факти про боротьбу Москви з українським
націоналізмом на культурному фронті
по другій світовій війні

ВИДАННЯ
КОМІТЕТУ УКРАЇНЦІВ КАНАДИ
ВІННІПЕГ — 1950.

НЕПЕРЕМОЖНА УКРАЇНА

Printed in Canada.

ДАНИЛО ЛОБАЙ

НЕПЕРЕМОЖНА УКРАЇНА

ФАКТИ З СОВІТСЬКИХ ВИДАНЬ ПРО БОРОТЬБУ МОСКВИ
З УКРАЇНСЬКИМ НАЦІОНАЛІЗМОМ НА КУЛЬТУРНОМУ
ФРОНТІ ПО ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ

diasporiana.org.ua

ВИДАННЯ
КОМІТЕТУ УКРАЇНЦІВ КАНАДИ
Вінніпег — 1950

Авторські права застережені

Printed by: The "NEW PATHWAY",
184 Alexander Ave., Winnipeg, Man.

ВСТУПНЕ СЛОВО

Ця праця виходить у світ накладом і коштом Комітету Українців Канади у Вінніпегу. Але написати її я міг лише завдяки підтримці добрих людей, які повірили мені на слово, що вона може бути видана. Із них найбільше допомогли мені в цій роботі Дмитро Лазар в Торонто й Василь Довгань в Дігройті. Їм обидвом, а також кільком іншим приятелям, що їх імен не згадую, належиться прилюдна подяка. А вже на особливу подяку заслуговує тут п. Дмитро Білошицький в Торонто, без кооперації якого ця праця не була б появилася з таким змістом, як вона є тепер.

Тут є обговорена боротьба Москви проти українського націоналізму на ідеологічно-культурному фронті по другій світовій війні. Вона не доведена до останніх днів, бо її треба було б далі постійно рекордувати. Але й наведених тут фактів є досить, щоб цілковито вибити ґрунт зпід ніг явних і маскованих вислужників Москви, які кажуть, що Радянська Україна є вільною і незалежною державою. Ці факти з совітських видань незаперечно доказують, що Україна є під абсолютною диктатурою Кремля навіть в чисто культурних справах. Вони доказують також, що большевицька імперіялістична Москва не може вбити українського духа, української національної ідеї, хоч вона вже близько 30 років панує на Україні при допомозі терору.

Данило Лобай.

Вінніпег, січень 1950.

Розділ І.

ПРАВЛЯЧА РОЛЯ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ В СОВІТСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

Три роди москвофільства

До революції 1917 року Москва весь український національний рух звязувала з іменем гетьмана Івана Мазепи й називала “мазепинцями” всіх українців, що працювали для справи визволення України і навіть на полі української культури.

В той час на Великій Україні були також несвідомі національно “малороси”, а на Західній Україні (в Галичині й на Буковині) — москвофіли, які не признавали існування окремого українського народу й уважали себе синами одного великого “русского” народу під проводом білого царя. За свою вітчизну вони не визнавали Україну, але “матушку Росію”. Всіх українців вони також клеймили “мазепинцями”.

Після революції 1917 року, коли український нарід створив був Українську Народну Республіку, яку Москва остаточно здушила в тяжкій, нерівній боротьбі, наступ на українство пішов під іншим гаслом. Тому, що в збройній боротьбі між Україною і Москвою провідну роль відіграв Симон Петлюра, Москва повела боротьбу проти українців як проти “петлюрівців”. Зникли “мазепинці” — з’явилися на їх місце “петлюрівці”.

Підчас революції 1917 року й боротьби за волю України зникли з лиця землі галицькі москвофіли. Можна сказати, що не стало також “малоросів” давного типу на Великій Україні. Але на їх місце з’явилися приклонники Москви іншого типу. Це — українські комуністи. Одні

з них щиро вірили, що в цей спосіб служать Україні — радянській; робітничо-селянській, яка може існувати лише в тіснім союзі з такою ж Росією. Вони були на Великій Україні. А в Галичині під Польщею також були такі українці, що повірили в Радянську Україну. Але попри них до комуністичного руху прилучилися бувші відкриті лідери галицького москвофільства, як ось др. Кирило Вальницький та інші. Вони не вірили в Радянську Україну, але в Совітську Росію, яка заступила їм “матушку Росію”. Ці українські комуністи також повели боротьбу вже не проти мазепинців, але проти петлюрівців. За ними, розуміється, підтягали в один голос українські комуністи в Канаді і Сполучених Державах.

Заледви втих гук гармат після другої світової війни, як Москва розпочала новий похід проти українства, цим разом ще під іншим кличем. Захопивши силою зброї всі українські землі, а навіть дальші землі на захід, Москва не бачить більше загрози з боку “петлюрівців” і про них майже не згадує. Але вона боїться самої ідеї української державності, самої свідомості українського національного “я” в українськім народі — і намагається їх з корінем вирвати. Тому вона повела кампанію проти творців української історії й літератури — проти Грушевського і його “школи”. Замість Петлюри, для Москви став тепер небезпечний славний український історик професор Михайло Грушевський. Хоч він вже давно в гробі, але залишилися його твори — і це не дає Москві спокою. Тому нагінка на всіх, що пишуть історію України за “школою” Грушевського.

В останніх пару роках появилася також в Канаді й Америці новий рід москвофілів або совітофілів. Вони, бачите, не малороси на Великій Україні за царських часів і не галицькі москвофіли вперед першої світової війни. Вони й не українські комуністи, що появилися між двома світовими війнами. Бо комуністами себе не називають, хоч і виступають разом з комуністами і дістають від них признання за свою роботу.

Новітні москвофіли, які вийшли з українського національного табору, щойно тепер відкрили “українську державу”, про яку відкриті комуністи знають вже поверх 30 років. Цих москвофілів не можна навіть назвати новими “зміновиховцями”, бо дійсні зміновиховці, повіривши обіцянкам і запевненням совітської влади, що їм вільно буде працювати для української культури, повернули були з еміграції на Україну до тої праці — і по них опісля і слух загинув. Ці ж панове в Канаді й Америці за всяку ціну хотіли б лише вислати скитальців “на Україну”, а самі вони зовсім не збираються вертати туди, звідки приїхали.

Всім відомо, що В. Свистун їздив по деяких більших містах Канади й виголошував промови, які потім друкувалися в комуністичних газетах і навіть виходили окремими брошурами, які він вислав безплатно на різні адреси. Він їздив з своїми промовами навіть до Америки, де разом з ним виступав редактор “Громадського Голосу”, підкреслюючи цим їхню ідеологічну і політичну єдність. Про виступи Свистуна в Америці писали дуже прихильно комуністичні “УЩВісти” і той самий “Громадський Голос”. Всі вони творили немов один спільний фронт.

Але ніколи Свистун не сказав ще в своїй промові (як вони були надруковані в пресі), ані “Громадський Голос” ніколи ще не написав, що на Україні є комуністична партія, яка всім керує. Вони завсіди представляють справу так, що нібито сам український нарід рішає про свої справи, що сам він править собою.

Комуністична партія править державою

Коли хто хоче говорити щось про нинішню Радянську Україну — і хоче говорити чесно і знає, про що говорить, — він мусить говорити про комуністичну партію. Лише крайні політичні ігноранти або звичайні дурисвіти замовчують існування цієї партії. Бо Радянська Україна є нині нерозлучною частиною цілого Совітського Союзу, а той Союз, як всім нам відомо, створила при допомозі диктатури

комуністична партія, вона керувала ним від самого початку і керує досі. В перших роках по большевицькій революції 1917 року, яку підготувала і перевела та сама політична організація, вона називалася Російська Комуністична Партія. Пізніше вона змінила назву на Всесоюзна Комуністична Партія (большевиків), або в скороченні ВКП(б). Її головний осідок був і є в Москві. Там є Центральний Комітет партії, її Політичне Бюро (Політбюро), Організаційне Бюро (Оргбюро) і Секретаріат. Це є найвищі тіла партії і вони правлять цілим Союзом, включно з Україною, при помочі партійних організацій, вищих і нижчих, по цілій великій державі, а вже комуністичній партії є підчинені армія, поліція, суд і всі інші органи державної влади.

Правлячу ролю комуністичної партії в цілм Союзі — і тим самим на Україні — забезпечує сама конституція СРСР, ухвалена 5 грудня 1936 року, яка говорить (цитую з радянського українського тексту):

“Найбільш активні і свідомі громадяни з лав робітничого класу і інших верств трудящих об'єднуються у Всесоюзну Комуністичну Партію (більшовиків), яка є передовим загonom трудящих в їх боротьбі за зміцнення і розвиток соціалістичного ладу і являє собою **керівне ядро всіх організацій трудящих, як громадських, так і державних**”. (Підкреслення мої. — Д. Л.).

Ясно з того, що в Союзі керує всім комуністична партія з централею в Москві і що цілий державний апарат, почавши від урядів у Москві й Києві та в столицях інших номінальних республік, а скінчивши на головах сільських рад (сілрад), підлягає і підчиняється комуністичній партії. Державний апарат виконує лише те, що комуністична партія вирішить і прикаже. Для формальности є ще з'їзди Рад, Верховні Ради і їх Президії, в імени яких видаються ріжні “укази”, але все, що вони роблять і одногласно ухвалюють, є наперед підготоване і вирішене відповідними органами комуністичної партії. А й самі ці люди по Президіях і Верховних Радах також комуністи і вони підчиняються партійним розпорядкам.

Навіть дальший світ щораз більше пізнає структуру совітської держави і ми не раз читаємо тепер, що той або інший совітський діяч, який вибивається на провідне місце, є членом Політбюра. Не сказано, що він є членом совітського уряду або якої високої державної установи, але членом Політбюра комуністичної партії. Або пишуть, що Совітським Союзом правлять 14 людей в Політбюрі. Бо в дійсності Політбюро є найвище тіло і воно править державою при допомозі величезного апарату, який є рівночасно і партійним і державним апаратом.

Партія вища від уряду

Декому це може виглядати дивно, але фактом є, що комуністична партія є вища від совітського уряду. Найкращим прикладом для цього може послужити особа Сталіна. Всім відомо, що Сталін став прем'єром Совітського Союзу щойно перед вибухом німецько-совітської війни. Попередно він навіть не був звичайним членом уряду. Але всім відомо також, що після смерті Леніна володарем совітської держави був Сталін. Коли чужоземні дипломати, як Ерію, Ляваль, Іден, Рібентроп, їздили до Москви й вели переговори з Літвіновим чи Молотовим, то ніколи ці конференції не мали успіху, поки в них не взяв участь Сталін. Аж коли "сам" Сталін прийшов на нараду, тоді переговори кінчилися успішно й опісля ми бачили фотографії Сталіна з дипломатами в газетах і журналах.

Як же це так? Сталін не був ніяким міністром, не був генералом, маршалом або генералісімусом, а мав найвищий авторитет в державі! Відповідь проста і ясна. Він був тоді — і є тепер — генеральним секретарем комуністичної партії. А цей уряд є вищий і важніший у совітській державі, як всі інші уряди й титули, що він має тепер. І всі ті титули він дістав лише тому, що був генеральним секретарем партії.

Крім Сталіна є ще чотири інші секретарі Центрального Комітету комуністичної партії, але всі вони підрядні.

Треба також зазначити, що Сталін ніколи не підпису-

вався “генеральний секретар”, лише “Секретар ЦК ВКП(б)”. Так підписуються й інші секретарі партії, особливо тепер, коли Сталін підписується як “Голова Ради Міністрів СРСР”.

На Україні нема “української комуністичної партії”

На цілий Світовий Союз, включно з Україною, є лише **одна** комуністична партія. Тому вона й називається: **“Всесоюзна”**. Нема там іншої комуністичної партії, як і взагалі нема ніякої іншої партії. Отже й нема “української комуністичної партії”, про яку часом пишуть в газетах неознайомлені зі справою.

В перших роках після завоювання України більшовиками була дійсно “Українська Комуністична Партія”, яка навіть внесла аплікацію, щоб її прийняти до Комуністичного Інтернаціоналу як партію від України. Але що в Комінтерні верховодили ті самі, що завоювали Україну, УКП до Комінтерну не прийнято й остаточно її зліквідовано. В. Винниченко і В. Левинський, які опинилися були на еміграції, очолювали Закордонну Групу Української Комуністичної Партії і видавали газету “Нова Доба”, що була органом цієї групи.

Тогочасні члени Української Комуністичної Партії домагалися для себе на Україні лише тих прав, що їх мали російські комуністи в Росії і на Україні. Але Москва на це не погодилася, бо вона хотіла безпосередно контролювати Україну. Тому крім армії і чека, а пізніше ГПУ й НКВД, вона мала на Україні свою власну партію, до якої належали також українці. Але це не була українська комуністична партія і в ній дійсний провід завжди мали неукраїнці.

Ця партія, яка є на Україні й сьогодні (і нема там ніякої іншої партії), називається “Комуністична Партія (більшовиків) України”, в скороченні “КП(б)У”. Хоч вона має відмінну назву від всесоюзної партії, то на ділі вона не є окремою партією, але складовою частиною “Всесоюзної Комуністичної Партії (більшовиків)”, такою самою частиною, як, наприклад, Московська або Ленінградська обласна

частина партії. Правда, КП(б)У має свій Центральний Комітет і своїх секретарів, але їх права і функції такі самі, як Обласних Комітетів (Обкомів) і секретарів Московської, Ленінградської або якої іншої області.

Що відмінна назва КП(б)У не означає ще, що це є окрема українська комуністична партія, може послужити за приклад і той факт, що в Галичині під Польщею була нелегальна Комуністична Партія Західної України (КПЗУ). Але ніхто не скаже, що Галичина або Західна Україна була тоді окремою державою, і так само КПЗУ не була окремою партією, хоч мала свій Центральний Комітет. Вона була складовою частиною Комуністичної Партії Польщі (КПП) і підлягала Центральному Комітетові КПП. Цілком так, як КП(б)У підлягає ВКП(б).

В КП(б)У найвищий і найважніший пост має секретар Центрального Комітету, але він не називається “генеральний секретар”, тільки “перший секретар”. Підписується він: “Секретар ЦК КП(б)У”. Крім нього є ще два інші секретарі, але вони підлягають першому секретареві.

Помічні секретарі компартії на Україні (другий і третій) часом бували українці, але не завжди. Наприклад, перед присланням Хрущова на Україну першим секретарем був Косіор, а крім нього були ще секретарами Постишев і Попов. Усі три були неукраїнці, хоч Постишев вбирився часом в українську вишивану сорочку, і ні один з них не вмів навіть по українськи говорити. Свої промови вони виголошували по російськи. Це підтверджують люди, що були в той час на Україні і бачили й чули тих секретарів. Але комуністична преса в українській мові — на Україні і в Канаді — називала тих неукраїнських секретарів — “вождями українського народу”. Сьогодні про них і собака не гавкне.

Перші секретарі компартії на Україні — неукраїнці

Коли ж взяти перших секретарів комуністичної партії на Україні, то ні один з них ніколи не був українцем. Той найвищий пост з ласки Москви займали Молотов, Квірінг,

Каганович, Косіор, Хрущов, знову Каганович, знову Хрущов і нарешті Мельніков. За винятком Кагановича ні один з них не вмів навіть по українськи говорити.

Хрущов спершу був лише секретарем компартії. Але підчас останньої війни, коли Сталін був уже прем'єром цього СРСР, Хрущова назначено також прем'єром України. Ці два найвищі і найважливіші пости — першого секретаря компартії і голови уряду — він займав до березня, 1947. Від 4 березня, 1947, першим секретарем компартії на Україні став Лазар Каганович, неукраїнець, який займав високі пости в Москві і вже попередно був партійним секретарем на Україні, а Хрущов залишився лише на пості прем'єра. Та 26 грудня, 1947, знову наступила зміна: Кагановича забрано до Москви, Хрущова назначено першим секретарем компартії, а прем'єрство доручено Д. Коротченкові. Нарешті повідомлено з Москви 18 грудня, 1949, що Хрущова назначено одним з секретарів компартії в Москві, а на його місце першим секретарем комуністичної партії на Україні став нікому невідомий Л. Г. Мельніков.

Про Хрущова, який найдовше за всіх був першим секретарем компартії на Україні, є така згадка в **“Нарисі Історії України”**, що її видала Академія наук УРСР підчас останньої війни і перевидало комуністичне **“Українське Життя”** в Торонто в 1944 році:

“З приїздом на Україну (в січні 1938 р.) найближчого соратника Сталіна М. С. Хрущова, якого більшовики України обрали секретарем ЦК КП(б)У, справа викорчовування решток ворогів і ліквідація наслідків шкідництва пішла особливо успішно”.

А до 1938 року ніхто на Україні не чув про ніякого Хрущова. Ніколи не було про нього ніякої згадки в комуністичній пресі з України. А він вже не молодик — має 56 років, коли пишуться ці рядки. І на Україну його було прислано з Москви, де він був партійним секретарем московської округи.

КП(б)У заснована в Москві як складова частина російської партії

В тому самому “Нарисі Історії України” комуністичного видання читаємо також про перший

“з'їзд більшовиків України, що відбувся в Москві, в липні 1918 року. Цей з'їзд організаційно оформив існування **КП(б)У, складової частини РКП(б)**, і мав величезне значення для розгортання партійної роботи на Україні”.

(Підкреслення тут і далі мої, за винятком тих місць, де зазначено, що “підкреслення в оригіналі”. — Д. Л.).

Отже виразно сказано в офіційній совітській історії, що КП(б)У була заснована в Москві і що вона була складовою частиною РКП(б) — **Російської Комуністичної Партії** (більшовиків), яка пізніше змінила свою назву на “Всесоюзна Комуністична Партія (більшовиків)” і так вона називається й досі. КП(б)У ніколи самостійною партією не була і не є нею тепер. Як у 1918 році, коли її засновано, так і тепер вона є складовою частиною російської (всесоюзної) комуністичної партії. І створили її члени російської компартії, між якими були й деякі українці.

Другий з'їзд КП(б)У також відбувся в Москві. Так що від самого початку ця партія є нічим іншим, тільки московською комуністичною агентурою на Україні.

Та може знайтися невірний Тома, якому наведені факти не промовляють до розуму. Він не схоче повірити, щоб комуністи на Україні, яка вважається окремою республікою, не мали права самостійно вирішувати справи і мусіли слухати розпорядків партійного проводу в Москві. Отже треба навести більше доказів з такого джерела, якого ніхто не зможе заперечити. Цим джерелом є статут комуністичної партії.

Такий статут є лише один, бо є лише одна комуністична партія на цілий Союз. Називається він: “**Статут Всесоюзної Комуністичної Партії (більшовиків)**”. А видав його в українській мові “**Партвидав ЦК КП(б)У**”. Отже це офіційний документ комуністичної партії на Україні.

В розділі “Про організаційну будову партії” читаємо в тім статуті:

“23. Схема організації партії така:

а) територія СРСР — Всесоюзний з'їзд — ЦК ВКП(б);

б) області, краї, **республіки** — обласні, краєві конференції, **з'їзди нацкомпартій**, — обкоми, крайкоми, **ЦК нацкомпартій**”.

“Республіки” — це Україна, Білорусь, Грузія та інші.

“З'їзди нацкомпартій” (національних комуністичних партій) — це з'їзди Комуністичної Партії (більшовиків) України, Комуністичної Партії (більшовиків) Білорусі, Комуністичної Партії (більшовиків) Грузії і т. д.

Ясно з цього, що КП(б)У і її Центральний Комітет в Києві є нероздільною частиною ВКП(б) з її Центральним Комітетом в Москві, такою самою частиною, як обласна конференція й обком Московської, Ленінградської або якої іншої області, або краєва конференція і крайком якогось краю в СРСР.

Далі в тім самім розділі статута читаємо:

“24. Порядок **підлягання**, звітності, проходження і оспорювання партійних **рішень** (від **вищої** інстанції до **нижчої**): Всесоюзний з'їзд, ЦК ВКП(б), обласна — краєва конференція, конференція або з'їзд **нацкомпартій**, обласний, краєвий комітет, **ЦК нацкомпартій**, міська — районна конференція, міський — районний комітет і т. п.”.

Знову бачимо тут, що з'їзд нацкомпартії, такої як КП(б)У, та її Центральний Комітет підлягають рішенням і постановам Всесоюзного з'їзду і ЦК ВКП(б) в Москві так само, як всі інші обласні, краєві, районні і міські партійні організації та їх комітети.

В статуті є окремий розділ “Про краєві — обласні — республіканські організації партії”, в яким читаємо:

“38. Вищим органом обласної, краєвої, **республіканської** партійної організації є обласна, краєва партійна конференція або **з'їзд нацкомпартії**, а в період між ними обласний — краєвий комітет, **ЦК нацкомпартії**. У своїй діяльності вони **керуються загальними постановами Всесоюзної Комуністичної Партії і її керівних органів**”.

Отже з'їзд КП(б)У і її Центральний Комітет в Києві не мають власної ініціативи, але в своїй діяльності керуються загальними постановами партійного проводу в Москві.

В тім самім розділі статута читаємо ще:

“40. Красвий — обласний комітет, а в республіках ЦК нацкомпартії виділяють для поточної роботи відповідні виконавчі органи у складі не більш 11 чол., затверджені ЦК ВКП(б), і двох секретарів, першого і другого”.

(Тут треба додати, що для нацкомпартій окремих республік залишено трьох секретарів, про що сказано в іншому місці статута).

Тут бачимо, що партійні виконавчі органи на Україні, які “виділяє” ЦК КП(б)У для поточної роботи, мусять бути затверджені Центральним Комітетом ВКП(б) в Москві. Іншими словами, Москва рішає про те, хто має правити на Україні на основі її власних постанов і директив.

Лише одна історія компартії

Як є лише один “Статут ВКП(б)”, який має силу на Україні, так само є лише одна історія партії. Це — “Короткий курс історії ВКП(б)”. Колись були ще історії КП(б)У, але їх більше не видають і їх тепер нема.

“Короткий курс історії ВКП(б)” примусово вивчають на Україні ще від 1938 р. Як повідомляли київські “Вісті” з 22 грудня, 1938, ЦК КП(б)У рішив перекласти той твір на українську мову й надрукувати його в кількості одного мільйона примірників. Таку велику вагу прив'язують до поширення московської комуністичної пропаганди в українськім народі при помочі того твору.

Один статут партії й одна історія партії є дальшими доказами того, що нема окремої комуністичної партії на Україні, що КП(б)У є лише філією ВКП(б) і що комуністи на Україні виконують лише те, що їм наказує провід компартії в Москві.

Необмежена диктатура партійного проводу

Коли взяти під увагу, що під контролею компартії є армія, державна поліція (донедавна називалася НКВД) і цілий державний апарат, коли взяти під увагу, що земля, індустрія, торгівля є націоналізовані й існування кожного громадянина є залежне від держави, якою керує партія, — то стає ясным, що в цілім СРСР, включно з Україною, панує нічим необмежена диктатура комуністичної партії, яка на ділі є диктатурою партійного проводу в Москві.

Цим треба пояснити те явище, що всюди видніє ім'я Сталіна, що все має сталінську назву. Всі пятирічки — сталінські. Конституція — сталінська. Всі успіхи й перемоги — сталінські, але ніколи провали й невдачі. Всі премії-нагороди — також сталінські.

Тепер є вже навіть “сталінська епоха”, існує “сталінське плем'я” і Сталін є “батьком” всіх народів СРСР, включно з українцями. Це не є ніяке перебільшення, але дійсний факт, який видніє на кожній сторінці радянських газет таки в українській мові.

А яких слів добирають для возвеличення Сталіна! Ніякого імператора, ніякого полководця в цілій історії людства не вихваляли такими словами, як тепер вихваляють Сталіна. Бухарін, найбільший теоретик російського комунізму після Леніна, влучно називав це ідолопоклонством. Він не міг сказати це прямо на адресу Сталіна, але всі знали, що це до нього відносилось.

Співають “Пісню про Сталіна”, якою починають концерти, замість починати державним гимном. Співають її особливо на Україні.

І написав цю “Пісню про Сталіна” ніхто інший, а таки наш брат українець — поет М. Рильський. І ця пісня поширена тепер по цілім СРСР за наказом компартії.

Саму партію рідко називають ВКП(б) або КП(б)У. Ці назви вживають лише в офіційних заявах. Найчастіше називають її: “партія Леніна-Сталіна”, або просто: “партія”, що також свідчить, що є лише одна партія.

Розділ II.

ЧИСТКА В РОСІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ І КІНОМИСТЕЦТВІ

Заки приступити до обговорення чистки на Україні, треба перше бодай загальниково згадати про чистку в російській літературі й кіномистецтві. Це є потрібне з двох причин:

1. Всі чистки на Україні мають свій початок в Москві. Це значить, що видані в Москві постанови й рішення відносяться не лише до Росії, але й до України.

2. Цитати з совітських газет про чистку в Росії покажуть читачеві, що на Україні переводиться чистку не за ті "провини", що в Росії. І чистка на Україні — в галузі культури — відбувається на значно більшу скалю, як в Росії.

Про чистку в Росії були вже повідомлення в американській пресі і дещо було подано в канадійській пресі. Та я не буду покликатися на ці вістки, але зроблю деякі витяги з київських газет, яким ніхто не зможе закинути, що там щось перекручено.

Перед нами "Літературна газета", орган Правління Спілки радянських письменників України, з 12 вересня, 1946. На цілих дві третини першої сторони є там вміщена резолюція, яка звучить (місцями подано скорочено, але дослівно):

РЕЗОЛЮЦІЯ

**Президії Правління Спілки радянських письменників СРСР
від 4 вересня 1946 р.**

Постанова Центрального Комітету ВКП(б) від 14 серпня ц. р. про журнали "Звезда" і "Ленинград", яка цілком правильно вказує на ідейні провали в роботі редакцій ленинградських журналів, величезні хиби в житті письменницьких організацій та перекручення в практиці роботи Правління СРП, є надзвичайно

важливий документ нашої партії, який визначає бойову програму дальшої роботи Правління СРП і всіх письменницьких організацій країни. (Під словом "всіх" треба розуміти й письменницькі організації України. — Д. Л.).

Абсолютно правильна вказівка ЦК на те, що Правління СРП і його голова тов. М. Тіхонов не вжили ніяких заходів до поліпшення роботи журналів Спілки "Звезда" і "Ленинград" і не лише не провадили боротьби з шкідливими впливами Зощенка, Ахматової і їм подібних нерадянських письменників на радянську літературу, але навіть потурали проникненню в журнали чужих радянській літературі тенденцій і звичаїв. Систематична поява на сторінках журналів — органів Спілки письменників — пошлех і злобних пасквілів Зощенка на радянських людей і на радянські порядки, друкування пустих, безідейних віршів Ахматової, пройнятих духом занепадництва і песимізму, були прямим наслідком бездіяльності Правління Спілки письменників, відсутності більшовицької принциповості, політичної гостроти і відповідальності за доручену справу.

Правління Спілки, редакції журналів, керівники видавництва, літературні критики не зробили належних висновків з даного журналом "Большевик" аналізу письменницького обличчя Зощенка, людини чужої радянській літературі, ганебно байдужої до справи радянського народу навіть у роки Великої Вітчизняної війни.

Зміст творчості А. Ахматової, типової представниці буржуазно-аристократичної салонної поезії, виразниці найшкідливішої буржуазної теорії "мистецтва для мистецтва", пошлого естетства і декадентського розпаду поезії, вже давно ясний радянському читачеві.

Не зважаючи на це, не зважаючи на очевидну шкоду "творчості" цих нерадянських письменників для справи виховання нашого народу і, в першу чергу, молоді, їх писання з'являлися в пресі. Ленінградський відділ Державного видавництва в 1946 році випустив книгу пошлех оповідань Зощенка, де було надруковане і оповідання "Приключення обезьяны", повне антирадянських випадів (редактор С. Спаський). В "Библиотеке "Огонька" в Москві великим тиражем вийшла книжка Зощенка з тим же оповіданням (редактор О. Сурков).

Вірші Ахматової друкувалися не лише в ленінградських, але і в московських журналах "Знамя" і "Огонек".

Орган Правління СРП "Литературная газета" вважала за можливе надрукувати 24 листопада 1945 р. інтерв'ю Ахматової

і її портрет, а виступи Ахматової в Москві, допущені Президією СРП, відбулися в обстановці незаслуженого вихваляння її творчості.

Зрозуміло, що відсутність боротьби Президії Спілки з чужими впливами в журналах, видавництвах і літературному середовищі негативно позначилися на всьому ідейному житті Спілки і діяльності її органів. Саме цим пояснюється поява в "Звезде" і "Ленинграді" занепадницьких, проїнятих песимізмом віршів, пошлех пес, пустих і нікчемних оповідань. Саме в наслідок відсутності дійсно керівної і спрямовуючої роботи Правління СРП стало можливим велике поширення аполітичної, безідейної, відірваної від народного життя поезії Б. Пастернака, рекламованої деякими критиками (А. Тарасенков у журналі "Знамя").

В творчості деяких молодих поетів (наприклад, у віршах А. Межирова) проявляється хворобливе милування стражданням, скигління. Старше поетичне покоління не дає відсічі цим мотивам. В творчості деяких досвідчених поетів прориваються надривно песимістичні настрої ("Не вечная память" П. Антокольського — журнал "Знамя"), захоплення формалістичними спробами, які знижують ідейну спрямованість віршів (Кірсанов "Александр Матросов").

Невластивий для радянських людей дух низькопоклонства перед буржуазною культурою Заходу, відзначений постановою ЦК ВКП(б), позначився особливо яскраво в галузі драматургії. Ганебний факт перелицювання драматургом Олександром Гладковим повісті буржуазного письменника в песу нібито про сучасних радянських людей ("Новогодняя ночь") — найбільш яскраве свідчення цього. Видавництво "Искусство" випустило збірник низькопробних, пошлех одноактних пес сучасних англійських і американських драматургів, що отруюють свідомість наших людей світоглядом, ворожим радянському суспільству.

Велику частку відповідальності за проникнення в нашу літературу чужих впливів, аполітичних, пошлех, ідейно і художньо слабих творів несе наша літературна критика, яка забуває великі традиції російської критики, традиції Белінського, Чернишевського, Добролюбова, Горького. Критика зовсім недостатньо керується в своїй критичній роботі геніальними працями і вказівками Леніна і Сталіна в галузі літератури і мистецтва.

Певне поширення серед письменників дістала шкідлива теорія про те, що начебто неправомірно вимагати від письменників-сучасників гідних творів про наші дні, що немовби такі твори можуть з'явитися лише в майбутньому. Ця шкідлива і плутана

теорійка, що грубо зневажає традиції великої російської демократичної літератури, яка протягом всієї своєї історії була передовою і актуальною, не зустріла відсічі в пресі. Не дістав належної відсічі і виступ І. Сельвінського, який пропонував "замінити" соціалістичний реалізм, як метод художньої творчості, "соціалістичним символізмом". Український письменник Петро Панч виступив з "теорією" про "право письменника на помилки". Ця "теорія" відкриває двері для проникнення в літературу чужих впливів. І вона не дістала відповідної кваліфікації з боку літературних критиків.

Відставання теоритичної думки на фронті критики і літературознавства привело до того, що у нас немає досі підручної літератури з теорії та історії радянської літератури, немає навіть задовільної програми викладання історії радянської літератури в Літінституті СРП.

(Виходить, є стара підручна література з теорії та історії російської літератури, але проти неї ніхто не виступає. — Д. П.).

Окремі критики так само, як і керівники Спілки письменників і редактори її органів, керуються в своїх оцінках творів не інтересами ідейного і художнього розвитку радянської літератури, не інтересами держави і народу, а груповими, приятельськими, особистими міркуваннями. Це виявляється, зокрема, в роздмухуванні з цих мотивів заслуг і вихвалінні письменників, які належать до групи "своїх", для чого використовуються сторінки журналів і газет. Особливо це стосується редакції журналу "Октябрь".

Дуже великою хибкою роботи Президії СРП і Правління Спілки в цілому є **недостатнє керівництво літературами народів СРСР**, що привело до **відродження в окремих літературах буржуазно-націоналістичних тенденцій** (наприклад нариси Кирилюка з історії української літератури, звеличення хансько-феодалного епосу про Едігея в Татарії і Башкирії). Теоретична робота критиків у союзних республіках особливо відстає. У деяких письменників народів СРСР треба відмітити тенденції відходу від складних тем сучасності в далеке історичне минуле.

В цій місці припинимо цитування резолюції. Як бачимо, тут вже відкрито говориться про керівництво російських письменників "літературами народів СРСР". І робиться закиди цим літературам, між ними українській.

Але в критиці російської літератури нічого не говориться ні про "буржуазно-націоналістичні тенденції", ні про "далеке історичне минуле". Це зовсім зрозуміле, бо нині

урядово величається давних московських князів, царів і генералів завойовників як великих державних діячів і героїв — та ще накидається їх українцям та іншим неросійським народам.

І насувається питання: Яке право мають російські письменники в Москві до керівництва українською літературою, коли Україна є “вільною, рівноправною і самостійною державою”, як нам говорять комуністи і нові москвофіли?

Резолюція далі критикує російських письменників за “низькопоклонство перед буржуазним Заходом”, за “неохайність” в писанні творів, за “засмічування” літературної мови і тим подібні речі, але нікому не робить закиду в “буржуазному націоналізмі” або у вихвалюванні “минулого”.

Російські письменники приказують українським

Між рекомендаціями, які наводиться в резолюції, одна звучить так:

“Рекомендувати правлінням республіканських спілок і обласним відділам СРП провести на початку вересня збори письменників для обговорення постанови ЦК. Відрядити в найбільші організації членів Правління СРП для надання практичної допомоги в здійсненні вказівок ЦК”.

Під “республіканськими спілками” треба розуміти Спілку радянських письменників УРСР (України) та спілки письменників в інших номінальних республіках. Отже спілка російських письменників приказує письменникам на Україні, що вони мають робити. Бо “рекомендація” є в дійсності приказ. Не лише провід комуністичної партії в Москві приказує Україні, але й робить це правління спілки російських літератів. На його приказ письменники України мали обговорювати постанову ЦК ВКП(б) в Москві. І вони це робили. Бо інакше й не могли поступити.

В цілій довгій резолюції російських письменників лише два рази згадано Леніна і Сталіна, раз згадано самого Ста-

ліна, але без всіх тих додатків про його мудрість, геніяльність, батьківство. Ані разу не згадано Маркса, ані разу не вжито фрази “марксо-ленінське вчення”, чого так повно в резолюціях, постановах і статтях, що відносяться до України.

В резолюції сказано також: “Як найближчі практичні заходи Президія вважає за необхідне: І. Звільнити тов. Тіхонова М. С. від обов'язків голови Правління спілки радянських письменників”. А далі: “Виключити Зоценка М. М. і Ахматову А. А. із Спілки радянських письменників”.

В окремій новинці, надрукованій на тій самій стороні, що й резолюція, повідомляється: “Цими днями Президія Спілки радянських письменників СРСР обговорила постанову ЦК ВКП(б) від 14 серпня “Про журнали “Звезда” і “Ленинград”. А далі сказано: “Президія СРП звільнила тов. М. С. Тіхонова від обов'язків голови СРП”.

Корнійчук у проводі Спілки російських письменників

В тій самій новинці читаємо ще: “Для керівництва роботою Спілки Президія вирішила створити секретаріат у складі: генерального секретаря Спілки радянських письменників, 4 його заступників і 8 членів секретаріату. Президія обрала генеральним секретарем СРП Фадеєва О. О., заступниками генерального секретаря — тт. Сімонова К. М., Вишневського В. В., Тіхонова М. С., Корнійчука О. Є.” (Далі йдуть імена 8 членів секретаріату).

Ось тут бачимо, що Корнійчук, який називає себе українцем — чи так називають його інші — вже став росіянином і вибраний заступником генерального секретаря Спілки російських письменників у Москві. Як представник тієї Спілки, а не як представник України, чи радянських письменників України, виступав він на конгресі американських слов'ян в Нью Йорку в 1946 р. — і тому говорив по російськи на вічу в Медисон Сквер Гарден, з чого деякі українці дивувалися. В дійсності його роля на тім вічу, як представника російських письменників, була коректна.

Але як Москві потрібно зробити зміну, то Корнійчук знову стає українцем. Ось 14 листопада 1946 року Корнійчука вибрано головою Спілки радянських письменників УРСР (України) — в Києві. Він заняв місце М. Рильського, який “уступив” зі становища голови Спілки. Трохи дивно з тою зміною. У вересні Корнійчука вибирають до управи Спілки письменників у Москві, а в листопаді він вже головою Спілки письменників у Києві.

Московська “Правда” про російських письменників

В кийвській “Літературній газеті” з 26 вересня, 1946, є передрукована на першій стороні, замість власної редакційної статті, передовиця московської “Правди” з 22 вересня, 1946, п. н. “Благородні завдання радянської літератури”, в якій читаємо між іншим:

“Тим більш неприпустимим, нестерпним є виявлений за останній час ідеологічний прорив в літературі. Частина письменників, літературних критиків, партійних працівників в Ленінграді і в інших містах забула про більшовицькі вимоги ідейності, принциповості... Вони виявили небезпечний лібералізм і пропустили на видні місця в літературу таких ворожих радянській літературі людей, як злостивий пошляк і хуліган Зоценко і уламок дворянсько-буржуазної занепадницької поезії Ахматова. Ці душевно спустошені люди, цинічні в своєму безвір'ї, не тільки з'явилися в радянських журналах, сіючи навколо себе песимізм, занепадництво, сумну нудьгу, а і стали претендувати на роль учителів радянської молоді. Від них і їм подібних повіяло гнилим запахом реакційного індивідуалізму, зневаги до народу і низькопоклонства перед міщансько-буржуазною, убогою, обмеженою літературою капіталістичного Заходу.

Рештки розбитих реакційних напрямків в мистецтві могли прорватися на одній ділянці радянської літератури тільки тому, що послабла пильність на ідеологічному фронті і була проявлена небезпечна терпимість до безідейних, аполітичних тенденцій. В деяких письменницьких колах мала місце безглузда теорія про післявоєнну “передішку”, про міфічне право літератури на “відпочинок” від ідейності і політичної виразності.

Всім цим спробам літературних покидьків отруїти свідомість нашої молоді, завдати шкоди справі ідейного виховання радянського народу наша партія дала тверду і рішучу відсіч.

Очищаючи радянське повітря від болотних випарувань обивательщини, аполітичності і безідейності, постанови ЦК ВКП(б) про літературу і мистецтво ставлять перед радянською інтелігенцією відповідальні завдання”.

Газета “Правда” є орган всемогучого Центрального Комітету ВКП(б) і її голос є голосом найвищої влади в совітській державі. І як бачимо, в “Правді” нема ніякого закиду російським письменникам, яких вже навіть виключено із Спілки письменників, що вони відроджують в літературі “буржуазно-націоналістичні тенденції” або що відходять в “далеке історичне минуле”. Ці закиди роблять лише українським та іншим неросійським письменникам.

Життя робітників Донбасу змальоване у фільмі

А ось другий документ, який показує, за що критикують робітників мистецтва в Росії і переводять там чистку. Він був надрукований в російській газеті “Культура и жизнь” (з 10 вересня 1946 р.), яку видає “Управління пропаганди і агітації ЦК ВКП(б)” в Москві, і передрукований по українськи в київських газетах. Подамо його в скороченні, бо за довгий, але наведені місця подані дослівно.

ПРО КІНОФІЛЬМ “БОЛЬШАЯ ЖИЗНЬ”

Постанова ЦК ВКП(б) від 4 вересня 1946 року

ЦК ВКП(б) відмічає, що підготовлений Міністерством кіномаграфії СРСР кінофільм “Большая жизнь” (друга серія, режисер Л. Луков, автор сценарія П. Лінін) порочний в ідейно-політичному і надзвичайно слабкий у художньому відношенні.

В чому полягають пороки і недоліки фільму “Большая жизнь”?

У фільмі зображений лише один незначний епізод першого приступу до відбудови Донбасу, який не дає правильного уявлення про дійсний розмах і значення проведених радянською державою відбудовних робіт у Донецькому басейні. До того ж відбудова Донбасу займає у фільмі незначне місце, а головну увагу приділено примітивному зображенню всякого роду особистих переживань і побутових сцен. Через це зміст фільму не відповідає його назві. Більше того, назва фільму “Большая жизнь” звучить як глум над радянською дійсністю.

У фільмі "Большая жизнь" справу відбудови Донбаса зображується таким чином, нібито ініціатива робітників по відбудові шахт не тільки не зустріла підтримки з боку держави, але провадилась шахтарями при протидіянні державних організацій.

Фільм "Большая жизнь" проповідує відсталість, безкультурність і неучтво.

У фільмі "Большая жизнь" дано фальшиве, викривлене зображення радянських людей. Робітники та інженери, які відбудовують Донбас, показані відсталими і малокультурними людьми, з дуже низькими моральними якостями. Більшу частину свого часу герої фільму байдикують, займаються пустопорожньою балаканиною і пияцтвом. Найкращі за задумом фільму люди є непробудними п'яницями. Як основні герої фільму фігурують люди, що служили в німецькій поліції. У фільмі зображено явно чужий радянському ладові тип (Усинін), який залишався при німцях у Донбасі і розкладницька та провокаційна діяльність якого залишається безкарною. Фільм наділяє радянських людей звичаями, зовсім не властивими нашому суспільству. Так, червоноармійці, поранені в бою за визволення шахти, залишені без усякої допомоги на полі бою, а дружина шахтаря (Соня), яка проходить повз поранених бійців, проявляє цілковиту байдужість і неувважність до них. У фільмі зображено бездушно-глумливе ставлення до молодих робітниць, які приїхали в Донбас. Робітниць вселили в брудний, напівзруйнований барак і віддають під опіку запеклому бюрократові і негідникові (Усиніну). Керівники шахти не проявляють елементарного піклування про робітниць. Замість того, щоб привести в порядок вогке, що протікає від дощу, приміщення, в якому були розміщені дівчата, до них, наче глузуючи, надсилають увеселителів з гармошкою та гітарою".

Так говорить партійна постанова про фільму "Большая жизнь". Як бачимо, картини в фільмі з життя в Донбасі зовсім неспіхливі. Навіть в капіталістичній державі не можна було б їх гірше змалювати, а не то в совітській, де мало б бути "веселе, щасливе життя". Та чи правдиво представлені ці картини, чи вони викривлені, звідси не можна судити. Одне вже ясне з наведеного, а саме те, що в копальнях вугілля на Україні (бо Донбас належить до України) працюють дівчата. Значить, у визиску і поневоленні жінки є зрівнані з чоловіками.

Хоч фільма є про Донбас, але її зроблено в російській мові. Отже тут нема ніяких закидів “буржуазного націоналізму” або вихвалювання “минулого”, що є найбільшим “гріхом” у творах мистецтва з українського життя. Тут лише закид той, що “радянська дійсність” не змальована в таких світлих і гарних красках, як цього вимагає провід компартії. Далі в цій постанові ЦК ВКП(б) читаємо:

“ЦК ВКП(б) встановляє що Міністерство кінематографії (т. Большаков) за останній час підготувало, крім порочної картини “Большая жизнь”, ряд інших невдалих і хибних фільмів — друга серія фільму “Іван Грозний” (режисер С. Айзенштайн), “Адмірал Нахімов” (режисер В. Пудовкін), “Простіє люди” (режисери Г. Козінцев і Л. Трауберг).

Чим пояснюються такі часті випадки виробництва фальшивих і хибних фільмів? Чому зазнали невдачі відомі радянські режисери тт. Луков, Айзенштайн (в оригіналі всоюди Ейзенштейн. — Д. Л.), Пудовкін, Козінцев і Трауберг, які створили в минулому високохудожні картини?”

Атак на Айзенштайна за фільму “Іван Грозний”

Після критики Пудовкіна за фільму про адмірала Нахімова, що він “викривив історичну правду”, бо “з фільму випали такі важливі історичні факти, що росіяни були в Синопі і що в Синопському бою було взято в полон цілу групу турецьких адміралів на чолі з командуючим”, — постановою ЦК ВКП(б) осуджує кінорежисера Айзенштайна за другу серію його фільми “Іван Грозний”. Ось що там сказано:

“Режисер С. Айзенштайн у другій серії фільму “Іван Грозний” виявив неуцтво в зображенні історичних фактів, подавши прогресивне військо опричників Івана Грозного як зграю дегенератів, подібно до американського Ку-Клукс-Клану, а Івана Грозного, людину з сильною волею і характером, — слабхарактерним і безвільним, чимсь на зразок Гамлета”.

Перше всього треба сказати, що Айзенштайн і Пудовкін, це два найславніші кінорежисери в цілیم Союзі. Імя Айзенштайна вже давно було прославлене за його фільму “Потьомкін”, про бунт матросів на війсьнім ко-

раблі тієї самої назви. Йому й доручено було зробити фільму “Іван Грозний”. І він, як майстер у своїм ділі, мабуть представив жорстокого царя таким, як він в дійсності був.

А це не подобається нинішнім правителям Союзів, бо вони навіть найбільш деспотичних, найбільш жорстоких і найдикіших царів хочуть представити в як найкращім світлі — як великих державних мужів і будівничих могутньої Росії. Тому воскресили і прославили у фільмі Петра Першого, про якого Шевченко писав: “Це той Первий, що розпинав нашу Україну”, тому воскресили і рішили прославити у фільмі Івана Грозного, якого правління уважали досі як чорну пляму в історії російського народу.

Комуністична влада в Москві — ЦК ВКП(б) — стає також в обороні опричників Івана Грозного, називаючи їх “прогресивним військом”. А тимчасом опричники, це найбільш ганебне явище в давній Московщині. Це були горло-різи, царські наємники, яких уживав цар для здушення всякого протесту проти його самоволі. Дехто порівнює їх ролі за часів Івана Грозного до ролі нинішніх військ МВД (донедавна НКВД) за правління Сталіна. Тому, мабуть, і називають тепер опричників “прогресивними”.

Цар Іван Грозний, між іншим, відомий з того, що замордував власного сина, сім разів був жонатий і цілком змасакував Новгород.

Прихильний Світам історик про Івана Грозного

Сер Бернард Парес, великий прихильник СРСР, написав по англійськи “Історію Росії”, в якій, між іншим, каже оце про Івана Грозного:

“Іванова дика оргія терору на схилку його років стала ще дикіша. Його відважно напимнув митрополит Филип, який часто вставлявся за жертвами (царського терору)... Вирушаючи в дорогу на знищення Новгороду, Іван зажадав благословенства. “Лише добрих благословлять”, відповів Филип і заплатив за цю відвагу своїм життям”.

Про масакру Новгороду Іваном Грозним історик Парес каже: “він (цар) вирушив на місто в січні 1570 року, зни-

жуючи всю околицю і вбиваючи направо і наліво в місті. Цілі родини кидано в ріку, а мужчини на човнах запихали їх під воду; ці страхиття тривали п'ять днів”.

Про інші звірства Івана Грозного цей англійський історик каже:

“В 1569 році він убив свого кузина, князя Володимира. Наступний рік позначився страченням двох головних опричників, Басманова і Скуратова. В 1581 році він увірвався до апартаменту жінки свого сина і повівся з нею брутально; коли його син за-протестував, Іван вдарив його костуром, який завжди носив з собою, й удар оказався фатальним”.

Деяка схожість з нинішніми часами є в тім, що Ягода, один з “головних опричників” Сталіна, також був страчений, а Єжов, наступний по нім “головний опричник”, десь пропав без вісти і більше про нього ніхто ніде не згадує. Невиключене, що і він був страчений.

Фільма “Іван Грозний” мала бути зроблена в трьох частинах. Власне другу її частину або серію, що вже була зроблена, заборонено на розпорядок комуністичної партії. Атак на другу частину фільми був надрукований у газеті “Культура и жизнь” з 7 липня, 1946, і там було проголошено, що фільми ніде не будуть показувати. Управління пропаганди і агітації ЦК ВКП(б), яке проголосило заборону, дорікало, що Айзенштайн представив Івана Грозного не як “прогресивного державного мужа”, але як маняка, як шубравця, що поводиться як божевільний і є оточений молодими горлорізами, яких зібрав довкола себе.

А про фільму “Большая жизнь” партійна постанова з 4 вересня 1946 р. каже:

“ЦК ВКП(б) постановляє:

1. З огляду на викладене на екран другої серії фільму “Большая жизнь” заборонити.

2. Запропонувати Міністерству кінематографії СРСР і Художній Раді при Міністерстві зробити необхідні уроки і висновки з рішення ЦК ВКП(б) про кінофільм “Большая жизнь” і організувати роботу художньої кінематографії таким чином, щоб надалі була виключена всяка можливість випуску подібних фільмів”.

В обидвох випадках бачимо, що фільму забороняє комуністична партія, а не совітський уряд. ЦК ВКП(б) дає пропозиції міністерству, що воно має робити. Ці “пропозиції” є в дійсності приказ. Отже тут маємо наглядний доказ, що партія є вища від уряду і приказує йому. Значить, совітською державою править в дійсності провід комуністичної партії.

Промова Жданова про ленінградські журнали

Ось ще один документ, що відноситься до російської літератури, але на який покликаються також при чистці на Україні. Це “Доповідь т. Жданова про журнали “Звезда” і “Ленінград”. Вона була надрукована в російській і українській пресі. В київських газетах вона заняла цілих дві сторони разом з фотографією Жданова. А. А. Жданов був одним з п'яти секретарів ЦК ВКП(б) і другим по Сталінові найсильнішим чоловіком в Політбюрі, що править цілим СРСР. (Помер 31 серпня 1948 р.). Наведемо деякі уривки з його доповіді, яку він виголосив на зборах партійного активу і на зборах письменників у Ленінграді. Говорячи про твір згаданого вже письменника Зощенка, Жданов, між іншим, каже:

“Зображення життя радянських людей (у творі), навмисне спотворене, карикатурне і пошле, потрібне було Зощенку для того, щоб вкласти в уста мавпі паскудну, отруєну антирадянську сентенцію про те, що в зоопарку (зоологічному парку) жити краще, ніж на волі, і що в клітці легше дишеться, ніж серед радянських людей”.

Далі Жданов наводить, що Зощенко писав про себе в журналі “Литературные записки” ще в 1922 році:

“Взагалі письменником бути дуже важкувато. Скажімо, та ж ідеологія... Вимагається тепер від письменника ідеологія... Отака, справді, мені неприємність...”

“Яка, скажіть, може бути у мене “точна ідеологія”, якщо жодна партія в цілому мене не приваблює?”

“З точки зору людей партійних я безпринципна людина. Нехай. Сам же я про себе скажу: я не комуніст, не ес-ер, не монархіст, а просто росіянин і до того ж політично неморальний...”

Про літературну творчість Ахматової, про яку також була вже згадка, Жданов, між іншим, каже:

“Тематика Ахматової наскрізь індивідуалістична. До убозтва обмежений діапазон її поезії, — поезії оскраженілої панійки, що метушиться між будуаром і моліпнею. Основне в неї — це любовно-еротичні мотиви, переплетені з мотивами суму, нудьги, смерті, містики, приреченості”.

“У журналі “Ленінград” в одному з номерів, опубліковано щось на зразок зведення творів Ахматової, написаних у період з 1909 по 1944 рік. Там, поряд з іншим мотлохом, є один вірш, написаний в евакуації під час Великої Вітчизняної війни. В цьому вірші вона пише про свою самотність, яку вона змушена ділити з чорним котом. Дивиться на неї чорний кіт, як око століття. Тема не нова. Про чорного kota Ахматова писала і в 1909 році. Настрої самотності і безвиході, чужі радянській літературі, звязують весь історичний шлях “творчості” Ахматової”.

“Що повчального можуть дати твори Ахматової нашій молоді? Нічого, крім шкоди. Ці твори можуть тільки посіяти смуток, занепад духу, песимізм, прагнення відійти від насущних питань суспільного життя, відійти від широкої дороги суспільного життя і діяльності у вузький світ особистих переживань. Як можна віддати в її руки виховання нашої молоді? А проте Ахматову з великою готовністю друкували то в “Звезде”, то в “Ленінграді”, та ще окремими збірками видавали. Це груба політична помилка.”

Про журнал “Звезда” каже Жданов, що він, крім добрих творів, містив “твори безідейні, пошлі, реакційні, став журналом без напрямку, став журналом, який допомагав ворогам розкладати нашу молодь”.

Про ленінградських письменників і їх відношення до західної літератури Жданов говорить:

“Не випадково, що в літературних журналах Ленінграда почали захоплюватися сучасною низькопробною буржуазною літературою Заходу. Деякі наші літератори почали розглядати себе не як учителів, а як учнів буржуазно-міщанських літераторів, стали збиватися на тон низькопоклонства і схилення перед міщанською іноземною літературою. Чи личить нам, радянським патріотам, таке низькопоклонство, нам, що побудували радянський лад, який у сто разів вищий і кращий будь якого буржуазного ладу? Чи личить нашій передовій радянській лі-

тературі, яка є найреволюційнішою літературою в світі, низькопоклонство перед обмеженою міщансько-буржуазною літературою Заходу?"

В державі, де комуністична партія все контролює і де люди знають про дальший світ лише те, що хоче уряд, Жданов може дуже відважно говорити, що "радянський лад" є "у сто разів вищий і кращий будьякого буржуазного ладу". Але самі совітські дипломати й урядовці, що побували закордоном, мусіли в кулак сміятися, коли читали ці рядки.

У промові Жданова є багато іншої критики ленінградських літераторів і журналів, а в одному місці він говорить:

"Як видно, стан справ у ленінградському відділі Спілки письменників такий, що тепер хороших творів для двох літературно-художніх журналів явно не вистачає. Ось чому Центральний Комітет партії вирішив закрити журнал "Ленинград" з тим, щоб зосередити всі кращі літературні сили в журналі "Звезда". Це, звичайно, не означає, що Ленінград при належних умовах не буде мати другого або навіть третього журналу. Питання вирішується кількістю добрих, високоякісних творів. Якщо їх з'явиться досить багато і їм не вистачатиме місця в одному журналі, можна буде створити другий і третій журнал, аби тільки наші ленінградські письменники давали добру в ідейному і художньому відношенні продукцію".

Повища заява Жданова говорить дуже багато. Перше всього, вона стверджує, що вирішив закрити журнал не уряд, не державна влада, але Центральний Комітет комуністичної партії. Значить, партія править державою навіть безпосередно, зовсім не звертаючись до державних установ. Далі бачимо, що видавання журналів залежить не від читаючої публіки, не від "народу", як люблять писати комуністи, але від партійного проводу. І ясно з цього, що журналів не вдержує при житті читаюча публіка, але комуністична партія, яка має в своїм розпорядженні державні фонди; а ці фонди стягає уряд зі всього населення держави. Жданов виразно каже, що повстане другий і третій журнал в Ленінграді, як лише письменники напишуть досить таких творів, яких вимагає від них партія.

Значить, партія закриває журнали і видає нові відповідно до своїх вимог, а не відповідно до того, як пишуть письменники, або як хоче читаюча публіка. Іншими словами, літературна творчість в совітській державі залежить не від “народу”, і навіть не від письменників, але від проводу комуністичної партії, який добре оплачує письменників, або прямо купує їх, щоб вони писали так, як вимагає Політбюро.

Література мусить бути партійна

Література в совітській державі, це — політика комуністичної партії, а не вільна творчість письменника. Каже Жданов у своїй промові:

“Багато хто з письменників і з тих, що працюють відповідальними редакторами або займають важливі пости у Спілці письменників, думають, що політика — це справа уряду, справа ЦК (компартії). Щодо літераторів, то не їх справа займатися політикою... **Ми вимагаємо**, щоб наші товариші, як керівники літератури, так і ті, що пишуть, **керувались** тим, без чого радянський лад не може жити, тобто **політикою**”.

А ще далі Жданов наводить слова Леніна, який писав, що **“Література повинна стати партійною”**, що **“пролетаріят повинен висунути принцип партійної літератури”**, і який закликав у тій самій статті: **“Геть літераторів безпартійних!”**

У своїй промові Жданов виявляє, що **“Центральний Комітет (партії) своєю постановою призначив головного редактора журналу “Звезда”, який повинен відповідати за напрям журналу”**, а трохи далі каже:

“Ленінградський комітет партії допустив грубу політичну помилку, ухваливши наприкінці червня рішення про новий склад редакції журналу “Звезда”, до якого був введений і Зоценко. Тільки політичною сліпотою можна пояснити, що секретар міськкому партії т. Капустін і секретар міськкому по пропаганді т. Широков провели таке помилкове рішення”.

Тут Жданов стверджує те, що знає кожний провідний член комуністичної партії в Канаді й Америці, але чого не знають позапартійні люди, які часто несвідомо виконують

комуністичну роботу. Головного редактора журналу не вибирають споміж себе письменники, співробітники журналу, але його призначає Центральний Комітет партії, а в дійсності Жданов чи який інший секретар в порозумінні з іншими секретарами, бо цілого ЦК, що складається з понад 70 осіб, не будуть скликати для такої справи. Склад редакції журналу не вибирають письменники і редактори, але його вирішує ленінградський комітет партії, згідно **два секретарі** міських партійних комітетів, яких поняття про літературу й редагування журналу може бути дуже слабеньке. Такий стан, що партія є найвища і все вирішує, панує не лише в Ленінграді, але і в Києві, Харкові, Львові й по цілій Україні та в цілій совітській державі.

Закликає нападати на Захід і “вчити” інших

Жданов так договорився, що в своїй промові відкрито закликає совітських літераторів “сміливо бичувати і **нападати на буржуазну культуру**, яка перебуває в стані маразму і розтління”. А далі каже:

“Чи личить нам, представникам передової радянської культури, радянським патріотам, роль схиляння перед буржуазною культурою або роль учнів?! Звичайно, наша література, яка відображає лад вищий, ніж будьякий буржуазно-демократичний лад, культуру в багато разів вищу, ніж буржуазна культура, має право на те, щоб **вчити інших** нової загальнолюдської моралі”.

Кажуть, що Комінтерн розв'язаний, що Совітський Союз не хоче поширювати російський комунізм по цілім світі, бо він відбудовує своє зруйноване господарство, а тут Андрей А. Жданов, голова Верховного Совігу російської республіки (російського “парляменту”), закликає “нападати на буржуазну культуру” західних демократичних держав і виразно каже, що совітська література має право вчити інших, тобто тих, що є поза межами совітської держави. А що совітська література може бути лише партійна, лише комуністична, як було вказано повище, то це значить, що совітська держава має право поширювати російський комунізм в інших державах світа.

В цілій своїй довгій промові, що заняла, як вже було сказано, повних дві сторони газети, Жданов ні одним словом не виступив проти російського **“буржуазного націоналізму”**. Чому? Бо він говорив до російських письменників, а не до українських. То лише український **“буржуазний націоналізм”** поборюють і винищують. А для росіян не є гріхом величати московських князів Александра Невського, Дмитрія Донського, Дмитрія Пожарського, царів Івана Грозного і Петра Першого, царських маршалів Суворова і Кутузова. Навпаки, всі ці люди є великі народні герої і державні мужі, їх вихваляють у фільмах і в літературних творах не лише в Росії, але й на Україні, не лише в російській мові, але й українській. Бо вони були не українці, але московські імперіялісти.

Розділ ІІІ.

ЧИСТКА КОМПАРТІЇ УКРАЇНИ НА ПРИКАЗ З МОСКВИ

Перша вістка про чистку в день приїзду делегації Паламарчука до Торонта

Перша вістка про велику чистку на Україні, яка відбувалась в другій половині 1946 року, появилася у пресі саме в той день, коли делегація з Радянської України на чолі з Л. Паламарчуком приїхала до Торонта. Було це в п'ятницю, 23 серпня, 1946, а на другий день делегація виступала на концерті в Торонто. Та ці вістки в канадійських щоденниках не були такі обширні. Тільки газета "Нью Йорк Таймс" з 24 серпня вмістила довшу, власну кореспонденцію з Москви про чистку в комуністичній партії, а в числі з 3 вересня вмістила другу довшу кореспонденцію про чистку в літературі на Україні. В цій другій кореспонденції були наведені назви засуджених творів та імена скритикованих письменників.

За щоденниками в англійській мові подали вістки про чистку українські газети в Канаді й Сполучених Державах. Згадали про неї навіть комуністичні газети в українській мові — одні більше, другі менше, та ще з відповідними коментарями.

Найбільш крутарську і баламутну згадку про чистку подав комуністичний орган в українській мові в Торонто, "Українське Життя" з 12 вересня, 1946, в редакційній статті п. н. "Дійсна демократія". Щоб показати читачеві, як комуністичні газети представляють справу, про яку їм трудно було замовчати, бо вона була досить широко розголошена, я наведу більшість згаданої статті. Вона звучить:

“Радянська демократія постійно відсвіжується засобом самокритики.

Всі ділянки народного життя підлягають постійній провірці та дискусії між народом, який цим засобом відкидає все, що недобре або невідповідне, а висуває все краще і все корисніше на усіх ділянках свого життя.

Урядові органи, управителі фабрик та колгоспів, письменники, преса, професійні спілки, комуністичні організації, — одним словом, усе в країні підлягає критиці, виправленню, де це потрібно, змін, де це необхідно...

Для цього присвячується багато уваги в пресі, організуються масові зібрання, відбуваються спеціальні конференції різних організацій та працівників. В цьому власне сила радянської демократії, в цьому є тісний зв'язок керівників з масами народу, в цьому є забезпечення, що шкідливе не буде довго жити, а корисне видвигнеться вперед.

Зараз в Радянському Союзі взагалі, а на Україні зокрема, розвинулася широка самокритика на різних ділянках суспільної праці. В порядку самокритики знайдено деякі слабості в праці урядових органів, письменників і т. д., які широко дискутуються і виправляються.

Гостро критикуються, наприклад, недомагання в праці урядових органів та партійних організацій в деяких районах, недостатки марксистського навчання в пресі, надто повільне вербування керівних місцевих кадрів в західних областях України, неправильне, буржуазно-націоналістичне збочення в певних історичних творах, друкування західно-європейської халтури і т. д.

Ця критика приводить до виправлення робіт одних відповідальних людей, до зняття інших з їх посад.

Так працює радянська демократія.

“Свобода слова” є не лише правом, але й обов'язком радянських громадян, які мають не лише право критикувати, але й засоби виправити те, що не відповідає інтересам народу. В цьому сила радянської держави і радянського устрою”.

Як усе тут гарно представлено! Все критикує і справляє сам “нарід”! Сказано виразно: “Всі ділянки народного життя підлягають постійній провірці та дискусії між народом, який цим засобом відкидає все, що недобре або невідповідне...” “Ця критика приводить до виправлення робіт одних відповідальних людей, до зняття інших з їх посад”.

Ну, і де ж може бути більша демократія, як ця, де сам на-рід при допомозі критики може робити всілякі зміни “на усіх ділянках свого життя”?!

А яка є дійсність? Як на ділі переводиться критику і чистку? Хто її переводить і на чий приказ? Зараз по-бачимо.

Скликають пленум у Києві для вислухання рішення з Москви

Я вже згадував, що “Нью Йорк Таймс” подав був довшу, власну кореспонденцію з Москви про чистку в комуністичній партії на Україні. Ця кореспонденція була базована на кореспонденції з Києва до московської “Правди” з 23 серпня, 1946, де була надрукована промова Хрущова про чистку і заняла цілих дві третих сторони. Хрущов промовляв на пленумі Центрального Комітету КП(б)У, про скликання якого повідомляли київські газети так:

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

Пленум Центрального Комітету КП(б) України

“15—17 серпня відбувся черговий пленум Центрального Комітету КП(б) України.

Пленум заслухав і обговорив питання:

Про рішення ЦК ВКП(б) на звіт ЦК КП(б)У про підготовку, добір і розподіл керівних партійних і радянських кадрів в українській партійній організації.

З доповіддю в цьому питанні виступив Секретар ЦК КП(б)У тов. **М. С. Хрущов**.

В дебатах на доповідь виступили: (тут подані 29 імен, переважно секретарів обкомів партії).

Після обговорення доповіді з заключним словом виступив тов. **Хрущов М. С.**

На заслухане питання пленум Центрального Комітету КП(б)У прийняв рішення” (Підкреслення в оригіналі).

Що це значить? Це значить, що ЦК КП(б)У в Києві, на чолі якого стоїть Хрущов, дає звіти до ЦК ВКП(б) в Москві. Далі це значить, що ЦК ВКП(б) в Москві, отримавши звіт з Києва і провіривши його, **видає своє рішення** “про підготовку, добір і розподіл керівних партійних і радянських кадрів в українській партійній організації”. Отже це значить,

що Москва вирішує про те, хто і де має керувати в партійних і державних установах на Україні. А коли вона видала своє рішення, тоді приказує своєму наемникові Хрущову, щоб він скликав пленум (повний склад) ЦК КП(б)У — тобто підчинених йому секретарів — і передав їм те рішення для виконання.

Оце є те, що сталінський наймит в Торонто представляє як “критику” самого “народу”, який все сам “виправляє” на Україні.

Оце є те, що явні і замасковані вислужники Москви представляють як “вільну, незалежну українську державу” з її власним “українським урядом” і прем'єром “українцем” Хрущовим!

Москва приказує Хрущову переводити чистку на Україні

Кореспонденція в “Правді” з Києва, передана по телефону її кореспондентом, має наголовок: **“Поліпшити добір, розподіл і підготовку кадрів (На пленумі ЦК КП(б) України)”**. Отже наголовок відповідає тому, що було сказано в київських газетах про справу, яка мала бути обговорена на пленумі.

І Хрущов слухняно виконав приказ московського начальства. Звіт про його виступ на пленумі починається в московській “Правді” так:

“На днях відбувся черговий пленум ЦК КП(б) України. Пленум обговорив рішення ЦК ВКП(б) на звіт ЦК КП(б)У про підготовку, добір і розподіл керівних партійних і радянських кадрів в українській парторганізації. З доповіддю виступив секретар ЦК КП(б)У М. С. Хрущов.

— **Центральний Комітет ВКП(б)**, — говорить тов. Хрущов, — **перевіряв роботу** по підготовці, доборі і розподілі керівних партійних і радянських кадрів в партійних організаціях України і **вислухав звіт ЦК КП(б)У** по цім питанні. **У своїм рішенні ЦК ВКП(б) зазначив**, що підготовка, добір і розподіл керівних кадрів **поставлені в ЦК і обкомах КП(б)У незадовільно**, і **вказав на наявність серйозних недостач і помилок в цій справі”**.

Ось тут з уст самого Хрущова чуємо, що ЦК ВКП(б) в Москві “перевіряв роботу” на Україні, “вислухав звіт”

в цій справі. Зроблено цілком так, як говорить “Статут підчиненого йому ЦК КП(б)У в Києві і видав своє рішення ВКП(б)”, з якого були наведені уступи попередно.

І в своїм рішенні ЦК ВКП(б) в Москві говорить, що справи поставлені незадовільно не лише в ЦК КП(б)У в Києві, але і в “обкомах КП(б)У”, тобто в обласних комітетах комуністичної партії, які існують у всіх областях України. Отже Москва не вдоволяється видаванням наказів для Центрального Комітету КП(б)У в Києві, але безпосередньо вмішується в справи областей і каже, хто там має бути при владі.

Значить, не тільки “наряд” на Україні не має нічого до говорення про те, хто має бути в партійних і державних установах і правити країною, але й самий “уряд” і ЦК КП(б)У в Києві на чолі з Хрущовим не знають, чи не мають права знати, як повести справи у власній хаті. Вони дають звіт до Москви і чекають на її рішення, що вона скаже. Після того переводять зміни згідно з її настановами.

В цілій своїй промові Хрущов раз-у-раз покликається на Центральний Комітет ВКП(б) в Москві — що він говорить, що вирішує, на що вказує, що зобов’язує комуністів на Україні робити. Прем’єр держави — і сам не знає, що і як робити! Чекає, аж йому з Москви скажуть!

Це просто трагедія, чи радше трагікомедія! Не хочеться в це вірити, але так написано в московській “Правді”, так говорив Хрущов у Києві, — Хрущов — прем’єр України, Хрущов — перший секретар Центрального Комітету КП(б)У!

Оце є той режим московської комуністичної диктатури на Україні, який Свистун і “Громадський Голос” в Нью Йорку називають українським урядом, українською державою, це є той режим, про який комуністичне “Українське Життя” в Торонто пише, що сам “наряд” на Україні все “критикує” і переводить всякі зміни в державі.

Масове усунання партійних і державних керівників

Як повідомляє московська “Правда”, Хрущов заявив у своїй промові, що

“за останнього півтора року в республіці (на Радянській Україні) змінено около половини основних керівних працівників. Особливо великі розміри прийняла плінність кадрів районних працівників. Секретарів райкомів партії за цей період змінено 38 процентів, голов виконкомів районних рад — 64 процентів, директорів МТС (машино-тракторних станцій) — дві третини. В Сумській області за півтора року перемінено 91 процент голов виконкомів районних рад, в Миколаївській — 83 проценти, в Рівенській — 88 процентів”.

В одному місці своєї промови Хрущов каже, що “обкоми партії, міністерства і відомства вносили на розгляд ЦК КП(б)У пропозиції про затвердження або звільнення працівника досить пізно після призначення або звільнення його”. Ця заява Хрущова підтверджує, що навіть міністерства, які мали б бути найвищою владою — урядом — України, що навіть вони дають до затвердження Центральному Комітетові партії призначення кожного свого урядовця. Отже “урядові” України не вільно навіть взяти до роботи чоловіка без того, щоб його не затвердив ЦК КП(б)У, який є лише агентурою ЦК ВКП(б) в Москві.

В інших місцях повідомлення “Правди” про промову Хрущова говориться:

“— ЦК ВКП(б), — заявляє тов. Хрущов, — зобов'язав нас докладно поліпшити підготовку, добір і розподіл керівних кадрів. Це — дуже важна справа партійних організацій, бо мова йде про людей, а люди, як відомо, вирішують все. ЦК ВКП(б) справедливо вказав” і т. д.

“— ЦК ВКП(б), — говорить тов. Хрущов, — цілком правильно вказав у своїм рішенні, що ЦК КП(б)У і обкоми партії недооцінили політичного значіння” і т. д.

“ЦК ВКП(б) вказав у своїм рішенні, що багато партійних організацій України не віддають належної уваги” і т. д.

Так звучить ціла промова Хрущова. Цілий час він покликається лише на те, що вирішив, на що вказав і що приказав Центральный Комітет комуністичної партії в Москві.

Цілий час він критикує ЦК КП(б)У, якого сам є першим секретарем, що він неправильно робив одне, друге, третє і десяте. І він досі не знав, що це було /недобре і неправильне, аж поки не сказали йому про це з Москви, — і він тепер переказує постанови московського начальства підлеглим йому нижчим партійним секретарям по цілій Україні.

Про критику преси Хрущовим сказано в “Правді” так: “Республіканські газети “Правда України” (в російській мові), “Радянська Україна” і обласні газети дуже мало друкують статей про теорію й історію большевизму. За сім місяців “Радянська Україна” вмістила лише шість статей для допомоги тим, що вивчають історію партії”. Подібного є більше.

Кампанія проти Грушевського і його школи

Про боротьбу з українською “буржуазно-націоналістичною ідеологією”, як про неї говорив Хрущов, московська “Правда” повідомляє так:

“Велику увагу тов. Хрущов присвятив у своїм докладі станові всієї ідеологічної роботи.

ЦК КП(б)У недооцінив особливої ваги ідеологічної роботи, не віддає належної уваги доборові й ідейно-політичному вихованню кадрів в області науки, літератури, мистецтва, не організував у пресі широкої критики ворожої буржуазно-націоналістичної ідеології. Внаслідок цього в деяких книгах, журналах і газетних статтях, в усних виступах окремих українських істориків і літераторів є ідеологічні помилки і перекирення, намагання відродити буржуазно-націоналістичні концепції історика Грушевського і його “школи”.

Далі Хрущов критикує Інститут мови і літератури Академії наук УРСР за видання “Нарису історії української літератури”, в якому є “буржуазно-націоналістичні погляди на історію українського народу і його культури”. Він каже, що “серйозні помилки націоналістичного характеру допущені також в першому томі історії України, виданім Інститутом історії”. “Дехто з письменників ідеалізує минуле, припускає в своїй творчості помилки націоналістичного характеру”.

Хрущов нарікає, що “всі ці й інші помилки і перекручення не зустрічають рішучої критики. Правління пропаганди і агітації ЦК КП(б)У оказалось відірваним від багатьох питань ідеологічної роботи, погано керувало інститутами історії, мови і літератури Академії наук УРСР, Спілкою письменників та іншими організаціями”.

Тут Хрущов підтверджує, що історики і письменники на Україні мусять писати свої твори так, як вимагає комуністична партія, бо ними керує правління пропаганди і агітації ЦК КП(б)У. А що найвищий провід партії є в Москві, то це значить, що історію України, історію української літератури і взагалі твори письменників на Україні треба писати згідно з постановами Москви.

Партія керує державними органами і контролює їх роботу

В кореспонденції московської “Правди” про промову Хрущова читаємо ще таке:

“— В постанові ЦК ВКП(б) вказано, — продовжує тов. Хрущов, — що на практиці ЦК КП(б)У і Ради Міністрів УРСР має місце змішання функцій партійного і радянського апарату, що приводить до послаблення партійної роботи. Нам треба зміцнити роль партійних органів як органів політичного керівництва і контролі діяльності радянських і господарських організацій”.

Це значить, що комуністична партія з центром в Москві є вища від державного апарату на Україні, що Україною править на ділі не Рада Міністрів УРСР, але Центральний Комітет комуністичної партії, бо він і підчинені йому органи дають політичний провід і контролюють діяльність державних і господарських установ.

Читаємо також в московській “Правді”:

“Тов. Хрущов звертає особливу увагу на вказівку ЦК ВКП(б) про те, що в ряді обкомів, райкомів і первинних організацій КП(б)У має місце зрощування партійного апарату з державним і господарським. Він наводить приклади нагороджування партійних працівників господарськими керівниками, незаконного запотребування їх на рахунок господарських та

інших органів харчевими продуктами і промисловими товарами. Це веде до втрати партійними працівниками незалежності і самостійності в роботі, позбавляє їх можливості контролювати діяльність господарських органів.

Ось один з таких прикладів. Минулого року керівники комбінату "Вірошиловградуголь" щомісяця повідомляли про перевиконання плану добування вугілля і діставали за це нагороди. Пізніше вияснилось, що вони обдурювали державу. Ворошиловградський обком КП(б)У пропустив це в значній мірі тому, що заступник секретаря обкому по вугільній промисловості тов. Погребак дістав від комбінату нагороди і тому не міг критично поставитись до діяльності керівників комбінату.

Широко практикувалось нагороджування партійних і радянських працівників господарськими організаціями в Сталінській, Харківській, Запоріжській, Дніпропетровській і других областях".

Москва вмішується до найнижчих партійних організацій на Україні

Тут знову бачимо, що Хрущов не знає, що робиться на Україні, і чекає, аж йому скаже про це ЦК ВКП(б) в Москві. І довідуємося зі слів Хрущова, що той ЦК в Москві вказує навіть на те, як стоять справи не лише в обкомах (обласних комітетах), але й райкомах і первинних організаціях КП(б)У, тобто в районних комітетах і партійних організаціях на місцях — в містах і селах. Значить, партійний апарат так сильно централізований, що Центральний Комітет партії в Москві контролює навіть діяльність місцевих партійних організацій на Україні і через Хрущова приказує, що і як вони мають робити.

Про те, як партійний апарат є зрослий з державним і господарським, як господарські керівники фальшують цифри про перевиконання плану і дістають за це нагороди, та як вони підкуплюють партійних секретарів, щоб вони дивилися на це крізь пальці, — непотрібно давати ніяких пояснень, бо слова Хрущова говорять самі за себе.

Закінчення промови Хрущова московська "Правда" подає так:

“— Партійна організація України, — говорить на закінчення тов. Хрущов, — швидко виправить всі недостачі і помилки і під проводом Центрального Комітету ВКП(б), під проводом товариша Сталіна поведе народ Східної України до нових успіхів в соціалістичнім будівництві”.

Оце говорить прем'єр Радянської України, яку називають вільною, незалежною українською державою! Дійсно, “щасливий” мусить бути тепер український нарід, коли має такого “прем'єра”, такий “уряд”, таку “державу” — і такий диктаторський провід в Москві!

Самий український нарід на своїй власній землі не сміє нічого робити — і його мусить вести, як на мотузку, “партійна організація України” з Хрущовим на чолі — під проводом Центрального Комітету ВКП(б) в Москві і під проводом Сталіна.

Все це говорить не якийсь противник московсько-комуністичної диктатури на Україні, але її наставник і виконавець її волі — Микита Хрущов, той самий Хрущов, перед яким клонили голови московські вислужники українського роду в Канаді й Америці.

Розділ IV.

АТАК НА ІСТОРИКА ГРУШЕВСЬКОГО І ЙОГО ПОСЛІДОВНИКІВ

Ми вже читали, що в своїй промові Хрущов накидався на покійного професора Михайла Грушевського і його “школу” та на інших українських істориків і письменників, що працювали в той час на Україні, за їх “буржуазний націоналізм”. Але не думайте, що Хрущов говорив це з власної голови, або що він перший підніс це питання. Як і в інших випадках, почин до атаки на українську історію і літературу дала сама Москва.

Першу вістку про цей атак знаходимо в “Літературній газеті”, органі правління Спілки радянських письменників України, з 25 липня, 1946, а Хрущов промовляв на пленумі ЦК КП(б)У, що відбувся 15—17 серпня, 1946. Але й не сама “Літературна газета”, яка виходить в Києві, піднесла це питання. Ні, вона навела перше голос з Москви, а далі й сама накинулася на українських істориків і письменників, бо дістала такий наказ з партії.

В літі 1946 року почала виходити в Москві нова російська газета під назвою “Культура и жизнь”, яку видає Управління пропаганди і агітації ЦК ВКП(б). І ось в перших початках, бо вже в **третьім** числі, появилася в цій газеті стаття, яку передрукувала згадана “Літературна газета” з 25 липня. Ця стаття звучить (місцями вона скорочена):

ВИПРАВИТИ ПОМИЛКИ У ВИСВІТЛЕННІ ДЕЯКИХ ПИТАНЬ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

С. Ковальов

За останні роки на Україні видано ряд книг і опубліковано ряд статей з питань історії, в яких є серйозні помилки буржуазно-націоналістичного характеру. Деякі історики, літере-

турознавці, а також окремі письменники роблять спроби воскресити викриті радянською наукою націоналістичні настанови, особливо повно виражені істориком Грушевським і його "школою". Буржуазний історик М. Грушевський, будучи не тільки вченим, але й політичним діячем австро-німецького напрямку, намагався фальсифікувати історію України, подати її в антиросійському світлі. Як і більшість буржуазних учених-націоналістів, Грушевський висував і захищав тезу про "безбуржуазний" розвиток української нації... Грушевський вважав, що Україна ближча до "заходу", ніж до "сходу".

Тому не дивно, що вороги українського народу — українсько-німецькі націоналісти всіляко вихваляють націоналістичну ідеологію Грушевського.

Все це змушує працівників ідеологічного фронту України бути особливо пильними до проявів буржуазно-націоналістичної ідеології. Такі прояви не можуть не завдавати шкоди вихованню українського народу в дусі дружби по відношенню до інших народів СРСР. На жаль, деякі українські історики, літератори, письменники нерідко роблять поступки націоналістичній ідеології.

В 1943 році вийшов перший том "Історії України", підготовлений Інститутом історії Академії наук УРСР. Це — перше велике дослідження українських радянських учених з питань історії України. Однак в цій книзі є великі недоліки і помилки, що йдуть від "школи" Грушевського. В першому томі історії України не лише не піддана критиці історична концепція Грушевського (а це потрібно було в цій роботі зробити в першу чергу), але багато питань висвітлено так, що під викладеним **міг би підписатись і сам Грушевський**. Автори першого тому ігнорують марксистсько-ленінське вчення про суспільно-економічні формації і слідом за Грушевським будують періодизацію історії України, виходячи із зовнішньо-політичних ознак.

В свій час Грушевський заперечував, що східні слов'яни 13—14-го століть (коли частина східних слов'ян підпала під владу литовців і поляків) жили в одній державі, становили один народ, мали одну культуру. Ця культура є джерелом культур трьох братніх народів — російського, українського і білоруського, так само, як Київська Русь є спільною батьківщиною всіх цих народів. Грушевський, навпаки, твердив, що українці існують окремо від інших слов'янських народів уже з 4-го століття, що Київська Русь — це суто українська держава, що культура Київської Русі — це лише українська культура. У всіх цих питаннях автори першого тому припускають плутанину, а іноді

(стор. 32) прямо доходять до твердження, що український народ з 4—5-го століть існував окремо від російського. Погляд, що Київська Русь була українською державою, проводився і в деяких статтях, опублікованих в газетах. Помилки, які були в першому томі історії України, **досі не піддані критиці.**

Відсутність критики буржуазно-націоналістичних поглядів Грушевського приводить до того, що окремі професори Львівського університету (**Крип'якевич, Кордуба та ін.**) і зараз читають лекції з історії України **в дусі Грушевського**, дотримуються його концепції, **відверто виступають на захист його поглядів.**

Буржуазно-націоналістичні погляди проявляються і в роботах окремих літературознавців України.

Особливо рельєфно вони відбилися у випущеному в 1945 р. Інститутом літератури Української Академії наук **"Нарисі історії української літератури"**. Ця книга зазнала справедливої критики в газеті **"Правда Украины"** від 30 червня ц. р.

Автори **"Нарису"** розглядають національне питання не як підпорядковане загальному питанню про соціалістичну революцію, а самостійно. Відповідно до цього вони всіх письменників, незалежно від їх соціальних поглядів, розглядають, як борців за національне визволення України.

Автори **"Нарису історії української літератури"** відкрито ревізують ленінське положення про існування двох культур в кожній культурі класового антагоністичного суспільства. Відповідно до цієї настанови автори **"Нарису"** показують українську літературу всю в цілому, як демократичну і патріотичну, що розвивалась без боротьби, **"єдиним потоком"**, виправдують і вихваляють багатьох реакційних українських письменників.

Автори **"Нарису історії української літератури"** викладають історію української літератури **в повному відриві** від історії російської літератури. Відомо, що літератури цих братніх народів розвивались в гармонійній взаємодії одна з одною.

Автори ж **"Нарису"** по суті заперечують взаємний благотворний вплив літератур двох братніх народів. При характеристиці формування українських письменників звичайно підкреслюється, що вони росли **під впливом письменників Заходу**, і зовсім не згадується роль російських письменників у формуванні українських письменників.

Автори **"Нарису історії української літератури"** зовсім неправильно, поверхово зобразили українську радянську літературу. Їй вони присвятили лише 40 сторінок.

Спроба звеличити деяких українських письменників минулого, які не заслуговують цього, робиться і в літературних журналах, що видаються на Україні. Так, професор **Кирилюк** в журналі "Українська література" називає буржуазно-ліберального і націоналістично настроєного письменника Куліша "великим сином України". Професор **Дорошкевич**, порівнюючи роман Куліша "Чорна рада" з "Войной и миром" Толстого, віддав перевагу... роману Куліша.

Деякі українські письменники також виступили з повістями, оповіданнями, що містять націоналістичні помилки. Письменник **Смілянський** в повісті "Софія" вважає зрадою українському народові розмовляти російською мовою.

На жаль, до останнього часу багато перекручень та помилок, припущених в літературі, історичній науці, літературознавстві, не знаходили належної відсічі, не піддавались критиці на сторінках журналів і газет.

Робота по складанню справді наукової історії України організована погано. А між тим, створення такої праці могло б сприяти викоріненню плутанини та помилок в питаннях історії. Українські історики і в першу чергу Інститут історії Академії наук УРСР не розробляють найважливіших питань історії України".

Оце говорить Москва устами якогось Ковальова, який закликає "розгорнути рішучу боротьбу" проти "спроб протаскування" буржуазно-націоналістичних поглядів "в питаннях історії України і української літератури". І замітне те, що в своїй критиці "Нарису історії української літератури" він покликається на попередню "справедливу критику" в газеті "Правда України", яка є російською газетою, а не українською, хоч і виходить в Києві. Отже і в цім випадку росіяни були перші, що виступили проти "Нарису історії української літератури", а деякі українці вже опісля були примушені атакувати цей твір.

Москва "вчить" українців, як мають писати свою історію

Заходить тепер питання: Яке право має російська газета "Культура и жизнь" мішатися до справ України і вчити українців, як вони повинні писати історію свого народу та історію своєї літератури? Яке право має вона це робити, коли нам кажуть, що Радянська Україна є окремою, віль-

ною і ще незалежною державою? Яке право мають росіяни приказувати щось українцям, коли нам кажуть, що українці самі правлять у своїй державі?

Радянська Україна може бути фіктивна держава, але український нарід є дійсний — і окремий від російського народу. Він сам творив свою історію і літературу — і сам знає, як про них написати. Чому ж Москва пхає свого носа до України? Чи українці кажуть росіянам, як вони повинні писати історію свого народу і своєї літератури?

Але українські культурні діячі на Україні не можуть сказати цього Москві. Їхня робота, їхнє ціле існування залежить від всемогучої комуністичної партії — і вони, якщо хочуть жити і працювати на своїх становищах, мусять завсіди притакувати за Москвою. Коли хто з них не схоче скорити своєї голови і не поступить, як наказує Москва, по нім всякий слух загине. Так сталося не з одиницями, але з сотнями і тисячами українських культурних робітників.

А є вже й такі, що цілком виховані в совітській школі і пропаганді, і в нападах на великих синів України вони перевищують навіть Москву. В цих нападах немалу роль, якщо не провідну, відіграють росіяни та інші неукраїнці, які живуть на Україні і працюють в редакціях газет і журналів та в партійних і державних установах.

“Літературна газета” також атакує вслід за Москвою

І ось та сама “Літературна газета” з 25 липня, 1946, яка передрукувала статтю С. Ковальова з московської газети “Культура и жизнь”, вмістила також власну редакційну статтю на ту саму тему, яка перенята духом ненависті до української визвольної ідеї, бо написана вона на приказ компартії.

Ця стаття має наголовок: **“Піднести пильність проти виявів буржуазно-націоналістичної ідеології!”** — і в ній читаємо, між іншим, такі речі:

“...націоналістичні запроданці завжди ненавиділи каїноюю ненавистю великий російський народ, з яким народ України з’єднаний нерозривними братніми звязками. В тісній дружбі

й союзи українського народу з своїм великим старшим братом вони бачили основну причину краху всіх своїх планів і замірів. Тому шовіністична антиросійська пропаганда, поєднана з намаганням за всяку ціну довести "окремність", "відрубність" українського народу та його культури, звязаної, мовляв, більше з "заходом", ніж із "сходом" — була і є основою всієї облудної "ідеологічної" діяльності українського націоналізму.

Буржуазно-націоналістичні настанови в галузі історії України та її культури найбільш повно висловлює так звана "школа" Грушевського, чії концепції і погляди були і є ідеологічною зброєю для українських націоналістів усіх відтінків.

Саме ця буржуазно-націоналістична "школа"... намагалась довести, що національний момент є головним і вирішальним в історії України. Від "школи" Грушевського йдуть усі спроби заперечити вікову етнічну і культурну близькість двох братніх народів — українського і російського. Намагаючись відірвати український народ від його великого брата і друга — народу російського — Грушевський та його "школа" твердили, що Україна в своєму громадсько-політичному і культурному розвитку була ближча до Західної Європи, ніж до Росії.

Партія більшовиків проробила на Україні велику роботу в справі розгрому та викорчовування контрреволюційного буржуазного націоналізму.

Необхідно вести нещадну боротьбу з будь-якими рецедивами концепцій і поглядів "школи" Грушевського — цієї зброї ворога. Тим часом, деякі українські історики, письменники, літературознавці не лише не ведуть цієї боротьби, але й роблять прями поступки націоналістичній ідеології, висловлюючи в своїх працях погляди, запозичені з "теоритичного" арсеналу Грушевського, припускаючи грубі помилки і викривлення буржуазно-націоналістичного характеру.

Серйозні помилки припущено в першому томі "Історії України", автори якого не лише не піддали критиці антинауківі концепції Грушевського, але й навпаки — самі повторили ряди шкідливих і неправильних тверджень буржуазно-націоналістичної історіографії. Подібні викривлення мають місце і в деяких інших працях з історії України.

Особливу ж увагу письменницької громадськості України повинна притягти наявність найсерйозніших помилок і викривлень буржуазно-націоналістичного характеру в окремих працях з історії української літератури, окремих художніх та мемуарних творах, що з'явилися протягом останніх років.

Про "Нарис історії української літератури", виданий Інститутом літератури Академії наук УРСР в 1945 р. за редакцією С. Маслова та Є. Кирилюка, вже писалося в нашій партійній та літературній пресі. В цьому "Нарисі" досить наочно виявились ревізійні тенденції частини його авторів, їх намагання "замінити" методологію марксистсько-ленінську — методологією буржуазно-націоналістичною. Ревізуючи ленінське вчення про наявність двох культур у кожній національній культурі класового антагоністичного суспільства, автори "Нарису" протиставляють йому націоналістичну теорію "єдиного потоку", прямо запозичену в Грушевського та Єфремова. У відповідності до цієї "теорії" вони викривляють картину розвитку української літератури, зображуючи всіх письменників минулого як патріотів і демократів, всіляко згладжуючи й замазуючи соціальні, класові суперечності. Поняття "класова боротьба" автори "Нарису" просто бояться і, старанно уникаючи його, раз-пораз намагаються перекопати читача, що замість класової боротьби в українській літературі мала місце "консолідація" соціально-протилежних, ворожих одна одній сил. Реакційних і консервативних письменників минулого та їх твори автори "Нарису" виправдують і облікують, не пошкодуювши рожевих фарб навіть для активного петлюрівського "діяча" Ів. Стеценка. Ввесь розвиток української літератури, за авторами "Нарису", виявляється підкореним "національній ідеї"... автори "Нарису" розглядають національне питання як основне і вирішальне... переходячи на позиції "школи" Грушевського.

В дусі цієї ж "школи" розглядається в "Нарисі" і таке першорядне питання, як питання про взаємозв'язки двох братніх літератур — української і російської. Наявність цих взаємозв'язків в "Нарисі" фактично заперечується, вплив і значення великої російської літератури для розвитку українського письменства і всієї культури всіляко применшується. Говорячи про участь українців (Капніст, Гнедич, Нарезний, Гоголь та інші) в творенні російської культури, автори нарису доходять до того, що оголошують цю участь... явищем реакційним, продиктованим, мовляв, "класовими інтересами українського дворянства". Так великий Гоголь, великий Короленко, в чиїх постатях український народ вбачає яскравий символ своєї дружньої співпраці з російським народом на полі культури, постають в освітленні "Нарису"... зрадниками свого народу — тобто точнісінько такими, як трактували їх Єфремови та ніковські.

З усього сказаного ясно, яких серйозних розмірів набули націоналістичні викривлення в "Нарисі історії української літе-

ратури" і оскільки слухним та своєчасним є їхнє викриття. Не дивно після всього сказаного й те, що українській радянській літературі приділено в "Нарисі" мізерно-мале місце і висвітлена вона безідейно, неправильно, поверхово.

Але автори "Нарису" не самітні в своїх спробах протягти буржуазно-націоналістичну ідеологію. Помилки націоналістичного характеру знайшли місце в ряді статей, що з'явилися в нашій літературній пресі. Так, в мемуарах **Г. Лазаревського** "Київська старовина", що друкувалися в журналі "Українська література", ідеалізуються буржуазно-націоналістичні діячі **В. Науменко** та **О. Левницький**, дається викривлене трактування ряду інших постатей та явищ минулого. Неправильні, антиленінські твердження, що йдуть від націоналістичного літературознавства, можна зустріти в окремих журнальних статтях та брошурах **О. Дорошкевича**, **С. Браславського**, а також **Є. Кирилюка** та **І. Пільгучка**, які з'являються і основними авторами "Нарису".

Громадськість Радянської України свого часу рішуче засудила буржуазно-націоналістичні концепції, розвинуті в ряді творів кінорежисером **О. Довженком**. Цей повчальний приклад не став уроком для деяких письменників, які, замість того, щоб глибоко оволодівати вченням марксизму-ленінізму і на основі цього вчення правдиво відтворити нашу дійсність, воліли піти ідейними, політичними манівцями. Так, письменник **Л. Смілянський** виступив з повістю "Софія", "герої" якої висловлюють неприховано-вороже ставлення до російського народу, його культури і мови — ставлення, що схвалюється автором. Апологетику приватно-власницької патріархальщини, піднесення до якогось багатозначного "національного символу" стародавньої української хати припустив в оповіданні "Українська хата" **О. Кундзіч**. Чимало викривлень і помилок можна знайти в окремих творах на історичну тему, в яких часто віддається данина сумнозвісній "національній романтиці", виправдуються реакційні, консервативні явища минулого.

Зовсім недавно поет **Т. Масенко** виступив у журналі "Вітчизна" з циклом віршів про свої віденські враження. Дивно, що ці враження в автора виявились повязаними... з співчутливими згадками про націоналістичного поета-емігранта Олеса. Не менш дивно, що цього емігранта автор ставить фактично в одну площину... з воїнами Червоної Армії. Звідки в т. Масенка ці дивні симпатії, це потворне співставлення?

Наведені факти говорять про те, що письменникам, літературознавцям і критикам Радянської України необхідно піднести пильність проти всяких спроб протаскування буржуазно-націоналістичної ідеології, розгорнувши проти них рішучу боротьбу".

Кінчиться ця стаття цитатом з московської газети “Культура и жизнь” ч. 3, із статті С. Ковальова, яка вже була попередно наведена. Значить, київська “Літературна газета”, орган правління Спільки радянських письменників на Україні, може писати лише такою мовою і в таким дусі, як започаткував Ковальов у Москві. Вона може ще більше накинутися на українську визвольну боротьбу, може вжити ще грубших слів для обезчещення Грушевського й інших великих синів України, ніж це робить партійний писака в Москві, але вона не може стати в їх обороні. Бо вона є органом не українських письменників, але московської партійної агентури на Україні в літературних справах.

Москва не може вбити ідей і науки Грушевського

Писання Ковальова і “Літературної газети” свідчать тільки про те, що головачі в Центральних Комітетах компартії в Москві і Києві і в Спільках письменників в Росії й на Україні є — з наукового боку — просто пігмеї супроти величної постаті історика Грушевського, хоч і мають за собою велику брутальну, фізичну силу. І вони свідомі того. Тому їх бере така лють, тому вони ведуть таку скажену кампанію проти Грушевського і його “школи”. Вони хочуть з корінем вирвати все, що він дав українському народові. А дав він українському народові його національну “метрику”, яку мусить визнавати цілий світ. Та як видно, не так легко приходитьсь Москві вбити ідеї й науку Грушевського.

Не дивлячись на те, що совітський режим існує вже поверх 30 років, не дивлячись на те, що молодь на Україні виховують в московсько-совітським дусі, — на Україні по-являються письменники, в яких є українські національні почування, в яких є велика любов до свого народу, до свого славного минулого, до всього, що близьке і рідне. А Москва не може цього стерпіти. Вона настоює, щоб ніякого українського патріотизму не було, вона силою хоче зашцепити українцям любов до “великого брата і друга — народу російського”. Вона дуже боїться, щоб український нарід не

“відірвався” від великого російського народу. З її істеричного крику виходить, що той великий нарід не міг би жити, не міг би існувати без “малого” українського народу.

Та ще одне важне в цій кампанії проти Грушевського і його послідовників на Україні. Колись Грушевському було дозволено повернути з еміграції і працювати в Академії Наук над історією України. Правда, ця його праця закінчилася засланням, де він, втративши зір, помер у нужді. Все таки був час, коли йому було вільно працювати на Україні. А сьогодні він змальований Москвою і її наймитами як найбільший ворог українського народу.

Як же погодити це з тим, що Радянська Україна мала б бути тепер вільною, незалежною державою, бо в її імені Мануїльський пописується на нарадах Об'єднаних Націй в Нью Йорку? Коли Радянської України не визнавали за окрему державу, Грушевський мав тоді доступ на Україну. А нині, як та Радянська Україна є вже “вільною” і “незалежною”, як інші держави визнають її за державу, — проти Грушевського воюють навіть по його смерті.

Чи не є це найвимовніший доказ того, що Москва ще міцніше тримає в своїх лапах Україну, як тримала давнішими роками? Чи не є це доказ того, що всякі виступи Мануїльського — це лише поверховна декорація, що не має нічого спільного з жорстокою дійсністю на Україні?

Заговорила Москва і “прозрів” український історик

Яка є незавидна доля українських істориків і письменників у “вільній українській державі”, до якого самопониження вони доходять, щоб не досягла їх рука Москви, може послужити за приклад проф. М. Петровський, під редакцією якого вийшов перший том “Історії України”. В двох числах “Радянської України” (з 24 і 26 липня, 1946) він вмістив довге статтю п. н. “До кінця викрити націоналістичні перекручення історії України”, в якій побиває сам себе, бо так вимагають з Москви. В числі “Радянської України” з 26 липня, 1946, він, між іншим, пише:

“Тому при справді науковому підході до вивчення історії України треба вивчати історію українського народу в безпосередньому звязку з історією російського народу, не спускаючи ні на мить з ока і історію ще одного східнословянського народу — білоруського. При цьому треба завжди пам'ятати, що **основну, найважливішу роль** в історії цих трьох східнословянських народів **відігравав старший брат — народ російський**, народ, що “є найбільш видатною нацією з усіх націй, які входять до складу Радянського Союзу” (Й. Сталін)”.

Не треба входити глибоко в давню історію, щоб знати такі звичайні факти: що Київ є старший за Москву, що Київська держава була першою серед східнословянських народів, що Київську державу заселяли українці, а не росіяни. Розуміється, українці не називали себе тоді українцями, а росіян, як знаємо їх нині, тоді зовсім не було. Але для Петровського “народ російський” є “старший брат”, а не український. І той “народ російський”, за словами Петровського, відігравав “основну, найважливішу роль в історії” трьох східнословянських народів. Чим обгрунтовує це твердження Петровський? Може якими історичними доказами? Зовсім ні. Одиноким доказом для нього є те, що Сталін сказав, що російський народ “є найбільш видатною нацією з усіх націй, які входять до складу Радянського Союзу”.

І Петровський також критикує Грушевського. Він каже далі:

“Ось цього вивчення історії українського народу в тісному звязку з історією російського народу саме і немає у Грушевського, як немає в нього і розкриття класового змісту та класової обумовленості історичних явищ.

Якщо Грушевський і визнає, що існує “етнографічна і історична близькість народності українсько-руської до великоруської”, то далі цього він не йде і по суті, коли й говорить про цю близькість, то тільки мимохідь, та й то розглядаючи стародавні часи нашої історії. Зате він, повторюємо, уперто шукає можливостей протиставити братні народи один одному.

Як розглядає Грушевський історію Київської Русі?

Для нього Київська Русь — це історія тільки України, тільки українського народу. Грушевський говорить: “Київська держава, право, культура були утвором одної народності, українсько-руської”.

Це, розуміється, не подобається Петровському, бо воно незгідне з русифікаторським курсом Москви. Отже Петровський каже: “При такому трактуванні питання про Київську Русь Грушевський грубо перекручує істину”. Виходило б, що Петровський ліпше знає історію України, як Грушевський.

Але чи дійсно Петровський так думає про себе і про Грушевського, чи лише примушений так писати, бо з Москви повіяло іншим вітром, трудно сказати. Та одне тут певне. Петровський виступив проти Грушевського аж тоді, як проти нього виступила Москва. Він сам не додумався до всіх тих мудрощів, але “пізнав правду” аж за вказівками з Москви. Ось що він каже в тій самій статті:

“В наших роботах теорії Грушевського далеко ще не зазнали вичерпного викриття. Мало того, **цілком правильною є вказівка** газети Управління пропаганди і агітації ЦК ВКП(б) **“Культура и жизнь”** про те, що за останні роки на Україні “видано ряд книг і опубліковано ряд статей в питаннях історії, в яких містяться серйозні помилки буржуазно-націоналістичного характеру”. **Зокрема це стосується першого тому “Історії України”, що був підготовлений Інститутом історії Академії наук УРСР і вийшов під редакцією автора цієї статті”.**

Тут Петровський покликається на ту саму статтю Ковальова в московській партійній газеті “Культура и жизнь”, що вже була наведена попередно. Для нього “цілком правильною є вказівка” тієї російської комуністичної газети в Москві — і він відповідно до неї застосовується. Він признає, що є “помилки буржуазно-націоналістичного характеру” в першому томі “Історії України”, який вийшов під його власною редакцією.

Але тих “помилко” він перше не бачив, тоді все було правильне, бо ж цю працю підготував Інститут історії Академії наук УРСР, а не якийсь “буржуазний націоналіст”.

Розділ V.

ЧИСТКА В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Радянський письменник мусить бути партійним письменником

Завданням і обов'язком письменника на Радянській Україні є служити не українському народові, але комуністичній партії, яка вирішує про те, що добре, а що погане для народу, яка приказує, що треба і чого не треба писати письменникам. І раз почалася кампанія проти істориків і письменників України з настановлення Москви, вона безпереривно йде далі.

В “Літературній газеті” в 15 серпня, 1946, є на першій стороні редакційна стаття п. н. “Ідейність і принциповість письменника”, в якій говориться:

“Більшовицька партійність нашої літератури — це основа всіх її успіхів і перемог, основа найправдивішого відтворення нею дійсності і основа найбільш плідотної участі її в революційному перетворенні світу.

Великий Сталін назвав радянських письменників “інженерами людських душ”. Ця назва дуже почесна і дуже відповідальна. Бути інженером людських душ — це й значить шляхом літературної творчості провадити **партійну** за своєю суттю роботу по активному формуванню людської свідомості і поведінки, по **комуністичному** вихованню мас.

Бути радянським письменником — значить бути **партійним письменником**, незалежно від членства в партії, а бути партійним письменником — значить не просто вивчати **теорію марксизму-ленінізму**, а до глибини перейнятися нею, **жити нею, творити нею**”.

Це говорить орган правління Спілки радянських письменників України. Говорить до українських письменників.

Але що в наведених словах є українське? Що є в них таке, що свідчило б про те, що письменники на Україні мають служити українському народові або українській культурі? Нічого.

Заставляють критикувати і засуджувати

В тій же статті говориться також “про появу ряду шкідливих художніх і літературознавчих праць, в яких протягуються націоналістичні та всякі інші ворожі радянському (не українському!) народові “ідейки” і “концепції”. А далі там сказано:

“Окремі письменники і літературознавці — **Є. Кирилюк, І. Пільгук, Г. Лазаревський** — припустили в своїх працях помилки і викривлення буржуазно-націоналістичного характеру. В Спілці письменників не було належного реагування на ці факти, помилки відкрито не обговорювались і не засуджувались, а що може бути шкідливішим за таке замовчування?

В атмосфері примиренства та лібералізму проходила в Спілці і критика буржуазно-націоналістичних концепцій “Нарису історії української літератури”. Говорити вголос про “Нарис” у Спілці почали тільки тоді, коли мовчати було вже ніяк не можна. Характерно, що й під час відкритого обговорення деякі письменники-комуністи, в тому числі й люди з відомими, заслужено шанованими іменами, воліли чомусь вдатися до “формули замовчування”. Дехто з літераторів, що виступали під час обговорення, намагався всіляко одвести критику від авторів “Нарису” (**Д. Косарик, М. Плісецький**), дехто намагався потопити її в різних дрібницях”.

Так і видно, що вся та критика і засуджування відбуваються під примусом, а не з доброї, не з власної волі. Тому деякі письменники, навіть заслужені, воліли мовчати, бо не бачили в обговорюваних творах ніяких помилок, ні перекручень. Ці “гріхи” є лише в очах Москви та її наганячів на Україні. Але мовчати, бути “неутральним” — не можна. Тому й той письменник, який ще не поставлений на чорну лісту, мусить засуджувати свого товариша письменника, хоч і не бачить в його творах нічого злого. А коли не зробить цього, то й на себе стягне підозріння.

Стаття наказує при кінці: “Потрібна рішуча боротьба з будь-якими спробами відходу від марксистсько-ленінської ідеології, з намаганнями протягти буржуазно-націоналістичну контрабанду, запозичену з арсеналу контрреволюційної “школи” М. Грушевського”.

Атакують послідовників Єфремова

В тім самім числі “Літературної газети” з 15 серпня, 1946, є ще одна довга стаття п. н. **“Нещадно викривати рештки націоналістичних теорій”**, в якій продовжуються атаки на українських письменників та на їхні твори. Ось що там читаємо:

“Але й тепер знаходяться люди, які намагаються за всяку ціну і яким завгодно шляхом протягти в радянську пресу свої націоналістичні погляди, запозичені від школи Грушевського та його літературних зброносців — **Єфремова** та інших. Іноді це робиться зовсім одверто і зухвало, доходить до того, що націоналістично-настрєні “дослідники” прямо списують у Єфремова його оцінки, друкуючи це в роботах, що виходять під авторитетною маркою наукових установ Академії наук УРСР.

Так було, зокрема, в “Нарисі історії української літератури”, виданому Інститутом мови і літератури Академії наук УРСР. В цій праці наявна одверта і свідома спроба протягти націоналістичні концепції. Для більшості авторів “Нарису” “Історія українського письменства” Єфремова була одним з головних джерел, звідки вони черпали не тільки факти, а й настанови, ідеї, оцінки.

Ідучи за Єфремовим, автори “Нарису” протягували “теорію” безбуржуазності і безкласовості українського народу, теорію “єдиного потоку” в розвитку української літератури. Вихваляючи націоналістів і прикрашуючи лібералів, автори “Нарису” принижували творчість письменників революційно-демократичного напрямку. Взаємозвязки російської та української літератури, роль Росії та кращих представників її культури в розвитку української культури свідомо обминалися. Українська література розглядалася у відриві і в протиставленні літературі російській.

Все це — місцями зашифроване, місцями одверте — протягування авторами “Нарису” націоналістичних концепцій Гру-

шевського і Єфремова — має свою ясну і точну політичну кваліфікацію і своє джерело. **Це не окремі помилки, це ясно виявлена націоналістична концепція історії української літератури.**

Епоху Київської Русі, слідом за Грушевським, автори "Нарису" розглядають як давній період однієї лише української культури в той час, як Київська Русь це спільна батьківщина трьох братніх народів. **Є. Кирилюк** всіляко перебільшує значення лібералів **Куліша**, **Грінченка**, консерватора **Щоголева**; ідейні, класові протиріччя між **Шевченком** і **Кулішем** він намагається звести до особистих незгод, використовуючи єфремівське порівняння Шевенка і Куліша з Моцартом і Сальєрі. Звертання українців до російської мови трактується ним як "зрада" національних інтересів. **І. Пільгук** "запозичує" у Єфремова оцінку творчості контрреволюційних письменників **Винниченка** і **Олеся**... Групу націоналістів-контрреволюціонерів він називає "силою групою...", що зробила багато корисного", твердить про якусь "консолідацію" українських літературних сил в епоху, яку він розглядає — початок ХХ ст., а петлюрівського міністра **І. Стешенка** атестує "талановитим поетом" і "видатним вченим".

Не досить гостро засуджують; дісталось й Рильському

В тій самій статті йдуть далші атаки на окремих українських письменників та на тих, що не досить гостро критикували й засуджували своїх товаришів пера, або не прийшли на збори, щоб їх не засуджувати. Сказано в статті:

"Це не поодинокий випадок протягування націоналістичної ідеології. В окремих художніх творах, мемуарах, критичних статтях, про які писалося в нашій пресі, авторами були припущені помилки й викривлення буржуазно-націоналістичного характеру. Факти останнього часу свідчать про те, що рештки націоналізму ще не добиті і носії націоналістичних ідей ще знаходять своїх покровителів в редакціях наших журналів. Лише цим можна пояснити появу в Но. 6 журналу "Вітчизна" статті **Леоніда Коваленка** — "Поет, новатор і патріот". В цій статті робиться спроба довести, що мова й література були "основною формою політичної ідеології на Україні"; поскільки ж "форми твору, його мову", автор вважає за головне в творі, — то, отже, основним змістом цієї політичної ідеології, як виходить за **Л. Коваленком**, була "національна ідея" чи, як він називає її, — "ідея українського народу".

Критика "Нарису", в якому так яскраво виявилися спроби націоналістичної ревізії основних положень нашого літературознавства, проходила до останнього часу незадовільно. Це в однаковій мірі стосується Інституту української літератури ім. Т. Г. Шевченка Академії наук УРСР та Спілки радянських письменників України, де обговорювався "Нарис історії української літератури".

В березні, коли вже почалось критичне обговорення "Нарису", бюро партійної організації СРПУ слухало звіт **Є. Кирилюка**. Звітуючи, Є. Кирилюк і слова не сказав про свої націоналістичні перекручення, не захотів їх визнати. Бюро по-примиренському поставилося до цього, не викрило всіх викривлень, які мали місце в роботах Є. Кирилюка, і не засудило тих шкідливих антиленінських тверджень, автором яких він був. У своєму рішенні бюро партійної організації СРПУ не кваліфікувало з усією правдивістю і гостротою націоналістичні концепції **Є. Кирилюка**.

На загальних зборах парторганізації Спілки радянських письменників України критика "Нарису", його авторів і редакторів була ліберальною, проходила на низькому ідейному рівні. Лише окремі товариші дали правильну партійну характеристику націоналістичних концепцій "Нарису", але їх голоси губилися, тому що більшість звертала увагу на дрібниці, а дехто навіть намагався захистити від критики авторів "Нарису".

Частина письменників-комуністів не з'явилася на збори, дехто відмовчувався, а голова СРПУ і член бюро парторганізації **М. Рильський**, посидівши трохи за столом президії, пішов із зборів; на другий день, коли продовжувалося обговорення, тов. **Рильський** навіть не з'явився на збори. Не взяв участі в критиці "Нарису" і ряд інших авторитетних товаришів. Така поведінка, зрозуміло, аж ніяк не могла сприяти справі викриття і засудження націоналістичних збочень і помилок — навпаки, вона гальмувала і затримувала критику цих викривлень".

Оце є той самий М. Рильський, бувший голова Спілки радянських письменників України, про якого було сказано в попередній, редакційній статті "Літературної газети" (хоч не згадано його імені), що й "під час відкритого обговорення деякі письменники-комуністи, в тому числі й люди з відомими, заслужено шанованими іменами, воліли чомусь вдатися до "формули замовчування". В цій статті про нього заговорено відкрито.

Та найбільш оригінальне в цій афері те, що М. Рильський підписує ту саму “Літературну газету” як один з її редакторів — як член її редакційної колегії. Він мусить мовчати, коли його критикують в газеті, якої він сам є редактором. Що це все означає? Він же не писав статті проти себе самого! Означає це те, що стаття проти нього не появилася за його згодою. Про її надрукування не рішав він, як член редакційної колегії. Про вміщення статті рішав партійний комітет, або партійний секретар. Ім'я Рильського фігурує серед членів редакційної колегії, бо так вирішила була партія. Вона вирішить зняти його ім'я — і це буде зроблено. (Пізніше ім'я Рильського дійсно зникло зі складу редколегії).

В такий самий спосіб “уступив” Рильський з голови Спілки радянських письменників України і на його місце прийшов Корнійчук. Причиною його “уступлення”, або одною з причин, було якраз те, що написано про нього в наведених статтях. І подібного проти нього було більше.

Критикують також поета Малишка

Не минула критика й Андрія Малишка, який разом з делегацією під проводом Л. Паламарчука відвідував Канаду та Злучені Держави і потім такого наговорив у своїх “звітах”, що навіть ньюйорський “Русский Голос” мусів заперечувати. А той щоденник займає прихильне становище до сучасної Росії. Ось що читаємо далі в статті “Літературної газети”:

“Політика замовчування хиб і помилок, до якої звик дехто в Спілці радянських письменників України, виявилась і в тому, що окремі комуністи, виступаючи на партійних зборах, уникали називати речі своїми іменами і ладні були говорити про що завгодно, старанно обминаючи слово “націоналізм”. А члени партії тт. Косарик і Плісецький намагались навіть взяти під захист авторів “Нарису” (тов. Плісецький мав на увазі... саме себе) і цим помякшити критику книги, перейнятої націоналістичним духом. Д. Косарик сказав, що на “Нариси”... “вплинула традиція”(?). Тов. Малишко не з тих позицій критикував автора розділу

про радянську літературу **С. Шаховського**. Цей розділ "Нарису" справді вимагає гострого засудження за свої серйозні ідейні хиби. Але тов. **Малишко** не в той бік скеровував увагу зборів, об'єктивно затушкував те, проти чого треба скерувати основний вогонь критики. Адже **основне**, що треба до кінця викрити і по-партійному, по-більшовицьки засудити — це **вияви ідеології буржуазного націоналізму**, що мають місце як в "Нарисі", так і в ряді інших праць.

Непартійною була поведінка **Є. Кирилюка**. Він взяв слово на зборах лише після того, як голова **тричі пропонував** йому виступити. Свою промову він почав з демагогічної заяви про те, що не помиляється лише той, хто нічого не робить. Скупо і глухо сказав він про те, що в "Нарисі", мовляв, були якісь там окремі помилки, навіть **не згадавши про їх націоналістичний характер**. Значення цих "помилко", що насправді являють собою концепцію, тов. **Кирилюк** намагався всіляко применшити. Посиланням на високі авторитети пробував він сховатися від критики. Неохоче і невиразно визнавши наявність "помилко", **Є. Кирилюк** удався до таких "виправдань": поперше, і в "Нарисі історії України", виданому раніше, були помилки, а подруге, він, мовляв, хотів підкреслити могутність української літератури.

Це негідні виправдання. Для чого орієнтуватися на помилкові роботи істориків, коли є радянські марксистські роботи. А прикрашування ворогів для підкреслення... могутності української літератури є знов таки запозичений з націоналістичного літературознавства прийом, яким **Кирилюк** намагався виправдати сфремівську теорію "єдиного потоку".

"Нарис" піддано справедливо-гострій критиці. Але потрібна ще велика робота, щоб викоринити всі рештки буржуазно-націоналістичної ідеології. З ними ми стикаємося не лише в літературознавстві, а і в художній літературі. Це пояснюється також і тим, що критика стоїть у нас на низькому ідейному рівні. Якби було інакше, то хіба могла б з'явитися в письменницькому середовищі горезвісна "теорія" права на помилку!"

Так і видно, що найбільше зі всіх дістається **Є. Кирилюкові**. І він не опішиться забираги слово й засуджувати себе, бо не бачить ніяких "помилко" в "Нарисі історії української літератури". Ті "помилки" побачила Москва і заставляє тепер українських письменників критикувати твір і битися в груди, що вони "помилилися". Але вони роблять це під примусом, бо під диктатурою сталінської Москви інакше поступити не можна.

Критика журналу "Вітчизна" за "націоналістичну ідеологію"

В "Літературній газеті" з 15 серпня, 1946, є також критика журналу "Вітчизна" за "націоналістичні концепції". В статті п. н. "Обговорення журналу "Вітчизна" читаємо між іншим:

"На засіданні бюро партійної організації СРПУ (Спілки радянських письменників України), що відбулося 13 серпня, обговорювалася робота комуністів — працівників редакції журналу "Вітчизна".

Виступаючі різко критикували матеріали, розміщені в журналі за перше півріччя ц. р., відзначили, що журнал припустив серйозні ідеологічні помилки. Серед розміщуваних матеріалів були твори низької своєю художньою якістю, пройняті **націоналістичними** концепціями.

В журналі низький рівень редакційної культури. "Вітчизна" не реагує на критику і уперто мовчить про ті серйозні **націоналістичні** помилки, які були припущені в журналі.

Автори журналу часто звертаються до реакційної романтики минулого...

Критичний відділ журналу не живе сьогоднішнім днем нашої літератури. Невдала стаття В. Бошка. Дивує вміщення в № 6 статті **Л. Коваленка**, в якій знаходить собі місце **націоналістичні** твердження.

Треба прямо сказати, що журнал зневажає критику. Партійна і літературна преса багато разів виступала з гострими критичними зауваженнями з приводу матеріалів, розміщених у "Вітчизні". Журнал не зробив з цього належних висновків, і ми знов бачимо повторення тих самих **націоналістичних** помилок. Я маю на увазі статтю **Л. Коваленка** про Котляревського, в якій, по суті, превалююче(?) значення надається **національному** моментові.

— З номера в номер, — каже Я. Городской — у матеріалах критичного відділу або в художніх творах протаскуються **націоналістичні** ідеї. Для героїв багатьох творів батьківщина обов'язково асоціюється з козаччиною, Запорізькою Січчю, і журнал настирливо це пропагує. В декого — це замилування минульщиною, а в інших — вияви **націоналістичної** ідеології

Наскрізь **націоналістичним** промовець вважає оповідання **В. Чередниченко** "Я — щаслива Валентина".

М. Бажан у своєму виступі відзначив, що за це півріччя дещо в журналі поліпшилось, але далеко не все.

Абсолютно незрозуміла поява в журналі статті **Л. Коваленка**. **М. Бажан** відзначив, що поява цієї статті сприймається як **виклик проти критики націоналістичних проявів**. Працівники редакції не змогли нічого сказати про цей факт.

Загостреної уваги і належної пильності до виявів **націоналістичної** ідеології в журналі нема.

— Наше обговорення, — каже **І. Золототерхий**, — принесе користь журналові, який до цього часу не зважав на справедливі критичні виступи нашої партійної і літературної преси. Комуністи, що працюють в апараті редакції, не відчувають відповідальності за свою роботу.

— В журналі, — продовжує він, — є **націоналістичні** тенденції. Тут **обходять повною мовчанкою боротьбу з націоналізмом, що її веде наша партія**. Помічається тенденція тягти нас до старого, до відсталості, обмежуватися селянською тематикою.

Те, чим живе зараз радянський народ — четверта Сталінська п'ятирічка — не знаходить ніякого відображення на сторінках журналу. Критичні статті, що вміщуються, в більшості своїй безпорадні, зовсім відсутні проблемні статті.

Відповідальні працівники журналу — комуністи **Є. Кирилюк** та **Д. Гринько** в своїх виступах нічого не сказали про ті серйозні ідеологічні помилки, що були припущені в журналі, в той час як од них чекали чесного партійного визнання. **Є. Кирилюк** "погодився" з тим, що деякі твори можна було не друкувати, але знайшов собі виправдання в тому, що це "хвороби росту нашої прози". **Д. Гринько** намагався дивними по меншій мірі, "аргументами" захистити журнал від критики.

Бюро партійної організації прийняло рішення, в якому визнало роботу комуністів — працівників редакції журналу "Вітчизна" **незадовільною**. В резолюції відзначено, що журнал стоїть осторонь від тих важливих подій, які переживає країна, **не виступає з критикою припущених націоналістичних помилок**".

Бачимо, що всюди йде та сама боротьба з українським "буржуазним націоналізмом" і що її веде — проти українських письменників — комуністична партія, яка має свій провід в Москві. І партійна організація вирішує, як мають бути редаговані журнали та що в них мають писати автори.

Добачують "гетьманщину" в журналі "Вітчизна"

Не можна проминути мовчанкою ще одної статті, в якій критикується детальніше журнал "Вітчизна". Вона була вмі-

щена в газеті “Радянська Україна” з 17 серпня, 1946, п. н. “Про журнал “Вітчизна”. Автор її М. Бережний, який, між іншим, пише:

“Довгий час в нашій пресі, в Спілці письменників іде гостра критика серйозних націоналістичних помилок, допущених в освітленні історичних і історико-літературних питань на Україні. Це обговорення не зачепило спокійного життя редакції літературно-художнього журналу “Вітчизна”. Журнал, який у свій час допустив на своїх сторінках ряд націоналістичних помилок, повинен був в першу чергу виступити проти протаскування старих реакційних теорій Грушевського і Єфремова, проти націоналістичної брехні і наклепів. Навпаки, редакція продовжує друкувати статті і твори, які поглиблюють вже зроблені помилки.

Звернемось до фактів. У першій книзі журналу “Вітчизна” за 1946 р. надрукована стаття Івана Пільгунка “Кирило-Мефодіївське братство і літературний процес 40—60 років”. Іван Пільгук продовжує в цій статті розвивати націоналістичні погляди на роль Куліша в літературі середини минулого сторіччя. Усі літературні характеристики цього періоду автор статті незмінно відкриває іменем Куліша...

Опубліковане в другій книзі журналу оповідання **Варвари Чередниченко** “Я — щаслива Валентина” — щоденник радянської жінки в дні війни. Однак і тут чомусь в найвідповідальніші моменти життя героїв автор привертає їх інтереси до давно віджилої старовини, до часів гетьманщини, романтизуючи цю старовину. Ми дізнаємося тут, що “Балики — київський міщанський рід, прославлений понад 350 років тому чесним війтом Яцьком Баликою”.

Начальник військового госпіталю питає героїню оповідання Валентину:

— Чи на Україні вчать в історії про мого предка гетьмана Деяна Гнатовича Многогрішного?

Валентина відповідає:

— З 1668 р. по 1672 рік був гетьманом Лівобережним. Потім у Москві стояв навколюшках, поклавши голову під катову сокиру, а в останню хвилину цар Федір Олексійович прислав гінець — дарував життя і заслав з братами і усіма родичами до Сибіру...

Розповідь героїв, як бачимо, тягнеться здалека. Обізнаність їх в галузі гетьманських династій досить велика, але що спіль-

ного має все це з справжніми інтересами радянських людей? Про це треба спитати редакцію журналу і автора оповідання Варвару Чередниченко.

В номері 4 журналу надруковано історичний нарис (як називає його автор) **Гліба Лазаревського** "Київська Могило-Заборівська академія".

Звичайно ніхто не відкидає потреби глибоко й серйозно вивчати історію нашого народу, перші початки освіти і літератури на українській землі, великі пам'ятники нашої старовини. Але історичний "нарис" Гліба Лазаревського написаний з таким лакуванням і смакуванням старовини, з таким захопленим прикрашенням життя України в 17-му і 18-му століттях, з таким схиланням перед митрополитовим званням... що часом просто не розумієш, як могла редакція радянського журналу надрукувати цей опус.

В черговому п'ятому номері журналу читачі знайшли пройняті націоналістичним духом вірші **Тереня Масенка** про закордон. У циклі "З далеких доріг" поет оспівує капіталістичну Європу, де він знайшов і красиві речі в столицях, і "готики творіння чародійні", і "Відня райдужні квартали" і т. п. Автор відверто виявляє симпатію до співця української націоналістичної контрреволюції **Олеса**, який до самої смерті залишився запеклим ворогом радянського суспільства.

Увесь цикл "З далеких доріг" і, зокрема, обурливе зіставлення радянських солдатів з Олесем, яке ми зустрічаємо в ньому, звучить як образлива вихватка проти нашого народу, проти творців великої перемоги — воїнів Червоної Армії.

Недавно вийшов з друку новий, шостий номер журналу "Вітчизна". Він з'явився у дні, коли наша громадськість гаряче виступає проти націоналістичних викривлень і спотворень в історії і літературознавстві, після широкого обговорення горезвісного "Нарису історії української літератури" в нашій пресі і в ряді партійних організацій. І ось журнал подає читачеві серед іншого матеріалу наскірзь націоналістичну і ідеалістичну статтю **Леоніда Коваленка** "Поет, новатор і патріот", присвячену творчості **Котляревського**.

В статті стверджується примат мови і літератури в житті народу. Автор розглядає "Енеїду" **Котляревського**, як вияв національної ідеї українського народу.

Повторюючи вже викриті помилки авторів "Нарису", Леонід Коваленко з жалем говорить про те, що "такий відомий діяч, як В. В. Капніст, що у повсякденному житті підкреслено вживав українську мову, все ж твори писав російською літературною мовою".

Одним помахом пера Л. Коваленко перекреслив усю роботу радянських літературознавців на протязі майже 30 років існування радянської науки, роботи над літературною спадщиною Котляревського”.

З повищої статті читач наглядно бачить, кого й за що критикують і засуджують на Радянській Україні. Як письменник не славить Сталіна, не проповідує політики комуністичної партії, не підлабузнюється Москві, але бере теми з минулого українського народу і в той спосіб скріплює національну свідомість і відроджує український патріотизм, — він і його твори стають об'єктом шаленого атак з боку всіх вислужників сталінської диктатури на Україні.

А ось і партійний засуд на журнал “Вітчизну”, який подаю дещо скорочено. Він звучить:

ПРО ЖУРНАЛ “ВІТЧИЗНА”

З постанови ЦК КП(б)У

ЦК КП(б)У відзначає, що літературно-художній журнал “Вітчизна” — орган Спільки радянських письменників України — ведеться зовсім незадовільно.

Редакція “Вітчизни” (відповідальний редактор т. Яновський) не виконала постанови ЦК КП(б)У від 16 жовтня 1945 року, яка зобов'язувала редакцію в найкоротший строк усунути серйозні ідейно-політичні хиби і помилки, що мали місце в журналі “Українська література”, і рішуче піднести ідейно-художній рівень журналу. Замість цього редакція ще більш поглибила хиби і помилки журналу, в яких проповідуються буржуазно-націоналістична ідеологія, міщансько-обивательські погляди на життя, аполітичність і пошлість.

Редакція “Вітчизни” систематично надавала свої сторінки для пропаганди буржуазно-націоналістичної ідеології. В статтях і художніх творах ряду письменників та літературознавців, надрукованих у “Вітчизні”, в дусі буржуазно-націоналістичних концепцій Грушевського і Єфремова перекирчувалась і спотворювалась історія української літератури, проповідувалась національна обмеженість, ідеалізувались пережитки старовини в побуті та свідомості людей.

(Далі постанова критикє авторів і їхні твори, що були критиковані в попередно наведених цитатах. — Д. Л.).

Вміщення в журналі ворожих націоналістичних статей і творів свідчить про те, що редакція “Вітчизни” виявилась не

тільки нездатною організувати рішучу боротьбу проти ворожих перекручень в художній літературі та літературознавстві, але й сама опинилась в полоні буржуазно-націоналістичних поглядів.

На ряді творів, видрукованих в журналі, лежить печать національної обмеженості: автори показують український народ ізольовано, у відриві від інших радянських народів, зокрема від великого російського народу, радянським людям накладаються невластиві їм архаїчні риси, ідеалізуються пережитки минулого в побуті та свідомості людей (вірші Романченка, оповідання "Косарі повертаються додому" Цюпи та ін.).

Журнал не організував викриття та критики націоналістичних помилок і викривлень у художній літературі та працях історико-літературного характеру, не виступив з критикою буржуазно-націоналістичного "Нарису історії української літератури", хоч мав для цього досить часу.

ЦК КП(б)У встановлює, що за всі хиби і помилки, які мають місце в журналі, несуть особисту відповідальність редактор журналу т. Ю. Яновський і кол. заступник відповідального редактора Є. Кирилюк.

ЦК КП(б)У постановляє:

Зобов'язати редакцію журналу "Вітчизна", президію Спілки радянських письменників України, Управління пропаганди та агітації ЦК КП(б)У вжити всіх заходів до виправлення лінії журналу і повного усунення помилок і недоліків у журналі... заклавши доступ до журналу авторам нерадянських творів.

Для корінного поліпшення змісту журналу — мати в журналі головного редактора і при ньому редколегію. Встановити, що головний редактор журналу несе повну відповідальність за ідейно-політичний напрям журналу і якість публікованих у ньому творів.

Затвердити новий склад редколегії: Ол. Корнійчук, М. Рильський, Ів. Ле, Д. Копиця, Л. Серпілін, Л. Первомайський.

Головним редактором журналу затвердити т. Копицю Д. Д. з залишенням його на посаді заступника начальника Управління пропаганди ЦК КП(б)У. ("Вітчизна", вересень, 1946).

Хоч я не наводжу всіх нападів на українських письменників, що були надруковані в київських газетах і журналах, всетаки і цей загальниковий огляд вимагає навести ще один документ, який всеціло відноситься до цієї справи. Є це партійний документ, що був уміщений в київській пресі в перших днях вересня 1946 року. Він звучить:

ПРО ПЕРЕКРУЧЕННЯ І ПОМИЛКИ У ВИСВІТЛЕННІ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В "НАРИСІ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ"

З постанови ЦК КП(б)У від 24. 8. — 1946 р.

На початку 1946 року вийшов з друку "Нарис історії української літератури", виданий Інститутом мови і літератури Академії наук УРСР під редакцією члена-кореспондента Академії наук УРСР С. І. Маслова і кандидата філологічних наук Є. П. Кирилюка, автори "Нарису" Плісецький М. Н., Ткаченко М. М., Маслов С. І., Кирилюк Є. П., Пільгук І. І., і Шаховський С. М.

ЦК КП(б)У відзначає, що автори "Нарису" перекрутили марксистсько-ленінське розуміння історії української літератури і подали її в буржуазно-націоналістичному дусі.

Історія української літератури висвітлюється в "Нарисі" поза зв'язком з боротьбою класів, як процес ізольований від цієї боротьби. Автори "Нарису" ігнорують класову боротьбу, як основний закон розвитку класового суспільства, і замість цього надають вирішальну роль в розвитку творчості письменників національному моменті.

Всупереч ленінській вказівці про те, що "є дві національні культури в кожній національній культурі", в "Нарисі" затушовується різниця і суперечність між реакційними і прогресивними течіями в літературі і розвивається "теорія єдиного потоку" в українській літературі. Тим самим в "Нарисі" протаскується теорія про безкласовість і безбуржуазність українського народу в минулому, яка становить суть буржуазно-націоналістичної концепції "школи" М. Грушевського.

Автори "Нарису", у відповідності з схемою М. Грушевського та його теорією про "виключність" українського народу, ігнорують спільність походження, єдність і взаємодіяння в історичному розвитку російського і українського народів, їх мови і культури. Тому в "Нарисі" історія української літератури не показана у взаємозв'язку з іншими спорідненими літературами, особливо з російською літературою.

Культура і література Київської Русі подані в "Нарисі" як тільки українські, всупереч науковим положенням, що розглядають Київську Русь, як спільне джерело культур трьох східно-слов'янських народів: російського, українського і білоруського.

В "Нарисі" не показано великого і плідного впливу російської культури і літератури на розвиток української культури і літератури, замовчується їх зв'язок, перебільшується вплив західно-європейських літератур.

Автори "Нарису" затушували боротьбу між прогресивним і реакційним напрямками в літературі, не піддали критиці політичні погляди ліберальної течії в українській літературі (П. Куліш, Б. Грінченко та ін.), вихваляючи буржуазно-націоналістичних письменників початку ХХ століття (Олесь), діячів контрреволюційної Центральної ради та директорії (В. Винниченко, І. Стещенко), принизили роль і значення революційно-демократичної течії в українській літературі (Шевченко, Леся Українка, Франко, Коцюбинський і інші).

В "Нарисі" не знайшов правильного відображення вплив на українську літературу руху декабристів, діяльності Белінського, Чернишевського, Добролюбова, великого пролетарського письменника Горького, ігнорується такий вирішальний фактор у формуванні нової соціалістичної ідеології, як розвиток марксизму в Росії і роль партії більшовиків.

В розділі "Українська радянська література" не показано відображення в літературі боротьби партії і радянського народу за перемогу соціалістичного ладу в нашій країні, не показана роль літератури в формуванні соціалістичного світогляду радянських людей.

В цьому ж розділі не показана боротьба партії більшовиків проти ворогів народу — троцькістів, бухарінців, а також проти українських буржуазних націоналістів — шумськістів, хвилювістів, скрипниківців, які намагалися використати літературу як один із засобів відриву українського народу від великого російського народу і перетворення Радянської України в колонію німецького імперіалізму.

Перекручення й помилки, допущені в "Нарисі історії української літератури", об'єктивно допомагають найлютішим ворогам народу — українсько-німецьким націоналістам.

Поява такого шкідливого "Нарису" не зустріла належної відсічі з боку наукових установ і Спілки радянських письменників України.

Президія Спілки радянських письменників України і, зокрема, її голова тов. Рильський М., не вжили ніяких заходів, щоб вчасно засудити в пресі і на зборах письменників проникнення чужих радянській літературі тенденцій.

Партійні організації Інституту літератури Академії наук УРСР і Спілки радянських письменників України ліберально, по-примиренському поставились до оцінки перекручень і помилок, допущених в "Нарисі історії української літератури".

На партійних зборах не було дано належної відсічі авторам — членам партії Кирилюкові, Плісецькому і Шаховському,

які не тільки **не визнали** і не розкритикували допущених перекручень та помилок, а навіть **захищали** в своїх виступах ряд шкідливих тверджень.

Це говорить про те, що партійні організації Інституту літератури Академії наук УРСР і Спілки радянських письменників України послабили боротьбу на ідеологічному фронті, а в деяких комуністів, що працюють в галузі культури і мистецтва, притупилась політична пильність.

Вихід у світ "Нарису історії української літератури" свідчить про наявність серйозних хиб в роботі Інституту літератури Академії наук УРСР. В інституті нема більшовицької критики хиб і помилок в наукових працях.

Рукопис "Нарису історії української літератури" на вченій Раді Інституту літератури Академії наук УРСР не обговорювався, а загальне рецензування було доручено проф. **Дорошкевичу**, який сам **поділяв і захищав буржуазно-націоналістичні погляди**.

ЦК КП(б)У вважає, що зазначені перекручення і помилки стали можливими тому, що частина істориків і літераторів ще не переборала впливу буржуазно-націоналістичної "школи" Грушевського, а партійні організації інститутів історії і літератури АН УРСР зовсім недостатньо орієнтують наукові кадри на боротьбу за чистоту марксистсько-ленінської теорії, проти спроб відродити буржуазно-націоналістичні погляди в питаннях історії і літератури України.

Управління пропаганди ЦК КП(б)У не забезпечило належного контролю за роботою Інституту літератури АН УРСР і Спілки радянських письменників України.

ЦК КП(б)У постановляє:

1. Засудити перекручення і помилки, припущені в "Нарисі історії української літератури" **Кирилюком, Шаховським, Плісецьким, Масловим, Пільгюком і Ткаченком**, які через "Нарис" **пропагують буржуазно-націоналістичні погляди** в питаннях історії і літератури.

2. Доручити Управлінню пропаганди і агітації ЦК КП(б)У **розгорнути** в пресі і на зборах учених, письменників, діячів мистецтва, викладачів вищих і середніх шкіл **критику** буржуазно-націоналістичних перекручень і помилок, допущених в "Нарисі історії української літератури". Зобов'язати Управління пропаганди і агітації ЦК КП(б)У **посилити боротьбу** проти всяких проявів ворожої буржуазно-націоналістичної ідеології, **піддати критиці** буржуазно-націоналістичні перекручення історії української літератури Грушевським і його "школою".

3. Вказати бюро партійних організацій Академії наук УРСР і Спілки радянських письменників України на їх ліберальне ставлення до перекручень і помилок, допущених в "Нарисі історії української літератури", і запропонувати їм обговорити це рішення на партійних зборах.

4. Запропонувати партійним організаціям Академії наук УРСР і Спілки радянських письменників України посилити роботу щодо опанування марксистсько-ленінської методології науковими працівниками Академії наук УРСР і письменниками, розгорнути принципіву, **більшовицьку критику** і самокритику в установах Академії наук УРСР і Спілки радянських письменників України з тим, щоб запобігти надалі виходові з друку недоброякісних праць.

5. Доручити Управлінню кадрів ЦК КП(б)У, Управлінню пропаганди і агітації ЦК КП(б)У та Президії Академії наук УРСР розробити заходи щодо поліпшення роботи Інституту літератури Академії наук УРСР і зміцнення його кадри.

Все це, як бачимо, постановляє і приказує робити не уряд, не "радянська влада", але Центральний Комітет компартії, який бере свої настанови з Москви.

Чому пишуть про вплив Заходу, а не Росії

Та кампанія проти українських письменників не вгаває. Їм закидають ще один страшний "злочин": свідоме бажання "відірвати українську культуру від братньої великої російської культури" і тим подібні "гріхи". Про це пише Ілля Стебун в "Літературній газеті" з 5 вересня, 1946, в статті п. н. **"Про висвітлення українсько-російських літературних взаємин"**. Ось що він, між іншим, каже:

"Радянське літературознавство знає єдину спільну для всіх літератур марксистсько-ленінську методологію. Буржуазні націоналісти уперто намагаються протягнути в нашу науку, в літературознавство свою антинаукову, націоналістичну "теоритичну мірку". Стверджуючи "виключність", відрубний шлях історичного і культурного розвитку України, вони будують свої "досліди" не на законах об'єктивного розвитку, а на свідомому бажанні **відірвати українську культуру від братньої великої російської культури**, применшити роль останньої в розвитку українського культурного процесу. Саме ця одверта націоналістична тенденція яскраво виявилась у статті **О. Дорошкевича** "Чорна рада", в якій автор поставив роман Куліша за його "істо-

ризмом і соціальною його жанра" вище за "Войну и мир" Л. Толстого, — твір, що не знає собі рівного в світовій літературі.

Та ж буржуазно-націоналістична тенденція лягла в основу згадуваного вже нами "Нарису історії української літератури", статей **М. Рудницького** — "Леся Українка" ("Радянський Львів" No. 2—3, 1946 р.), **А. Шамрая** "Л. Українка і англійська література" (No. 10—11, 1945 р.) й ряду інших робіт.

Чим, як не такою тенденцією, можна пояснити те, що згадані автори, шукаючи аналогій до українських літературних явищ в інших літературах, говорячи про чинники, що впливали на українську літературу, звертаються передусім до **західно-європейських літератур**, вбачають в них джерело і **свідомо нехтують російську літературу**, вплив якої на українську літературу незаперечний, найпомітніший?

Чим, як не буржуазно-націоналістичною тенденцією, можна пояснити те, що в "Нарисі" зовсім замовчаний творчий зв'язок Коцюбинського і Горького, вплив Горького на українську літературу початку ХХ ст., зате акцентовано на впливах західноєвропейської буржуазної літератури, а в розділі про творчість Кобилянської ігноровані власні визнання письменниці про її увагу до російської літератури, зокрема, до творів Тургенева, зате підкреслений вплив на неї німецької літератури?

В "Нарисі", в розділі про українську літературу ХІХ і початку ХХ ст., послідовно проведена буржуазно-націоналістична теорія **відрубності** українського літературного процесу від російської літератури. Саме виходячи з цієї "теорії", автори "Нарису" не згадали про роль і значення великої російської літератури в українському літературному житті, не розкрили зв'язків творчості видатніших українських класиків, зокрема Франка, Мирного, Коцюбинського, Л. Українки і інших з передовою російською літературою, не показали, який могутній і прогресивний вплив мала вона на їх літературну діяльність, не відтворили спільних ідейно-творчих рис літературного процесу Росії і України.

М. Рудницький і **А. Шамрай** в статтях про Л. Українку навіть жодним словом не натякнули на ідейно-творчу близькість великої української поетеси до передових ідей сучасної їй російської літератури. Перебільшуючи впливи на Л. Українку західноєвропейської літератури, **А. Шамрай** в своїх штучних "англо-українських" аналогіях дійшов до фактичного заперечення творчої індивідуальності поетеси, зробивши з неї ледве не епігона англійської буржуазної поезії і спотворивши тим самим ідейно-художню суть творчості Л. Українки".

Критика окремих журналів і письменників

Тиждень пізніше та сама “Літературна газета” (з 12 вересня, 1946) вмістила передовицю на першій стороні п. н. “За ідейну чистоту нашої літератури”, в якій критикує не лише письменників, але й українські журнали, між ними “Радянський Львів”, а також сама себе. В цій статті газета покликається на рішення і постанови відносно літератури, що були видані в Москві. Тим самим признає, що Москва є найвищим авторитетом в справах української літератури, що Москва наказує українським письменникам, як вони повинні писати свої твори. В цій статті читаємо:

“Резолюція Президії Правління Спілки радянських письменників СРСР від 4 вересня 1946 р. говорить, що серйозні хиби нашої літератури, на які вказує постанова ЦК ВКП(б) про ленінградські журнали “Звезда” і “Ленинград”, — були прямим наслідком бездіяльності Правління СРП, відсутності більшовицької принциповості, політичної гостроти і відповідальності за доручену справу. Президія СРП не була творчо-керівним центром літературного життя. Це в такій же мірі стосується і роботи Правління СРПУ. (СРП — це Спілка письменників в Росії; СРПУ — це Спілка письменників на Україні. — Д. Л.).

Постанови ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У та рішення XIII Пленуму ЦК КП(б)У є бойовими програмними документами в справі мобілізації всієї нашої письменницької громадськості на успішне подолання хиб і недоліків, припущених у роботі Спілки радянських письменників України.

В боротьбі за ідейну чистоту нашої літератури найпершим завданням є глибоке, послідовне і рішуче викорінення будь-яких виявів націоналістичних “концепцій” та національної обмеженості, у яку б вони форму не ховалися. Націоналістичні тенденети неминуче заведуть письменника в ідейний закуток, у творчу безвихідь, в багно. От чому боротьба з рештками націоналістичних теорій та з національною обмеженістю повинна бути непримиренною і нещадною.

Отже, вдумлива, настійна більшовицька критика повинна стати повсякденним явищем у роботі письменницьких організацій, редакцій журналів, газети, видавництва та в роботі секцій Спілки письменників. У значній мірі завдяки відсутності такої критики і міг потрапити в журнали “Вітчизна”, “Дніпро” і “Радянський Львів” цілий ряд творів і статей націоналістичних, безідейних та пошлих. Критичні відділи цих журналів хиріли із

номера в номер. Лише через відсутність принципової критики та через некритичне ставлення самих редакцій журналів до вміщуваних творів можна пояснити появу в друку таких шкідливих, націоналістичних творів, як "Софія" **Л. Смілянського**, "Українська хата" і "Як Тарас їхав по Україні" **О. Кундзіча**, "Я — шаслива Валентина" **В. Чередниченко**, "Київська старовина" **Г. Лазаревського**, "Поет, новатор, патріот" **Л. Коваленка**, "Кирило-Мефодіївське братство і літературний процес" **І. Пільгучка** та ін. До останнього часу ніхто з критиків не лише не піддав гострому осуду, а навіть не вказав на неприпустиме вихвалювання **Д. Косариком** петлюрівської писанини Кашченка.

Треба визнати, що й "Літературна газета", як організатор критичної думки, як найбільш оперативний орган Правління Спільки письменників, не справлялася належно з своїми завданнями. Хоч газета і критикувала хиби журналів "Вітчизна", "Дніпро" та "Радянський Львів", але критика ця була не завжди своєчасною і рішучою. "Літературна газета" з великим запізненням помистила на своїх сторінках критичні статті про "Нарис", про порочну творчість **О. Кундзіча**. "Літературна газета" сама допустила помилку, надрукувавши статтю **О. Кундзіча** "Шукання", в якій він обстоював свої формалістичні, естетські шкідливі позиції. Помилкою було також надрукування статті **С. Шаховського** "Поборник дружби народів" ("Літературна газета" № 22, 30 травня 1946 р.), в якій автор, безвідповідально поводячись з найважливішим політичним документом, намагається затушувати ідейні суперечності Івана Франка в останній період його життя".

При кінці ця стаття говорить: "Радянські письменники — помічники партії у справі комуністичного виховання народу, і вся їхня робота повинна бути перейнята бойовим духом активної наступальної ідеології комунізму".

Сказано досить ясно, яка є роля письменників на Україні. Не для українського народу вони повинні працювати, не для української культури, але для комуністичної партії і для Москви. Але вони не завжди це роблять.

Атак на письменника Дм. Косарика

В тім самім числі "Літературної газети" з 12 вересня, 1946, є стаття М. Мороза п. н. "Бючи поклони", в якій атакується письменника **Дм. Косарика** за його статті на історичні теми. Ось що там сказано:

"В публіцистичній статті "На полі Корсунському" ("Дніпро", No. 1, 1944 р.) письменник **Дм. Косарик** розповідає про славу історію міста Корсуня, про події, зв'язані з цим містом. Відомо, що в 1648 році тут була розгромлена польська шляхта героїчними військами Богдана Хмельницького. Ця знаменна подія найскравіше і найправдивіше показана в народних піснях та думах. Але **Косарик**, власне, заперечує це, твердячи, що найкраще хмельничина відображена в писаннях петлюрівця **Кащенко**. "Переконливо, картинно написав про цю подію роман "Під Корсунем" український письменник Кащенко. Він змалював героїзм не тільки війська, яке наступало зовні на оточених ляхів, а показав двох простих хліборобів-козаків, які самі добровільно взяли відповідальне завдання Хмельницького і пішли з його дорученням усередину до польського табору... Особливо зворушливо змалювана у романі картина, як простий козак, на доказ начебто своєї правди, яку він говорить полякам, кладе руку в огонь... А ще більш хвилююча сцена, коли Богдан Хмельницький після перемоги розшукав серед трупів забитого свого посланця у польський табір" (стор. 106).

Нашому народу добре відомо, якої шкоди заподіяв петлюривець Кащенко, фальсифікуючи історію України у своїх націоналістичних ворожих писаннях. Відомо це і **Косарику**. Проте, **Косарик** уперто намагається реабілітувати Кащенко, як письменника, що дав нібито визначні твори про хмельничину.

В статті **Дм. Косарика** "Кладовище на Байковій горі" ("Українська література" No. 5—6 1944 р.) ми маємо знову намагання реабілітувати буржуазних націоналістів, ввести їх в "пантеон діячів-велетнів".

Український народ знає **І. Стешенка** як діяча контрреволюційної Центральної ради та директорії, а **М. Грушевського** як засновника буржуазно-націоналістичної "школи" в історії та літературознавстві, що служили реакційним політичним цілям. Проте, в згаданій статті **Дм. Косарика** читач знаходить дещо відмінну характеристику. Автор зараховує і **М. Грушевського**, і **І. Стешенка** до видатних діячів української культури. Ворог українського народу **І. Стешенко** перетворюється під його пером на "трудівника нашої культури, трагічно загинулого в часи німецької окупації в Полтаві".

Косарик відкидає політичний критерій в оцінці письменників. За **Косариком** всі — "трудівники", "патріоти", "національні діячі". Виходить, досить мати хоч незначне відношення до літератури і українське прізвище, вживати слово "козак", "ненька рідна" для того, щоб стати "трудівником" і "видатним діячем

української літератури". Відомо, що цього шкідливого принципу дотримувались і автори "Нарису історії української літератури".

Нехтуючи ленінське вчення про дві нації в одній нації, про дві культури в одній культурі, **Косарик** водночас в кожному явищі сучасності шукає риси минулого, впливи минулого, не розуміє, що традиції минулого не є вирішальними у визначенні поведінки радянської людини, яка формувалася у труді і боях за новий світ, керована великою партією Леніна-Сталіна".

Чистка в журналах "Дніпро" і "Барвінок"

Майже ціле число "Літературної газети" з 12 вересня, 1946, заповнене матеріалом — резолюціями, критичними статтями, повідомленнями про наради — що відноситься до літератури. Тому приходиться ще більше цитувати бо-дай вкоротці з того числа. І ось вміщене в нім таке повідомлення п. н. "**Про журнал "Дніпро"** (подано скорочено):

"2 вересня відбулося засідання бюро партійної організації СРПУ, присвячене обговоренню роботи комуністів-співробітників редакції журналу "Дніпро".

Огляд вміщених у журналі творів зробив Є. Адельгейм.

В обговоренні взяли участь М. Бажан, І. Золотоверхий, Л. Новиченко, П. Панч, Іван Ле, Я. Городской, С. Крижанівський та М. Шумило.

У своєму рішенні партбюро СРПУ відмітило, що вияви ворожої ідеології, засуджені постановою ЦК ВКП(б) про журнали "Звезда" і "Ленинград" та рішенням XIII Пленуму ЦК КП(б)У, в значній мірі мали місце в журналі "Дніпро"... Комуністи, які працюють в редакції "Дніпра", припустили серйозні помилки, вмістивши на сторінках журналу такі ворожі твори, як повість **О. Кундзіча** "Як Тарас їхав по Україні", безідейні, песимістичні поезії **Ів. Виргана**, позначений національною обмеженістю цикл поезій **П. Дорошка** "Тихі води, ясні зори" та обивательську гумореску **Ст. Олійника** "Ой ти, Галю".

В журналі "Дніпро" відсутні твори про сучасну індустріальну Україну, відсутні нариси, що відповідали б на запити нашої молоді, підвищували б її культурний рівень.

Бюро парторганізації СРПУ пропонує комуністам, що працюють в журналі "Дніпро", піднести якість роботи редколегії відповідно до тих вимог, що їх висуває перед письменниками

більшовицька партія. Необхідно підвищити ідейні вимоги і партійну пильність, заклавши доступ до журналу творам ідейно хибним, аполітичним, далеким від радянської дійсності”.

Після того йде повідомлення про другу подібну нараду п. н. “Недоглянутий “Барвінок”, в яким читаємо (також подано скорочено):

“10 вересня в редакції “Барвінка” відбулася нарада редколегії журналу спільно з письменниками та художниками.

Заступник відповідального редактора “Барвінка” М. Пригара у своєму вступному слові визнала правильною різку критику, якій була піддана в пресі робота журналу.

— Рішення ЦК ЛКСМУ про журнал “Барвінок”, — каже М. Пригара, — та критика в пресі вказали нам принципові хиби нашої роботи. Журнал не будувався за виробленим заздалегідь сталим планом, редакція не працювала з авторами, не мала систематичного звязку з російськими письменниками та письменниками братніх республік.

— Ми не бачимо в “Барвінку”, — каже Б. Тартаковський, — міста, промисловості і, головне, школи, а саме на сторінках журналу для дітей через художні образи повинні наші письменники прищеплювати дитині любов до радянської школи та науки. Значна кількість вміщених в журналі творів аполітична, знаходиться на дуже низькому ідейному та художньому рівні.

Зав. методкабінетом Обласної дитячої бібліотеки А. Марголіна, спинившись у своєму виступі на тематичних прогалинах в журналі, відзначила, що журнал недостатньо висвітлює революційні дати, забуває про величезну роль героїчного прикладу у вихованні дітей і не приділяє належної уваги біографіям видатних діячів нашої партії. А. Марголіна наводить міркування читачів про журнал, їхні побажання.

Наприкінці наради виступив секретар ЦК ЛКСМУ по пропаганді С. Сеген.

— При обговоренні недоліків і помилок журналу, — сказав він, — треба виходити з рішення ЦК ВКП(б) про журнали “Звезда” і “Ленинград” і осмислити ідеї цього історичного рішення, як вираз піклування партії і товариша Сталіна про виховання нашої молоді і наших дітей.

Товариші, які виступали на нараді, правильно говорили про ряд проблем, звязаних з вихованням дітей. Але журнал “Барвінок” маленький за розміром, виходить лише 8 разів на рік, і всі потрібні проблеми розв’язати в ньому не можна, отже, **треба ви-**

брати найголовнішу проблему, якою є формування у дітей радянської, партійної, більшовицької ідеології. У роботі редколегії не вистачало принциповості і партійності.

Гостро засуджуючи аполітичність, якою була позначена більшість творів "Барвінка", "природничий" ухил, недостатню вимогливість у доборі матеріялу, нехтування роботи з авторами, С. Сеген каже, що журнал має найбільшу увагу приділити життю та роботі піонерських загонів".

Партія понад все — для письменників і навіть для дітей

В повідомленні "Про журнал "Дніпро" бачимо, що партійне бюро Спілки радянських письменників України у своїм рішенні покликається на постанову ЦК ВКП(б) в Москві про російські журнали "Звезда" і "Ленинград" і, руководячись тією постановою, критикує "ворожі" твори українських письменників, що були вміщені в журналі "Дніпро". Значить, Москва є дороговказом для українських письменників, а не Київ, — Києву прислуговує роля лише потакувати за Москвою і засуджувати українських письменників.

Бачимо також з того повідомлення, що комуністи мають подбати про те, щоб письменники, які працюють в журналі "Дніпро", писали свої твори **"відповідно до тих вимог, що їх висуває перед письменниками більшовицька партія"**. Отже не інтереси українського народу, не інтереси української культури є міродайні для українських письменників, але інтереси "більшовицької партії" з Центральним Комітетом в Москві, інтереси російської держави.

А дитячий журнал "Барвінок" — "недоглянутий" тому, що редакція "не мала систематичного звязку з російськими письменниками", що "значна кількість вміщених в журналі творів **аполітична**", що журнал "не приділяє належної уваги біографіям видатних діячів **нашої партії**". А що журнал є маленький розміром, виходить лише вісім разів на рік і "всі потрібні проблеми розв'язати в ньому не можна, отже, треба вибрати найголовнішу проблему". А яка вона? **Ця найголовніша проблема — "формування у дітей радянської, партійної, більшовицької ідеології"**.

Це значить, що журнал “Барвінок” має виховувати українських дітей не на добрих синів і доньок України, не на українських патріотів, але має заціплювати у них “партійну, більшовицьку ідеологію”, щоб змалку викривити їх душі, їх світогляд, і поробити з них духових рабів Сталіна і Москви, поробити з них яничарів. Таке а не інше завдання є українських письменників у вихованні дітей на Україні з наказу партійного проводу.

Дісталось й “Перцеві” — також з Москви

Виходить в Києві гумористичний журнал “Перець” і про нього є велика критична стаття в “Літературній газеті” з 19 вересня, 1946, п. н. “Правильно скерувати вогонь сатири”. Написав її Яків Городской, не-українець, який починає свою критику так:

“Газета “Правда” гостро розкритикувала роботу журналу “Перець”, відзначила, що журнал не реагує на актуальні події нашого життя, культивує пошлість, обивательщину, не розуміє ролі, яку повинні відіграти гумор і сатира в комуністичному вихованні трудящих. У своїй відповіді на цю критику редакція визнала її цілком правильною і зобов'язалась перебудувати свою роботу”.

Бачите, як “Правда” в Москві, орган Центрального Комітету комуністичної партії, “підкується” всім на “вільній” Радянській Україні? Нічого не промине, все побачить, всього догляне, не залишить в спокою навіть бідного “Перцю”. А як вона почала, тоді всякі Городські і собі їдуть здовж і поперек, бо так їм наказано. А передтим нічого не бачили і не знали.

І розуміється, що редакція “Перцю” визнала критику московської “Правди” “цілком правильною і зобов'язалась перебудувати свою роботу”. Як же могла її не “визнати”, коли всі на Україні визнають за “правильне” те, що скаже Москва, і мусять її слухати, — всі, почавши від прем'єра Хрущова, а на “Перцю” скінчивши. О, це дійсно вільна, незалежна українська держава — оця Радянська Україна!

Каже Городской у своїй критиці:

“Українські націоналісти довго були наймитами Гітлера. Тепер вони шукають і знаходять інших хазяїв — у реакційних колах Англії та Америки. Святий обов'язок радянських письменників весь час тримати цих найлютіших ворогів під вогнем, викриваючи усі їхні маневри, бити їх усіма видами письменницької зброї. Звичайно, перше місце тут належить сатири.

В той же час хіба сатирик не повинен боротися з усікими виявами буржуазно-націоналістичної ідеології? Національна обмеженість, замилування патріархальщиною, романтизація відстаłego — ось куди повинен влучати той, хто хоче своєю творчістю служити народові”.

Одна й та сама боротьба проти “українських націоналістів”, проти “буржуазно-націоналістичної ідеології”. Видно, не дають вони спокою Москві та її наймитам на Україні ні на одну хвилину.

Провід партії змінив цілу редакцію “Перцю”

А коли московська “Правда” гостро скритикувала київський журнал “Перець”, тоді вже й партійне начальство на Україні мусить щось робити. Воно ж точно виконує всі інструкції Москви. І ось в газеті “Радянська Україна” з 27 вересня, 1946, є на першій стороні довгий партійний комунікат п. н. “Про журнал сатири та гумору “Перець”. З постанови ЦК КП(б)У”, який починається такими словами:

“Центральний Комітет КП(б)У відзначає, що журнал сатири та гумору “Перець” ведеться зовсім незадовільно, і такий його стан викликав цілком правильну критику на сторінках газети “Правда” (24. III—46 р.)”.

Навівши численні недостачі журналу, як їх розуміє партійний комітет за вказівками з Москви, ЦК КП(б)У постановляє:

“Визнати цілком правильною критику журналу “Перець” у статті “Про пошлі писання одного журналу”, надруковану в газеті “Правда” від 24 серпня 1946 року.

Зобов'язати редакційну колегію журналу “Перець” вжити заходів до негайного усунення зазначених у газеті “Правда”

і в цій постанові помилок і хиб, виправити лінію журналу і забезпечити високий ідейно-художній рівень змісту матеріалу, перетворивши журнал на **гостру зброю нашої партії**".

Ось і ще одне свідoctво того, як то Радянська Україна сама вирішує свої справи. Центральний Комітет КП(б)У в Києві — найвища влада на Україні, бо першим секретарем ЦК був тоді "сам прем'єр" Хрущов — покірно потакує за тим всім, що написала газета "Правда" в Москві, і відповідно до її критики переводить зміни в журналі "Перець". Навіть непотрібно, щоб якийсь рішення видавав Центральний Комітет ВКП(б) в Москві, а вистарчить, щоб написав щось редактор чи співробітник "Правди", — і це вже є законом для "української держави" і його негайно переводиться в життя. Дійсно "вільна" і "незалежна" та Радянська Україна!

Бачимо також, що журнал "Перець", як і всі інші журнали і газети на Радянській Україні, має бути "гострою зброєю" не українського народу, навіть не Радянської України або її "уряду", але "гострою зброєю нашої партії", що означає — "партії Леніна—Сталіна", партії Москви.

Сказано далі в постанові ЦК КП(б)У:

"На сторінках журналу особливе місце повинна зайняти гостра і їдка сатира на зовнішніх і внутрішніх ворогів нашої Батьківщини, викриття українсько-німецьких націоналістів, нещадна боротьба з проявами всякого роду ідеологічних перекручень у висвітленні питань історії, літератури та мистецтва".

А кінчиться партійний комунікат так:

"Доручити Управлінню пропаганди і агітації ЦК КП(б)У поліпшити керівництво і практично допомогти редакції журналу "Перець" у виправленні допущених помилок і забезпеченні своєчасного виходу журналу та високоякісного його видання.

* * *

ЦК КП(б)У увільнив т. Карпова від обов'язків редактора журналу "Перець" і затвердив нову редакційну колегію.

Відповідальним редактором журналу "Перець" затверджений тов. Ф. Маківчук".

Так партійне начальство в Києві, почувши командний голос московської “Правди”, перевело чистку в редакції журналу “Перець”.

В тім самім числі “Радянської України” з 27 вересня, 1946, є ще така новинка на першій стороні:

**Видання доповіді т. Жданова про журнали “Звезда”
і “Ленинград” окремою брошурою**

Українське видавництво політичної літератури випускає окремою брошурою скорочену і узагальнену стенограму доповідей т. Жданова на зборах партійного активу і на зборах письменників у Ленінграді — “Доповідь т. Жданова про журнали “Звезда” і “Ленинград”.

Загальний тираж брошури 100,000 екземплярів: 75,000 українською мовою і 25,000 — російською”.

Бачите, Радянська Україна є “окремою державою”, ще й “вільною” і “незалежною”, вона висилає своїх представників до Сан Франціско і до Нью Йорку, бо й має свій власний “уряд”, — а розуму власного не має і мусить позичати його в Москві. Чи правильніше сказати — Москва не дозволяє Україні мати свій власний розум і накидає її московський — розум Сталіна, ЦК ВКП(б), “Правди”, Спілки російських письменників, Ковальова і кого хочете, тільки не українця, тільки не українського діяча. Ось тому і видається промову Жданова для України окремою брошурою в кількості 100 тисяч примірників.

Атак компартії на інститути Академії наук УРСР

Але Москва, яка править Україною при допомозі своїх наємників, не вдоволяється дотеперішніми атаками на істориків і письменників України, її не досить тої чистки, що вона досі перевела. Виходить, що дух покійного Грушевського переслідує катів України і їх гончих собак на кожнім кроці. Тому кампанія проти українства непогамовано йде далі. “Радянська Україна” з 20 вересня, 1946, друкує на цілої пів сторони повідомлення РТАУ, в яким читаємо:

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ВІДДІЛУ СУСПІЛЬНИХ НАУК АКАДЕМІЇ НАУК УРСР

“Два дні тривали загальні збори наукових працівників відділу суспільних наук Академії наук УРСР, які глибоко і всебічно обговорили помилки і хиби в роботі відділу. З доповіддю “Про серйозні недоліки і помилки в роботі відділу суспільних наук Академії наук УРСР” виступив секретар ЦК КП(б)У по пропаганді тов. І. Д. Назаренко.

— Центральний Комітет ВКП(б) і XIII Пленум ЦК КП(б)У відзначили наявність в українській партійній організації серйозних недоліків і помилок в ідеологічній роботі, — заявив тов. Назаренко. — Ці недоліки і помилки є результатом недооцінки ідеологічної роботи, відсутності належної уваги до добору та ідейно-політичного виховання кадрів в галузі науки, літератури і мистецтва.

Найбільш небезпечним і шкідливим на ідеологічному фронті тепер є посилення спроб відродити буржуазно-націоналістичні погляди Грушевського та його “школи” в питаннях історії, літератури і мистецтва.

Аналізуючи помилки і перекручення, допущені відділом суспільних наук Академії наук УРСР, насамперед в першому томі “Історії України” і “Нарисі історії української літератури”, доповідач зазначив, що відділ суспільних наук не був на висоті завдань, які стоять перед нашою країною, перед нашою державою в галузі ідеологічного виховання радянського народу. Робота відділу суспільних наук не була проіннята духом **активного наступу ідеології комунізму, духом войовничості і більшовицької принциповості.** Він підкреслив, що інститут історії створив ряд важливих робіт з окремих питань історії України, але, не зважаючи на це, він досі не розробив правильної і стрункої марксистсько-ленінської історії України. Перший том “Історії України” і “Короткий курс історії України” складені за загальною схемою Грушевського. Таким чином, частина працівників інституту історії **опинилась в полоні буржуазно-націоналістичної концепції Грушевського та його “школи”.**

Автори першого тому “Історії України” і “Короткого курсу історії України” при складенні цих робіт не поклали в основу вчення Маркса — Енгельса — Леніна — Сталіна про суспільно-економічні формації. В результаті цього при викладенні історії України **національний момент виступає як щось вирішальне і головне, класова боротьба, як основний закон розвитку суспільства, затушковується... Київська держава розглядається як дер-**

жава українського народу, цим самим заперечується положення марксистсько-ленінської історичної науки про те, що Київська держава була спільною державою східних слов'ян і при розпаді її в дальшому розвитку утворилися три братніх народи — російський, український і білоруський.

Багато істориків України, ідучи за схемою історичної концепції Грушевського, не зважили і не хотіли зважувати на той факт, що український і російський народи, особливо **після акту 1654 року**, розвивались у взаємодії. Їх звязувала не тільки спільність культури, мови і території, але й боротьба за незалежність, боротьба проти експлуатації з боку поміщиків і капіталістів. В цьому розумінні **історія України є по суті частиною загально-російської історії**. Український народ завжди **разом і під керівництвом російського народу** боровся за своє соціальне і національне визволення.

Після докладого висвітлення помилок і перекручень в питаннях історії України, тов. Назаренко спиняється на тому, що мова йде **не про окремі помилки** деяких істориків, а **про їх світогляд**, про цілу систему їх помилок. Багато істориків не провадили справжньої, активної боротьби за створення марксистсько-ленінської історії України і у звязку з цим не критикували по всіх лініях історичної концепції Грушевського та його "школи". Тепер треба спрямувати зусилля всіх істориків України на створення марксистсько-ленінської історії України з тим, щоб найближчим часом скласти "Короткий курс історії України", форсувати підготовку до видання 4-томної історії, **підготувати і випустити збірку "Проти історичних концепцій Грушевського та його "школи"**. Треба підтримати думку багатьох істориків про те, щоб реорганізувати **інститут історії України в інститут історії**. Тепер інститут обмежений виключно українською тематикою. Питання історії братніх народів, історії великого російського народу, загальної історії інститутом зовсім не розробляються.

Потім тов. Назаренко переходить до висвітлення помилок і перекручень, допущених в галузі літератури. Історія української літератури, як відзначив XIII Пленум ЦК КП(б)У, висвітлюється в "Нарисі" поза звязком з боротьбою класів, як процес, позбавлений внутрішніх протиріч. **Національному моментові надається вирішальне значення** в розвитку творчості письменників. Замазується різниця суперечностей між реакційними і прогресивними течіями в літературі. Ігнорується ленінське вчення про те, що є дві культури в кожній національній культурі. Розвивається теорія єдиного потоку в українській літературі. Тим

самим в "Нарисі" історії літератури протягується теорія про безкласовість і безбуржуазність українського народу, яка становить суть буржуазно-націоналістичної концепції "школи" Грушевського.

ЦК КП(б)У по "Нарису історії української літератури" прийняв спеціальне рішення, в якому відзначив, що інститут літератури повторює вади буржуазно-націоналістичного літературознавства, ігноруючи спільність походження, єдність і взаємодію в історичному розвитку російського та українського народів. В "Нарисі" не критикуються погляди ліберальної течії в українській літературі (**Куліш, Грінченко**), вихваляються буржуазно-націоналістичні письменники ХХ віку (**Олесь, Винниченко, Стещенко**), не показано звязку буржуазно-націоналістичних поглядів в літературі з контрреволюцією в політиці, припинюється роль і значення революційно-демократичної течії в українській літературі (**Шевченко, Леся Українка, Франко, Коцюбинський**), їх звязок з прогресивною течією в Росії, **ігнорується** такий вирішальний фактор у формуванні нової соціалістичної ідеології, як **розвиток марксизму і більшовизму в Росії**. Не показано, як відбивається в літературі **боротьба партії** і радянського народу за перемогу соціалізму в нашій країні, значення **боротьби нашої партії** проти троцькістів, бухарінців, а також проти українських буржуазних націоналістів — **шумськістів, хвильовистів, скрипниківців**, у розвитку літератури і літературознавства.

Автори "Нарису" з історії української літератури **Кирилюк, Маслоу, Пільгук, Ткаченко, Плісецький і Шаховський** зазнали суворой критики, особливо на зборах письменників. Але вони досі не зрозуміли допущених ними помилок і перекручень. Замість того, щоб по-більшовицькому в публічних виступах і в пресі викрити свої помилки і, засукавши рукава, взятися за складання марксистської історії української літератури, вони **продовжують відмовчуватись**.

У появі такого "Нарису історії української літератури" винна також і Спілка радянських письменників України. Ряд письменників відходить від сучасної тематики. Починаючи з 1935 року, **жодний український письменник не написав жодного серйозного твору про соціалістичне місто**, про ту величезну роботу, яку провів радянський народ під керівництвом партії Леніна-Сталіна для індустріалізації нашої країни, для зміцнення її економічної і воєної могутності. Не написано також більш-менш серйозного твору про нове, соціалістичне село. Деякі письменники, як от **Панч, Городской**, висунули "теорію права

на помилку", що по-суті означає відхід від нашої більшовицької ідеології, відхід від справжньої радянської літератури. Хоч на зборах Спілки радянських письменників України тт. Панч і Городской розкритикували свої помилки, але на цих зборах необхідно про це сказати.

Літературознавці і письменники повинні критикувати буржуазно-націоналістичні погляди в усіх галузях літератури, створити справжню марксистсько-ленінську книгу. Інститут літератури Академії наук УРСР і Спілка радянських письменників України повинні провадити нещадну боротьбу проти писання пустих, беззмістовних, пошлих творів, проти бездейності і аполітичності, розрахованих на те, щоб дезорієнтувати нашу молодь і отруїти її свідомість.

Говорячи про діяльність інституту економіки, тов. Назаренко відзначив, що за останні роки інститутом **не створено жодної** більш-менш капітальної праці.

"Школа" Грушевського залишила значний слід і в економічній науці. Інститут економіки **не підготував жодної роботи, спрямованої на викриття буржуазно-націоналістичних поглядів "школи" Грушевського** в питаннях економіки, нічого не зроблено для викриття "теорій" буржуазних економістів.

Більшовицька партія завжди вимагала гострої, принципової, наукової критики перекучень і помилок в галузі ідеології, критики з гідністю і знанням справи.

Проте, розмах і рівень критики викритих ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У помилок і перекучень на ідеологічному фронті ще не можна визнати задовільним. **Не виступали ще з справжньою самокритикою особи, які допустили ці помилки, відмовчуються також інститутні мистецтвознавства, етнографії, мови.**

Без повного викриття і ліквідації буржуазно-націоналістичних концепцій та інших реакційних теорій **неможливо рухати нашу науку вперед, як цього вимагає партія, товариш Сталін.**

По доповіді розгорнулися жваві дебати. Товариші, що виступали, відзначили, що ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У піддали справедливій критиці ідеологічні помилки і перекучення, допущені в першому томі "Історії України", "Короткому курсі історії України", "Нарисі історії української літератури" та інших працях, виданих інститутами Академії наук УРСР. **Гостро і всебічно було піддано критиці роботу інститутів історії, літератури та економіки, керівництво цими інститутами, праці наукових співробітників, які опинилися в полоні "школи" Грушевського і які допустили серйозні перекучення і помилки при висвітленні історії, літератури та економіки України.**

Дійсний член Академії наук УРСР Білецький сказав, що наукові працівники відділу суспільних наук не усвідомили величезного значення своєї праці і не виявили належної серйозності до своїх праць. Вони забули, що **немає науки безпартійної**, що кожне слово вченого має велике громадське значення.

Мало врозумливого сказали про свої помилки автори "Нарису історії української літератури" **Кирилюк, Пільгук, Плісецький**. Ніхто з них не показав глибоко і всебічно причин, які породили ці перекручення і помилки.

Тов. Назаренко, який виступив з прикінцевим словом, підвів підсумки дебатів, докладно спинився на окремих виступах. Він закликав колектив відділу суспільних наук Академії наук УРСР **з усією силою взятися за виконання рішень ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У** і спрямувати свої зусилля на дальший розвиток радянської науки, літератури і мистецтва".

До наведеного звіту про збори наукових працівників у Києві непотрібно давати багато пояснень, бо він говорить сам за себе. В доповіді партійного секретара по пропаганді і в цілмі звіті ми бачимо, як Москва при допомозі компартії хоче вирвати з корінем на Україні все, що має український національний характер, що продовжує українську національну традицію; як вона намагається перекрутити історію українського народу й історію української літератури; як хоче вирвати в українського народу його національну душу, — а як, з другого боку, ставлять цьому опір деякі письменники, хоч вони цілком безсильні — беручи справу з фізичного боку — супроти великої і могутньої совітської держави.

Оспівувати природну красу України — також "гріхом"

Здавалося б, що оспівувати красу природи, а ще рідного краю, поети мають право — і вони це звичайно роблять. Хто може їм це заборонити? Так є в усіх культурних країнах, серед усіх культурних народів — і так було на Україні навіть за царських і цісарських часів — за чужої влади. Але не так є нині, коли Україна, як нам кажуть, є вільна, незалежна держава з власним урядом, зі своєю українською владою.

В “Літературній газеті” з 12 вересня, 1946, є велика стаття (майже на пів сторони) п. н. **“У вузьких берегах”**, яку написав Євг. Адельгейм. Він робить огляд шістьох чисел журналу “Дніпро” за 1946 рік і критикує українських письменників Олексія Кундзіча, Андрія Головка, Олександра Копиленка, Остапа Вишню, Олександра Бродського, Ігоря Муратова, Олексу Ющенко, Петра Дорошка й Івана Вергана за їхні твори, що були вміщені в журналі. Про одного з них, поета Дорошка, він каже так:

“Петро Дорошко, перебуваючи в Австрії разом з окупаційними частинами Червоної Армії, вирішив розповісти читачеві, як він нудьгує за своєю рідною землею, про те, що вабить його в рідному краю. Задум заперечень не викликає, але погляньмо на здійснення. Як уявляє собі Петро Дорошко радянську Україну, які її риси відтворює, з яких деталей ліпить її образ? Зелені пристані, верболози, комиш, рибальські човни, перепілка у вівсах, смерека, волошки, запашні трави, тихі води і ясні зорі — ось і все!”

В таких творах, каже Адельгейм, “надзвичайно яскраво виявились ті хибні напрями, якими пішли деякі наші поети”. А чому? Бо поет Дорошко не оспівав Радянської України “в соціалістичному захваті сталінських п'ятирічок, в свідомості своєї спільної дороги зі всім Радянським Союзом” і т. п. Адельгейм каже, що не така тепер Україна, “не відчув її поет, засліплений маревом самотності”.

В тім самім числі **“Літературної газети”** з 12 вересня, 1946, є ще стаття п. н. **“На “соломяній струні”**, яку написав М. Доленго. Він також критикує того самого поета Дорошка за його поезії. Він каже, що в другій книжці журналу “Дніпро” за 1946 рік є вміщені “нові поезії Петра Дорошка, присвячені одній темі — згадкам на чужині про Україну. Написані вони у Відні”. І він наводить такий уривок з цих поезій:

Ти снився в снах мені, далека,
Та найдорожча від усіх, —
Струнка, задумлива смерека
В вінку із квітів польових.

.

А на плечах твоїх узорі,
На плахті — вечір догора.
І тихі води, ясні зорі,
І пісня, й дума кобзаря.

Доленго каже, що “відчуття вітчизни на відстані” поета Дорошка, “хоч воно і щире, і патріотичне, залишається ще занадто вузьким. Україна в його поетичній уяві не дуже схожа на таку, якою вона є насправді в наші часи”.

Згадують козацькі могили і Січ — і це недобре

Ще більше пише на подібну тему Степан Крижанівський в статті п. н. “Про тополі і солом'яну стріху”, що була вміщена в газеті “Радянська Україна” з 16 серпня, 1946. Крім оспівування української природи, йому не подобаються також згадки українських поетів про козацькі могили, про Січ. Як можна про такі річі писати? Це ж виховує українців на патріотів — не радянських, не сталінських, не російських, але на українських патріотів! Пише цей критик:

“Коли б хтось із читачів, не бувши зроду на Україні, захотів з багатьох картин сучасної української радянської поезії уявити нашу Радянську Україну, навіть тільки її зовнішність, то він правильного уявлення про неї не дістав би... Навіть на селі він би не побачив нового пейзажу, бо у віршах переважає старе село з соловейками, калиною, похиленою хатиною, вербами, ніби нічого нового не ввійшло за роки радянської влади в цю одвічну картину.

Візьмемо, наприклад, тільки ті вірші, що були надруковані цього року в наших літературних журналах. Багато поетів побувало в цей час за кордоном. Вони там мріяли про свою батьківщину, розповідали про неї. Але поглянемо, якою вона їм уявлялася з прекрасного далека. Ось у вірші **Б. Степанюка** дівчина-чешка запитує поета:

Звідки, орле, на привіт простий,
Прилетів у край мій золотий?
— Спід Прилук, де жито наливається
І тополі на шляху шумлять,
Де знамена морем коливаються...

Нічого не дізнається дівчина про Дніпрельстан, про Донбас, про наші заводи, колгоспи. Коли б поет не жив старими есте-

тичними нормами, виходячи з яких він бачить красу тільки в тополях та житі, а ширше глянуv на картину соціалістичної України, вона б видалася йому зовсім інакшою.

Молодий поет **М. Романченко** у Відні мріє про повернення до рідного Полісся. Як же уявляється йому рідна сторона? Теж за старими канонами:

(НОТАТКИ ПРО СУЧАСНУ ПОЕЗІЮ)

Я згадую юність, заклечану віттям,
Над Здвижем навислий густий верболіз.
Що є найпрекрасніше в цілому світі
І миліше серцю до болю і сліз,
Як край мій розлогий, волинські гаї,
І мохом покриті козацькі могили,
Де в Січі за волю і правду ходили
Незборні, уславлені предки мої.

Чому тривожать серце поета тільки дійсно мохом покриті козацькі могили, а сучасне село з ознаками нашої радянської культури, з машинами, з новим пейзажем залишається поза духовним зором поета? Чому Чернігівщина, як область суцільного партизанського руху за часів Вітчизняної війни, менше говорить серцю поета, ніж традиційні згадки про козацьку старовину?

Навіть найкращі наші поети часто не можуть звільнитися від уявлень, за якими виходить, що тільки такими картинками характерна рідна сторона, яку вони спостерігають з чужини.

Не радує нас ні гудрон, ні граніт,
Нам сниться тополя побіля воріт,
Червона калина у лузі німому,
Та ластівка сиза, як стрілка із грому,
Та яблуні тихої росяний цвіт.

(А. Малишко).

Немає, звичайно, нічого поганого ні в тополі, ні в яблуні, ні в червоній калині, але є невірна тенденція наших поетів бачити красу тільки в старому "ідилічному" пейзажі.

В уявленні багатьох поетів Україна досі характеризується лише соловейками, сентиментальними піснями про кохання, пейзажами степу та стародавніх могил, старими етнографічними атрибутами".

Чого ж хоче комуністичний критик від українських поетів? Він каже:

"Наших поетів повинна хвилювати мрія про майбутнє, вони повинні бути сучасними і в мові, і в образах, і в думках. Поет перш за все повинен бути ідейно-визначеною людиною, борцем ленінсько-сталінського типу, який сміливо відкидає все віджите, архаїчне, який пристрасно стверджує в художніх образах нове життя, нові, прогресивні ідеї, а такими ідеями є ідеї марксизму-ленінізму. Відсталість в образних засобах та уявленнях відбиває відсталість, а часом і реакційність в поглядах на життя".

А далі той сам критик говорить:

"Нарешті, ще одне питання. Чому, коли деякі українські радянські поети, як тільки вони, здаля чи зблизка, згадують Україну, то відразу перед ними повстає не сучасна наша країна, яка нас зростила і виховала, не радянська школа, не комсомол, а обов'язково Україна з атрибутами гетьманської України? Ось ми виписуємо характеристики України, взяті тільки з віршів, вміщених в останніх номерах журналів. виявляється, що Україна це насамперед "земля Марусі Богуславки", "Вітчизна Гонти й Бігуна" (І. Муратов). Чомусь поет із Полісся згадує не свого Щорса, не свого Боженка чи Ковпака, ні, він іде за традицією, він мусить згадати сиву старовину:

Де в Січі за волю і правду ходили
Незборні уславлені предки мої.

Чомусь **О. Ющенко**, повернувшись до Києва, зразу кидається на ці історичні атрибути — найперше, що фіксує він у вірші, це: "На коні летить Богдан", "Над зеленим вічним полотнищем Володимир звів свого хреста", а ще зовсім недалеко руні Хрещатика, могили Ватутіна і Шолуденка, яких наші поети ще не спромоглися оспівати, а зовсім недалеко зловіщий Бабин Яр, що навкруги кипуча робота по відбудові Києва... все це поета не обходить. Навіть у найкращих образах бачимо архаїзацію дійсності:

...Як сонце натягує струни на кобзи озер.
...І вкладає Дніпро в сагайдак блискавиці.

(М. Стельмах).

Будівники Дніпробуду вже давно перекинули моста з правого берега на лівий, а сучасні наші поети ніяк не спроможуться перекинути моста від минулого до сучасного. Навіть звичайного трактора не видно в їхньому ідилічному пейзажі, вони часто й досі ідуть на волах... Це тому, що значна частина наших поетів

ще і досі живе старими образними уявленнями, над ними тя-
жуть старі літературні традиції і це мимоволі приводить до **іде-
алізації минулого, до національної обмеженості**, і тому вони ча-
сто у своїх віршах одягають нашу соціалістичну Батьківщину
у старий етнографічний костюм, з якого вона давно виросла”.

Кінчить свою статтю комуністичний критик так:

“Занадто багато ще традиційних фетишів у нашій поезії,
які заважають осмислювати життя по-новому. Треба вимагати
від радянських поетів, щоб вони сміливіше піднімали руку на
старі, віджилі образи, уявлення, традиції, що тягнуть **нашу су-
часну поезію до минулого**, заважають їй правдиво змалювати
сучасну радянську дійсність”.

Як бачимо з наведеної критики, український поет “перш
за все повинен бути” — “борцем лєнінсько-сталінського
типу”, який “стверджує в художніх образах” — “ідеї марк-
сизму-лєнінізму”. Що це має спільного з українським наро-
дом, з його культурою? Розуміється, нічого! Але під цими
фразами Москва не лише насаджує на Україні комунізм ста-
лінського типу, але й намагається вирвати в українців їхнє
національне “я” і поробити з них російських совітських па-
тріотів.

А коли появляються поети, які — хоч і виховані в со-
вітській школі — всетаки виявляють любов до рідної
України і в своїх поезіях згадують навіть про козацькі мо-
гили, про Січ, про волю і правду, за яку наші “уславлені
предки” воювали, — то партійні наємники Москви верещать,
що це “все віджите, архаїчне”, і тому геть з ним!

Бо Січ була українська, бо Січ була демократична!
Хай ніхто не сміє навіть згадати про неї!

А як цар Іван Грозний був самодержець — жорстокий
і дикий, що власними руками вбив свого сина, — то слава
йому! Хай він буде прославлений у фільмі вівіки вічні —
не лише в Росії, але й на Україні!

Бо цар Іван Грозний — був цар московський! Бо про
минуле Московщини і Росії не є гріхом згадувати і його ви-
хваляти. Бо те минуле воскрешує сама влада, бо те минуле
прославляють в цілій совітській державі — не лише в Ро-
сії, але й на Україні.

Розділ VI.

НАГІНКА НА УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР І ОПЕРУ

Вказівки для театрів на Україні приходять з Москви

Як і всі інші настанови в культурній роботі на Україні, так і настанови в справі театрального мистецтва — мають свій початок в Москві. Скаже Центральний Комітет ВКП(б) в Москві, що справи йдуть “недобре” і треба переводити зміни, так негайно всі партійні наганячі в численних установах на Україні повторяють те саме на різні лади і пописуються своїми протиукраїнськими виступами. На що Москва показала палець, те підхоплюють її наймити на Україні і до найменших подробиць “викривають” і засуджують все, що має ще український національний характер. Те саме явище спостерігаємо і в театрі та опері.

В газеті “**Радянське мистецтво**”, що є органом “Міністерства Кінематографії УРСР і Комітету в справах мистецтв при Раді Міністрів УРСР”, в числі з 3 вересня, 1946, є вміщена на першій стороні стаття п. н. “Митці України — на здійснення п'ятирічки”, якої кінцевий уступ звучить:

“Серпневі постанови ЦК ВКП(б) (в Москві), присвячені літературі і театрові, — дороговказ митцям і керівним працівникам мистецької системи. Додержуючись вказівок партії, Центрального Комітету, працівники радянського мистецтва України зуміють ліквідувати свої недоліки, виправити хиби і якнайшвидше вийти на широкий шлях **пропаганди мистецькими засобами політики партії Леніна-Сталіна...**”

Це пише орган міністерства нібито окремої української держави — бо інакше й не було би міністерства — і покликається на постанову Центрального Комітету комуністич-

ної партії в Москві як на **дороговказ** для працівників радянського мистецтва на Україні. Лише за вказівками того ЦК ВКП(б) в Москві ці працівники зроблять те, чого вимагає від них московське начальство. Ясно з повищого, що навіть в роботі театрів на Україні настанови дає не міністерство, не уряд Радянської України, але провід комуністичної партії в Москві. І згідно з цими настановами, українські театри мають вести пропаганду “політики партії Леніна-Сталіна”, а не шлекати українську національну культуру.

В тім самім числі **“Радянського мистецтва”** з 3 вересня, 1946, є стаття П. Лебедева, передрукована з московської **“Правди”** з 2 вересня, 1946, п. н. “За високу ідейність радянського театру”. “Правда” є органом Центрального Комітету ВКП(б) в Москві — отже й тут московський партійний голос є вирішальний в театральній роботі на Україні. Каже Лебедев у своїй статті:

“Питанням сучасного радянського життя театр ім. Моссовета присвятив з девяти вистав, що йдуть, лише дві, театр ім. Вахтангова з десяти — дві, Камерний театр з одинадцяти — три, Ленінградський театр ім. Пушкіна з десяти — дві, Київський драматичний театр ім. Франка з одинадцяти — три, Харківський театр ім. Шевченка з одинадцяти — дві, Свердловський драматичний театр з сімнадцяти — п'ять”.

Далі Лебедев говорить про те, які завдання ставить Центральний Комітет ВКП(б) в Москві перед театрами та чого він вимагає від різних установ і від преси, щоб направити театральну роботу згідно з рішенням партійного проводу. І ці рішення відносяться й до України, тому цю статтю на Україні передруковують.

Лебедев у московській “Правді”, вслід за партійною постановою, наводить два великі театри на Україні як такі, що дають мало вистав із “сучасного радянського життя”, очевидно з метою, щоб цей стан змінити. Отже не театральні працівники на Україні вимагають зміни в репертуарі театру, і навіть не та влада на Україні, яку називають “українською”, але зміни вимагає провід комуністичної партії в Москві. А тоді за ним і на Україні кричать, що треба зміни, й обіцяють ту зміну перевести.

І ось “Літературна газета” з 5 вересня, 1946, покликаючись на постанову ЦК ВКП(б) в Москві, вже критикує українські театри якраз за ті вистави, що є найбільш популярні серед українського народу, навіть в Канаді й Америці. Але вони не до вподоби Москві і їх треба викинути з репертуару. Стаття в “Літературній газеті” звучить (місцями наведено дещо скорочено):

ДОКОРИННО ПОЛПШИТИ РЕПЕРТУАР ДРАМАТИЧНИХ ТЕАТРІВ УКРАЇНИ

“Постанова ЦК ВКП(б) від 26 серпня 1946 року “Про репертуар драматичних театрів і заходи щодо його поліпшення” є історичним програмним документом для всіх радянських театрів. В цій постанові дається глибокий аналіз репертуару драматичних театрів, намічається шляхи його поліпшення, визначаються основні ідейно-художні завдання, що стоять перед драматургами і театром.

Головний недолік нинішнього репертуару полягає в тому, що пєси радянських авторів на сучасні теми фактично виявилися **витиснутими** з найбільших драматичних театрів країни.

Це має місце і в українських театрах, сцени яких сповнені персонажами етнографічних примітивів, історичних хронік. Тут на сцені знаходять притудок низькопробні, а інколи і просто ідеологічно шкідливі твори, здатні лише отруювати свідомість нашого глядача.

Радянський театр зможе виконати свою важливу роль в справі виховання трудящих тільки тоді, коли він буде **активно пропагувати політику** радянської держави, що є життєвою основою радянського ладу.

Нинішній репертуар не забезпечує виконання цього виключно важливого завдання.

Так, в Харківському театрі ім. Шевченка з 11 пєс, що йдуть на сцені, лише 2 присвячені питанням сучасного радянського життя, в Київському театрі ім. Ів. Франка з 11—3, в Одеському театрі Революції з 11—3 і т. д.

В обласних пересувних театрах **неприпустимий відхід від сучасності** відчувається ще гостріше. В Лебединському пересувному театрі глядачам день у день показують “Вій”, “Дай серцю волю”, “Запоріжця за Дунаєм”, “Безталанну”, “Ой, не ходи, Грицю”, “Майську ніч”, “Наталку Полтавку”, “Лимерівну”, “Сорочинський ярмарок”. З 13 пєс, що йдуть в цьому театрі, лише 2 присвячені сучасній тематиці. В Полонському театрі з 10 спек-

таклів — 9 належать до етнографічно-побутового репертуару, в Первомайському театрі з 10—8 тощо. Це ж саме стосується театрів західних областей (**Чернівці, Станіслав**).

Найбільші театри України: ім. Ів. Франка, ім. Заньковецької, ім. Шолом-Алейхема, не спромоглися поставити протягом першого півріччя 1946 р. жодної пєси на радянську тему.

Але навіть **засмічувати сцену мотлохом**, показувати сучасному глядачеві пєси явно застарілі, що ідеалізують патріархальщину, фальшиві, пошлі, з націоналістичним забарвленням, чи такі, що взагалі проповідують буржуазну мораль?

Незадовільний стан репертуару погіршується ще тим, що серед невеликої кількості радянських пєс, які йдуть на українських сценах, є твори, що не дають яскравого і правдивого відображення нашої дійсності. Так, наприклад, пєси **О. Коппеленка** "Ви давно повернулись?", **А. Головка** "Радянське яблуко", **С. Склярєнка** "Коли пахне яблуками" поверхово, примітивно трактують післявоєнні проблеми радянського суспільства. Націоналістичні тенденції мають місце в пєсі **М. Пінчевського** "Я живу".

Проте, ні ці пєси, ні твори **Ю. Мокрієва, М. Ятка** та інших українських драматургів, що знайшли негативну оцінку на сторінках преси, не стали предметом критичного обговорення в Спілці радянських письменників України.

ЦК ВКП(б) вказує і на те, що "драматурги забувають, що радянський театр може виконати свою важливу роль в справі виховання трудящих лише в тому разі, коли він буде активно пропагувати політику Радянської держави, яка є життєвою основою радянського ладу".

Ось і мова нібито української газети! Найкращі українські пєси, які наш нарід найбільше любить — бо інакше їх і не ставили би в українських театрах — "Літературна газета" називає "мотлохом", яким не треба "засмічувати сцену". Вона каже, що ці пєси "явно застарілі", що вони "ідеалізують патріархальщину", що вони "з націоналістичним забарвленням" або такі, що "взагалі проповідують буржуазну мораль". І все це каже вона, керуючись постановою Центрального Комітету ВКП(б) в Москві!

Навіть за царської Росії ці пєси ставили в театрах, але тепер — в "українській державі" — геть з ними!

Програма радіоконцертів під критикою

Не подобаються комуністичним критикам і програми радіоконцертів на Україні. Але подивімся, як і за що їх критикують. В газеті **“Радянське мистецтво”** з 3 вересня, 1946, є стаття М. Михайлова п. н. **“Викорінити пошлість і безідейність у програмах радіоконцертів”**, з якої довідуємося про такі речі:

“Український радіокомітет лише протягом одного з літніх місяців — червня — організував по радіо 435 концертів, що забили загальною кількістю у радіослухачів 208 годин.

З 435 концертів тільки чотирнадцять було тематичних, решту ж побудовано на жанрах **“інструментальна музика”**, **“симфонічна музика”**, **“народна пісня”** тощо.

Дивно, які аполітичні люди сидять в радіокомітеті! Хіба не можна дати симфонічний концерт з творів, що відображають **героїзм російського народу**, його любов до Батьківщини?”

Так і виразно сказано: **“російського народу”**, а не **“радянського”**, як це найчастіше вживають, коли мова йде про український нарід. Отже радіоконцерти на Україні мають поширювати російський патріотизм — серед українців, але в той сам час український патріотизм засуджується на кожному кроці як в літературі, так і в мистецтві.

Після того Михайлов говорить: **“Радіокомітет не має прагнення зосередити увагу на радянських композиціях і темах. З 435 концертів тільки 56 присвячено радянським російським і 23 — радянським українським композиціям, — менше 20 процентів”**. Тут є закид, що за мало **“радянських композицій”**, але нічого не сказано про те, що серед них російських композицій є більше як два рази стільки, що українських, хоч ці концерти даються на Україні, а не в Росії.

Далі в статті читаємо: **“На день звичайно призначається два концерти (іноді й більше) легкої музики, що приховується за назвою “популярна”**. Тільки втратою будь-якого музикального смаку, тільки політичною безвідповідальністю можна пояснити такий добір програм її авторами”. Після того автор наводить назви багатьох цих пісень

— і всі вони в російській мові. Отже видно з того, що програми радіоконцертів на Україні є в переважаючій більшості російські, а не українські.

Каже також критик, що “На пропаганду російської класичної музики відведено 65 концертів, або 40 годин”. Але він ще нарікає, що “Мало популяризовано Даргомижського, Танеева, Балакірева, Мусоргського”. Про українську програму на радіо-концертах сказано в статті:

“Українській народній пісні було присвячено 61 концерт (1675 хвилин). Можна було б вітати таку широку пропаганду української народної пісенної творчості, але подавалось її з ухилом у бік ідеалізації “хати під стріхою”, милування романтикою минулого, тупцювання на місці...

Характерно, що майстри українського радянського мистецтва — **С. Паторжинський, З. Гайдай, М. Литвиненко-Вольгмут, А. Іванов** — виступають по радіо майже виключно в народному репертуарі, наче ігноруючи українську професійну музику.

Українську народну пісню використано бідно і за жанрами і за тематикою. Це “Ой, не ходи, Грицю”, “Тречаники”, “Солоха”, “Гарбуз” у багаторазовому повторюванні.

Розгорнувши пропаганду української народної пісні, керівники радіомовлення позабули про пісні великого російського народу і кількість концертів — чотирнадцять — слід визнати недостатньою”.

Хоч на пропаганду російської класичної музики призначено 65 концертів, або 40 годин, а українській народній пісні присвячено лиш 61 концерт, або неповних 28 годин, то комуністичний критик називає українську програму “широкою пропагандою” і закидає їй “ухил” в бік ідеалізації “хати під стріхою”, “милування романтикою минулого”. Те минуле українського народу дуже непокоїть наємників Москви.

Боротьба з українським націоналізмом у мистецтві

Та сама газета “Радянське мистецтво” з 17 вересня, 1946, містить велику передовицю на першій стороні п. л. “Основа дальшого розквіту мистецтва радянського народу” (не українського!), яка починається такими словами:

"Митці Радянської України з великою, живою увагою вивчають постанови Центрального Комітету ВКП(б), присвячені провідним проблемам радянської літератури, театру та кіно, і постанову ЦК КП(б)У "Про перекручення і помилки у висвітленні історії української літератури в "Нарисі історії української літератури". Уже відбулись партійні збори в Комітеті в справах мистецтв УРСР, у театрі імені Ів. Франка, у колективі столичної естради, на кіностудії художніх фільмів і в багатьох інших мистецьких закладах республіки".

І тут бачимо, що все починається від постанов Центрального Комітету ВКП(б) в Москві, а вже за ними йде постанова ЦК КП(б)У в Києві. І тут бачимо, що всюди відбуваються партійні збори, які вирішують, як має вестися мистецька робота на Україні згідно з наказами партійного проводу в Москві. Сказано далі в цій статті:

"Важливе завдання майстрів мистецтва Радянської України - на всіх ділянках мистецького фронту виявити останніх недобитків націоналізму і викоринити самий слід їх мерзеної діяльності.

Здійснення вказівок ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У має бути програмою дій працівників мистецтва України".

Замітне в цій статті те, що виминається слово "український", а вживається "радянський". Так говориться про наряд, про мистецтво, про працівників мистецтва. Ніде не сказано, що вони українські. Слово "український" вживається переважно аж в таких випадках, де треба щось згадати, засудити. Читаємо також в цій статті:

"Хиби і помилки в роботі Комітету в справах мистецтв УРСР гостро і справедливо визначено в статтях "За большевистскую идейность украинского советского театра" і "К чему ведет беззаботность в идеологической работе", вміщених у газеті "Правда Украины" 14 і 15 вересня цього року".

І тут бачимо, що перший атак веде російська газета "Правда України", яка виходить в Києві, а вже за нею підтирає і признає її рацію "Радянське мистецтво", яке є органом "Міністерства Кінематографії УРСР і Комітету в справах мистецтв при Раді Міністрів УРСР". Читаємо далі:

"Керівник Чернівецького українського музично-драматичного театру **В. Василько** з усіх творів радянських драматургів

обрав песу "Чому не гаснуть зорі", автор якої **О. Копиленко** не правдиво, спотворено відобразив життя Запорізької січі. Театр неправильною постановкою посилив помилки драматурга і виставу сповнила псевдокозацька романтика...

Матеріали, друквані в цьому номері нашої газети, свідчать, що і в творчості окремих художників є також прояви національної обмеженості, яка об'єктивно служить найгіршим во рогам українського народу — буржуазним українським націоналістам. Не вільні від замилування архівною давниною і деякі майстри музичного мистецтва України.

Проте, як констатує "Правда України", Комітет в справах мистецтв УРСР (голова тов. М. П. Компанієць) по-примиренському, по-ліберальному ставився до проявів націоналістичних перекуреннь і в доборі репертуару, і в ставленні до старого, етнографічно-побутового театру, і в трактуванні окремих пес'.

Нарешті "Радянське мистецтво" мусить бити само себе, бо так вимагає партійний провід. В тій же статті читаємо:

"Газета "Радянське мистецтво" показала себе аполітичною, беззубою, відірваною від життя і малообізнаною з ним. Вона не сміливо і невиразно відгукувалася на важливі явища мистецтва, друкуючи угодницькі рецензії та статті, з примиренством ставлячись до хиб і помилок в діяльності органів мистецтва і в творчій роботі мистецьких закладів, по-ліберальному недобачаючи виявів сімейственості в колі працівників мистецтва".

Дійсно, незавидне життя комуністичних писаць в газетах на Україні, коли редакція газети мусить так сама про себе писати.

Атак на драматичні, хорові і музичні гуртки

Кампанія проти українського театру, пісні, музики і мистецтва взагалі — безпереривно йде далі. От хоч би взяти газету "**Радянське мистецтво**" з 8 жовтня, 1946, де на першій стороні є вміщена передовиця п. н. "Художній самодіяльності — дійову допомогу". Вона обговорює стан в драматичних, хорових і музичних гуртках, які називає "самодіяльними". Читаємо там:

"Художня самодіяльність відіграє величезну роль у справі пропаганди комуністичної ідеології та моралі і в справі мобілізації трудящих мас на боротьбу за подальші успіхи в побудові комуністичного суспільства.

Проте, як відзначив Центральний Комітет КП(б)У в постанові, вміщеній у цьому номері нашої газети, стан з репертуаром драматичної, хорової і музичної самодіяльності **незадовільний**".

З вище наведеного бачимо, що театр на Україні, українська пісня й музика мають служити не для розвитку української культури, але для "пропаганди комуністичної ідеології".

А чому стан з репертуаром "незадовільний"? Про це сказано далі так:

"Особливо незадовільний стан утворився у Ворошиловградській, Одеській та Чернівецькій областях. Ворошиловградський обласний відділ культосвітніх установ (завідувач тов. Рудинська) і обласний Будинок народної творчості (директор тов. Батінов) майже нічого не зробили, щоб забезпечити гуртки художньої самодіяльності високоякісним репертуаром. Більше того, ці керівники сприяли проникненню на самодіяльну сцену безідейних та пошлких скетчів і пес **про давнє минуле**, тоді як показ вистав про сьогоденне життя зовсім ігнорувався".

Про критиків мистецтва сказано в цій статті, що вони повинні "очищувати" репертуар від таких творів, що "романтизують минуле нашого народу в душі національної обмеженості".

Наказ партії в справі роботи драматично-співацьких гуртків

В тій самій газеті "Радянське мистецтво" з 8 жовтня, 1946, є на першій стороні довгий комунікат п. н. "**Про репертуар художньої самодіяльності культурно-освітніх установ (3 постанови ЦК КП(б)У**", який починається так:

"Розглянувши питання про репертуар художньої самодіяльності культурно-освітніх установ, ЦК КП(б)У визнає стан репертуару драматичної, хорової і музичної самодіяльності **незадовільним**.

Головна хиба репертуару художньої самодіяльності полягає в тому, що **песи, пісні, музика на сучасні радянські теми по суті витіснені з репертуару художньої самодіяльності**.

Гуртки художньої самодіяльності **користуються переважно старовинним, етнографічно-побутовим, розважальним репертуаром**. Серед пес, пісень і музичних творів репертуару багато

речей застарілих, слабких в ідейному і художньому відношенні, таких, що спотворюють історичну дійсність **в душі національної обмеженості** і тому шкодять справі комуністичного виховання молоді”.

Як бачимо, провід комуністичної партії нарікає, що “сучасні радянські теми” — прославлювання Сталіна і тому подібне — “витіснені з репертуару” драматичних, хорових і музичних гуртків на Україні. А натомість ці гуртки “користуються переважно старовинним, етнографічно-побутовим”, тобто українським, народним репертуаром. Як це пояснити?

Підчас війни, коли совітська влада закликала все населення на оборону країни, вона мусіла рахуватися з національними почуваннями українців і не так дуже настоювала, щоб все мало комуністичну закраску. В результаті люди добирали собі те, що їм було близьке і рідне. Це було “минуле нашого народу”, бо теперішнім, як видно, нема чим похвалитися.

Це свідчить, що за близько 30 років совітського правління на Україні, Москві не вдалося вбити почуття до того українського “минулого”. Це свідчить також, що український народ не хоче “сучасних радянських тем” — і їх мусить накидати йому диктаторським способом комуністична партія.

Але по війні, коли приходило до нормальнішого життя на Україні (в порівнанні з воєнним часом), компартія знову наклала свою тяжку руку на все, що дороге і близьке українському народові, і стала заводити “пропаганду комуністичної ідеології” і славословія для Сталіна.

Який повинен бути репертуар “гуртків художньої самодіяльності”, про це партійний комунікат говорить так:

“Для художньої самодіяльності, як найбільш масової форми виховання трудящих засобами мистецтва, має бути створений репертуар ідейно-цілеспрямований, такий, що сприяє розвитку у радянських людей **почуття радянського патріотизму**, відображає сталінську дружбу радянських народів, **любов українського народу до великого російського народу**, непохитну силу радянського ладу, **провідну роль партії Леніна-Сталіна**”.

Це має називатися плекання і великий розквіт “української культури” у “вільній українській державі”, про що так багато галасують тепер явні і масковані вислужники Москви. Перечитайте ще раз це речення і пробуйте знайти в ній щось українське.

Кампанія проти театрів у великих містах

В тім же числі “Радянського мистецтва” з 8 жовтня, 1946, є велика стаття п. н. “Гідно рапортувати Великому Жовтню”, яка атакує театри у великих містах України. Наведу лише деякі речення з неї, щоб не забирати багато місця. Читаємо там:

“Особливо значних розмірів набули помилки у формуванні репертуару. Ідейно-політичне обличчя театру, міра участі театру в комуністичному вихованні народу визначається насамперед репертуаром. Про це забули керівні працівники театрів України. У наслідок цього на нашій сцені з’явився ряд ідеологічно шкідливих і художньо беспорядних вистав.

Недбала робота над формуванням репертуару спричинилася до засилля побутово-етнографічних вистав... Тим самим театри кликали глядача не вперед, а назад, до буржуазного **замилування минулим, до національної обмеженості**, відвертаючи від актуальних проблем сучасності.

Постанови ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У про літературу і мистецтво визначають ці помилки. На численних зборах працівники наших театрів одностайно визнали справедливості **вказівок більшовицької партії** і широко розгорнули критику і самокритику.

Постанови ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У накреслюють заходи, потрібні театрам для найшвидшого вивершення перебудови, для піднесення своєї ролі у **вихованні народу в дусі комунізму**”.

Те саме нарікання про “замилування минулим”, про “національну обмеженість” в театрі. І “працівники наших театрів” не бачили в тім нічого злого. Аж треба було ЦК ВКП(б) з Москви, за яким підтягнув ЦК КП(б)У в Києві, щоб ті працівники раптом “прозріли” і “одностайно визнали справедливості вказівок більшовицької партії”.

Театрові на Україні, як і всім іншим культурним і мистецьким установам, приказує Москва, що і як вони повинні робити, щоб виховувати українців “в душі комунізму”, а на ділі в душі російського патріотизму.

Критика пєси О. Копилєнка “Чому не гаснуть зорі”

Майже ціла третя сторона “Радянського мистецтва” з 8 жовтня, 1946, присвячена критиці опери і композиторів (про що буде мова на іншій місці), а на четвертій стороні є велика стаття п. н. “Шкідлива фальсифікація минулого”, яка атакує драматурга **О. Копилєнка** за його історичну пєсу “**Чому не гаснуть зорі**”. Як виходить з статті, пєса “написана на тему зруйнування запорожцями, на чолі з кошовим Сулимою, Кодацької фортеці в серпні 1635 року”. Автор статті, між іншим, каже у своїй критиці:

“Подивимось же, як О. Копилєнко висвітлив старовину 17-го століття. Український історичний герой 17-го століття Сулима, повертаючись на Січ з походу, оглядаючи “чисту”(1) незайману зелену землю, Дніпро, зустрічає неодмінного кобзаря з кобзою і співом свіжо-складеної думи. Далі на сцену витягається весь арсенал досить відомої всім, заштампованої української, козацької, реакційної романтики, так-чи-так припасованої сценічно до дії (козацька вдова — лицар Настя Саламата, характерник Заде-рихвіст, Гандзя-шинкарка й інші)”.

А далі автор статті підносить такі “гріхи” проти пєси:

“Навпаки О. Копилєнко, романтизуючи козацьку старовину 17-го століття... аж ніяк не підносить палкі патріотичні почуття вільних громадян українського соціалістичного суспільства в їх прагненні до комунізму, не збагачує їх досвідом історії. Тому романтика цієї пєси кличе назад, викривляє історію. Це романтика регресивна, шкідлива. Єдиний можливий висновок пєси “Чому не гаснуть зорі” — безкласовість українського суспільства 17-го століття. Суспільство це подано суцільно-героїчним, а тому, мовляв, воно є таким одностайним і непереможним. Фальшива, ідейно-ворожа нам думка, запозичена в буржуазних націоналістів!”

Ні менше, ні більше, тільки в історичній пєсі з козацьких часів драматург О. Копилєнко мав повести агіта-

цію за комунізмом! Цього домагається від нього комуністична критика. Для неї романтика української козаччини — “регресивна, шкідлива”. Але російські царі-сатрапи і їх генерали — це великі “народні герої” не лише для росіян, але й для українців, і їх всюди прославляють в літературі і фільмах. І всюди ті українські “буржуазні націоналісти” не дають спокою комуністичним писакам, хоч ніде не чуємо нічого про російських буржуазних націоналістів.

Не вдоволяючись випадом проти драматурга О. Копиленка, автор статті в “Радянським мистецтві” виступив ще з критикою **С. Шаховського**, який попередно написав був рецензію на песу “Чому не гаснуть зорі” в “Літературній газеті”. Ось що він каже про нього:

“Такий методологічно шкідливий спосіб критики цілком послідовно привів до ідейного схиблення **С. Шаховського**, який збився на манівці схиляння перед українськими буржуазними та буржуазно-націоналістичними “авторитетами”. Так, **С. Шаховський**, ані трошки не зніяковівши, визнає буржуазного історика **М. Костомарова** не більше не менше як “класиком історичної науки”, беззастережно посилається на **М. Грушевського** та на “справедливий виступ”... **В. Антоновича**, цитуючи його писання про Січ, не розуміючи, що вони — “авторитети” ворожої буржуазно-націоналістичної ідеології”.

Як бачимо, для комуністичного критика **М. Костомарів**, **М. Грушевський**, **В. Антонович** — славні українські історики — не були авторитетами в історичній науці, бо вони не писали історії України в такому дусі, як вимагає Москва і як вона тепер приказує писати цю історію.

Указ компартії про театри на Україні

Та вже один з найцікавіших партійних документів про театральне мистецтво на Україні, а головню про стан репертуару в театрах великих міст, знаходимо в “Літературній газеті” з 12 жовтня, 1946, і в газеті “Радянське мистецтво” з 15 жовтня, 1946. Є ще довгий комунікат, що займає цілих дві третіх сторони, п. н. **“Про репертуар драматичних**

і оперних театрів УРСР і заходи до його поліпшення. (З постанови ЦК КП(б)У". Він заслуговує на те, щоб над ним довше спинитися. Читаємо там:

"Обговоривши питання про репертуар драматичних і оперних театрів УРСР, ЦК КП(б)У вважає стан репертуару театрів України **зовсім не задовільним.**

Найголовніший недолік нинішнього стану репертуару драматичних і оперних театрів УРСР полягає в тому, що пєси радянських авторів на сучасні теми виявились **фактично витісненими** з репертуару театрів УРСР. У Київському драматичному театрі імені Івана Франка з 16 пєс, поставлених у 1945 році і в першому півріччі 1946 року, питанням сучасного радянського життя були присвячені тільки три премєри, у Київському театрі російської драми імені Лєси Українки з 14—4, у Харківському театрі імені Т. Шевченка з 17—3, у Харківському театрі російської драми з 18—6, у Львівському театрі імені Заньковецької з 16—3, у Запорізькому театрі імені Щорса з 18—3, у Чернівецькому музично-драматичному театрі з 16—6, в єврейському театрі ім. Шолом Алейхема з 8—1, у Львівському театрі юного глядача імені О. М. Горького з 6—2 премєри на сучасні радянські теми.

Таке становище має місце і в більшості обласних драматичних театрів України.

У зовсім неприпустимому стані перебуває репертуар оперних театрів УРСР. При потуранні Комітету в справах мистецтв при Раді Міністрів УРСР **оперні театри України фактично зняли з свого репертуару радянську оперу.** За останні роки оперні театри УРСР **не поставили ні одної опери радянських композиторів, присвяченої сучасному життю,** і не організували спільно з композиторами роботи по створенню нових опер на сучасні радянські теми.

Драматичні й оперні театри України **досі не створили** високоїдейних і повноцінних в художньому відношенні спектаклів про перемогу радянського ладу, про сталінську дружбу народів радянської країни, особливо про **дружбу українського і російського народів,** про Велику Вітчизняну війну та про героїчну працю радянських людей".

Як причину "такого **надзвичайно незадовільного** становища з репертуаром у драматичних і оперних театрах України" провід компартії подає те, що "Комітет в справах

мистецтв і керівники багатьох театрів” забули, що “репертуаром визначається ідейно-політичне обличчя театрів і ступінь їх участі в комуністичному вихованні народу”. А далі каже:

“Допустивши фактичне витіснення з репертуару театрів пес на сучасні радянські теми, Комітет у справах мистецтв і керівні працівники театрів України тим самим серйозно знизили роль театрів у справі **політичного** виховання народу.

Аналіз стану репертуару театрів УРСР показує, що пєси радянських авторів на сучасні теми **витіснялися**, головним чином, **пєсами** так званої “**старої української спадщини**”, яким належить левяча частка в загальній кількості постановок”. (Слово “левяча” треба розуміти як “львина”. — Д. Л.).

Далі сказано, що в “старій українській спадщині” є чимало пес, які “зображають життя неправильно і фальшиво, прикрашують минуле в ідилічні тони, проповідують віджилі ідеї та відсталі погляди, які кличуть глядача не вперед, а назад”. Після того провід компартії каже:

“Це особливо стосується пес старого етнографічно-побутового репертуару, більша частина яких здатна виховувати глядача **лише в дусі національної обмеженості** і відриву від актуальних питань сучасності.

Показуючи глядачам такі малоцінні пєси з **дореволюційного** театру, як “Циганка Аза”, “Лимерівна”, “Ой, не ходи, Грицю”, і допускаючи проникнення на сцену таких низькопробних і шкідливих пес, як “Кум-мірошник”, “Запорізький скарб”, “Бувальщина”, “Хмари” та інші, театри фактично скочуються до **буржуазно-націоналістичної “просвітянщини”, глибоко ворожої радянському суспільству**”.

Так і видно в цьому останньому реченні, що комуністична партія на Україні, керована з Москви, і вся влада на Україні не мають нічого спільного з українським народом. Бо коли “Просвіти” відіграли таку велику ролю в національному освідженні українського народу і так багато причинилися до його освітньо-культурного піднесення, то для теперішніх правителів України це лише буржуазно-націоналістична “просвітянщина”, яка є глибоко ворожа “радянському суспільству”.

Зовсім зрозуміло: “просвітянщина” була українська і народна, а “радянське суспільство” є накинений Україні каззонний витвір Москви.

А які є песи радянських авторів, писані на сучасні теми, як цього вимагає компартія, про це ЦК КП(б)У говорить так:

“Неблагополучне становище з репертуаром в театрах УРСР погіршується ще й тим, що багато пєс українських радянських авторів, поставлені театрами, стоять на надзвичайно низькому ідейному і художньому рівні (“Ви давно повернулись” **Копиленна**, “Земля” **Дольда**, “Коли пахне яблуками” **Скляренка**, “Серце солдата” **Плоткіна**, “Ковалева криниця” **Ятка**, “Мільйонер” **Суптеля**), а деякі з них являють собою зразки пошлості і жалтури, будучи по суті наклепом на радянських людей (“Моя знайома” **Юхвіда**, “Нащадок гетьмана” **Мокрієва**, “Змова сердець” **Шільмана**).

В основі більшості названих пєс лежать не актуальні і важливі питання сучасного радянського життя, а надумані, фальшиві або ж дрібні і випадкові “проблеми”. Радянські люди в цих пєсах, як правило, зображаються **примітивними, малокультурними, наївними й відсталими**, з обивательськими звичаями і смаками, причому автори нерідко вважають за гідні вихвалання саме ці, не властиві радянським людям риси відсталості і безкультура. У постановці і розв'язанні проблем етики і моралі, зокрема в зображенні радянської сімі, автори пєс часто проповідують обивательські погляди, норми буржуазної поведінки. В той час як позитивні герої у багатьох пєсах виглядають слабами, безвільними, примітивними, негативні персонажі наділяються більш яскравими рисами характеру, зображаються сильними, вовловими і спритними”.

Дійсно, характеристика “радянських людей”, як їх представляють у своїх пєсах радянські автори, дуже не підхлібна. Ми звідси не можемо судити, чи правильні є автори, чи має рацію компартія. На всякий випадок, ці автори живуть і пишуть на Україні, де бачуть живу дійсність. Як би воно не було, але це говорить про радянських авторів ЦК КП(б)У в Києві, а не якийсь противник совітського режиму закордоном. Отже, за ним слово. Читаємо далі:

“Значна частина поставлених в театрах пєс на сучасні теми примітивна, антихудожня, написана неграмотно, неохайно, без

належного додержання авторами елементарних норм драматургічної майстерності, без достатнього знання літературної і народної мови”.

Досить таки дістається тим радянським авторам від компартії. А далі сказано:

“У деяких песах, написаних драматургами України, мають місце прояви національної обмеженості, помилки і перекручення буржуазно-націоналістичного характеру (“Чому не гаснуть зорі” Копиленка, “Я живу” Пінчевського). У творчості деяких драматургів ідеалізуються представники експлуататорських класів минулого, не показується класова боротьба між гнобителями та пригнобленими в дореволюційному класовому суспільстві, вихваляються пережитки старовини, замовчується братерство і дружба радянських народів, особливо ж споконвічна дружба українського і російського народів”.

Це останнє відноситься до українських драматичних творів, а про театри російські на Україні та про їхні вистави сказано в партійнім комунікаті:

“ЦК КП(б)У відзначає, що серед деякої частини працівників театрів УРСР має місце низькопоклонство перед буржуазним заходом, в результаті чого на сцену проникають низькопробні твори західноєвропейських драматургів (тут вчислені вистави й театри. — Д. Л.), які проповідують буржуазну мораль, отруюють свідомість радянських людей буржуазним світоглядом”.

На адресу композиторів України партійна постанова говорить:

“Не виконують своїх обов'язків композитори України, які **приділяють головну увагу історичним темам** і обминають важливі теми сучасності, в результаті чого не створені високоякісні нові опери, присвячені радянському життю”.

Партійний провід критикує газети на Україні такими словами:

“Газети “Радянська Україна”, “Правда Украины”, “Молодь України”, “Сталинское племя” недооцінюють величезне політично-виховне значення театральних постановок і тому **приділяють недосить уваги питанням театрального мистецтва**”.

Як бачимо, з чотирьох головних газет, що виходять на Україні, дві є в українській мові і дві в російській. Так не-мовби населення України було на половину російське.

Зокрема дістається в партійній постанові газеті “Радянське мистецтво”. Сказано там:

“Газета “Радянське мистецтво”, покликана допомагати театрам і драматургам у створенні високоякісних в ідейному і художньому відношенні спектаклів, не виконує своїх обов'язків, ведеться незадовільно. Газета “Радянське мистецтво” **не бореться проти націоналістичних тенденцій і проявів національної обмеженості** в практиці окремих театрів, не виступає проти засилля в театральному репертуарі старих етнографічно-побутових пес, не викриває гнилого низькопоклонства деяких театральних працівників перед песами західних буржуазних драматургів”.

Щоб змінити цей стан, ЦК КП(б)У дає дев'ять ріжних настанов, які майже всі починаються словом: **“Зобов'язати”**. Перша з них звучить:

“І. Зобов'язати голову Комітету в справах мистецтв при Раді Міністрів УРСР т. Компанійця в найкоротший строк усунути відзначені в цій постанові хиби і помилки”.

Цей комітет при Раді Міністрів є чисто державна, а не партійна установа. І ось ЦК КП(б)У, що є підчинений ЦК ВКП(б) в Москві, приказує голові того державного комітету, що він має робити. Значить, державна і партійна влада є не лише одне й те саме, але партія є вища від уряду і комітет партії дає безпосередньо прикази урядовій, державній установі.

В другій настанові партії сказано, що **“за найголовніше завдання** Комітету в справах мистецтв при Раді Міністрів УРСР і Спілки радянських письменників України” треба вважати **“створення і широке впровадження у практику роботи театрів високоякісного сучасного радянського репертуару з тим, щоб усі театри стали активними пропагандистами політики радянської держави”**”.

Отже ясно, як на долоні. Театри на Україні — і то всі без винятку! — мають працювати не для розвитку української культури, не для культурного піднесення українського народу, але мають активно пропагувати політику радянської держави — таку політику, яку ми вже чули від

Молотова, Вишинського, Громика і Мануїльського на нарадах Об'єднаних Націй в Нью-Йорку. Іншими словами, театри на Україні мають пропагувати політику імперіялістичної Москви.

В третій настанові "ЦК КП(б)У ставить перед драматургами України завдання — створити яскраві, високохудожні твори про... сталінську дружбу радянських народів, про **споконвічне братерство українського народу з великим російським народом, про керівну роль партії Леніна-Сталіна в житті радянського народу**".

В тій самій настанові далі говориться:

"Драматурги, театральні критики повинні приділити особливу увагу вихованню трудящих мас українського народу в дусі непохитної дружби радянських народів, **любові до великого російського народу і ненависті до всіх ворогів радянського ладу, в тому числі до найлютіших ворогів українського народу — українсько-німецьких націоналістів**".

Українська приповідка каже: "На милування нема силування". А тут на приказ компартії драматурги і театральні критики мають так виховувати маси українського народу, щоб вони обов'язково любили великий російський народ, а рівночасно ненавиділи — кого? — таки власних братів українців, які не погоджуються з пануванням Москви над Україною. Бо ж відомо, що Москва і її вислужники називають "українсько-німецькими націоналістами" всіх українців, які не йдуть разом з комуністами.

І це має називатися "українська культура", ще й у "вільній українській державі"!

Любить чи не любить український народ театральні вистави "на сучасні радянські теми", але провід комуністичної партії приказує:

"Комітет в справах мистецтв при Раді Міністрів УРСР повинен забезпечити **неухильне виконання всіма театрами вказівки ЦК ВКП(б) про організацію в кожному театрі щорічно не менше 2—3 нових високоякісних в ідейному і художньому відношенні спектаклів на сучасні радянські теми**".

Існує “вільна і незалежна українська держава” — верещать явні і замасковані вислужники Москви, а тут виразний наказ партії, щоб усі театри на Україні “неухильно” виконали вказівку — чию? — вказівку ЦК ВКП(б) в Москві! Так, навіть в чисто культурних справах, а не лише в економічних і політичних, Москва безпосередньо приказує Україні.

Те саме відноситься й до опер на Україні. Компартія приказує: “зробити все потрібне для того, щоб рішуче повернути оперний театр обличчям до сучасного радянського репертуару. Установити, що кожний оперний театр УРСР повинен давати щорічно не менше 2—3 високоякісних постановок сучасних радянських опер”. Також наказує компартія **“широко включити** в репертуар театрів сучасні **опери російських** радянських композиторів і композиторів народів СРСР”. Композитори “народів СРСР” додані лише про форму, а в дійсності мається тут на думці опери російських композиторів.

В іншій настанові приказується “організувати **переклади** на українську мову і включення в репертуар театрів кращих творів **російських** радянських драматургів і драматургів народів СРСР”. Тут можна сказати те саме про драматургів, що було сказано про композиторів. Ходить про те, щоб якнайбільше давати російських творів, бо без них Україна готова стати цілком “буржуазно-націоналістичною”, цілком українською в своїй культурі.

Кінчиться цей партійний наказ тим, що газети на Україні повинні “вести **рішучу боротьбу проти аполітичності** та безідейності в роботі театрів і в театральній критиці”. Отже ще раз підкреслюється і наказується, що театри на Україні мають служити для політики совітської держави.

Атакують українських композиторів

Попередно вже було дещо наведено з постанов комуністичної партії про оперу на Україні, а тепер познайомимося з деякою критикою українських композиторів, яких за почином компартії з Москви атакують нарівні з іншими культурними працівниками України.

Майже ціла третя сторона **“Радянського мистецтва”** з 8 жовтня, 1946, присвячена критиці опери і композиторів. На цілу сторону є наголовок: **“За сучасну радянську оперу”** (не українську, а радянську). На першій половині сторони є стаття п. н. **“Невідкладне завдання діячів оперного мистецтва”**. Написав її **М. Компанієць**, голова Комітету в справах мистецтв УРСР. На другій половині сторони стаття має наголовок **“Слово за композиторами”**. Автор її **Валеріян Довженко**. (Не треба змішувати з О. Довженком, відомим кінорежисером, про якого більше не чути в пресі Радянської України, бо він також зарахований до **“буржуазних націоналістів”**).

Стаття Компанієця починається:

“Постанови ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У про літературу і мистецтво відзначають велике відставання мистецьких організацій і закладів від вимог сучасності. Вказівки Центрального Комітету партії — бойова програма всієї нашої дальшої роботи.

Театри Радянської України **не здійснювали свого основного завдання — активної пропаганди політики Радянської держави**. Особливо позначається відірваність від сучасного радянського життя на репертуарі наших оперних театрів.

Спілка радянських композиторів України **проявила дивну байдужість і незацікавленість** у тому, щоб на сценах українських оперних театрів звучали опери, які б оспівували наше життя, героїку наших днів. Провідні композитори України — **Б. Лятошинський, П. Ґозицький, М. Вериківський не виявили ініціативи і практично самоусунулись** від роботи над створенням радянської опери на сучасні теми. Зокрема **М. Вериківський**, який має великий досвід роботи над оперою, нічого кращого не міг узяти до роботи, як казкові мотиви за твором М. В. Гоголя **“Вій”**.

Як бачимо, стаття починається з **“постанови ЦК ВКП(б)”** в Москві, як і всі інші накази для культурної роботи на Україні; вона робить ті самі закиди, що театри на Україні **“не здійснювали свого основного завдання — активної пропаганди політики Радянської держави”**, себто політики Москви. І нарешті йде випад проти передових українських композиторів, яких вичислюється поіменно. Далі в цій статті читаємо:

“З відома і потурання Комітету в справах мистецтв УРСР провідний на Україні Київський театр опери та балету і його художній керівник **М. Смоліч** нічого не зробили для збагачення репертуару операми на сучасну радянську тему... В Київському театрі багато коштів та енергії було витрачено на постановку безідейного, позбавленого змісту балету “Бісова ніч”, який відроджував гірші традиції старого українського репертуару з шароварами, гопаком та горілкою.

Оперні театри Харкова, Львова, Одеси, Сталіно в цьому розумінні наслідували практику столичного театру. Вони також не залучали місцевих композиторів та письменників до роботи над створенням радянської опери, художнє керівництво цих театрів і досі посідає позицію пасивного вичікування.

Комітет в справах мистецтв УРСР безвідповідально, байдуже спостерігав повний відрив оперних театрів від сучасного радянського життя і штампував репертуарний трафарет оперних театрів”.

Але комуністична влада на Україні хоче опери на “сучасну радянську тему”. Із статті Компанієця довідуємося, що “рік тому” (1945 р.) був проголошений конкурс на створення такої опери, але нічого з того не вийшло. І ось в часі, коли була писана стаття, “Комітет в справах мистецтв УРСР організує новий конкурс, із строком подання матеріалів до січня 1947 року”. З приводу цього Компанієць між іншим каже:

“Яким має бути лібретто на сучасну радянську тему? У своїй доповіді про журнал “Звезда” і “Ленинград” товариш **А. О. Жданов** сказав: “Кожний день підносить наш народ все вище і вище. Ми сьогодні не ті, що були вчора, і завтра будемо не ті, що були сьогодні. Ми вже не ті росіяни, якими були до 1917 року, і Русь у нас вже не та, і характер у нас не той. Ми змінилися і виростили разом з тими величезними перетвореннями, які в корені змінили лице нашої країни.

“Показати ці нові високі якості радянських людей, показати наш народ не тільки в його сьогоднішній день, але й заглянути в його завтрашній день, допомогти освітити прожектором шлях уперед — таке завдання кожного сумлінного радянського письменника”.

Це є наведені слова Жданова, а далі Компанієць каже від себе:

“Творча робота українських композиторів і лібретистів до цього часу зовсім **не відповідає цій вимозі**. Вони абстрагувалися від нашої сучасності. В планах Спілки радянських композиторів України фігурує чимало назв майбутніх опер, але всі теми цих творів, у кращому разі, двома-трьома сторіччями віддалені від нашої доби”.

І в цій випадку росіянин Жданов у Москві був авторитетом для того, як маєтсья писати оперу для українського народу.

З критики Компанійця виходить, що українські композитори не пишуть опер так, як вимагав Жданов — не оспівують сучасного совітського режиму — і їх треба заставляти до цього партійним наказом.

Компанієць критикує також письменників України у звязку з оперою. Він каже:

“**М. Рильський** обмежує свою діяльність в оперному театрі лише перекладами на українську мову оперних лібретто. Наші драматурги **Л. Дмитерко, Л. Первомайський, Ю. Яновський** та інші не працюють спільно з композиторами. Це провина і президії Спілки радянських письменників України, що не розглядає активну участь письменників у створенні оперних лібретто на сучасну тему, як свою кровну, першочергову справу”.

Треба взяти на увагу, що Комітет в справах мистецтв УРСР, якого Компанієць є головою, існує при “Раді Міністрів УРСР” і є державною установою. Це є один з департаментів міністерства і голос Компанійця не є голосом звичайного критика, але урядовим голосом.

Нема “радянської опери”, але оспівують “минуле”

В статті “Слово за композиторами” В. Довженко пише:

“Композитори Радянської України написали **понад сорок опер та балетів**. Та справу створення радянської опери на Україні й досі не розв'язано. З усього цього доробку нині виконується **тільки одна опера** (“Наймичка” М. Вериківського) і **три балети** (“Лілея” К. Данькевича, “Лісова пісня” М. Скорульського і “Бісова ніч” В. Йориша). Отже більшість опер передчасно закінчили своє життя на сцені, а чимало й зовсім не побачили світу.

Із сорока написаних опер і балетів понад дві третини становлять твори, побудовані на сюжетах, далеких від сучасності. Знайшла своє місце і перебільшена романтизація давно віджилого побуту України. Дехто з провідних наших композиторів чомусь саме в оперному жанрі фактично **став співцем минулого**.

М. Вериківський, який одним з перших дав високохудожні хори і пісні про соціалістичне будівництво, який усім своїм еством зв'язаний з будівництвом радянської музичної культури, в тематиці оперної драматургії тримається застарілих позицій: **"Наталка-Полтавка"**, **"Пан сотник"**, **"Пан Канювський"** і, нарешті, остання його опера — **"Вій"**. М. Вериківський з переконливою силою радянського художника в передостанній опері **"Наймичка"** відтворив образ скривдженої кріпацтвом жінки, але, разом з тим, у наслідок **надмірного замишування стародавніми обрядовими формами**, в ряді картин не вийшов за межі етнографізму.

Творчий доробок **М. Скорульського** не дає підстав вважати, що він за двадцять дев'ять років помітив на своєму шляху радянську дійсність. В усякому разі композитор вирішив і надалі не завдавати їй клопоту.

Деякі композитори своєю творчою роботою поділяють позиції М. Скорульського. А це ж вихованці радянської школи, на їх очах, і, безперечно, з їх участю будувалося крок за кроком наше нове соціалістичне господарство, культура і суспільство!

Ряд видатних композиторів, зокрема лауреати Сталінських премій **Б. Лятошинський**, **Л. Ревуцький** і **А. Штогаренко** посіли позицію "невтручання в оперні справи".

До останнього часу в Спілці радянських композиторів України гуляє "теорія" про неможливість створення опери на сучасну тематику. Прибічники цієї "теорії" посилаються на класиків: "мовляв, величезну ж більшість сюжетів вони **брали з минулого**. У класичний і докласичний період західноєвропейської музики композитори зверталися до античної або біблійної тематики. **Історичні сюжети переважають у російській музичній літературі**. Навіщо ж руйнувати встановлені у давні часи норми? Будемо ж додержуватись добрих старих традицій".

Про сучасного композитора на Україні критик каже:

"Він в однакове вбрання може одягти і запорожця, і Тараса Шевченка, і командира партизанських загонів часів громадянської війни. Сучасному робітникові він почепить чупринну, сині штани, а в зуби суне люльку, в руки кресало.

Такі "етнографи" зовсім забувають, що в наш час по-новому інтонуються навіть стара селянська пісня".

Розділ VII.

АТАК НА ПРАЦІВНИКІВ КІНА І ХУДОЖНИКІВ

Найславніший кінорежисер Довженко —
“буржуазний націоналіст”

Ще в місяці липні 1946 року, коли почалася нова кампанія проти українства і чистка на Радянській Україні, “Літературна газета” вмістила статтю п. н. “Піднести шильність проти виявів буржуазно-націоналістичної ідеології”, в якій було сказано:

“Громадськість Радянської України свого часу рішуче засудила **буржуазно-націоналістичні концепції**, розвинуті в ряді творів кінорежисером **О. Довженком**”.

Згадана стаття була вже наведена попередно, а тепер я хочу сказати дещо про кінорежисера О. Довженка, коли тут мова йде про кіно і про фільми. Перше всього, ми вже знаємо з багатьох попередних цитатів, яка то “громадськість” засуджує щось або когось на Радянській Україні. Це провід комуністичної партії або партійний писака з Москви робить перший атак, а потім за ним вже інші нападають на Україні.

Хто ж такий О. Довженко? Він найславніший український кінорежисер, якого мала коли Радянська Україна. Один з перших і найбільш відомих його творів кіномистецтва була фільма “Земля”, яку показувано також в Канаді. Передтим, як він став працювати для кіно, Довженко був талановитим карикатуристом і, між іншим, працював у посольстві Радянської України в Варшаві, коли Радянська Україна мала ще свої дипломатичні представництва закордоном.

В "Нарисі Історії України", яку видала Академія наук УРСР і яку передрукувала в Канаді торонтонська комуністична газета "Українське Життя" в 1944 році, сказано на 208 сторони:

"Великі досягнення здобуло також українське кіномистецтво (кіностудії в Києві та Одесі): були випущені видатні фільми — "Земля", "Звенигора", "Аероград" та "Щорс" **О. Довженка**, "Богдан Хмельницький" **Савченка** та інші... Сталінської премії удостоєні також кінорежисери **О. Довженко** і **І. Савченко**".

Отже на п'ять вичислених найважливіших фільмів — чотири припадають на **О. Довженка**. І це пишеться в "Нарисі Історії України", яку видано вже підчас війни. Вже це одне свідчить, якою великою силою в українським кіномистецтві був **О. Довженко**. А сьогодні, коли Радянська Україна нібито є "вільною, незалежною державою", **О. Довженко** вже зарахований до "буржуазних націоналістів" і про нього нема ніякої вістки, що з ним сталося.

Моріс Гіндус, американський письменник і журналіст, написав який десяток книжок про СРСР — всі в дуже прихильнім тоні. Остання його книжка "**Mother Russia**" була вже написана підчас останньої війни. І в ній він говорить про **О. Довженка**:

"Ось тут **Олександр Довженко**, високий, рум'яний на лиці сивоволосий українець. Він є одним з передових кінорежисерів Росії. Він обдарований не лише драматичним почуттям, але й уміє орудувати словом. Він пише свої власні сценарії — оповідання і діалог. Час від часу він із сценарія робить коротке оповідання і друкує його в "Красной Звезде" або в яким іншим журналі. Його оповідання "Ніч перед боем" є одне з найсильніших воєнних нарисів, що появилися в Росії. Є це оповідання про героїство старих лоцманів на річних чайках України".

Оце пише про **Довженка** американський письменник, який так перенятий всім російським, що навіть не вживає назви "Совітська Росія" або "Совітський Союз", але всюди пише просто "Росія". І ось він доглянув талановитого українця і заговорив про нього з таким признанням у своїй книжці.

Другий український кінорежисер — І. Савченко, про якого згадується в “Нарисі Історії України” побіч Довженка, також зник з овиду. Про нього нема більше згадки між теперішніми кінорежисерами на Радянській Україні. Яка доля постигла його — невідомо так само, як і невідомо, що сталося з Довженком. А ще пару років тому вони були найбільші майстри в кіномистецтві України і навіть дістали “Сталінські премії”, що вважається найбільшим досягненням в совітській державі.

“Національна обмеженість” у фільмі “Українські мелодії”

Нагінка на все, що представляє красу природи на Україні або нагадує минуле українського народу, досягла також кіномистецтво. В газеті **“Радянське мистецтво”** з 17 вересня, 1946, є велика стаття (майже на пів сторони) п. н. **“За більшовицьку вимогливість до творів кіномистецтва”**, в якій читаємо:

“Центральний Комітет ВКП(б) у постанові про кінофільм **“Большая жизнь”** розкрив суть помилок, допущених кінематографією. Ці помилки є і в українській кінематографії.

Київська студія художніх фільмів випустила хибний з ідейного погляду і дуже слабкий художньо фільм **“Українські мелодії”** (режисери **І. Земгано** і **Г. Ігнатович**, сценарний план **Л. Дмитерка** і **Є. Помещикова**).

Обрядовість свята врожаю, показаного в одному з епізодів **“Українських мелодій”**, стосується **далекого минулого**. Постановники намагаються переконати глядача, ніби люди на Україні вдягаються лише в шаровари, вишивані сорочки та солом'яні брилі. Навіть трактористи у них виїздять у поле не в спецовках, а в такому **“шараварно-гопаковому”** вбранні.

Тихі ставки й верби понад ними, пустельні шляхи, стріхи й тополі — ось увесь пейзаж України, яким його показано у фільмі.

В цій картині гостро відчувається присмак **національної обмеженості**, патріархальності, безконечного милування **давністю** та її атрибутами. Як центральну постать цього фільму, фільму на тему про героїчну боротьбу народу з німецько-фашистськими загарбниками, постановники **“Українських мелодій”** узя-

ли кобзаря. Сумними очима старого дивиться він на все навколишнє. Більшість епізодів пройнято песимізмом, невимовним смутком, одчаєм якоїсь безпросвітної туги.

Марно глядач сподівався б серед "Українських мелодій" почути хоча б одну нову мелодію радянського міста чи українського колгоспного села. У фільмі немає жодної сучасної української пісні".

Як бачимо, і тут критика фільми Київської студії покликається на постанову Центрального Комітету ВКП(б) в Москві. І тут закиди проти фільми переважно такого самого характеру, як були зроблені в літературній творчості, театрі, опері. Далі в згаданій статті читаємо:

"На відкритих партійних зборах Київської студії, які обговорили постанову ЦК ВКП(б) від 4 вересня, фільм "Українські мелодії" вперше було піддано критиці з ідейних позицій і йому дано оцінку як шкідливий картині. Однак більш ніж дивно, що основний режисер фільму І. Земгано вважав за можливе промовчати, не виступити, а другий режисер Г. Ігнатович виступив з промовою, в якій було дуже мало самокритики і багато всіляких посилай на якісь об'єктивні причини.

Інша фальшива картина виробництва Київської студії — "Батьківщина капітанів" не побачила екрану. Студія за **вказівкою Міністерства кінематографії СРСР зняла фільм з виробництва**, як твір, що аж ніяк не відповідає ідейним та художнім вимогам, які подаються до радянського кіно".

Тут також бачимо, що на "відкритих партійних зборах Київської студії" обговорюють "постанову ЦК ВКП(б)" в Москві і критикують фільму "Українські мелодії". Сказано, що на "відкритих партійних зборах", під чим треба розуміти, що бувають і "закриті", або тайні партійні збори, рішення яких не оголошуються публічно, але вони переводяться в життя.

Довідуємося також, що картина Київської студії "Батьківщина капітанів" не побачила світа, бо студія "за вказівкою Міністерства кінематографії СРСР зняла фільм з виробництва". Це міністерство є в Москві — і Київська студія слухає його "вказівки", що на ділі є приказом.

Київ є столицею Радянської України, там є міністерство кінематографії, але воно не дає "вказівки" Київській

студії, тільки ця студія бере розпорядки безпосередно з Москви. Ясно з цього, до якої ролі зведені різні міністерства і цілий уряд в Києві та хто є дійсним правителем на Україні.

Сказано ще в цій статті про фільму "Батьківщина капітанів": **"Викинувши марно понад мільйон карбованців, замість фільму вони дали кілька тисяч метрів знятої плівки, яку тільки і можна покласти на полицю"**.

Із статті довідуємося також, що Міністерство кінематографії УРСР в Києві висилає сценарій кожної фільми, яку мається виробляти в Київській студії, до затвердження Міністерству кінематографії СРСР в Москві. Значить, без дозволу Москви не можна виробити ні одної фільми на Україні. Це зовсім зрозуміле ще й з того боку, що є один бюджет цілої совітської держави і Москва розпоряджається всіми фондами, отже й фондами для кіностудій на виробництво фільмів.

На партійних зборах засуджує "Українські мелодії"

В тім самім числі **"Радянського мистецтва"** з 17 вересня, 1946, є ще звіт про **"Партійні збори кінопрацівників м. Києва"**, на яких виголосив доповідь "завідувач відділу культури Управління пропаганди та агітації ЦК КП(б)У тов. І. Д. Золотоверхий". Ось що він говорив:

"На Україні мало місце недооцінювання ідеологічної роботи, каже доповідач, через це і в історичній науці, і в українській літературі та мистецтві стали можливими спроби відродження буржуазно-націоналістичних концепцій.

Картина "Українські мелодії", випущена Київською студією художніх фільмів, є найбільш яскравим виразом шкідливої національної обмеженості. У цій картині на тему про довісне життя на Україні і про боротьбу народу з німецькими загарбниками немає жодного слова про радянську владу, про перемогу радянського ладу, про партію. Автори фільму без кінця-краю милуються давниною і навіть історію радянської кінноти звязують з історією кінноти Бьрдана Хмельницького".

Виходить, що у фільмі “Українські мелодії” треба було славити “радянську владу” і комуністичну партію з Сталіном і Хрущовим на чолі, — тоді це дійсно були би “українські мелодії”.

Читаємо також, що доповідач “нагадав зборам останні постанови ЦК ВКП(б) з питань літератури, театру та кіно і в світлі їх розглянув ідейні й художні помилки української кінематографії”. Далі сказано:

“Доповідач піддав критиці погане керівництво кіностудіями з боку Міністерства кінематографії УРСР, вказав на серйозні помилки в практичній роботі студій і особливо Київської студії художніх фільмів і докладно спинився на конкретних завданнях української кінематографії, що впливають з постанови ЦК ВКП(б) від 4 вересня”.

Тут знову бачимо, що партійний доповідач, критикуючи і “виправляючи” роботу “української кінематографії”, руководився лише постановами ЦК ВКП(б) в Москві. Бачимо також, що представник партії критикує “погане керівництво кіностудіями з боку Міністерства кінематографії УРСР”. Ясно з цього, що не міністерство, не уряд є найвища влада, але комуністична партія, яка наказує міністерствам, як вони повинні провадити свою роботу.

Ще один критик української фільми

Критику тої самої фільми “Українські мелодії” знаходимо також в “Літературній газеті” з 19 вересня, 1946, в статті п. н. “За високу ідейність радянського кіномистецтва”. Написав її Мих. Соломонов, який починає її так:

“Слідом за постановами ЦК ВКП(б) “Про журнали “Звезда” і “Ленинград”, “Про репертуар драматичних театрів і заходи щодо його поліпшення” опубліковано нову постанову ЦК ВКП(б) “Про кінофільм “Большая жизнь”. Ці історичні постанови є виразом виняткового піклування більшовицької партії про розвиток радянської літератури і мистецтва”.

Я вмисно наводжу цей початок, щоб показати читачеві, що вся критика, вся нагінка на Україні базується на поста-

новах Центрального Комітету компартії в Москві. Зробивши короткий огляд російських фільмів, переважно тих, що були засуджені і заборонені, критик переходить до українського кіномистецтва. Він, між іншим, каже:

“Серед українських режисерів і сценаристів досі **не подолано захоплення історичною тематикою**. Створення фільмів на сучасну радянську тему відбувається вкрай незадовільно”.

А далі робить закид, що “Київська студія художніх фільмів... не виконує своєї важливої ролі в справі комуністичного виховання народу”. Про фільму “Українські мелодії” він каже:

“Взявшись за екранізацію українських народних пісень, автори фільму стали на порочний шлях безоглядної **ідеалізації старовини**. За фільмом виходить, ніби українців — воїнів Великої Вітчизняної війни вели в бої прадідівські традиції, а не кровні інтереси захисту радянської держави.

Зміст фільму такий: в перерві між боями група українців-червоноармійців слухає розповідь кобзаря про життя села, спаленого німцями. Пісні кобзаря ілюструються епізодами з недавнього життя села й далекої минувшини — тут і свято врожаю, походи Богдана Хмельницького, проводи селянської молоді на фронт і таке інше. Фільм завершується переможними боями Червоної Армії.

Колгоспне свято врожаю показане авторами, як старовинний обряд. І сам цей обряд, і одяг колгоспників, взятий на-прокат з оперної костюмерні, нічим не нагадують сучасного колгоспного села.

В своїй ідеалізації старовини творці фільму дійшли до курйозів. Ось один з них: на фоні традиційного вишневого садка стоїть українська хата під соломяною стріхою. Тин, перелаз, крива вузька вуличка збоку, — все це нагадує декорації з “Наталки Полтавки”. На порозі стоїть дівчина в святковому вбранні, в намісті і в стрічках. Дівчина співає. Вона звертається до козака, просить його лишитися, не йти на війну, бо загине без коханого. Козака на екрані ми спочатку не бачимо. Співаючи, дівчина йде до тину, рамки кадру розсуваються, і глядач раптом бачить на екрані не козака, з шаблею і оселедцем, а автоматника з нової зброєю. Автоматник “бурхливо переживає” і потім відно-відає дівчині теж старовинною піснею. Епізод завершується про-цальним поцілунком.

Фільм особливо багато уваги приділяє образам дідів, надає цим образам символічного значення. Старий кобзар — провідна фігура в розгортанні подій картини; дівчата підносять перший сніп сивому дідові, група дідів зачаровано слухає спів дівочого хору і т. ін. Це не випадковий факт, не вияв особливої поваги до старих людей, а вияв того ж таки відсталого погляду, за яким старі люди вважаються уособленням народної мудрості, його, так би мовити, “нутряної сили”.

Чого ж хоче комуністичний критик? Після вищенаведеного він каже:

“Хіба не відомо авторам фільму, що Радянська Україна квітне і розвивається не завдяки мудрості старих людей, а завдяки мудрості більшовицької партії, що об'єднує найпередовіших мислителів сучасності!”

Ось тут і весь клопіт! Не може бути ніякої фільми про Україну і її нарід, коли там не показано “мудрості більшовицької партії” з її “найпередовішими мислителями”. І навіть “Українські мелодії” не є українські, коли в них не оспівується партії і Сталіна, а є там лише “свято врожаю, походи Богдана Хмельницького”, “дівчина в святковому вбранні” й українські кобзарі. Ні, за постановою ЦК ВКП(б) в Москві — все те не є українське і фільму треба засудити й заборонити.

Кінчить свою критику Соломонов тим, що “творчі працівники української кінематографії зроблять все можливе для того, щоб мистецтво кіно стало справжнім виразником радянської ідеології, вихователем народу в дусі високих ідей партії Леніна-Сталіна”.

Так, кіномистецтво на Україні має служити не для українського народу, але для партії Леніна-Сталіна, для Москви, тому й не може бути в нім місця для “Українських мелодій”.

“Національна обмеженість” в картинах малярів

“Замилування минулим” українського народу і “національна обмеженість” є у всіх ділянках мистецтва на Україні — і всюди треба їх винищити. Є вони і в малярстві і не дають спокою партійним наставникам. В газеті “Радянське

мистецтво” з 17 вересня, 1946, є велика стаття п. н. **“Про історичну картину, надмірне замилювання давниною і національну обмеженість”**. Автор її Л. Владич. Між іншим він каже:

“Маємо на увазі останні твори **І. Шульги** і, зокрема, його картину **“Пісня запорожців”**. Сліпо запозичуючи у Рєпіна типаж, Шульга створив картину, прямо протилежну своєю ідеєю рєпінським **“Запорожцям”**.”

За словами критика, **“картину Шульги проймає почуття хворобливого смутку, немов розрахованого тільки на те, щоб викликати у глядача тугу за давнім безповоротним минулим”**. Після того він каже:

“Про те, що такі тенденції в творчості Шульги не випадкові, свідчить його нова невелика картина **“Кобзар”**, написана цього року. Коли дивишся на старого кобзаря, що сидить у глибокій задумі і тужливо дивиться кудись у далину, здається, що він зійшов з картин Л. Жемчужнікова і К. Трутовського. Звідти ж узято і традиційний пейзаж і дівчину з коромеслом на плечі. Коли б не було на картині дати її написання, можна було б сміливо прийняти її за посередній твір етнографічно-побутового жанру половини минулого століття, а не за твір радянського художника.

Така втеча від сучасної теми, надмірне замилювання безповоротним минулим приводить до нездорової романтизації, до хворобливого оспівування сивої давнини.

Картина **Г. Світлицького “Рідний край”** не є картиною на історичну тему, вона ніби присвячена сучасній Україні. Проте художник, що мислить архаїчними образами, виступає як співець України давньої. Картина Г. Світлицького в перші ж дні появи її на 8-ій Українській художній виставці викликала ряд справедливих закидів деяких художників і критиків, бо звучала явним анахронізмом. До цього ж зводилась і сувора оцінка, яку дав цій картині народний художник РРФСР С. Герасімов у своїй доповіді про сучасний український живопис на пленумі Оргкомітету Спілки радянських художників СРСР у Москві в травні цього року. Однак ці тверезі голоси справедливої критики потонули в надмірному вихвалянні високих живописних якостей твору Г. Світлицького”.

Бачимо тут, що всі три картини, які підпадають критиці, мають, так би сказати, українські національно-патріотичні назви: **“Пісня запорожців”**, **“Кобзар”** і **“Рідний край”**.

Вже це одне викликає невдоволення й обурення з боку Москви та її наймників на Україні. Далі бачимо, що картині “Рідний край” дав “сувору оцінку” — хто? Ніхто інший, тільки “народний художник РРФСР С. Герасімов”. А що ці п’ять великих букв перед прізвищем означають? Вони означають: Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка. Отже “народний художник” **російської** республіки (а не СРСР) дає доповідь в Москві “про сучасний живопис” і в ній “суворо” критикує картину “Рідний край”. І тепер на нього покликаються на Україні, щоб цю картину засудити.

Тільки подумати! На картину українського маляря “Рідний край” звертають спеціальну увагу аж в Москві і російський художник Герасімов дає їй “сувору оцінку” в доповіді, яка також цілком присвячена українському малярству. Так у всіх ділянках свого життя Україна не може позбутися непрошеної “опіки” Москви; так Москва сильно боїться всього, що підносить патріотичні почування українського народу.

Засуджує картини, які мають загальне признание

Та хоч автор статті каже, що картина “Рідний край” викликала на виставі “ряд справедливих закидів деяких художників і критиків”, — лише “деяких”, бо партійні наганячі і русотяпи всюди знайдуться, — і хоч вона дістала “сувору оцінку” від російського художника Герасімова в Москві, всетаки він мусить признати, що ці голоси **“потонули в надмірному вихвалінні високих живописних якостей твору Г. Світлицького”**.

Це значить, що під довголітнім совітським режимом не вдалося Москві вбити українського духа, — і не лише появляється художник, що малює картину “Рідний край”, але й ця картина знаходить загальне признание. Ось це непокоїть Москву і вона накладає свою тяжку руку, щоб усі ці вияви українського патріотизму в корені знищити.

Каже далі критик про твір Г. Світлицького:

“Що спільного є між сучасною Україною і “рідним краєм” Г. Світлицького? І пейзаж, що відводить нас у “вишневі садки”, і дівчина у вінку з штучних квітів, яка має символізувати собою сучасну Україну, а насправді ніби запрошена з старовинної української оперети, — аж ніяк не сучасні.

Так мислення архаїчними образами приводить художника до **оспізування України давньої**, до національної обмеженості, реакційної і чужої передовому радянському мистецтву”.

Про твори інших художників він каже:

“Справді, що сучасного є в “Селянському подвірі” **С. Шишка**? Це якась занедбана пуста, а не хата сучасного селянина, колгоспника. Невже не бачить С. Шишко нових хат, нових сіл, що виростають на згарищах, залишених по собі німецькими загарбниками. Є закономірний зв'язок між пейзажною творчістю цього **обдарованого**, але **надміру захваленого** молодого художника і його фальшивою картиною “Повернення”. В основі їх лежить та сама **аполітичність**, безідейність, невміння бачити сучасне життя в усій його складності.

Яскравим прикладом національної обмеженості є ліричні пейзажі **В. Мироненка**, обеднані ним у серію під багатозначною назвою “Моя Україна”. Дивлячись на ці річечки з похилими гнилими містками, на тихі болотця в тіні верб, на старі церковки на задньому плані, дивуєшся, де вишукє художник ці забуті, закинуті кутки”.

Хоч автор статті і критикує С. Шишка за його картину “Селянське подвіря”, всетаки він примушений говорити про нього як про **обдарованого**, але **надміру захваленого** молодого художника”. Також про другого художника він каже далі: “В. Мироненко — **здібний** графік, він **добре** володіє різноманітною технікою офорта”. Ясно з цього, що С. Шишко і В. Мироненко є здібні, талановиті художники, вони майстри в своїм ділі і знають, що роблять. Вони не якісь партачі, що їх треба вчити, виправляти.

Але справа в тім, що вони творять як українські художники, а наємники Москви хочуть, щоб у їх творах була “політика” комуністичної партії, політика сталінської держави. Критик виразно каже, що в основі картин С. Шишка “лежить та сама **аполітичність**” і т. д. А вже найвиразніше він виявляє ціль своєї критики в таких словах при кінці статті:

“Аполітичність, безідейність, відхід від сучасної дійсності, безпринципність у виборі історичних сюжетів, надмірне і хворобливе романтизування сивої давнини, мислення архаїчними образами, естетське замилювання нехарактерними, нетиповими для сучасного образу нашої країни закинутими куточками означають відхід художника від прогресивних ідей передового радянського мистецтва і **створюють, зокрема, сприятливий ґрунт для відродження ворожих нам буржуазно-націоналістичних впливів**”.

Тут цілком проговорився партійний писака. Твори українських художників, хоч вони гарні й витримані з мистецького боку, бо їх виконали талановиті мистці, але вони відроджують українські національні почування й український патріотизм, які критик називає “буржуазно-націоналістичними впливами”. А на це Москва ніколи не може дозволити, бо таке відродження українського патріотизму означає кінець її панування на Україні.

Партія підганяє, але не спішається виконувати її накази

Хоч кампанія проти письменників, працівників театру, композиторів, художників і взагалі культурних робітників на Україні ведеться ще від місяця липня, але й при кінці вересня є нарікання, що вони не спішається виконувати постанови партійного провладу з Москви і не досить швидко “перебудовують” свою роботу. В газеті “**Радянське мистецтво**” з 24 вересня, 1946, є на першій стороні редакційна стаття п. н. “Відповідь митців — дати майстерні високоідейні твори”, яка починається такими словами:

“По всіх мистецьких колективах України відбуваються партійні і загальні збори, на яких працівники українського мистецтва обговорюють свою роботу в світлі постанов Центрального Комітету ВКП(б) про літературу та мистецтво і рішень XIII пленуму ЦК КП(б)У”.

Але далі в цій самій статті читаємо:

“З виступів на зборах і в пресі виявляється, що не всі працівники мистецтва по-більшовицькому зрозуміли вказівки керівних органів більшовицької партії і зробили правильні висновки.

Дехто намагається використати високу трибуну зборів для захисту "честі мундира", а то й для одвертого окозамилювання. Так виступав **Л. Горський** на партійних зборах кінопрацівників столиці. Форма одвертого невизнання критики, як у наведеному прикладі, — явище поодиноке. Та у **Л. Горського** є численні послідовники, які визнають свої помилки **тільки на словах** для того, щоб такою "самокритикою" відвести вістря критики від себе і від своєї роботи.

Нам уже доводилось вказувати на те, що франківці (працівники театру ім. Ів. Франка) одностайно визнали цілковиту справедливість вказівок ЦК ВКП(б) (в Москві) щодо їх театру і репертуару драматичних театрів, але нічого не зробили, щоб зробити першу в цьому сезоні постановку пєси на сучасну тему майстерною виставою, сповненою глибокої ідейності. На жаль, це не поодинокий випадок у наших театрах. Інший столичний театр, який носить імя Лєсі Українки і колектив якого теж одностайно визнав свою заборгованість перед глядачем у створенні вистав на сучасну тему, вже понад місяць як розпочав сезон, але все ще тільки обіцяє показати нову виставу радянського драматурга. Чи не надто повільно проходить тут перебудова?

Тиждень тому відбулись партійні збори кінопрацівників столиці України. Митці кіно зробили ряд істотних закидів керівникам студій і Міністерству кінематографії УРСР. Але ні на студіях, ні в міністерстві ще не зроблено з цих закидів дійових висновків.

Обговоренню своєї творчості і науково-дослідної роботи художники України приділили вже чимало часу. Але й тут ще висновків не зроблено, перебудова не розпочалась. А саме художники України чи не найбільше відстають у висвітленні радянської дійсності.

Доки можна говорити про втечу від індустриального пейзажу в усіякі глухі закутки України давньої, найбільш сучасним з яких є київський пляж? Чи не час уже від розмов перейти до створення справжніх полотен, що відтворюватимуть нашу радянську дійсність? Ще на 8-ій художній виставці було визначено, що портрет є занедбаною ділянкою образотворчого мистецтва. Рік, що минув відтоді, нічого не змінив у цій галузі.

Мистецька критика поставила в прєсі питання про помилки ряду художників, зокрема **І. Шульги, Г. Світлицького, С. Шишка, В. Мироненка**, в творчості яких замилювання давниною межує інколи з реакційною романтикою. Та Спілка радянських художників України не звернула уваги на цей сигнал.

Особливо багато роботи перед майстрами музичного і вокального мистецтва. Відповідальність за те, що й **досі на оперній сцені України не лунають твори про нашу радянську дійсність**, несуть насамперед композитори, Спілка радянських композиторів і її партійна організація.

Митці України тільки беруться за вивчення і реалізацію постанов ЦК ВКП(б) про літературу й мистецтво і серпневих рішень ЦК КП(б)У. Партійні організації мистецьких закладів здебільшого ще не привернули до цих визначних документів увагу найширших кіл мистецької громадськості”.

Цим останнім реченням газета признає, що працівники мистецтва на Україні не звертають уваги на постанови ЦК ВКП(б) в Москві і на рішення його підголоска — ЦК КП(б)У в Києві — і аж партійні організації мусять привертати їхню увагу до цих документів. Іншими словами, працівників українського мистецтва примушують виконувати розпорядки партійного начальства.

А кінчиться ця стаття так:

“В цьому номері нашої газети вміщено доповідь товариша А. О. Жданова про журнали “Звезда” і “Ленинград”. Цей керівний партійний документ дає спрямовання всім працівникам ідеологічного фронту.

Озброєні цим документом, неухильно здійснюючи рішення ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У, митці Радянської України ще швидше виправлять помилки і хиби в своїй роботі і створять нові глибоко-ідейні, високохудожні твори радянського мистецтва, найпердовішого, найреволюційнішого мистецтва в світі”.

Отже працівники “ідеологічного фронту” на Україні мають руководитися в своїй роботі промовою Жданова з Москви, вони мають **“неухильно”** здійснювати рішення ЦК ВКП(б), також з Москви, — щоб дати твори, в яких мала б пропагуватися лише політика партії Леніна-Сталіна, політика російської совітської держави.

Рильський не виступав проти інших письменників

А ось ще одне нарікання і критика, цим разом на партійних зборах, що не всі слухають наказів компартії і не засуджують себе або своїх товаришів по роботі. В газеті

“Радянська Україна” з 21 вересня, 1946, є на першій сторінці довге повідомлення РАТАУ п. н. **“Збори Київського міського партійного активу”**, в яким, між іншим, читаємо:

“Лектор міському КП(б)У тов. Гербов різко критикував партійну організацію Комітету в справах мистецтв при Раді Міністрів УРСР.

— Партзбори, які недавно пройшли в Комітеті в справах мистецтв, показали, що парторганізація не зробила належних висновків з допущених помилок і хиб у галузі мистецтва, викритих Центральним Комітетом ВКП(б). Критика і самокритика на цих зборах була схожа, як це вдало підмітили деякі комуністи, на обмін одного перед одним ліберальними любязностями. Доповідач, начальник управління репертуарного контролю тов. Чабаненко, критикував песу **“Ой не ходи Грицю”**, і ні слова не сказав про хибі в доборі репертуару. Тов. Чабаненко критикував обласні театри, а про серйозні хибі в роботі столичних театрів, зокрема театрів ім. Шевченка та ім. Ів. Франка, нічого не сказав.

Такий тон доповіді позначився і на виступах у дебатах. Кожний намагався ледве-ледве, порядком самокритики, покритикувати себе і не чіпляти іншого.

Виступ голови Спілки радянських письменників України тов. **М. Рильського** не задовольнив партійний актив. Він говорив про що завгодно, але жодного слова не сказав про серйозні хибі і помилки в діяльності Спілки письменників”.

Іншими словами, Рильський відмовився на зборах Київського міського партійного активу засуджувати інших письменників, членів Спілки, якої він був головою, як цього вимагало від нього партійне начальство.

А попередно в партійній постанові було сказано, що “Президія Спілки радянських письменників України і, зокрема, її голова тов. Рильський М., не вжили ніяких заходів, щоб вчасно засудити в пресі і на зборах письменників проникнення чужих радянській літературі тенденцій”. Також на “загальних зборах парторганізації Спілки радянських письменників України”, як писала “Літературна газета” з 15 серпня, 1946, “голова СРПУ і член бюро парторганізації М. Рильський, посидівши трохи за столом президії, пішов із зборів; на другий день, коли продовжувалося обговорення, тов. Рильський навіть не з’явився на збори”.

На тих зборах засуджувано “Нарис історії української літератури” з наказу компартії — і ось Рильський мовчав, а на другий день навіть не прийшов на збори. Тепер, на зборах партійного активу, його вже, виходить, заставили говорити, але він не хотів нічого сказати про “хиби і помилки” в роботі Спілки письменників.

Цих закидів проти Рильського було досить, щоб усунути його з голови Спілки письменників, але про людське око було сказано в пресі, що він “уступив”. Ніхто добровільно в СРСР не уступає, але його призначає і усуває комуністична партія. Це діється на всіх становищах, від найвищих до найнижчих, це діється в цілій совітській державі, включно з Україною. Це сталося і з Рильським.

Розділ VIII.

КУЛЬТУРУ НА УКРАЇНІ “ВИПРАВЛЯЮТЬ” З НАКАЗУ МОСКВИ

Пишу свідомо “культуру на Україні”, а не “українську культуру”, бо те, що досі зроблено на Україні на культурнім полі за совітського режиму, не можна назвати українською культурою в повнім того слова значінню. Щоб ця культура була дійсно українською національною культурою, вона мусіла б творитися українськими силами без чужого втручання — без втручання Москви. А всякій грамотній людині відомо, що так воно не є.

Та це не значить, що в творенні цієї культури не беруть участь українці. Вони беруть участь у творенні культури на Україні разом з іншими національностями, але завжди мусять застосовуватися до вказівок Москви. Коли часом в певних обставинах їм пощастить надати цій культурі більш український національний характер, то негайно в справу вміщується Москва й наказує завертати все в інший бік, щоб ця культура була лише “радянська” (що на ділі означає російська) і служила комуністичній партії та російській державі.

Такий процес відбувався якраз в другій половині 1946 року, коли за почином і наказом з Москви пішов наступ на все, що мало українську національну закраску в історії, літературі, театрі, опері, музиці, кіно, малярстві і взагалі в усій культурній роботі на Україні. Дійшло до того, що навіть повели боротьбу проти “концепції українських націоналістів” і в архітектурі.

Про те, як письменники й культурні діячі на Україні не можуть мати власної думки й ініціативи, але мусять робити все з наказу ЦК ВКП(б) в Москві, за яким підтягає потім

його підголосок ЦК КП(б)У в Києві, свідчать численні збори і засідання цих письменників та культурних працівників, що відбувались з наказу комуністичної партії в осени 1946 року. Про деякі з них осьтут згадаємо.

Мистецтво можна творити лише на большевицькій основі

Ось перед нами “Літературна газета” в 12 жовтня, 1946. Пічнемо з передової статті, що вміщена на першій стороні п. н. “Славні роковини”. Читаємо там:

“З глибоким задоволенням увесь радянський народ зустрів постанови ЦК ВКП(б) про лєнінградські журнали “Звезда” і “Лєнінград”, “Про репертуар драматичних театрів і заходи до його поліпшення”, “Про кінофільм “Большая жизнь”, доповідь товариша Жданова про лєнінградські журнали “Звезда” і “Лєнінград” та постанови ЦК КП(б)У про перекручення і хиби в “Нарисі історії української літератури”, про журнали “Перець” і “Вітчизну”, “Про репертуар художньої самодіяльності культурно-освітніх установ” та “Про репертуар драматичних і оперних театрів УРСР і заходи до його поліпшення”. Ці постанови — вияв чуйного, батьківського піклування большевицької партії про літературу й мистецтво радянського народу... Ось чому большевицька партія ставить такі високі вимоги перед радянськими письменниками і митцями. Велике мистецтво можна створити лише на високій і чистій большевицькій ідейній основі”.

В перечислених партійних постановах бачимо, що ЦК ВКП(б) в Москві не видав ніякої постанови про нарис історії російської літератури. Чому не видав? Бо проти російського патріотизму й націоналізму в російській літературі комуністична партія не виступає. Вона винищує лише патріотизм і націоналізм український — в українській літературі.

Заставляють письменників і редакторів “виправляти” роботу

Під згаданою статтею “Славні роковини” є повідомлення п. н. “В Президії СРПУ”, в якій сказано, що “4 жовтня відбулось засідання Президії Спільки радянських письмен-

ників України, на якому було обговорено постанову ЦК КП(б)У про журнал "Вітчизна". Далі в повідомленні говориться:

"Президія СРПУ в своїй резолюції цілком і повністю приєднується до постанови ЦК КП(б)У про журнал "Вітчизна". Редакція "Вітчизни" видрукувала ряд творів, в яких протягувалися буржуазно-націоналістичні концепції та вмістила деякі художні твори, в яких викривлено зображувалася радянська дійсність".

На першій сторони "Літературної газети" з 12 жовтня, 1946, є ще велика стаття з наголовком на чотири колумни (дві третіх сторони): "За справжню, ділову перебудову". Вона починається словами:

"Постанови Центрального Комітету ВКП(б) та Центрального Комітету КП(б)У про літературу і мистецтво та доповідь товарища А. О. Жданова про журнали "Звезда" і "Ленинград" з великою силою розкривають перед усіма працівниками ідеологічного фронту ті величні завдання, що на них покладає радянська епоха".

В статті виразно погрожується, що "той з працівників літератури і мистецтва, хто не зможе задовольнити ці зрослі потреби, неодмінно вийде в тираж". Значить, як письменник чи мистець на Україні не буде робити так, як вимагає провід компартії в Москві, йому не сподіватися більше ні праці, ні хліба. Читаємо далі в цій статті:

"На зборах письменників м. Києва, що відбулися 27—28 серпня ц. р., робота президії СРПУ (Спілки радянських письменників України) була піддана гострій і справедливій критиці. Секретар ЦК КП(б)У тов. Литвин у своєму виступі підкреслив, що в Спілці радянських письменників України ще не створена справжня творча атмосфера і мало приділяється уваги ідейно-теоритичному вихованню письменників. Збори вимагали від президії СРПУ "стати на чолі рішучої перебудови всієї діяльності Спілки радянських письменників України, викорінення ворожих радянському народові ідей і концепцій, розгорнення рішучої, об'єктивної, більшовицької критики, як найважливішого засобу піднесення нашої літератури".

З того часу вже минуло півтора місяця, але конкретних наслідків перебудови всієї роботи Спілки ми ще не бачимо. Півтора місяця потрібно було для того, щоб президія Спілки склала

план на жовтень—грудень ц. р., а секції переобрали бюро. Підготовчий період неприпустимо довго тягнеться. Поетична, прозова і драматична секції ще не обговорили жодного нового твору, хоч всі секції визнали таке обговорення вирай необхідним”.

Такою і подібною критикою Спілки письменників переповнена ціла стаття. Так і видно, що письменники України і президія їх Спілки роблять все те з примусу, з наказу комуністичного начальства, хоч формально одобрюють всі постанови партійного проводу. Так і видно, що вони, а принайменше багато з них, мають інший погляд на ролю письменства, а інший погляд має провід комуністичної партії.

В Одесі та сама історія, що в Києві

В тім самім числі “Літературної газети” з 12 жовтня, 1946, є на третій стороні новинка РАТАУ п. н. “Збори письменників Одеси”, яка повідомляє про ту саму історію. Вона починається:

“Відбулись збори письменників Одеси, присвячені обговоренню постанови ЦК ВКП(б) про журнали “Звезда” і “Ленинград”. З доповіддю по цьому питанню виступив уповноважений Спілки радянських письменників України по Одеській області тов. Бандуренко.

Доповідач підкреслив, що недоліки і хиби, викриті в постанові ЦК ВКП(б) про журнали “Звезда” і “Ленинград”, в постановвах ЦК КП(б)У “Про перекручення і помилки у висвітленні історії української літератури в “Нарисі історії української літератури”, про журнал “Вітчизна” та ін., мають також місце і в роботі письменників Одеси”.

А далі там ще сказано:

“Тов. Бандуренко визнав, що і в його творах мали місце прояви національної обмеженості.

По доповіді розгорнулись жваві дебати. Письменники і критики у своїх виступах одноставно відзначили величезне значення постанов ЦК ВКП(б) та ЦК КП(б)У для дальшого розвитку радянської літератури і мистецтва”.

Отже в Одесі, як і в інших містах України, вирішальним словом для письменників є постанова ЦК ВКП(б) в Москві, а за нею постанова ЦК КП(б)У в Києві.

Художників “виправляють” так само, як письменників

В “Літературній газеті” з 12 жовтня, 1946, і в “Радянськiм мистецтві” з 15 жовтня, 1946, є довші повідомлення РТАУ п. н. “Збори художників м. Києва”, яке починається словами:

“Днями відбулись загальноміські збори художників Києва, присвячені обговоренню постанов ЦК ВКП(б) про літературу і мистецтво, доповіді товариша А. О. Жданова про журнали “Звезда” і “Ленинград” і постанови ЦК КП(б)У про “Нарис історії української літератури”. У зборах взяли участь представники художників **Харьова, Львова, Одеси, Ужгорода**”.

Як і всі інші збори того рода, вони відбулись з наказу і під проводом комуністичної партії. Доповідь “про хиби і помилки в ідеологічній роботі на Україні та завдання Спілки радянських художників України” виголосив “завідуючий відділом літератури і мистецтва Управління пропаганди та агітації ЦК КП(б)У тов. Л. М. Новиченко”. На зборах виступав також “заступник начальника Управління пропаганди та агітації ЦК КП(б)У тов. Д. Д. Копиця”.

Ціле повідомлення переповнене критикою різних художників, а також дісталася газеті “Радянське мистецтво” за “беззубість та аполітичність багатьох (її) статей”. Між іншим читаємо там:

“Тт. Касіян, Петрицький, Шавикін, Григорев та ін., що виступали в дебатах, піддали критиці порочні та безідейні твори окремих художників, зокрема останні роботи **Шульги, Дерегуса, Світлицького, Іванова**”.

На неприпустимо низькому рівні стоїть творчість художників, які працюють в галузі сатири, особливо художників “Перця” (**Агніт, Козюренко, Бе-Ша** та ін.); замість того, щоб використати гостру зброю художньої сатири проти ворогів нашої Батьківщини, ці художники часто скочувалися до пошлого скалужубства, до перекручення радянської дійсності.

Беззмістовним був виступ мистецтвознавця **Врони**, який багато говорив на загальні теми, але нічого не сказав про власні помилки, припущені ним у теоретичних працях”.

Про художника **Глуценка** сказано, що він “обмежився короткою заявою про свою готовість “перебудуватися”, але не проявив “при цьому ніякого бажання серйозно розкритикувати свої шкідливі “теорії”, які він ще недавно проповідував”. Кінчиться це повідомлення так:

“Збори художників заповнили ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У, що художники Радянської України віддадуть усі свої сили, щоб піднести радянське образотворче мистецтво на рівень вимог, які ставлять до нього комуністична партія, радянська держава і весь наш народ”.

Ось бачимо, що художники України, так само як і письменники, мають робити те, що їм наказує ЦК ВКП(б) в Москві і що за ним підтакне ЦК КП(б)У в Києві.

“Націоналістичні концепції” є також в архітектурі

А ось і “Збори архітекторів м. Києва”, про які повідомляє РАТАУ в “Літературній газеті” з 19 жовтня, 1946, і в “Радянськiм мистецтві” з 22 жовтня, 1946. Читаємо там:

“Цими днями відбулися загальноміські збори архітекторів м. Києва.

З доповіддю “Про хиби і помилки в ідеологічній роботі на Україні” виступив заступник начальника Управління пропаганди й агітації ЦК КП(б)У тов. Д. Д. Копиця.

В обговоренні доповіді взяли участь тт. Колотов, Лебедев, Юрченко, Новіков, Альошин, Штейнберг, Станіславський, Каракіс, Днестров та інші. Товариші, що виступали, відмічали історичне значення постанов ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У...

— Помилки і хиби, **націоналістичні концепції** викриті нашою партією в літературі та мистецтві, — говорить тов. Днестров, — **мають місце і в архітектурі.** Академія архітектури УРСР повинна бути провідником передових ідей **партії Леніна-Сталіна.** Проте, праць, принципіальних виступів дійсних членів Академії і статей, які б викривали реакційний характер **концепції українських націоналістів в архітектурі, ми, на жаль, не маємо”.**

Всюди ті “концепції українських націоналістів” не дають спокою московським наймитам на Україні. Вони дошукуються за ними навіть в архітектурі. І нарікають, що їх не викривається.

Закінчилися ці збори архітекторів так само, як і збори письменників та художників. Читаємо в повідомленні РАТАУ:

“Збори прийняли резолюцію, в якій запевняють ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У, що архітектори Радянської України піднесуть свою творчість до рівня вимог, які пред'являє до них партія і уряд в новій сталінській п'ятирічці”.

Те саме запевнення для ЦК ВКП(б) в Москві і в додатку для ЦК КП(б)У в Києві, та сама обіцянка виконати вимоги, які ставить до архітекторів України — “партія і уряд”. Не “українська” партія, бо такої нема, і не “український” уряд, бо його нема, але “партія і уряд” в Москві з їхніми філіями в Києві. Так і видно, що це “вільна, незалежна українська держава”.

Критикують поетів і тих, що критикували

У всіх ділянках літературного і мистецького життя на Україні йде кампанія, щоб викоринити все, що має український національний характер. І всюди ці культурні робітники на Україні мусять брати під увагу, що приказав Центральний Комітет комуністичної партії в Москві і що сказав у своїй доповіді тов. Жданов, секретар того комітету, який в цім випадку заступав місце Сталіна. До цих наказів додають ще постанову ЦК КП(б)У в Києві, який завсіди тупцює за ЦК ВКП(б) в Москві, бо сам він не має ні ініціативи, ні власних поглядів на справу.

І так в “Літературній газеті” з 19 жовтня, 1946, читаємо п. н. “За високий рівень радянської поезії (На зборах поетичної секції)”:

“В клубі письменників м. Києва 16 і 18 жовтня відбувались збори поетичної секції.

Таких зборів давно чекали поети. Потреба ґрунтовно разом з критиками проаналізувати стан сучасної поезії в світлі постанов ЦК ВКП(б), доповіді тов. Жданова і постанов ЦК КП(б)У, конче назріли перед працівниками поетичного фронту.

Прийшли поети, але чомусь не з'явились критики".

Далі довідуємося з того обширного повідомлення про збори, що доповідач С. Крижанівський піддав критиці поетичні твори таких поетів: **І. Неходи, П. Дорошка, І. Виргана, І. Муратова, А. Турчинської, С. Голованівського**. Але попри те є й закид проти критика Крижанівського. Ось що там сказано:

"Недостатньо зупинився **С. Крижанівський** на елементах національної обмеженості, які ми знаходимо у віршах ряду молодих і старших поетів. Критика епігонської і декадентської книжечки одеського поета **Є. Бандуренка** "Мечі і струни", згадка про те, що в поемі **М. Рильського** "Мандрівка в молодість" дивно читати теплі ліричні рядки про Антоновича, Науменка, звичайно теми не вичерпали".

Крижанівський критикував також поетичну творчість **М. Стельмаха** і "пошлу пісню **С. Воскресакенка** "Як приїхав мій Терешко восени", засуджену в постанові ЦК КП(б)У". А далі там читаємо:

"Я. Городской у своєму виступі справедливо закинув С. Крижанівському, що той жодного критичного слова не сказав про помилки в своїй останній книзі, на які вказувала критика. Але в той же час Я. Городской визнав за можливе наслідувати цю, засуджену ним "фігуру замовчування", і жодним словом не згадав про власні помилки, яких у нього є чимало".

Ось і маєш! Городской (що за українське прізвище!) закидає Крижанівському, що не сказав критичного слова про свої власні помилки, хоч критикує всіх інших, а "Літературна газета" бе за те саме Городского, який вже фігурує як... критик критика. І тих помилок у нього, як каже газета, є чимало. І розбери тепер, яка то та "правильна" партійна лінія в літературі, як розуміти постанови ЦК ВКП(б) в Москві і доповідь тов. Жданова. Але читаймо далі:

"З великою промовою на зборах виступив Л. Первомайський, який говорив про виховання молодих поетів.

— Відповідальне завдання виховання молодих письменників керівництво СРПУ доручило людям, яким самим ще треба вчитись писати, а не вчити інших, — сказав Л. Первомайський. — Зараз цих людей усунуто, але робота з молодими все ще ведеться вкрай незадовільно. Частина молодих поетів **перебуває в полоні національної обмеженості і просвітянщини**. Цим пояснюється ідейна плутанина в їхніх творах, літературні штампи”.

З повищих слів Первомайського видно, що молоді поети, хоч і виховані в совітській школі, всетаки мають природне почуття до того, що їм рідне, що є українське. Тому закид проти них, що вони (чи частина їх) — “в полоні національної обмеженості і просвітянщини”. Тому треба їх муштрувати, щоб писали так, як наказує ЦК ВКП(б) в Москві і тов. Жданов. Старші вже мають більший досвід і знають, як це робити. А як не знають, чи не схочуть послухати наказу компартії, то по них і слух загине.

Націоналізм у викладанні української літератури в Одесі

А ось страшний, нечуваний гріх у викладанні української літератури в Одеському університеті. Бачите, не всі професори викладають так, що українська література розвивалася під впливом Москви, але деякі кажуть, що вона розвивалася також під впливом Заходу. І не всі вони засуджують українських “реакційних” письменників, але ще покликаються на них. Як це можливе — і ще в такому зросійщенім місті, як Одеса? Давай і сюди тов. Жданова, щоб повчив, як треба викладати на Україні українську літературу! Може думає читач, що це переборщене! Прошу бути терпеливим і послухати.

В тім самім числі “Літературної газети” з 19 жовтня, 1946, є довгий “Лист з Одеси” (займає третину сторони) п. н. “Помилки і хиби у викладанні літератури”, який починається:

“В своїй доповіді про журнали “Звезда” і “Ленинград” тов. Жданов сказав: “Більшовики високо цінять літературу, виразно бачать її велику історичну місію і роль у зміцненні моральної і політичної єдності народу, в згуртуванні і вихованні народу”.

А зараз далі сказано: “Викладання літератури повинно стояти на високому **політичному** рівні, допомагати **партії** і радянському урядові виховувати нашу молодь **безмежно відданою великій справі Леніна-Сталіна**.”

Отже ясно, кому має служити українська література. Та всетаки Москві не вдається вповні перевести свій плян в життя. І лист з Одеси нарікає:

“Проте, викладання літератури подекуди ще має ряд ґрунтовних вад і недоліків. Зокрема, це стосується роботи кафедри історії української літератури Одеського державного університету. Викладачі університету — кандидат філологічних наук **А. Недзвідський, М. Степняк, Н. Дашенко** — у своїх лекціях з історії української літератури припустилися помилок буржуазно-націоналістичного порядку”.

Закидається цим викладачам, що вони “не показали, як в братньому єднанні з російським народом, під проводом більшовицької партії, самовіддано боровся український народ за своє соціальне і національне визволення, не розповіли вузівській молоді велику правду про те, як українська література зростала і міцніла під безпосереднім і плідотворним впливом літератури великого російського народу”. Виходить, що викладачі літератури не хотіли перекручувати історичної правди перед студентами.

Далі в листі читаємо:

“М. Степняк розглядав дожовтневу українську літературу, як “єдиний потік”, в якому відсутні внутрішні суперечності, немає боротьби між письменниками, що репрезентують прогресивні і реакційні напрямки. Більше того, М. Степняк у своїх лекціях не лише не викривав і не піддавав гострій критиці творчість буржуазно-націоналістичних письменників, а навпаки, всіляко звеличував їх, ставлячи в один ряд з письменниками революційно-демократичними”.

Пропагували погляди Грушевського, популяризували погляди Куліша

Сказано також в листі: “Отже, студентам викладалась “теорія” єдиного національного потоку в українській літературі, тобто пропагувалися буржуазно-націоналістичні погляди М. Грушевського”.

А ще далі читаємо там:

"Не тільки **М. Степняк** широко популяризував погляди П. Куліша. З 12 занять студентського наукового гуртка при кафедрі історії української літератури, які відбулися на протязі учбового року, 5 було присвячено творчості П. Куліша.

Керівник кафедри **А. Недзвідський** у своєму звіті про роботу кафедри захоплено писав про доповідь члена гуртка Рудницької — "Ганна Барвінок — супутниця Кулішевого життя" — як про кращу доповідь, яку слід опублікувати.

Стаття Рудницької "Ганна Барвінок" була видрукувана в одеській обласній газеті "Большевицкое знамя" 23 червня 1946 р. Автор всю увагу приділяє змалюванню П. Куліша, Б. Грінченка, а Т. Шевченкові відводить місце весільного боярина.

Київська Русь є колискою російського, українського і білоруського народів, а література і культура Київської Русі — єдиним джерелом культур і літератур Росії, України і Білорусії. Але в лекціях **Н. Дащенко** студенти університету не почули жодної згадки про значення Київської Русі для всіх трьох народів. Навпаки, **Н. Дащенко** твердив, що Київська Русь має відношення лише до України. У своїй дисертації "Гумор Квітчиних оповідань" **Н. Дащенко**, поглиблюючи і розвиваючи це шкідливе твердження, ігнорує вплив російської літератури на українську, а натомість перебільшує вплив західноєвропейських письменників. Це ж саме ми знаходимо і у **М. Степняка**, який у своїй дисертації протиставляє українську літературу — російській. Він твердить, що: "Наталка-Полтавка" Котляревського не має рівного собі явища у російській літературі... В Росії не міг бути створений такий літературний шедевр, тому що фольклорні центри відходили від Москви на північ або на південь.

Пропаганда буржуазно-націоналістичних поглядів доходила до того, що для вивчення літератури студентам рекомендували твори запеклих націоналістів — Зерова, Єфремова та ін.

Студентка Євтухова у своїй роботі наводить багато цитат з П. Куліша і не критикує його поглядів. "Згадавши про явища "сусідньої словесності" — Пушкіна і земляка Гоголя, висловивши своє задоволення з приводу "бучного бенкету слова", — каже Євтухова, — П. Куліш далі писав: "Відгулявши на тому пишному іноземному банкеті, поривасмось ми тепер, наче з неволі, до рідних сіл, степів і луків. Там нам мило, там нам хороше і на серці легко".

П. Куліш зухвало називає перебування в колах російських літературних діячів "неволею", а передову російську літературу — "іноземною", а студентка, навіть не намагаючись критикувати ці націоналістичні міркування, залюбки цитує його. Керівник

кафедри історії української літератури А. Недзвідський, який до останнього часу завідував відділом культури Одеської обласної газети "Большевицкое знамя", не виправив цієї помилки та й інших помилок, що мали місце в дипломній роботі.

В дипломній роботі П. Гороха робиться спроба "довести", що російська література не впливала на творчість українських письменників і підкреслюється вплив західноєвропейської літератури. Автор каже про вплив на "Камінного господаря" Лесі Українки Тірсо де-Моліна і Мольєра і применшує вплив "Каменного гостя" О. Пушкіна.

Кафедра історії української літератури університету увагу студентів спиняла в основному на літературі дореволюційного періоду, а радянській літературі підводить другорядне місце. Так, наприклад, в 1945-46 навчальному році студенти-випускники філологічного факультету подали 16 дипломних робіт, але з них лише одна була присвячена радянській літературі, всі ж інші — літературним темам ХІХ ст.

Все це стало можливим тому, що частина літераторів ще не подолала впливу буржуазно-націоналістичної "школи" М. Грушевського, партійна ж організація університету послабила політичну пильність, абсолютно недостатньо орієнтувала наукові і педагогічні кадри на боротьбу за чистоту марксистсько-ленінської теорії, проти спроб відродження і пропаганди буржуазно-націоналістичних поглядів в питаннях історії і літератури".

Так, за наказом Москви історію України й історію української літератури мається писати на підставі теорії Маркса й Леніна. На найбільшого історика України проф. М. Грушевського та на інших українських істориків не можна покликатися, бо це буде "буржуазний націоналізм".

Тільки не кажуть божевільні наємники Сталіна, чи й історії Англії, Франції, Німеччини, Америки та літератури їх народів — чи вони також писані на підставі теорії Маркса й Леніна? Чи в історіях тих народів і в історіях їхніх літератур також є "буржуазний націоналізм"?

Історія різних народів і їхні літератури були писані сотні і тисячі років тому назад. Маркс і Ленін з'явилися на світ щойно минулого століття. І треба дійсно не мати всіх клепків у голові, щоб вимагати, аби історія якогось народу чи його літератури була писана на підставі "марксистсько-ленінської теорії". А якраз цього вимагає Москва від українських істориків і літераторів.

Література мусить бути лише партійна

Повідомляється ще в “Літературній газеті” з 19 жовтня, 1946, що “12 жовтня збори секції прозаїків обговорили постанову ЦК КП(б)У про журнал “Вітчизна”. З доповіддю виступив член редколегії журналу т. Л. Серпілін”. Він сказав, що “радянська література мусить бути **партійною** літературою і керуватися **політикою** радянської держави”. Далі вказав на великі завдання, що стоять перед письменниками, і заявив:

“Ми зможемо їх виконати, якщо будемо відчувати себе **завжди і в усьому партійними письменниками**, будемо почувати звою відповідальність перед партією і народом за виховання нашого народу в комуністичному дусі”.

Отже ясно, що радянська література мусить бути партійна і письменники мусять бути партійні. Вони мають служити комуністичній партії, а не українському народові. Той нарід вони мають лише виховувати, як наказує партія, в комуністичнім дусі. Така є дійсна родя письменника на Україні, якщо він хоче працювати на літературнім полі.

Вихваляють російську літературу в Києві

В “Літературній газеті” з 19 жовтня, 1946, крім дальшої критики українських письменників, поетів, композиторів, є ще така новинка:

150 ЛІТЕРАТУРНИХ ЛЕКЦІЙ

“Київське міське лекційне бюро протягом девяти місяців цього року провело 150 лекцій і доповідей на літературні теми.

Серед лекцій і доповідей, прочитаних в установах, учбових закладах та на підприємствах столиці: “Світове значення російської літератури”, “Великі ідеї російської літератури”, “Радянська література в періоді Вітчизняної війни”, “Ленін і Сталін в народній поезії”, “Дружба народів СРСР в художній літературі”, лекції, присвячені окремим російським та українським письменникам.

З читанням лекцій і доповідей виступали дійсні члени АН УРСР О. Білецький, Л. Булаховський, М. Рильський, письменники та наукові працівники”.

Сказано виразно, що це лекції про російську літературу, а не про українську. Якщо там і згадано про українську літературу чи про українських письменників, то лише як додаток, як прищїпка до загально російського. Є це явне пропагування російського патріотизму серед українського народу. І це діється в Києві, столиці і серці України, де повинні бути найбільші українські літературні і наукові сили, що могли б дати найкращі лекції про українську літературу. Але курс всемогучої Москви є інший — і письменники та наукові працівники мусять виконувати те, що їм наказує компартія.

Треба ще додати тут мале пояснення скороченої назви “АН УРСР”. Повна назва є: **“Академія наук УРСР”**. Це є офіційна назва і так її всюди вживають, або скорочено, як подано повище. Комуністичні і совітофільські газети в українській мові по цім боці океану пишуть: “Українська Академія Наук”. Вони свідомо перекручують назву академії, щоб надати їй більш український характер і дурити людей, але такої назви ніхто ніколи не вживає тепер на Україні.

Мистецтво має служити комуністичній партії

Газета “Радянське мистецтво” з 22 жовтня, 1946, також переповнена критикою культурних кадрів на Україні та повідомленнями про те, як з наказу ЦК ВКП(б) в Москві і його підголоска ЦК КП(б)У в Києві — мистецькі сили на Україні “виправляють” свої “помилки”. Є там обширна новинка про збори партійної організації в театрі імені Ів. Франка в Києві п. н. **“Працівники мистецтва обговорюють постанови ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У”**, є повідомлення про такі ж партійні збори Київського театру музичної комедії і повідомлення про “загальні збори працівників мистецтва м. Чернігова”. Майже ціла третя сторона того числа “Радянського мистецтва” заповнена двома великими статтями, що критикують драматичне мистецтво.

На першій стороні є редакційна стаття п. н. “Гідно підготуватись до ювілейної виставки”, яка на самім почат-

ку говорить, що й художники “покликані сприяти вихованню нашого народу, особливо молоді, в комуністичному дусі”. Далі в цій статті читаємо:

“Рішення ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У про літературу і мистецтво говорять про великі хиби в роботі працівників ідеологічного фронту. Окремі твори літератури, кіноматографії, театру, мистецької критики були позначені безідейністю, пошлістю, обивательщиною, шкідливими буржуазно-націоналістичними тенденціями. Такі тенденції мають місце і в образотворчому мистецтві. У деяких художників мистецтво перестало бути відгостреною, готовою до бою зброєю... В їх творах не було рис, провідних у творчості радянського митця, рис, що ставлять її **на службу справі партії, справі комуністичного виховання трудящих, роблять мистецтво партійним**”.

Сказано виразно і ясно, для кого чи для чого повинно служити мистецтво на Україні. Не для українського народу, але для комуністичної партії. А ще далі йде критика окремих картин художників. Читаємо там:

“Рік тому експонувались на виставці і навіть були відправлені до Москви, як кращі картини, “Рідний край” Г. Світлицького і серія “Хмельниччина” М. Дерегуса.

Що спільного має ідилічний, архаїчний пейзаж Світлицького і опереткова дівчина на передньому плані “Рідного краю” з нашою сучасною Радянською Україною? Як потрапила на виставку явно незакінчена серія М. Дерегуса, у якій художник не приділив належної уваги такій події в державній діяльності Богдана Хмельницького, як Переяславська рада?”

Як бачимо, комуністичному писавці не подобається картина “Рідний край” з українською дівчиною на переді — вже сама назва картини мусить бути осоружна для московського ступайки — і він не може зрозуміти, чому художник не розмалював Переяславської ради в серії картин “Хмельниччина”. А Переяславська рада відома в історії тим, що на ній вирішено прилучити Україну до Московщини. Це прилучення привело остаточно до повного поневолення України Московією — і орган “українського мистецтва” хотів би, щоб цю подію представити як найбільш величаво, щоб змалювати її як дуже важний акт в історії українського народу.

Та сама передовиця “Радянського мистецтва” атакує також інші картини. Вона гнівно запитує, чому ті, що мають наглядати за мистецтвом, “дивились крізь пальці на картину І. Шульги “Пісня”, що романтизує давнину, і явно фальшиву картину Шишка “Зустріч”, що експонувались на тій же виставці?” А далі каже:

“Чому не було дано гідної відсічі шкідливим теоріям **М. Глуценка**, який орієнтував художників на схилання перед мистецтвом Заходу, обстоював теорію “мистецтво для мистецтва”?

Художники-карикуристи журналу “Перець”, замість того, щоб використати гостру зброю сатири проти ворогів нашої Батьківщини, часто скочувалися до пошлого скализубства, до викривлення радянської дійсності”.

В цій самій статті читаємо ще такі речі:

“Протягом трьох днів художники України обговорювали на своїх загальних зборах серйозні недоліки в сучасному українському образотворчому мистецтві. Працівники образотворчого мистецтва Києва, Одеси, Львова схвалювали постанови ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У про літературу і мистецтво, одверто викривали недоліки в роботі місцевих організацій, помилки в творчості окремих художників та мистецтвознавців.

Одноголосно схвалена резолюція зборів закликає всіх працівників образотворчих мистецтв України наполегливо боротися проти рецидивів націоналізму, проти всіх і всіляких проявів ворожої ідеології, за високу ідейну та художню якість творів мистецтва, за активну участь у вихованні трудящих в дусі вчення Маркса-Енгельса-Леніна-Сталіна, в дусі комунізму, за пропаганду засобами мистецтва радянської політики, що є життєвою основою радянського ладу”.

Отже у Львові, як і по цілій Україні, працівники образотворчого мистецтва (малювачі, скульптори, карикатуристи) мають руководитися в своїй роботі постановами ЦК ВКП(б) з Москви. Ці працівники — художники України — перше всього мають “наполегливо боротися” проти українського “націоналізму” в мистецтві. Вони мають боротися “за активну участь у вихованні трудящих” України в такому дусі, як вчив Маркс, Енгельс і Ленін і як вчить Сталін. Значить — в дусі неукраїнським.

Вони — художники України — не можуть служити українському народові, не можуть творити те, чого український нарід бажає, але мають вчити його, мають “виховувати” його “в дусі комунізму”, бо за близько 30 років совітського правління український нарід ще того “духа” не знає, або не хоче знати.

Ось так на ділі “квітне українська культура” на Україні і так вона “служить” українському народові.

Не український, а “радянський” нарід

Та є ще одне цікаве явище в цій редакційній статті “Радянського мистецтва” з 22 жовтня, 1946. В цілій статті, що займає повних дві колумни друку на першій стороні, ані разу не сказано “український” нарід. І як бачить читач, ця стаття не говорить про хемію, фізику або астрономію, але про справи, що живо дотикають український нарід. Всюди в статті вживається “радянський народ”, або просто “народ”, але ніколи “український”.

І не є це випадкове явище. Те саме бачимо і в інших газетах. Ось редакційна стаття в “Літературній газеті” з 19 жовтня, 1946, п. н. “Створити високоідейні майстерні пєси”, що також займає майже дві колумни на першій стороні. Вона починається словами “Постанова ЦК ВКП(б)” і гостро критикує драматичні твори та їх авторів. Але в цілій довгій статті ані разу не знаходимо вислову “український народ”, але всюди “радянський народ” або “народ”.

“Український народ” вживається сьогодні в пресі на Україні переважно лише там, де говориться про “допомогу великого російського народу”, або про “любов до великого російського народу”. Там муситься сказати “український народ”. В інших випадках “українського народу” нема більше на Україні, коли судити її по радянській пресі, а на його місце прийшов “радянський” нарід.

Та коли мова йде про російський нарід, про російську науку, про російську культуру, то всюди вживається слова російський. Все російське підноситься на найвищий ща-

бель і його на всі лади розхвалюється. Ніякий нарід у світі не стоїть під кожним зглядом так високо, як російський. І все те проповідується таки в українській мові, і все те призначене для українців, з яких большевицька Москва розпучливо намагається поробити російських великодержавників і патріотів. Та як видно з наведених у цій праці цитатів, Москва таки не може осягнути бажаних результатів: вона не може вирвати українцям їх національної душі і поробити з них росіян.

Але раз Ковальов у Москві виступив проти українських професорів у Львові, так всі інші сталінські пахолки на Західній Україні мусять робити те саме. І на це не треба було довго чекати. В київській газеті **“Радянська Україна”** з 27 липня, 1946, — два дні після появи статті Ковальова в українській мові — вже є на першій сторони кореспонденція зі Львова, в якій читаємо:

ОБЛАСНА НАРАДА З ПИТАНЬ ІДЕОЛОГІЧНОЇ РОБОТИ У ЛЬВОВІ

ЛЬВІВ, 26. (Кор. **“Радянської України”**). Цими днями при Львівському обкомі партії відбулася нарада з питань ідеологічної роботи. В нараді взяли участь секретарі міських комів і райкомів КП(б)У, завідувачі відділів пропаганди та агітації, пропагандисти, лектори, викладачі суспільних дисциплін у вузах, працівники преси, культосвітніх закладів, письменники, митці. Після доповіді секретаря обкому КП(б)У по пропаганді тов. Лесяка на нараді розгорнулася дебата, в яких було піддано критиці ряд хиб у постановці ідеологічної роботи в області.

Як одну з серйозних хиб в ідеологічній роботі у Львівській області, — на нараді було відмічене те абсолютно недопустиме явище, що й досі в деяких навчальних закладах Львова, зокрема в університеті ім. Франка, з професорських кафедр проповідуються реакційні, анти-наукові концепції ідеолога українських буржуазних націоналістів **М. Грушевського**. Про це писала недавно газета **“Культура и жизнь”**, і на нараді цей нетерпимий в умовах радянської дійсності факт був цілком підтверджений. Професор **Крипякевич** і професор **Кордуба**, — вказувалося на нараді, — в своїх лекціях пропагують погляди, що не мають нічого спільного з марксистською історіографією. З цього приводу було кілька дискусій при кафедрі історії, під час яких **Крипякевичу і Кордубі** вказували на їх помилки. Але вони **продовжують** розвивати перед студентством буржуазно-націоналістичні теорії і... **нікого у Львові це не стурбувало**. На жаль, на нараді прозвучали окремі голоси на **виправдання** цих людей, які, мовляв, “не мали ще досить часу, щоб переконатися в неправильності своїх поглядів”. Наскрізь гнила точка зору”.

Бачимо з **“Радянської України”**, що згадана нарада відбулася при Львівському обласному комітеті комуністичної партії. Отже, як і всюди в усіх справах, комуністична партія, керована з Москви, вирішує питання ідеологічної роботи у Львові і **“виправляє”** українських істориків та пись-

менників. І на нараді покликаються на ту московську газету “Культура и жизнь”, з якої наведено цитат повище. Виявляється також, що професори Крипякевич і Кордуба дали викладають історію України в дусі Грушевського, хоч їм вже “вказували на їх помилки”. Бо вони, як виходить, ніяких помилок не бачуть і не хочуть слухати московських ступайків. А що найстрашніше — **“нікого у Львові не стурбувало”**, що ці два професори викладають історію України **в українським дусі**, а не в московським, а навіть дехто виправдував їх. Лише подумати: як хто посмів стати в їх обороні! Так і признає сама “Радянська Україна”, що всі у Львові були вдоволені з викладів Крипякевича і Кордуби, але сказав Ковальов у Москві, що треба їх бити за викладання історії в дусі Грушевського, так всі наемники Москви зараз і собі кидаються на них.

Далі в цій самій кореспонденції зі Львова читаємо:

“Певній критиці була піддана на нараді літературна діяльність львівських письменників. Однак, у критиці цій не було належної гостроти. Тим часом творчість ряду львівських письменників явно не відповідає вимогам часу. Вона зовсім не відображає нинішнього, радянського життя трудящих західних областей. Літературний журнал **“Радянський Львів”** друкує твори низької якості. Серед них трапляються і шкідливі. В одному оповіданні міститься груба брехня про те, що під час брусилівського прориву населення Західної України, мовляв, тікало від наступаючої російської армії на захід разом з австрійцями. В другому оповіданні зводиться наклеп на радянських партизанів”.

Крім інших закидів бачимо тут оборону царської російської армії в часі “брусилівського прориву” в 1916 році. Кореспондент київської “Радянської України” ліпше знає від письменника Західної України, що діялося в той час в Галичині. Бо зачеплена тут Росія, то хоч вона й царська, а треба її боронити і називати “грубою брехнею” оповідання галицького письменника. В кореспонденції далі сказано:

“Як показала нарада, все це є значною мірою результатом серйозних хиб в ідеологічному керівництві письменниками з боку обкому і міському КП(б)У. З виступу письменниці Ірини Вільде з'ясувалося, наприклад, що обком партії не спрямовує творчості письменників, не допомагає їм розібратися в творчих

питаннях, що стоять перед ними. Якби справа стояла інакше, напевно чи, наприклад, І. Вільде скаржилася б на те, що обком партії не дає письменникам "конкретних завдань щодо п'ятирічного плану, щодо колективізації".

Дуже серйозні хиби були відмічені в справі озброєння інтелігенції марксистсько-ленінською теорією. У Львові працює понад 7 тисяч професорів, доцентів, артистів, художників та інших представників інтелігентної праці. Тим часом, як визнав заступник завідувача відділу пропаганди і агітації міськкому КП(б)У тов. Меншов, більша частина цієї інтелігенції не охоплена марксистсько-ленінським навчанням.

Науковий працівник історичного музею тов. Дудикевич вказав на помилки, що їх допускають деякі пропагандисти і агітатори. До числа таких помилок належить замовчування бо заперечення тієї революційної боротьби, яку трудящі Західної України вели до возз'єднання з Радянською Україною. Таке зображення минулого не відповідає істині і є переспівом буржуазно-націоналістичної пропаганди.

Мало, на жаль, говорилося на нараді про постановку науково-природничої пропаганди, особливо в сільських районах. Правда, керівник обласного лекційного бюро тов. Феклінова похвалилася як досягненням тим, що в червні було прочитано по області на різні теми 220 лекцій. Якщо ця цифра відповідає дійсності, то вона свідчить тільки про те, що в двох третинах сіл області не було організовано за місяць жодної лекції.

Дивно, але на нараді не виступив жоден секретар райкому партії, жоден працівник сільських райкомів партії. Це явно свідчить про те, що багато хто з районних керівників досі не набув смаку до ідеологічної роботи і досить туманно уявляє собі свої завдання в цій галузі.

На нараді виступив секретар Львівського обкому КП(б)У тов. Грушецький".

Бачимо з вище наведеного, що "ідеологічне керівництво" письменникам дає обком і міськком (обласний і міський комітети) комуністичної партії. Значить, письменники на Західній Україні, так само як і на Великій Україні, мають писати так, як їм наказує комуністична партія, керована з Москви.

Бачимо також, що ті партійні наганячі не є місцеві люди, але наслані з інших частин совітської держави. Меншов і Феклінова зовсім не звучать як прізвища галичан а навіть виглядають більше на російські імена, як на укра

їнські. Найбільша шишка в цім партійнім апараті, це “секретар Львівського обкому КП(б)У тов. Грушецький”. Його імя показує, що він може бути українець, але він не галичанин, тільки **присланий** на Західну Україну так само, як Хрущов був присланий з Москви до Києва. Грушецький, як виходить з повідомлень до комуністичної преси в Канаді, походить із Запоріжжя на Великій Україні. Отже бачимо, що на Західній Україні нема людей, яким Москва могла б довірити владу. Цих людей вона мусить прислати з інших околиць. І ясно також з повищого, що “радянська влада” в Галичині не є владою галицьких українців, але вона накинена їм згори Московію.

Згадується ще тут “тов. Дудикевича”, але він не виступає як представник партії, тільки як “науковий працівник історичного музею”. Дудикевич — галицьке імя, але відоме воно від давна як імя одного з найбільш ярих московфільських діячів ще за часів Австрії. Невиключене, що теперішній “тов. Дудикевич” є кривняком д-ра Володимира Дудикевича, колишнього галицького московфільського лідера й посла австрійського парламенту. Дудикевичі, як і др. К. Вальницький, про якого я згадував на початку, в ярих московфілів, які не визнавали навіть самого існування українського народу, поставали нагло ревними прихильниками “Радянської України”.

В Західній Україні при владі прислані люди

Про те, хто є при владі на Західній Україні, довідуємося дещо більше з газети “**Радянська Україна**” з 14 серпня, 1946. В редакційній статті п. н. “Дбайливо ростити і сміливо висувати місцеві кадри”, що зміщена на першій стороні, між іншим читаємо:

“Більшовицька партія і уряд надали величезну допомогу трудящим західних областей у відбудові народного господарства, розвитку культури і піднесенні добробуту населення. Однією з важливих форм цієї допомоги була посилка в західні області партійних, радянських і господарських керівних кадрів із східних областей.

З прикрістю треба визнати, що ряд обкомів, райкомів і партійних організацій західних областей недооцінюють роботи

з місцевими кадрами, **мало і нерішуче** висувають на керівну радянську і господарську роботу здібних місцевих товаришів. Справді, в західних областях ще **мало місцевих товаришів** працює в обласних і районних Радах депутатів трудящих, на відповідальній господарській роботі.

Та чи можна визнати задовільною роботу по висуванню і вирощуванню місцевих кадрів, наприклад, Львівського міськомуні КП(б)У? Тут кількість **місцевих товаришів**, висунутих на керівну роботу, **можна перелічити на пальцях**. І це у Львові, в місті, де є величезні резерви кадрів для всіх галузей народного господарства і всіх ланок радянської роботи.

В роботі з місцевими кадрами в західних областях партійні організації припускають ряд істотних недоліків. Впадає в око **відірваність посланих туди на роботу працівників від місцевих кадрів**, боязкість щільних ділових стосунків з ними”.

Сама “Радянська Україна” признає, що начальство на Західній Україні є наслане “із східних областей” совітської держави. Не якраз з Великої України, але таки з самої Росії. І в самім Львові, де є сотки тисяч населення, “місцевих товаришів” при владі і на відповідальних становищах — “можна перелічити на пальцях”. Якого більше доказу треба, що у Львові правлять наслані Москвою чиновники?

І признає та сама “Радянська Україна”, що ці наслані чиновники є **відірвані** від “місцевих кадрів”. Під цими “кадрами” треба розуміти місцевих маленьких партійних поприхачів, якими треба послужитися. І як прислані Москвою чиновники відірвані від цих кадрів, то яке відношення цих чиновників мусить бути до загальної маси західно-українського населення?! Якого ще доказу треба, що влада на Західній Україні є чужа, що вона накинена українському народові?

І ще одне замітне в повищих цитатах. Коли згадується про місцеві кадри, що їх не висувається на “керівну роботу”, то це відноситься **лише** до “радянської і господарської роботи”. Сказано про це дещо ясніше в цім реченні: “Справді, в західних областях ще мало місцевих товаришів працює в обласних і районних Радах депутатів трудящих, на відповідальній господарській роботі”.

Про те, щоб у партії висувати “місцеві кадри”, не сказано ніде ані слова. А якраз партія керує всіми радянськими і господарськими установами та приказує їх працівникам, як і що вони мають робити. Отже партійний апарат, що є дійсною владою, має й надалі залишитися виключно в руках людей, яких присилають “із східних областей”. Так то сам український нарід править собою у “визволеній” Західній Україні.

Проти кого зводить боротьбу компартія?

В тім самім числі “Радянської України” з 14 серпня, 1946, є ще партійна кореспонденція із Снятинщини п. н. “Виховуємо місцеві кадри”, якої кінцева частина звучить:

“Працівники райкому КП(б)У тт. Горіц, Слєжко, Пікалова, Титаренко, Шавша та інші багато разів виступали в селах з лекціями і доповідями, в яких викривали перед масами ворожу фашистсько-націоналістичну ідеологію. Тільки працівники райкому партії цього року прочитали в селах 52 лекції, а партійно-радянський актив з допомогою лекторської групи райкому КП(б)У прочитав цього року 117 лекцій і зробив понад 200 доповідей. Серед лекцій є такі: “Українсько-німецькі націоналісти — запеклі вороги українського народу”, “Ганебний шлях зради і злочинів українсько-німецьких націоналістів”, “Що дала радянська влада трудящим західних областей”, “Великий російський народ — видатна нація”, “Джерела сили і могутності радянської держави” та ряд інших.

Райком партії ставить вимогу перед усіми нашими активістами, щоб, перебуваючи в селі, вони читали лекції і проводили бесіди з селянами. Я сам у селах Стецово, Беловця, Усте, Тұкова та інших прочитав 25 лекцій. Це, звичайно, не говорить про те, що в нашому районі немає недоліків у виховній роботі. Дуже рідко наші доповідачі й лектори бувають у віддалених селах району. Часто ще не з повною відповідальністю товариші готуються до проведення лекцій і ці лекції іноді не задовольняють слухачів.

Зараз райком партії ставить завдання перед нашим партійним активом — добитись піднесення ідеологічної роботи, рішуче й гостріше викривати пропаганду українсько-німецьких націоналістів, цих запеклих ворогів нашого народу.

С. УТКІН,

секретар Снятинського райкому
КП(б)У Станіславської області”.

Люди з Снятинського повіту могли б сказати, чи там був коли чоловік, а ще українець, що називався Уткін. Для мене виглядає, що це один з присланих “більшовицькою партією” — “із східних областей”. Але як секретар районного комітету компартії, Уткін є найвищою владою в Снятинському районі. Та й імена інших партійних “працівників” — Горіц, Слезко, Пікалова, Титаренко, Шавша, які виступали в селах з лекціями і доповідями, зовсім не схожі на імена галичан — мешканців Снятинщини. Вони також були прислані “із східних областей”. Навіть назву села Стецева перекручено на російське Стецово, або Уткін написав свій допис по російськи, а в редакції “Радянської України” переклали його на українську мову і назву села залишили, як була подана в оригіналі.

А на які теми були виголошені лекції партійними “працівниками”? Як бачимо, головний вогонь був звернений проти “українсько-німецьких націоналістів”. Так називають тепер московські попихачі всіх українців, які не хочуть стати рабами Москви. Але в той сам час прислані лектори вихвалювали “великий російський народ”, бо він — “видатна нація”!

А чому український нарід не є “великий” і чому він не “видатна нація”? Такого питання не вільно навіть поставити у “вільній українській державі”. Як би хто поставив його, то це був би “буржуазний націоналізм”, це була б “національна обмеженість”, це була б “націоналістична ідеологія”, запозичена в Грушевського.

Признає Уткін, що райком компартії ставить завдання перед партійними наганячами: “рішучіше й гостріше викривати пропаганду українсько-німецьких націоналістів”. Звідки ж та пропаганда береться, чому вона поширена, коли український нарід на Західній Україні є “щасливий” у “своїй” державі?

Дальша травля українських професорів у Львові

Хоч ще 26 липня, 1946, було повідомлено зі Львова про партійну нараду, на якій гостро критиковано професорів Крип'якевича і Кордубу за те, що вони викладають історію

України в дусі Грушевського, то на цій кампанії проти українських вчених у Львові не скінчилася. Навпаки, вона йде далі й охоплює інших професорів Львівського університету. В газеті **“Радянська Україна”** з 14 вересня, 1946, є вміщена така кореспонденція (наведено в цілості):

ДО КІНЦЯ ВИКРИТИ БУРЖУАЗНО-НАЦІОНАЛІСТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ГРУШЕВСЬКОГО І ЙОГО “ШКОЛИ”

Збори інтелігенції міста Львова

ЛЬВІВ. (Кор. “Радянської України”). Тут відбулися збори інтелігенції міста, в яких взяли участь академіки, наукові працівники, професори і викладачі вищих шкіл, письменники, працівники мистецтва і культури, журналісти. З доповіддю “Про недоліки і серйозні помилки в ідеологічній роботі” виступив заступник голови Ради Міністрів УРСР М. П. Бажан.

Розповівши про зміст і політичне значення останніх рішень ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У з питань ідеологічної роботи, тов. Бажан зосередив особливу увагу інтелігенції Львова на необхідності рішуче посилити боротьбу з усіма спробами протягнути буржуазно-націоналістичні концепції Грушевського і його “школи” у висвітленні історії України, історії української літератури. Гострій критиці тов. Бажан піддав помилки, виявлені в ряді праць істориків і літературознавців, а також в деяких творах українських радянських письменників, зокрема в творах, що друкувалися на сторінках журналу “Радянський Львів”.

Доповідь викликала великий інтерес і жваве обговорення. Промовці, що виступали на зборах, підкреслювали велике значення вказівок партії про ліквідацію недоліків та серйозних помилок на ідеологічному фронті, викривали і гостро критикували помилки наукових працівників та літераторів м. Львова.

Декан математичного факультету Львівського державного університету ім. Івана Франка професор М. Зарицький у своєму виступі вказував на необхідність наполегливіше і глибше вивчити твори класиків марксизму-ленінізму, оволодівати марксистсько-ленінською теорією. Письменник Ярослав Галан говорив про те, як закляті вороги українського народу — українсько-німецькі націоналісти використовують у своїй підлій роботі реакційні писання буржуазного історика Грушевського та його послідовників.

Учасників зборів зовсім не задовольнили виступи професорів **Крип'якевича, Терлецького і Рудницького**. Всі вони знову повторювали старе, посилались на специфічні “галицькі умови”, виправдувались тим, що, мовляв, на перебудову потрібно багато часу і т. п.

Декан історичного факультету Львівського університету ім. Івана Франка тов. Горбатюк, зав. кафедри словянських літератур університету професор Лук'янович, секретар обкому КП(б)У по пропаганді тов. Желяк та інші вказували на те, що Крип'якевич, Терлецький і Рудницький надто повільно позбавляються старого вантажу, не проявляють активності в критиці буржуазно-націоналістичних концепцій Грушевського і його "школи", навпаки, **продовжують** протягувати ці концепції. Громадськість має повне право запитати у людей, що мають за собою націоналістичний вантаж, як вони дивляться на своє минуле, як вони борються тепер із мерзеними ворогами українського народу — українсько-німецькими націоналістами.

Промовці подали багато цінних пропозицій до поліпшення ідеологічної роботи серед інтелігенції і трудящих Львова, про **неухильне виконання вказівок** в цьому питанні **більшовицької партії і великого вождя народів товариша Сталіна**.

З великим піднесенням збори інтелігенції прийняли привітальні листи великому вождю народів товаришеві Сталіну і Голові Ради Міністрів УРСР тов. М. С. Хрущову".

Перше всього впадає в очи в цій кореспонденції те, що нагінка на українських вчених поширена ще на двох професорів Львівського університету — на Терлецького і Рудницького. За те не згадують більше професора Кордуби, на якого сипалися атаки на липневій партійній нараді у Львові. Чому не згадують більше проф. Кордуби, це тайна совітської держави. Може він "виправив" свої "помилки" і "покаявся", але про це я не знаходив ніякої вістки в київських газетах. Якщо так було, то про це повинні написати ті, що таку вістку читали. Та виглядає більш правдоподібно, що проф. Кордуба вже усунений зі свого становища, хоч цього не можна твердити. Так поступлено було з сотнями й тисячами українських культурних працівників на Великій Україні — і ніколи не було в пресі згадки, що з ними сталося. Просто зникли з лиця землі і на тім кінець.

Але були попередно атаки на проф. Кордубу, то мусимо брати під увагу всіх чотирьох професорів Львівського університету — Кордубу, Крип'якевича, Терлецького і Рудницького, проти яких іде травля.

За що ж нападають на цих професорів? За те, що викладають історію України "в дусі Грушевського". Але ж

в такім чи подібнім дусі писали історію України вже й вихованці совітської школи, між ними проф. М. Петровський. Бо для кожного дійсного українця — не московського виступника — авторитетом в історії України є проф. Грушевський та інші українські історики (Костомарів, Антонович), а не якийсь Ковальов у Москві. І тому українські професори у Львові не могли кривити душею, вони не хотіли стати національними перевертнями — й далі викладали історію України в світлі історичної науки, а не викривлено, не в дусі російського совітського імперіялізму.

Атаковані професори — визначні наукові сили

Застановімся тепер на хвилину, хто є ці чотири атаковані професори? Всі вони заслужені діячі на полі української культури, а дехто з них відзначився ще в тих часах, коли Галичина належала до Австро-Угорщини.

Професор Мирон **Кордуба** був автором Атласу в українській мові, що його видано ще перед першою світовою війною. Був дійсним членом Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. Як галицько-український історик, він писав історичні розвідки, головню з часів Хмельниччини. Написав географічно-статистичні праці: “Територія і населення України”, “Північно-західна Україна”, “Західне пограниччя Галицької Держави між Карпатами та Сяном” та інші. Мав 70 років. (Вік усіх чотирьох професорів поданий в 1946 р., коли йшла на них нагінка).

Професор Іван **Крипякевич** — галицько-український історик, дійсний член Наукового Товариства ім. Шевченка, визначний популяризатор української історії. Написав “Коротку Історію України для початкових шкіл та I-ої класи гімназій”, що була видана в 1918 році. Інші його головні твори: “Львівська Русь XVI віку”, “Козаччина в європейській політиці 1620-30”, “Студії над державою Б. Хмельницького”. Мав 60 років.

Професор Омелян **Терлецький** — також галицько-український історик і педагогічний діяч, дійсний член Наукового Товариства ім. Шевченка. Він є автором популярної

ілюстрованої “Історії України”, яку видало Товариство “Просвіта” двома накладами — в 1936 і 1938 рр. Написав також такі праці: “Політичні події на Галицькій Русі 1340”, “Козаки на Білій Русі 1654-56”, “Історія української державности” та інші. Мав 73 роки.

Професор Михайло Рудницький — галицько-український письменник, критик і журналіст. Написав оповідання “Нагоди й пригоди”, збірку ліричних поезій, критичну студію “Між ідеєю і формою”, а також писав нариси й робив переклади з європейської літератури. Мав 57 років.

Отже зі всіх чотирьох професорів самотній М. Рудницький не є історик, але письменник. Він серед них наймолодший і відрізняється від інших ще й тим, що виявляв симпатії до совітської влади ще за польських часів, коли був літературним редактором львівського “Діла”. Але видно, таки не може догодити — і тепер його також беруть під вогонь разом з іншими.

Атакують академіка М. Возняка

Та нагінка на українських учених у Львові йде далі. При кінці січня 1947 року знову відбулася **“Нарада інтелігенції Львова в питаннях ідеологічної роботи”**, в якій “взяли участь викладачі вузів, діячі науки, мистецтва, літератури, партійні, радянські працівники та інші — всього понад 400 чоловік”. Про це повідомляє київська **“Радянська Україна”** з 29 січня, 1947. Між іншим читаємо там:

“Питання ідеологічного виховання мас мають особливе значення і в західних областях України, зокрема, в одному з найбільших центрів республіки — Львові... Тут довгий час подивизався ватажок буржуазно-націоналістичної, псевдо-наукової “школи”, М. Грушевський, який значний час отруював свідомість мас своєю націоналістичною концепцією в галузі історії України. У Львові він мав своїх послідовників і однодумців. Ось чому питання ідеологічної роботи набирають тут виняткової актуальності, злободенності і важливості.

Деякі учені, зокрема, дійсний член Академії наук УРСР тов. М. С. Возняк, який в своїх минулих працях припустив ряд серйозних помилкових тверджень, запозичених із “школи” Грушевського, до кінця не викрили всю шкідливість цих концепцій.

Всі ці явища свідчать про **все ще слабку постановку** ідеологічної роботи серед інтелігенції Львова, про **недосить рішучу боротьбу** з впливом ворожої, буржуазно-націоналістичної ідеології, свідчать про **незадовільну роботу парторганізацій в керівництві марксистсько-ленінським вихованням місцевої інтелігенції**”.

Ось і маємо вже галицько-українського вченого **Возняка** в товаристві львівських професорів Кордуби, Крипякевича, Терлецького і Рудницького. Та це не значить, що на нім скінчилося.

Цілий повищий цитат з “Радянської України” свідчить про те, що Москва за всяку ціну намагається вбити всякі прояви української національної ідеї серед львівської інтелігенції, але це їй не легко приходить. Устами своїх наймитів вона говорить про Грушевського в такому тоні, що це викликає лише сміх у кожного свідомого українця, хоч тут зовсім не до сміху. Вона каже, що Грушевський мав у Львові “своїх послідовників і однодумців”. Чи знає той московський наймит, що він пише?

Та ж всі українці у Львові, за винятком групи москвофілів, були послідовниками й однодумцями Грушевського. Бо вони були вірні синами України, а не наемники Сталіна і Москви. І вони мали право бути такими вірними синами України за Австрії, але не мають права ними бути у “визволеній” Західній Україні, не мають права ними бути в “українській державі”. І Москва веде скажену кампанію, щоб поробити з них московських ступайків.

Нагінка на українських учених у Львові почалася в липні, 1946, — і ось маємо кінець січня 1947 року, а її кінця зовсім не видно. Минуло поверх пів року — і кампанія проти провідних галичан іде далі. Проти тих, що не мали нічого спільного з політикою, що не опинилися на скитальщині, але залишилися працювати для української культури під “радянською владою”. Але раз вони українці, раз вони інтелектуальні сили не московського покрою, — треба збутися їх і заступити слухняними рабами Сталіна.

Після шістьох місяців безперервної кампанії Москва признається, що боротьба проти української “буржуазно-націоналістичної ідеології” не є ще досить рішуча і не при-

несла бажаних результатів. Партиїні наганячі, всякі насланці із “східних областей”, незадовільно керують роботою, щоб із львівської української інтелігенції можна було шоробити манекінів і грамофонів, які лише славили б Сталіна і “великий російський нарід”.

Перші серед львівських професорів університету

Для прикладу, хто є ці шість професорів у порівнанні з іншими науковими силами у Львові і в порівнанні з тими, що на них нападають, я наведу слова Семена Стефаніка, який приїхав був зі Львова до Канади й Америки як член делегації з Радянської України в другій половині 1946 року, саме в той час, коли йшла травля проти цих професорів. Представникові комуністичної газети “Українське Життя” в Торонто Стефанік сказав:

“У викладовському складі вищих шкіл на західних областях багато галичан — наприклад, у Львівському державному університеті ім. Івана Франка між багатьома іншими працюють Зарицький, Свенціцький, Крипякевич, Кордуба, Рудницький, Возняк, Колесса, Кучер, Мочульський, Сюсюкало, Холєвчук, Ковальчук, Кузик, які ніколи не могли навіть думати про те, що будуть колинебудь викладати в університеті”. (“УЖ”, 19 вересня, 1946)

Отже з перших шістьох, яких вичисляє Стефанік, чотири вже атакують вислужники Москви. Значить, на думку Стефаніка, вони є найбільші наукові сили серед галичан у Львові. Але ми знаємо, що почалося з двох, пізніше додано ще двох, а потім ще одного. І яка гарантія, що в часі, коли читач буде читати ці рядки, не будуть атакувати в такий самий спосіб ще інших, які залишаться в живих. Це ж діялося на Великій Україні в попередніх роках. Там зникли з лиця землі навіть ті, що помагали Москві атакувати українських діячів.

Але з вичислених Стефаніком перший професор — Зарицький — не був такою науковою силою, як Кордуба Крипякевич, Терлецький і Возняк. Який на це доказ? В спеціальній телеграмі зі Львова, висланій 16 вересня, 1946, до комуністичних газет в Канаді, Володимир Бєляєв наводить такі слова Зарицького:

“До приходу радянської влади я був лише учителем середньої школи, якого гонили по маленьких містечках Галичини, — сказав професор Мирон Зарицький, один з видатних математиків, — тепер мені широко відкритий шлях не тільки для педагогічної, але і для наукової праці”. (“УЖ”, 19 вересня, 1946).

Сам Зарицький признається, чим він був донедавна. Але чому Стефаник ставить його на перше місце? Бо Зарицький, який за словами Беляєва є “один з видатних математиків”, на зборах інтелігенції у Львові “вказував на необхідність наполегливіше і глибше вивчати твори класиків марксизму - ленінізму, оволодівати марксистсько - ленінською теорією”. Отже Зарицький, який не має нічого спільного з українською історією і з українською літературою, але лише спеціалістом в математиці, говорить якраз те, що можна вжити проти Крипякевича, Терлецького, Рудницького, він говорить так, як вимагає Москва. Тому він з учителя середньої школи, якому **щойно тепер відкритий шлях** “для наукової праці”, вже стоїть на переді українських професорів, які мали наукові заслуги десятки років тому.

А що Москва вміє хвилево нагороджувати тих, хто її вірно служить і хто її до якогось часу потрібний, хай послужить за приклад така подяка-чолобитня, вміщена на першій стороні того самого числа **“Радянської України”** з 14 вересня, 1946, в якій атаковано трьох професорів:

КИЇВ. ГОЛОВІ РАДИ МІНІСТРІВ УРСР М. С. ХРУЩОВУ

Дорогий Микита Сергійович!

За Вашою ініціативою була організована чудова екскурсія наукових працівників західних областей УРСР для ознайомлення з культурними цінностями Москви, героїчного Ленінграда і столиці УРСР м. Києва.

У процесі нашої екскурсії ми ознайомилися з величезними культурними досягненнями українського і братнього нам, рідного великого російського народу і ще глибше зрозуміли велич нашого радянського народу і його безмежний героїзм, проявлений ним у роки Великої Вітчизняної війни.

Ми встановили науковий контакт з видатними радянськими вченими і ще глибше зрозуміли, що наша радянська соціалістична культура за своїм духовним змістом значно перевищує культуру капіталістичних країн.

Висловлюючи Вам свою палку подяку, обіцяємо Вам, дорогий Микита Сергійович, що всі наші знання і сили ми покладемо на те, щоб ще більше розвивати нашу радянську науку з тим, щоб перегнати в найближчий час досягнення науки за межами нашої країни.

Хай живе наша славна Всесоюзна Комуністична партія більшовиків!

Хай живе наш великий вождь і учитель, Генералісимум Радянського Союзу рідний, палко любимий Йосиф Віссаріонович СТАЛІН!

За дорученням колективу екскурсії:
Професор Львівського державного Університету М. О. ЗАРИЦЬКИЙ.

Доцент Львівського політехнічного інституту
Ю. Д. ТРЕТЯК.

Старший науковий співробітник Філіалу Академії наук УРСР О. І. СТЕПАНІВ.

Старший викладач Львівського державного університету О. П. ЛУЦІВ.

Написано так, як би було подиктовано в самій Москві. Навіть нема вже Комуністичної Партії (більшовиків) України, але таки просто сказано: "Хай живе **наша** славна **Всесоюзна** Комуністична партія більшовиків!" Що там ще бавитися з якоюсь прищипкою, що нагадувала б Україну, коли це однаково та сама комуністична партія, керована з Москви.

І під цим рабським документом перший підписаний той самий Зарицький, який є лише математиком, але закликає істориків до вивчення "марксизму-ленізму", який донедавна був лише учителем середньої школи, але нині в очах Москви є перший серед українських професорів Львівського університету.

Три інші підписані не є навіть дійсними професорами. Але власне їх висилає Хрущов до "братнього нам, рідного великого російського народу". Нема під подякою підписів старших заслужених працівників української культури, навіть тих пару, що їх ще не атакують московські виступники. Виходить — в екскурсії до Москви, Ленінграду і Києва взяли участь молоді галичани, з яких сподіються ще поробити яничарів, або прислані "із східних областей".

Вимагають, щоб були донощиками на своїх братів українців

Лише уявити собі положення, в яким опинилися Крип'якевич, Терлецький, Возняк, Рудницький і Кордуба, якого вже не згадують! Вони залишилися під большевиками в надії, що зможуть працювати для української культури. До політиків себе не зачисляли, ніяких політичних “гріхів” за собою не мали — і ніхто не закидає їм співпраці з німцями — отже думали, що без перешкоди будуть далі служити своєму народові. А що вийшло? Тепер всякі Горбатюки і Желяки, про яких ніхто не знав і не відав — і не знати, звідки вони взялися у Львові, — всі ці московські ступайки — за вказівкою Ковальова з Москви і на приказ компартії — кричать: “Распни! Распни!” Вони хочуть крові старих заслужених українських вчених.

Що їм закидають? Не те, що вони поповнили якийсь злочин супроти українського народу. Ні, такого не було. Страшні “гріхи” їх такі: “надто повільно позбавляються старого вантажу, не проявляють активності в критиці буржуазно-націоналістичних концепцій Грушевського і його “школи”, навпаки, продовжують протягувати ці концепції”. Можна було б сміятися з таких божевільних закидів, але в цім випадку є це трагедія не лише чотирьох чи п'яťох львівських професорів, але й цілого українського народу, що опинився в одній російській совітській тюрмі.

І ще далі кажуть московські наймити, що вони мають “повне право запитати у людей, що мають за собою націоналістичний вантаж(?!), як вони дивляться на своє минуле, як вони борються тепер із мерзенними ворогами українського народу — українсько-німецькими націоналістами”. Не вистарчає того, що за українськими вченими нема ніякої провини не тільки проти українського народу, але навіть проти совітської держави, не вистарчає того, що їх рекорд цілком чистий, — наемники Москви вимагають від заслужених львівських професорів, щоб вони зводили боротьбу з якимись “українсько-німецькими націоналістами”.

На простій мові це значить, що Крип'якевич, Терлецький та інші українські вчені, якщо хочуть продовжувати

свою роботу, мають поставати слухняними рабами “більшовицької партії і великого вождя народів товариша Сталіна” і, разом з іншими московськими наймитами, в донощицький спосіб атакувати своїх товаришів — українських культурних працівників, які ще не скривили душею і далі хочуть служити, наскільки це можливо, українському народові. І, як виходить, тих “українсько-німецьких націоналістів” є таки досить багато, коли московські ступайки так настоюють, щоб з ними зводити боротьбу.

Професорів атакують, а Карманський вдоволений

Москва оподіється, що як зломить провідні українські сили на Західній Україні, то з меншими культурними працівниками і з слабшими характерами її легко піде справа. Тимбільше, що вона має досить тих, що наслала “із східних областей”. Тоді за кусок насущного всі будуть співати осанна Сталінові і “братньому нам, рідному великому російському народові”, як це вже робить Зарицький і ще дехто з галичан. Бо є люди, що за кавалок хліба, за посаду, а ще за почеси, за гонори — на все погодяться, на все пристануть.

Ось що пише, наприклад, Петро Карманський в листі зі Львова до комуністичної газети “Українське Життя” (з 19 грудня, 1946) в Торонто:

“Хто з галичан залишився у Львові, той ніколи не жалів про це. Всі ми — учителі, службовці, художники, письменники, композитори, ремісники — словом, всі львовяни — працюємо спокійно на своїх місцях, **задоволені тим, що нам вдалося врятуватися від блукання в еміграції і життя з тривогою за те, що буде завтра**”.

Отже бачимо, що тут головне: аби не було тривоги за те, що буде завтра. Як маєш посаду і хліб, то чого тобі більше треба? Як має йти “ідеологічна робота”, як мають викладати історію України — про це вже подбає Москва і прислані нею наймити. А ти, Карманський, як задоволений тим всім, можеш і собі вигукувати за Зарицьким на славу Сталінові і Москві.

Згадую тут про Карманського ще й тому, що він відомий також в Канаді. Напередодні першої світової війни він був серед канадійських українців і залишив по собі дивну пам'ятку: в газеті "Канада", яка вже давно не виходить, він буквально на цілі сторони розписувався про канадійських українців, але не сказав про них ні одного доброго слова. Все там було змальоване в найчорнішій світлі і найбруднішими словами. Ці його пашквілі друкувалися під наголовком "Малпяче зеркало" — і дійсно по малпячому записав він своє ім'я в Канаді. Так він повівся з своїми братами українцями на канадійській землі.

А по другій світовій війні той самий Карманський пише листи до комуністичної газети в Торонто і захвалює тим самим канадійським українцям совітський режим на Західній Україні. Чи не є це також "Малпяче зеркало", тільки іншого — сталінського видання?

Нарікання, що за мало калічать душу молоді

А ось ще один документ, який кидає дещо світла на теперішні відносини у Львові. Є це спеціальна кореспонденція в газеті "Радянська Україна" з 20 вересня, 1946. Вона звучить (подано скорочено):

У ЛЬВОВІ НЕ ДБАЮТЬ ПРО ІДЕЙНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

"В місті чомусь не чути про комсомольців — передовиків і новаторів виробництва, про молодих ентузіастів праці, про кращі комсомольські бригади на заводах. Хіба їх немає? У Львові чимало комсомольців — близько 12 тисяч. Частина з них вчиться, частина працює на виробництві, в установах. Чи стали всі комсомольці справжніми ватажками молоді?"

Комсомольці університету ім. Франка на іспитах весною показали **нижчу успішність** порівняно з неспівковою молоддю. Та цей факт не привернув уваги ні комсомольських, ні партійних керівників міста. Тим часом в університеті неприпустимо зацедбана комсомольська робота. Тут мало дбають про комуністичне виховання молоді, не допомагають їй розібратися в помилках і перекрученнях буржуазно-націоналістичного характеру, які допускались у викладанні історії України, історії української літератури і т. д. Шкідливість цих помилок не дуже добре собі уявляє навіть комсорг ЦК ВЛКСМ в університеті тов. Гладченко. Він каже: "Скарг від студентів не надходило".

Ідейний рівень комсомольських зборів низький. Ніхто не роз'яснює студентам, що їх **перший обов'язок** перед Батьківщиною — оволодівати знаннями, якнайстаранніше опанувувати науку наук — **марксо-ленінське вчення**.

Не вищий рівень ідейного виховання молоді і в інших вузах Львова. Він дуже низький на виробництві і в установах міста.

Не допомагають партійні органи створенню сітки комсомольської освіти. У Львові існувала обласна школа комсомольського активу. За півтора року слухачі вивчили і склали іспит з курсу історії народів СРСР. З курсом же **історії ВКП(б)** "не пощастило" — вивчення історії партії припинили на п'ятому розділі Короткого курсу, бо викладач (уже третій) десь поїхав. А обком партії, не зважаючи на неодноразові прохання, не знайшов викладача історії партії для комсомольської школи.

В результаті всього цього комсомольський актив не вчиться, не оволодіває марксо-ленінською наукою, не росте політично.

Є у Львові Державний історичний музей. Сюди нерідко організовано приходять комсомольці, заводська молодь. Справа корисна. Але що бачать відвідувачі в музеї? Історія України тут подається в неприховано націоналістичному вигляді. Вона кінчається 17-им сторіччям, немов після приєднання України до Росії Україна перестала існувати. **Велика подія** в долі українського народу — **приєднання до Росії** показана дуже бідно.

В бібліотеках Львова можна одержати для читання книги, що одверто пропагують ворожі націоналістичні "ідейки". Досі ще **націоналістична** макулатура **не вилучена** з бібліотечного книжкового фонду.

Керівником обласної комсомольської організації обком партії затвердив був якогось Остапенка, що довгий час видавав себе за члена партії. Лише **завдяки ЦК ВКП(б)** цей обман був викритий".

Цікаві речі довідуємося з цієї кореспонденції. Заводить Москва у Львові комсомол (комуністичний союз молоді), але її львівська агентура нарікає, що про нього в місті не чути. І признає далі, що комсомольці в університеті гірше вчаться від тих, що не належать до комсомолу. А чому ж ідуть студенти до комсомолу? — **Щоб** добитися потім ліпших посад, щоб зробити кар'єру. Можеш бути туманом, можеш зле вчитися, але раз ти в комсомолі, а потім в партії, — перед тобою двері відкриті на керівні становища, бо партія призначена на те, щоб лише керувати. І можна спо-

діватися, що до комсомолу йдуть сини різних партійних начальників, сини тих, що прибули “із східних областей”. Всі вони мають пізніше керувати. А можна догадуватися, що в комсомолі є дуже мало дітей тих галичан українців, які ще не перейшли на московське копито. Ці студенти, хоч і ліпше здали іспити від комсомольців, не будуть мати того самого доступу до керівних посад, що члени комсомолу.

Вивчають історію ВКП(б)

Читаємо також, що в комсомольській школі вивчають історію ВКП(б) — Всесоюзної Комуністичної Партії (більшовиків), а не історію КП(б)У — Комуністичної Партії (більшовиків) України, бо такої історії тепер навіть нема, хоч була давніше. Значить, є тільки одна компартія — ВКП(б) — і КП(б)У є лише її складовою частиною.

Як бачимо, всюди український “націоналізм” коле в очи московських наймитів, навіть в історичнім музею. І чуємо нарікання, що приєднання України до Росії не показано як велику подію в історії українського народу, — що не дано великого кредиту Росії за поневолення України.

А далі довідуємося, що і в бібліотеках Львова має відбутися — і досі вже відбулася — основна чистка. Все, що “націоналістичне”, що дійсно українське — має бути “вилучене” (як вівці) з “бібліотечного книжкового фонду”. Мають залишитися лише такі твори, що славлять “більшовицьку партію”, “великого вождя і учителя, рідного, палко любимого” Сталіна і “братній нам, рідний великий російський народ”; мають залишитися твори, що знеславлюють імена Грушевського та інших великих синів України. Це діється у Львові в часі, коли нам кажуть, що Західна Україна входить в склад “вільної, незалежної української держави”.

Знаємо, що за часів Гітлера нацистична Німеччина палила книжки нелюбих її письменників. А за часів Сталіна большевицька Росія “вилучує” з львівських бібліотек книжки українських письменників. Чи є тут яка різниця?

Ріжниця в тім, що німецькі нацисти нищили книжки на німецькій землі, а російські большевики нищать книжки на українській землі.

І ще одне бачимо в кореспонденції зі Львова. “Викриття” обман з членством у партії “якогось Остапенка” — **“лише завдяки ЦК ВКП(б)” в Москві!** Тільки подумати — який страшний злочин і яке велике “викриття”! У Львові є великий партійний апарат, зложений з присланих “із східних областей”. Він нічого не викрив. Кажуть, що Галичина входить в склад Радянської України, якої столиця є Київ. В Києві є Центральний Комітет КП(б)У і він повинен би наглядати за партією у Львові. Але той київський Центральний Комітет партії також нічого не викрив. І “викриття” мусів зробити аж Центральний Комітет партії в Москві, якого генеральним секретарем є сам Сталін, прем’єр цілої совітської держави. І що він “викрив”? Що якийсь Остапенко не був членом партії, тільки вдавав з себе члена!

Можна було б сміятися з тих совітських порядків на Західній Україні, але тут зовсім не до сміху. Вище наведений випадок лише показує, яка страшна централізація панує в совітській державі аж до найменших дрібниць. Цей приклад свідчить, що Західною Україною править навіть не комуністична влада з Києва, але з Москви, що Львів не підлягає Києву, але безпосередно Москві.

“Виправляють” львівських українських письменників

Таки добре доглядають Львова, щоб викоринити там український “буржуазний націоналізм” і теорії Грушевського. Щойно 14 вересня повідомляла “Радянська Україна” в кореспонденції зі Львова про “Збори інтелігенції міста Львова”, а вже **“Літературна газета”** з 26 вересня, 1946, друкує на першій стороні кореспонденцію, в якій читаємо:

ЛЬВІВ. (РАТАУ). Відбулися збори письменників і літературних критиків м. Львова, присвячені постанові ЦК ВКП(б) про журнали “Звезда” і “Ленинград” та постанові ЦК КП(б) про “Нарис історії української літератури”.

З доповіддю "Про ідеологічні помилки на ідеологічному фронті" виступив тов. М. П. Бажан.

— За останній час, — сказав доповідач, — поряд з значними і вдалим творами радянських письменників, з'явилися безідейні, художньо малоцінні і ідеологічно шкідливі твори.

ЦК ВКП(б) суворо засудив грубі політичні помилки, допущені ленінградськими журналами "Звезда" і "Ленінград", які віддали свої сторінки для пошлх, ворожих радянському народові творів Зощенка, Ахматової та інших.

Серйозні помилки і зриви ідеологічного порядку були допущені також письменниками і літературознавцями України. Центральний Комітет КП(б)У у своїй постанові від 24 серпня ц. р. відзначив найгрубіші перекичення і буржуазно-націоналістичні помилки авторів і редакторів "Нарису історії української літератури" — Маслова, Кирилюка, Шаховського, Плісецького та інших.

Буржуазно-націоналістичні перекичення та помилки виявлено у ряді творів наших письменників. У повісті Смілянського "Софія" український народ і його культура протиставляються російському народові і його культурі. Ряд творів Кундзіча, Чередниченко та інших просякнуті "хуторянськими" настроями, в яких ідеалізується "патріархальна самобутність" українського народу, проповідується національна обмеженість. Цим самим протаскується вороже, антинародне буржуазно-націоналістичне твердження Грушевського про те, що українці були і залишаються "музицьким народом".

Більшу частину своєї доповіді тов. Бажан присвятив розбору і критиці помилок, допущених у творах львівських письменників.

За останній рік у журналі "Радянський Львів" з'явився ряд творів, у яких допущені буржуазно-націоналістичні перекичення, твори, чужі радянській ідеології, такі, наприклад, як "Сімя Басарів" Ржепечької, "Сліди ведуть до лісу" Мігала та інші. "Радянський Львів" надрукував публіцистичні статті **Островського**, професора **Крип'якевича**, просякнуті буржуазно-націоналістичною ідеологією.

— Все це могло статися тому, — сказав тов. Бажан, — що редколегія журналу і я, як його редактор, по-примиренському поставились до помилок і шкідливих концепцій деяких письменників та критиків, не виявили їх своєчасно, проявили недопустиму безтурботність в цьому питанні.

На доповідь тов. Бажана розгорнулись жваві дебати, у яких виступали письменники тт. Козланюк, Галан, Беляєв, Вільде, Шмигельський та ін. — всього 18 чоловік.

Ті, що виступали, говорили про те, що серйозні помилки і перекручення, допущені у творах деяких письменників Львова, виникли перш за все тому, що окремі письменники не переборили буржуазно-націоналістичного впливу "школи" Грушевського, серед письменників Львова не було розгорнуто справжньої критики і самокритики, що ряд письменників ще мало працює над піднесенням свого ідейного рівня.

— Письменники Львова, — підкреслив тов. Галан, — у великому боргу перед радянським народом. Вони досі ще не написали жодного художнього правдивого твору на сучасну тему. Немає ще книги, яка відобразила б історичне перетворення західних областей України, героїчну боротьбу українського народу проти німецько-фашистських загарбників та ін. Багато письменників воліють описувати події давнього минулого. У їх творах переважає "хуторянство", національна обмеженість.

Тов. Дудикевич вказав на те, що деякі письменники, не звільнившись від ворожого впливу буржуазно-націоналістичної концепції "школи" Грушевського, у своїх творах затушковують класову боротьбу. Він вказав на серйозну хибу багатьох письменників Львова, які повільно оволодівають марксистсько-ленінським світоглядом, не підвищують свого ідейно-політичного рівня.

Тов. Беляев зазначив, що багато шкідливих творів з буржуазно-націоналістичними помилками і перекрученнями були надруковані також і тому, що серед письменників Львова немає більшовицької критики і самокритики. Бояться образити когонебудь, зіпсувати дружні відносини. Саме це і призвело до того, що письменник тов. **Козланюк** випустив у світ хибну комедію "Запроданці", заслужено розкритиковану нашою пресою, а в журналі "Радянський Львів" з'явилася шкідлива стаття Петра **Карманського** "Про Франка".

Тов. Козланюк визнав, що редколегія журналу "Радянський Львів" допустила найгрубішу політичну помилку, віддавши свої сторінки шкідливим творам **Ржепецької, Островського, Мігалья, Крип'якевича**.

Секретар Львівського обкому КП(б)У по пропаганді тов. Желяк, що виступив на зборах письменників, закликав письменників Львова оволодіти передовим марксо-ленінським світоглядом, дати радянському читачеві твори, гідні великої сталінської епохи.

У заключному слові тов. Бажан зупинився на окремих виступах учасників зборів, зокрема на виступі тов. Хижняка, який допустив ряд неправильних положень в оцінці творчості письменниці Ірини Вільде".

Бачимо, що не минуло ще й два тижні, а М. П. Бажан, “заступник голови Ради Міністрів УРСР”, вже другий раз приїздить до Львова для побороювання українського “буржуазного націоналізму” серед галицько-українських істориків і письменників. Заступник прем'єра нібито “української держави” — і не має нічого іншого до роботи, тільки боротьбу з українським націоналізмом в Галичині. І Бажан, за прикладом інших на Великій Україні, також не бачив “буржуазно-націоналістичної ідеології” в статтях Островського і проф. Крип'якевича та в творах деяких письменників, що були надруковані в журналі “Радянський Львів”, хоч сам був редактором того журналу. Не бачив, аж поки не сказали йому з Москви “прозріти” і побачити.

Закиди проти львівських письменників є переважно такого самого характеру, що й були проти письменників на Великій Україні, і над ними спинятися нема потреби. Додати можна б хіба те, що “тов. Беляєв”, який дописує до комуністичних газет в Канаді, вже називає **шкідливою** статтю П. Карманського “Про Франка”, що була надрукована в журналі “Радянський Львів”. Отже Карманський, хоч і вихвалює “радянську владу” в канадійській комуністичній газеті, а таки догодити своїм хлібодавцям не може. Якийсь Беляєв, про якого ніхто ніколи не чув як про письменника і який ніколи передтим не був у Галичині, вже виступає з критикою західно-українських письменників і бере під вогонь П. Карманського. Не дуже то “спокійно” працюють українські інтелігенти у Львові, як хвалився Карманський в листі до комуністичної газети в Торонто.

Пропагування російського патріотизму в Галичині

В той час, як іде широка кампанія проти Грушевського і його послідовників, як іде шалена нагінка на українських істориків і письменників, — на Західній Україні відкрито пропагується російський патріотизм. Все українське намагається “радянська влада” обезчестити, а все російське піднести до гори — представити як одинокє спасіння для

українського народу. Просто не хочеться вірити, що таке писання може появитися в українській мові на українській землі.

Газета **“Радянська Україна”** з 13 серпня, 1946, є взірцем такої російської шовіністичної пропаганди в Галичині. Ціла друга сторона того числа переповнена матеріалом в російській дусі. На цілу сторону є наголовок: **“Усі ми йдемо шляхом перемоги з великим народом Росії”**. Вгорі по середині на три колюмни є фотографія **Кремля**, а над нею напис:

“Союзом незламним республіки вільні
Навік обєднала Велика Русь”.

Під фотографією напис: “Москва. Кремль. Будинок Верховної Ради Союзу РСР”.

Стаття в перших двох колюмнах має наголовок: “Сила братерства і дружби”. В останніх двох колюмнах наголовок: **“Ешелони йдуть на Львів”**. (Це “ешелони” не з Великої України, але таки з Росії). Під фотографією Кремля наголовок на три колюмни: “Тільки разом, тільки одним шляхом”. Є ще на тій стороні наголовки: “Спасибі російським братам!”, “З Москви і Ленінграда”, “Братне піклування і увага”, “Наші дорогі товариші” та інші.

Ось що написано в першій статті “Сила братерства і дружби”:

“Тлибoko йде коріння великого братерства, великої дружби двох народів — російського і українського. Давним-давно наші предки поєднали свою долю з долею свого старшого російського брата і вийшли пліч-о-пліч з ним на суворі та буряні шляхи історичного буття і боротьби за свою долю.

Хто тільки не ходив битими шляхами України, яких тільки напасників не заносила до нас жадоба владарювання?... Візьміть грудку нашої землі, стисніть її в руці і споміж пальців потече кров — так густо вона зрощена нею. В тій крові горять гарячі краплини крові наших російських братів. Мстислав Удалой і Петро I, полководець Суворов і уралець та москвич билися з ворогом за те, щоб Україна була незалежною, щоб її краси не топтав і не влявив чужинець, щоб український народ не потрапив в іноземне рабство”.

Шевченко за правління царської Росії писав: **“Це той Первий, що розпинав нашу Україну”**, а нині — у “вільній українській державі” — орган “українського уряду” пише, що той самий Петро “Первий” та інші російські завойовники билися за те, щоб Україна була “незалежною”!

А далі в цій статті читаємо:

“Вийдім сьогодні на верховини епохи і погляньмо на велику Радянську Україну. Простяглася вона від Карпат аж до Дінця, від Чорного моря аж до дрімучих брянських лісів — возз’єднана, багата, повнокровна! Хто ж зробив Радянську Україну такою, хто зібрав усі землі під один герб, під один прапор? Великий Сталін, російський народ вчинили цей акт історичної справедливості! Україна топить метал, видає на-гора вугілля, гнуздає Дніпро-Слауту, засіває неозорі ниви, будує і творить. Хто ж вдихнув таке кипуче життя в серце України? Великий Сталін, російський народ дали нам життя, розправили крила для великого льоту!”

Ми тут не можемо знати, чи хто в Галичині і взагалі на Радянській Україні бере серйозно повищі слова, але можемо сказати одне: Коли б хто в Канаді або Сполучених Державах писав так про якусь живучу людину, як на нашій рідній землі пишуть тепер про Сталіна, то його напевно післали б до психіатра і він опинився б у домі “премудрих”. Але що ж, ми живемо у капіталізмі, а наші брати на Україні живуть під “найдемократичнішою у світі” Сталінською конституцією, ще й у “вільній і незалежній українській державі”.

А ще далі сказано в цій самій статті:

“Вклонімся ж синам і дочкам Великої Русі, нашої улюбленої сестри за щирі і безкорисну допомогу Україні”.

Радуйся, український народ, що маєш таку державу, такий уряд з Хрущовим і Мануїльським і такий орган того уряду, що так чудово пише в українським патріотичнім дусі!

Українська дівчина “слухала” байки про “прекрасну Москву”

А ось ще один уривок з іншого славословія п. н. “Тільки разом, тільки одним шляхом”. Мова, як звичайно, йде про “наших братів — синів російського народу”.

“Ровенчани добре пам'ятають цих мужніх, стомлених важкими бойовими походами людей. Наші матері частували їх свіжим молоком. Не одна дівчина, затаївши подих, слухала тихими вечорами розповіді про прекрасну Москву, широку могутню Волгу-ріку, сибірську тайгу і уральські гори. В ці незабутні, історичні дні наші люди всім серцем і душою відчували, що їх життя тісно зв'язане з життям і долею великого російського народу — друга в біді, захисника в лиху годину, помічника в житті і роботі”.

Як бачимо, то йшли в походи і воювали “за Україну” — в давнину і тепер — не українці, тільки “сини великого російського народу”. А що українці “не були” у важких бойових походах, то й не могли розказувати нікому про прекрасний Київ, про могутню ріку Дніпро, ні про українські степи і козацькі могили. А якби й були українці в таких походах і розказували дівчатам у Ровенщині про красу України, а потім знайшовся письменник чи журналіст, що написав би про це, то що ми почули б? Національна обмеженість! Геть з нею, бо вона приводить до відродження “буржуазного націоналізму”!

Так, щоб слухати про красу Москви, українська дівчина мусіла аж “затаїти віддих”. Хоч віддих вона затаїла, але те затаєння **почули** аж в редакції “Радянської України”. З Ровенщини до Києва чути було затаєння дівочого віддиху. Не смійтеся, бо це написано в офіційному органі “українського уряду”.

Російщення Західної України

Та не лише в пресі й літературі проводиться плянову, систематичну пропаганду всього, що російське, але й переводиться дійсне російщення західно-українських земель. Ось в тім самім числі “**Радянської України**” з 13 серпня, 1946, в згаданій вже статті “Ешелони йдуть на Львів”, наводиться в деталях, як то росіяни прибувають з півночі і керують всякими роботами у Львові. Говориться про них як про “посланців великого російського народу”. Ніде не сказано, що прибув хтось з Великої України, але вчисляється присланих з Ленінграду, Москви, Ярославля та “з різних міст Росії”. Наведу пару речень із статті:

"Колектив лєнінградських спеціалістів очолювали шефи-інженери тт. Андрєєв і Романов".

"Основні керівні кадри фабрики — головний інженер Шеломанов, інженери Белюсов, Шашін, Купріянов та Смірнова прибули сюди з різних міст Росії, щоб налагодити роботу нового підприємства".

"Завдяки великій допомозі братів-росіян темпи будівництва прискорились".

"Відбудовується і розширюється великий паровозовагоноремонтний завод. Тут теж працюють посланці російського народу. Московські інженери тт. Гаврилюк, Тітов, Бобильов, Демідов, прораби Горшков, Шапошніков та інші очолюють відбудовчі роботи, керують спорудженням нових цехів".

"Цими днями на склозавод прибула з Москви група кваліфікованих мулярів на чолі з інженером тов. Поваровим, яка гаряче взялася до роботи".

В інших статейках і повідомленнях на тій самій стороні газети говориться про подібну "допомогу братів-росіян" для Борислава, Дрогобича, Станіслава та інших міст.

Вже в попередніх цитатах з "Радянської України" ми бачили, що на керівних постах в Галичині є люди, прислані "із східних областей". І то навіть на радянській (державній) і господарській роботі. В самих Львові таких "місцевих товаришів" — "можна перелічити на пальцях". А партійний апарат, що всім командує і все контролює, складається виключно з тих, що їх прислано на Західну Україну зі Сходу. Тепер бачимо, що для керування господарською роботою прислано **виключно** людей з Росії, а не з України.

Отже, яке положення створюється на Західній Україні? Не лише "радянська влада" російщить відвічні галицько-українські землі, які ніколи в своїй історії не належали до Московщини, ані до Росії, але й творить на наших землях нову пануючу російську верству, яка має панувати над українським народом. На місце польських панів і урядників — приходять російські.

Бо як партійні й державні чиновники є росіяни, як інженери по фабриках є росіяни, то які роботи залишаються для місцевих галичан українців? Прості, чорні роботи, роботи найтяжчі й найгірші, роботи підрядні, яких не буде виконувати присланий "із східних областей".

Будуть ще працювати деякі інтелігенти галичани, але лише ті, що готові співати осанна Сталінові, його партії і “великому російському народові”, як це робить Зарицький. Цих інтелігентів треба ще до якогось часу московській комуністичній диктатурі, бо вона в українській мові хоче вести свою пропаганду і калічити душі молодій галицько-українській генерації. Тому буде існувати преса, література й мистецтво в українській мові, але дух їх буде не український, тільки партійний, радянський — дух російський, як ми вже бачили з багатьох попередних цитатів. Ось таку роботу будуть виконувати ще деякі галицько-українські інтелігенти, поки Москва не виховає — бодай так вона сподіється — дійсних яничарів.

Росіяни в галицьких школах

Каже Семен Стефаник представникові комуністичної газети “Українське Життя” в Торонто:

“У вищих школах Львова вчиться 80 процентів українців з загального числа студентів, в цьому понад 40 процентів українців з західних областей”.

“У викладовському складі вищих шкіл на західних областях багато галичан...” (“УЖ”, 19 вересня, 1946).

Чому така недоговорена мова? А може Стефаник сказав і більше, але комуністичні редактори не помістили, бо не на їх виходило.

Перше всього повстає питання: хто ці решта 20 процентів у вищих школах Львова? Чому критися з цим? Коли це росіяни, то чому не сказати цього?

Далі бачимо, що в тих вищих школах Львова є лише “понад 40 процентів українців з західних областей”. Це значить, що 60 процентів становлять прислані “із східних областей”. Це значить також, що більше як половину львівського населення становлять не галицькі українці, але нові колоністи, тільки цим разом не польські. Та ми бачили в “Радянській Україні”, що прислані до Львова інженери й інші фахівці для керівництва роботою у фабриках є виключно росіяни, а не українці. Чи їх дітей не вчать по російськи? Але Стефаник про російську мову в школах, або

про російські школи у Львові — зовсім не згадує. А може й говорив про це, та редактори не вважали за відповідне надрукувати.

Також каже Стефаник, що серед викладачів у вищих школах “на західних областях багато галичан”. А хто решта? І те “багато” дуже неозначене. Воно звучить так, що ті галичани є лише додатком до когось іншого, що тих інших є багато більше, як галичан. І тут бачимо, що в галицьких вищих школах навчають прислані “із східних областей”.

Виходять також в Галичині російські газети, але Стефаник про це не говорить, або редактори цього не надрукували, хоч він подає число газет у Львівській області. Та він не каже, що вони українські, отже цим підтверджує, що між ними є російські, тільки він не виявляє їх числа.

Російська мова й культура у Львові

Згадуваний вже проф. М. Рудницький є більш відкритий від С. Стефаника, бо він лише в газеті “Радянська Україна”, що виходить в Києві. В числі з 25 червня, 1946, він вмістив статтю п. н. “Вивчаємо культуру великого російського народу”, в якій між іншим каже:

“Коли сьогодні на вулицях Львова ми чуємо російську мову, то з почуттям гордощів пригадуємо, що ця мова відкриває для нас доступ до творів того великого народу, який дав світові Пушкіна, Толстого, Чернишевського, Добролюбова, Горького, Станіславського, Павлова, Тімірязєва, Менделєєва і найбільшого генія всіх часів — Леніна.

Тепер львів'яни мають змогу кожного ранку читати російські газети — “Правду”, “Известия”, “Труд” та ін. Книгарні повнюють новинками з російської літератури та науки. Час од часу з усіх кінців Радянського Союзу до Львова приїжджають російські діячі науки і мистецтва.

Недавно заснована російська газета “Львовская правда” чимало допомагає місцевому населенню у вивченні російської культури. Трудящі з неослабною увагою стежать за тими історичними датами, які відіграли велику роль у житті російського народу. Львів'яни мали змогу довідатись із сторінок місцевої преси про заслуги і твори Ломоносова, Герцена, Салтикова-Щедріна, Добролюбова, Павлова, Фурманова, Мусорського та Маяковського. Цим же постаттям були присвячені окремі лекції.

У львівських бібліотеках раз-у-раз зростає попит на книги **російських** класиків. Львівський обласний бібліотечний колектив реєструє сотні людей, які бажають придбати твори Горького, Чехова, Чернишевського, Пушкіна, Лермонтова, Салтикова-Щедрина, Добролюбова.

Львівський академічний театр опери і балету поставив останнім часом оперу Чайковського "Євгеній Онєгін", а український драматичний театр ім. Заньковецької — пєсу Чехова "Три сестри". Обидві постанови користуються у глядачів великим успіхом.

Звичайно, поруч з цими заходами ведеться систематична праця в учбових закладах, де **молодь вивчає російську мову, літературу та історію**. Ця праця розрахована на довгий час і дасть згодом великі наслідки, коли молоде покоління буде виховане в дусі сталінської ідеї дружби народів. **Велика кількість російської молоді навчається** в різних львівських школах разом з молодими львів'янами. Це сприяє тому, що **місцеві учні та студенти швидко знайомляться з російською мовою**.

Інтелігенції західних областей ще треба багато працювати, щоб **вивчити всі надбання російської культури**. Інтелігенція повинна засвоїти ідеї класиків марксизму-ленінізму, класиків **російської** філософії і літератури, вона повинна ознайомитися з найважливішими явищами радянського життя, щоб стати активним учасником велетенської праці, накресленої планом нової п'ятирічки.

А для цього треба подбати, щоб ми **частіше** могли чути видатних **московських і лєнінградських** учених, познайомитися з останніми досягненнями їх наукової роботи, щоб **до міст західних областей** приїжджали кращі **російські театри** і показували нам своє мистецтво, яке вже давно славиться в усьому світі".

Оце все пише галичанин, проф. М. Рудницький.

Звичайно, добре є знати культуру інших народів, добре знати культуру й російську. Але щоб вивчати культуру інших народів, треба перше знати культуру свого власного народу. Та про вивчення української культури в статті М. Рудницького, яка надрукована в органі "українського уряду", зовсім не говориться. Коли ж поминається українську культуру й відразу переходиться на російську, то це є російщення старинного Львова, який був під польською владою і мав переважно польський характер, хоч і лежить на споконвічній українській землі. З польського по своїм

характері міста — він стає відразу російським, а українським як не був, так і далі не є. І це російщення переводиться в “українській державі”...

Галичина довгі віки була відірвана від Великої України. Тепер ці українські землі об'єднані разом. Отже якраз тепер Київ повинен висилати до Львова передових представників і майстрів української культури, щоб зазнайомити з нею галичан. А тимчасом Рудницький хвалиться, що про культуру у Львові дбає не Київ, тільки Москва, що у Львові насаджують не українську культуру, тільки російську. Він хвалиться виступами не українців з Києва, але росіян з Москви, Ленінграда та інших російських міст.

Та не можна сказати, що ніхто не приїздить з Києва до Львова. До Львова приїздять з Києва — і то навіть часто — такі культурники, як М. Бажан, але з іншою метою. Вони приїздять не для того, щоб поширити українську культуру, але для того, щоб до решти зліквідувати тих галичан, які ще хочуть затримати бодай ту українську культуру, що досі була в Галичині. І нинішній офіційний Київ нічого іншого й не може зробити. Бо він є лише московською агентурою і допомагає Москві російщити як Велику Україну, так і Галичину. Тому Галичина й “возз'єднана”, щоб можна було в ній раз на все покінчити з українством і накинути їй “російську культуру” — російське ярмо.

А ті дійсні українці в Києві, що хотіли б допомогти галичанам на культурнім полі, є цілком безсильні. Їх так само, або ще й більше, переслідує Москва, як і галицьких українців.

Рудницький і Карманський — “на смітнику історії”

Та не дивлячись на те, що М. Рудницький відкрито заявлявся за російською культурою у Львові, не дивлячись на те, що він нападав на українських “буржуазних націоналістів” у канадійській комуністичній пресі, він таки не догодив Москві і діждався тяжчої кари, як критикування його на зборах львівської інтелігенції.

Те саме сталося з П. Карманським. Хоч він писав робські листи до комуністичних газет в Канаді, в яких кадив сталінському режимові на Західній Україні, то це його зовсім не врятувало.

В кийській “Літературній газеті” з 20 листопада, 1947, є довге повідомлення п. н. “В президії СРПУ”, яке починається такими словами: “17 листопада відбулось відкрите засідання президії СРПУ, на якому було розглянуто ряд важливих питань, поставлених перед письменницькою організацією вересневим пленумом правління СРПУ”.

І ось дві третини того довгого повідомлення присвячені такому “важливому питанню”, як суд над П. Карманським, М. Рудницьким та А. Патрус-Карпатським. Судили їх товариші письменники з наказу партійного начальства без ніякого оборонця, хоч прокураторами виступали всі, що забирали голос. Ходило про те, щоб цих трьох письменників викинути зі Спілки радянських письменників України. Доповідь в цій справі виголосив П. Усенко. Пише про це “Літературна газета”:

“Після визволення західних областей України, — говорить П. Усенко, — до Спілки разом з іншими письменниками були прийняті П. Карманський та М. Рудницький. Ми знали їхні давніші націоналістичні переконання, але чекали, що ці літератори зроблять ґрунтовну переоцінку своїх поглядів. Проте Карманський та Рудницький не тільки не переозброїлися, а, навпаки, чим далі, все більше виявляли своє націоналістичне обличчя.

Під час німецької окупації запеклі буржуазні націоналісти — Карманський та Рудницький пішли на службу до гітлерівців. (Усенко не каже, яка це була “служба”. — Д. Л.).

Після розгрому німців Карманському і Рудницькому ще раз були надані широкі можливості спокутувати свою провину, але обидва вони продовжували пропагувати буржуазний націоналізм.

Присутні на засіданні одностайно підтримали пропозицію про виключення Карманського і Рудницького з СРПУ. В своїх виступах учасники засідання з обуренням говорили про шкідливу діяльність названих літераторів”.

Після того наводиться в повідомленні цілий ряд письменників — російських, жидівських і українських — як вони кожний по своєму нападали на Карманського і Руд-

ницького. Були це: М. Бірюков (про якого сказано, що він "львівський письменник"), Я. Городской, В. Сосюра, С. Шаховський, Л. Первомайський, В. Вільний, Г. Плоткін, П. Панч, Д. Гринько, О. Корнійчук, П. Тичина, Ю. Смолич, І. Кочерга, Д. Гофштейн, Ю. Яновський та інші. І нарешті сказано в повідомленні:

"Члени президії разом з численним активом письменників, які були присутні на засіданні, одностайно проголосували за виключенням Карманського, Рудницького та Патрус-Карпатського із Спілки радянських письменників України".

В довгому повідомленні нічого не сказано про те, чи виключеним дано слово для їхньої оборони, або чи взагалі вони були присутні на засіданні, на якому їх засуджувано і виключено.

Під повідомленням є ще вміщений довгий пашквіль на трьох виключених письменників п. н. **"Буржуазних націоналістів — на смітник історії!"** І кінчиться цей пашквіль такими словами:

"Спілка радянських письменників України виключила з своїх лав Карманського, Рудницького і Патрус-Карпатського. Радянська громадськість одностайно засуджує їхні брудні діла, їхню брудну писанину.

Їх місце — на смітнику історії!"

Це було написане в київській газеті на адресу Карманського і його колег 20 листопада 1947 р. А майже рік перед тим той самий Карманський писав у канадійській комуністичній газеті:

"З яким обуренням ми, наприклад, довідались, що **фашизуючі українські націоналісти в Канаді** вручили в минулому році канадійській делегації на конференції в Сан Франціско меморандум, в якому твердять, що радянська влада закриває, нібито, українські інститути в Західній Україні і **переслідує українську галицьку інтелігенцію.**

Навряд чи є ще де на кулі земній інша така влада, яка б так великодушно прощала деяким українським інтелігентам їх помилки, зроблені ними добровільно або поневоли на шкоду свого народу, як це робить радянська влада на Західній Україні.

Вона... підходить до кожного з нас у найвищій мірі чутливо і уважно". ("Укр. Життя", 19 грудня, 1946).

Ну, і “чутливо” віднеслася “радянська влада” до Карманського: він опинився... “на смітнику історії” разом з другим совітофілом і русофілом — М. Рудницьким.

Російські театри на Західній Україні

Хоч М. Рудницький у своїй статті згадував лише про російські театральні вистави у Львові, а нічого не казав про російські театри, то фактом є, що на Західній Україні маємо вже російські театри. Це свідчить, що на західноукраїнських землях таки є досить присланих “із східних областей”, коли їм аж треба окремих театрів, а далі це показує, що російщення Західної України переводиться основно на всіх ділянках.

В газеті “**Радянська Україна**” з 10 вересня, 1946, майже ціла друга сторона присвячена засіданню “Верховної Ради УРСР”, і згадується там про виступ депутата М. С. Возняка. Закінчення його дуже скороченої промови подано так:

“Депутат Возняк ставить питання про виділення додаткових асигнувань на **будівництво театру російської драми**, відбудову бібліотеки Академії наук та університетської бібліотеки у Львові”.

Це мова про Львів. І будову російського театру ставиться перше, як відбудову бібліотеки Академії наук та університету. Що цю справу підносив депутат Возняк, а не депутат М. В. Козирев, який виступав перед ним — також від Львівської області — або хто інший “із східних областей”, то не тому, що Вознякові захотілося російського театру у Львові. Йому сказали, або радше доручили піднести цю справу, щоб назверх виглядало, що самі українці бажать російського театру.

Російські театри не обмежуються Львовом і Галичиною, але й мандрують на Карпатську Україну. В газеті “**Радянське мистецтво**” з 20 серпня, 1946, є вміщений огляд надходячого театрального сезону п. н. “Перед новим сезоном”, в якому, між іншим, читаємо:

“В Мукачеві відкривається **російський драматичний театр**, — в основу його колективу взято черговий випуск Московського державного театрального інституту імені А. В. Пуначарського, художнім керівником призначено артиста МХАТ'у В. Орлова”.

Отже й на Карпатській Україні є так багато росіян, що для них аж треба відкривати окремі театри; а рівночасно ця вістка свідчить, що й на цій частині української землі переводиться русифікацію. Та це лише принагідні вістки в пресі — принагідні і неповні — й вони не дають повної картини русифікації Західної України, яка входить в склад “української держави”.

Але ми ніколи не чули, щоб українці, які живуть у великім числі в совітській державі поза межами Радянської України, мали окремі українські школи й театри, вдержувані на державний кошт.

Або ще така вістка в газеті “**Радянське мистецтво**” з 13 серпня, 1946:

“В Дрогобичі днями почались гастролі колективу театру оперети, що прибув з Ворошиловграда на півтора місяці. В його репертуарі — оперети і музичні комедії “Холопка”, “Свадьба в Малиновке”, “Морской узел” та інші”.

Не сказано, що це російський театр, але бачимо, що його вистави — російські. І ці російські вистави показувано в Дрогобичі півтора місяця. Для кого — і для чого? Всі знаємо, що Дрогобич є в Галичині і його населення повинно бути українське, тимбільше тепер, коли звідти виселено поляків. Чому ж після “польської культури” в Дрогобичі заводять негайно “культуру російську”?

Москва закріплює своє панування в українській Галичині

А ось інша вістка в “**Радянській Україні**” з 29 січня, 1947, що говорить про “міжобласну нараду партійно-господарського активу Дрогобицької, Львівської, Станіславської і Закарпатської областей, яка відбулася в Бориславі 25—26 січня” 1947 року. Між іншим читаємо там:

“Нарада заслухала доповіді керуючого об'єднанням “**Укрнафта**” т. **Галустова**, керуючого трестом “**Укрозокерит**” т. **Сопі-**

на, головного інженера тресту "Укргаз" т. Строна, начальника 5 управління "Головнафтогазпромбуду" т. Громова, керуючих трестами "Укрнафторозвідка" т. Косорогова і "Укрнафтозаводи" т. Фіненка".

Ось і маєте картину "визволеної" Західної України! Назви всіх державних трестів, крім одної, починаються від "Укр", що нібито означає, що вони "українські". Але імена керуючих тими трестами — також всі, крім одного — **не українські, а російські**. Але й імя Фіненка не свідчить якраз, що він українець, і він може бути іншої національності. На всякий випадок, він не галичанин, але присланий із "східних областей".

Формальна назва, вівіска — "українська". А дійсні "боси" в Галичині, дійсні пани — не українці, тільки росіяни або й інші насланці з російськими прізвищами. Українці мають далі залишитися рабами на своїй рідній землі, вони далі мають працювати на чужих панів, як було за царської Росії, за Австрії і за Польщі.

Ці назви трестів з початковими буквами "Укр" і російські прізвища їх керівників — лише копія того, як маються справи на цій Україні. Маємо назву: "Українська Радянська Соціалістична Республіка", а керівники її — Косіор, Постишев, Хрущов, Каганович або Мельніков. Вівіска — українська, а правителі на Україні — не українці.

Накидають українцям московських князів і царських маршалів

Кілька років тому ми бачили в Канаді російську патріотичну фільму "Александр Невський". Вона призначена не лише для росіян, але й для українців, щоб поробити з них російських патріотів. І фільма ця була зроблена за "радянської влади", яка нібито признає рівноправність всіх народів совітської держави. А тепер прошу послухати:

"У промові на Красній площі 7 листопада 1941 року товариш Сталін, звертаючись до червоноармійців і червонофлотців, командирів і політпрацівників, партизанів і партизанок, сказав: "На вас дивиться весь світ, як на силу, здатну знищити грабіжницькі полчища німецьких загарбників. На вас дивляться поне-

волені народи Європи, що підпали під ярмо німецьких загарбників, як на своїх визволителів. Велика визвольна місія припала на вашу долю. Будьте ж гідними цієї місії! Війна, яку ви ведете, є війна визвольна, війна справедлива. Хай запалює вас у цій війні мужній образ наших великих предків — Олександра Невського, Дмитрія Донського, Кузьми Мініна, Дмитрія Пожарського, Олександра Суворова, Михайла Кутузова! Хай осінить вас побідоносний прапор великого Леніна!"

Де це написано? Такими словами починається брошура **"Олександр Невський"**, яку видало в українській мові "Військове видавництво Народного Комісаріату Оборони" в Києві 1945 року. А де була надрукована оця брошура? Стоїть чорне на білім на останній сторінці брошури: "2 Друк. Управління в справах поліграфії та видавництва, м. Львів".

Не лише про московського князя Невського була видана оця брошура в українській мові і надрукована у львівській друкарні, але й про інших московських князів і царських генералів завойовників, на яких покликається Сталін у своїй промові, були видані такі самі брошури і друкувалися вони у Львові. Та не лише про них, але й про царського генерала Брусілова, на якого не покликався Сталін, була видана така сама брошура.

І всюди в цих брошурах, призначених для українців, возвеличується давню московську державу, царську Росію, російських князів і генералів, підноситься якнайвище все, що російське. Про того самого Невського сказано в брошурці після наведеного цитату:

"В героїчному минулому російського народу видатне місце займає прославлений полководець Олександр Невський. З його славним іменем, з його бойовими подвигами зв'язані переможні історичні битви російського народу проти іноземних загарбників, що намагалися поневолити Русь і заволодіти її священною землею".

А при кінці брошури сказано:

"Руський полководець зумів набрати небувалих сил з невичерпних народних глибин. Олександр Ярославич був сином свого народу, кров'ю від крові і плоттю від плоті народу. Його життя й думки були невіддільні від життя й думок народу. Під прапор

Невського зійшлись руські люди, які почали усвідомлювати свою національну єдність, свою непохитну народну міць. Пробуджувана самосвідомість народу створила незламну силу”.

Треба мати на увазі, що мова йде тут про князя. Але що він московський князь, то він “був сином свого народу” і все у нього — “народне”.

А в брошурці “**Дмитрій Донської**” про того московського князя читаємо (мова йде про бій на Куликовому полі з татарами під проводом Мамає):

“— Година наша настала! — вигукнув тоді Боброк. — Підіймайтесь, люди руські! Бийте на смерть ворога!

— За Русь! За рідну землю!”

“До самої ріки Красивої Мечі переслідували й винищували руські воїни тих, хто наважився зазіхнути на Руську землю. І з того часу зрозуміли руські люди, що вони можуть скинути з себе татарську неволю.

Славимо свого героя (князя Донського), свого вождя все руське військо”.

“Ішло до Москви руське військо, а перед ним слава летіла.

Від Дону до Кремлівської стіни зустрічав народ своїх переможців. Славили воїнів, славили воевод. А найбільше за всіх славили князя Дмитрія Івановича, називали його Дмитрій Донської, шануючи велику заслугу князя перед руським народом.

Мужній образ Дмитрія Донського і його воєнні подвиги не забуті нащадками. Минули століття, але слава про Дмитрія Донського, що завдав смертельного удару ворогові, не померкла”.

Про московського князя Пожарського в брошурці “**Дмитрій Пожарський**” між іншим сказано:

“Важко було зрозуміти сучасникам Пожарського, що вся справа (перемоги в бою) була в тій любові до батьківщини, в тій силі, з якою руські люди вміють захищати свою землю, в тій мужності й патріотизмі, зразком якого був вірний син народу Дмитрій Пожарський”.

“20 квітня 1642 року Дмитрія Михайловича Пожарського не стало.

З сумом схилив народ голову над тілом свого обранця, що прикрасив подвигами історію боротьби за нашу батьківщину.

Бережно пронесли крізь століття руські люди пам'ять про свого мужнього предка.

На Красній площі в Москві височить пам'ятник з простими словами: “Громадянинові Мініну і князеві Пожарському — вдячна Росія”.

ЯКИХ "ГЕРОІВ" МАЄ РАДЯНСЬКА УКРАЇНА

Брошурки, що бачимо на цій світлині, є видані в українській мові. Але вони говорять не про подвиги славних українців з нашої історії, але про подвиги росіян — московських князів, царських генералів і їм подібних. Їх славиться як великих "народних героїв" російського народу і накидається українцям. Ця русифікаційна література в українській мові друкується у Львові — в "українській радянській державі".

А ось переходимо до другої половини 18 століття і до початку 19 століття, коли Європу завойовував французький Наполеон. Це вже були часи царської Росії, а не московського князівства, і на арену виходять тут царські генерали Суворов і Кутузов. Про цього останнього читаємо в брошурці **“Михайло Кутузов”**:

“Російський народ гідно оцінив подвиг Кутузова, назвавши його рятівником Росії і назавжди зберігши про нього теплий спогад”.

“Це загальнонародне визнання відбилося і у встановленні в липні 1942 р. ордена Кутузова”.

“Переживаючи тепер радість очищення нашої країни від німецьких загарбників, ми розуміємо захоплення і вдячність російського народу великому полководцеві Кутузову, що визволив у 1812 р. країну від ворожої навали”.

“Перші роки військової і бойової діяльності молодий офіцер (Кутузов) зробив під безпосереднім керівництвом великого російського полководця О. В. Суворова. Суворов командував у той час астраханським полком, куди вступив Кутузов, що незабаром дістав тут командування ротою. Під прапором Суворова він взяв участь у війні проти польських конфедератів у 1764—1769 рр.”

Так, большевицька Росія величає нині царських генералів Суворова і Кутузова, які збройною силою здушували боротьбу нікого іншого, тільки “братнього”, “словянського” — польського народу за державну незалежність. Так, царські генерали нині у великій почоті в СРСР, бо їх подвиги допомагають імперіялістичній політиці комуністичної Москви. І сказано ще в цій брошурці:

“Шляхи до перемоги, показані Кутузовим, прості і ясні. Основою їх є сила духу російського народу”.

“Він (Кутузов) служив Росії вірно і мудро. Був плоть від плоті і кість від кості своєї армії. Коли солдати кричали йому: “Ура рятівникові Росії!”, він відповідав: “Ура! Слава російському солдатіві!”

А ось і друге десятиліття нашого, 20-го віку. Російська імперія Романових. Початок першої світової війни. На арені царський генерал Брусілов. У брошурці п. н. **“Брусілов”** читаємо:

“Брусілов любив Росію, свою дорогу батьківщину, і служив їй чесно й віддано до кінця свого життя. Він знав, хто її друзі і хто її вороги, і пильно охороняв інтереси російського народу”.

“По бруку старовинного руського міста Чернівців пройшли російські війська”.

“Чим пояснити успіх Брусілова? Брусілов знав і високо цінив бойові властивості російського солдата... Недостатність боєприпасів і харчів для них (російських солдатів) не існувала. Героїзм російських воїнів був безмежний”.

“Хоробро бились російські солдати в дні брусіловського наступу”.

“Брусіловський прорив” продемонстрував перед усім світом високі бойові властивості російських військ”.

Зовсім зрозуміло, ніхто не може заперечувати росіянам, щоб вони воскрешували своїх національних героїв і славили їх. Навіть не можна заперечити цього большевикам, коли вони поставали нині російськими націоналістами. Але яке право має Москва накидати цих московських князів і царських генералів українському народові? Яке право має вона це робити, коли в той сам час на Україні засуджується все, що нагадує героїчне минуле українського народу, коли сама згадка про козащину, про Запорозьку Січ у творі українського письменника викликає страшну лють і безпощадну критику з боку московських наймитів.

Ми бачили, як в брошурках, друкованих українською мовою у Львові, вихвалюється попід небеса російський нарід і все російське, як пропагується серед українців російський патріотизм. Але в той сам час ми читаємо в газетах, також друкованих українською мовою в Києві, довгі статті про культурні справи на Україні, в яких ані разу не знайдете навіть вислову “український нарід”. Ми читаємо в київських газетах, що Україну визволили від німців не українці, не український нарід, але — “батько” Сталін, комуністична партія і великий російський нарід. Ми читаємо в цих газетах, що навіть цар Петро I бився за “незалежність” України.

Підчас війни уряд Сталіна встановив ордени московського князя Олександра Невського і царських маршалів Суворова і Кутузова не лише для росіян, але й для українців.

Про Невського, Суворова й Кутузова зроблено фільми не лише для росіян, але й для українців. В Києві, в театрі російської драми ім. Лесі Українки, ставлять пєсу “Генерал Брусілов” про того царського генерала.

Що це є — ці брошушки, друковані у Львові, статті в київських газетах, фільми й театральні вистави, в яких возвеличується все московське від найдавніших часів аж до тепер, — як не пропагування російського патріотизму на Україні? Що це є, як не московщення України?

Ми бачили в Канаді фільму про російського царя Петра I, того самого, що **“розпинав нашу Україну”**. Вона також була зроблена не лише для росіян, але й для українців, і її показували й розхвалювали на Радянській Україні. Ми читали про заборону другої серії фільми **“Іван Грозний”**, бо кінорежисер Айзенштайн не представив у ній того лютого і дикого царя як “прогресивного державного діяча”, а його опричників — як “прогресивне військо”. Але в Канаді й Америці показують тепер першу серію тієї фільми — і показували її та розхвалювали на Радянській Україні. Бо вона також призначена не лише для росіян, але й для українців.

Але в той сам час большевицька Москва на кожному кроці безчестить славні імена українських державних мужів і культурних діячів. Та сама Москва забороняє навіть фільму **“Українські мелодії”**, бо в ній представлено українського кобзаря і дівчину в українському народному одязі, бо в ній показано козаків з часів Богдана Хмельницького.

Розділ Х. ПРОПАГАНДА І ДІЙСНІСТЬ

І. РОЛЯ ЯВНИХ ЯНИЧАРІВ

Коли візьмемо на увагу всі ті чистки й атаки на українство, що мали місце на Україні в другій половині 1946 року і пізніше, перед нашими очима виразнішою стане облудна і брехлива пропаганда, яку так послідовно ведуть явні й масковані вислужники Москви на канадійській і американській землі.

В той час як ці вислужники закриваються українським народом і на кожному кроці галасують про “розквіт української культури” “у вільній українській державі”, то на Україні, де той нарід живе, виминають саме слово “український” і на його місце вживають “радянський”. А поети з українськими прізвищами пишуть навіть про “національну радянську гордість”, хоч нема на світі “радянської нації”. Вислів “український нарід” вживається переважно лише там, де говориться про “любов до великого російського народу”, або про ненависть до “українсько-німецьких націоналістів”. А вислову “українська культура” абсолютно ніде не знайдете в статтях і партійних постановках, де говориться про культурні справи на Україні.

І та культура, як і все життя на Україні, мусить творитися на приказ з Москви і згідно з інтересами Москви, як ми вже бачили в попередніх розділах. Український нарід не має нічого до говорення в справах культури, як і в усіх інших справах. Працівники культури на Україні мусять на кожному кроці застосовуватися в своїй роботі до вказівок партійного проводу в Москві. А як в певних обставинах, як ось підчас війни, совітський режим був примушений дещо попустити на Україні і культурні діячі надали

культури більш український національний характер, — це було зовсім природне явище, — то Москва негайно поспішила наложити свою тяжку руку на цю роботу і дала наказ творити культуру лише в “радянським”, лише в партійнім дусі. Вона виразно сказала, що вся література і все мистецтво на Україні мають служити “партії Леніна—Сталіна”, що вони мусять бути партійні, що вони мусять активно пропагувати політику комуністичної партії і совітської (російської) держави.

Ми бачили також, до якої ролі був зведений Микита С. Хрущов, якого призначила Москва правити на Україні. Хоч він виконував функції прем'єра і першого секретаря компартії на Україні, проте він нічого не робив на власну руку або в порозумінні з іншими членами “українського уряду”. У всіх справах, навіть у найдрібніших, він робив лише те, що сказала Москва. Він посилав звіти про ситуацію на Україні до ЦК ВКП(б) в Москві — і чекав на його рішення і вказівки. Коли отримав їх, тоді скликав усіх менших партійних секретарів з цілої України і переказував їм постанови найвищої московської влади. Такі зібрання називалися офіційно “Пленум ЦК КП(б)У”. Менші секретарі переводили потім ці накази в життя на місцях.

Український нарід ніколи про ніщо не рішав — і ніколи його думки ніхто ніколи не питав. Не рішали нічого і члени комуністичної партії на Україні — українці і неукраїнці. Вони лише діставали готові вже накази з Москви, переслані через Хрущова, і мали їх виконувати. Це не є ніяке перебільшення, але дійсний факт, як ми бачили з повідомлень у московській “Правді” та в інших совітських газетах.

І коли ми знаємо це тепер, то як нам будуть виглядати такі фрази, написані з приводу приїзду делегації Л. Паламарчука до Канади:

“Хороших людей прислала нам Україна — як рідна мати, що піклується своїми дітьми, розсипаними по широкому світі”. (“Укр. Слово”, 14 серпня, 1946).

“Хто вірив в український народ, хто стояв з українським народом, до того український народ посилав свої делегації”. (“Укр. Слово”, 11 вересня, 1946).

Це пише за своїм підписом М. Шатульський. Дійсно, не знаєш, чи сміятися чи обурюватися на таку брехню і демагогію. Український нарід мав стільки спільного з висланням делегації до Канади, як канадійський нарід мав з висланням Шатульського на словянський конгрес в Білгороді і до СРСР. Хто, де, коли і як питав українського народу, щоб вислати таку делегацію до Канади? Що український нарід знав про це? Яка "Україна" вислала делегацію? Чи Хрущов і його прибічники, які правили тоді на Україні з настановлення Москви, є Україною? Не скверніть імени України — ви, сталінські пахолки на канадійській землі!

Делегацію до Канади вислала та сама центральна комуністична партія в Москві, що править Україною при допомозі хрущових, кагановичів, мельнікових, що переводить вічні чистки на Україні, бо не може вбити в українськiм народі української національної ідеї. Товариство Культурного Зв'язку з Закордоном, яке нібито вислало делегацію, це лише вивіска, під якою діє та сама комуністична партія. Є десятки різних товариств і назв, але партія, яка всім розпоряджає і керує, є одна і та сама. Але це товариство і ця партія — не Україна і не український нарід!

І Шатульського, Вивюрського, Прокопчак, Тереса, Кравчука також не вислав на Радянську Україну канадійський нарід, ані навіть українське населення Канади. Де й коли рішали канадійські українці, щоб вислати їх на Україну? Їх також висилає комуністична партія, яка контролює ті організації, що в їх імени вони виступають. Та сама партія тут і там — і ті самі методи й засоби тут і там. Москва рішила, що в її інтересі треба обміни делегаціями, — і маємо делегатів з обидвох сторін.

Застановімся лише на хвилину, як те все робилося. При кінці липня 1946 року делегація під проводом Л. Паламарчука приїздить до Канади. Але ще перед її прибуттям — Прокопчак висилають на Радянську Україну. Чому, для чого? Щоб привіз "правдиві" вісти про Україну? Але ж тут є делегати з України, які зможуть ліпше про це розказати. Ще Прокопчак не повернув до Канади, а на Україні є вже

Шатувський і Вивюрський. Чому? Та ж Прокопчак мав уже привезти всю “правду” про Україну! Хіба не можна йому повірити?

Та хоч делегація Л. Паламарчука гостювала в Канаді досить довго, хоч після Прокопчака поїхали на Україну ще два “посланці”, то й цього не було ще досить. За тими трьома поїхали ще на Україну Тересью і Кравчук. Як це все розуміти? Чи так не могли “налюбуватися” делегатами з Канади в Києві і в Москві? Та ж ті делегати і ті організації, в імени яких вони виступали, були й перед війною, хоч деякі організації мали тоді інші назви. Чому ж тоді не їздили так делегати одні за другими з обидвох сторін? Хіба ж тоді люди не хотіли знати правди про Радянську Україну? Чому таке “заопікування” Канадою аж в 1946 році і в дальших роках?

Пропаганда, шановний читачу, і ще раз пропаганда! Комуністична, московська пропаганда! Не українська, а протиукраїнська пропаганда! Не канадійська, а протиканадійська пропаганда!

Поїздка делегації Паламарчука по Канаді — пропаганда. Побут Прокопчака на Україні і його поїздка по Канаді — пропаганда. Побут Шатувського і Вивюрського на слов'янським конгресі в Білгороді і на Україні, а потім їх виступи в Канаді й Америці — також пропаганда. Побут Тересю і Кравчука на Україні і потім їх виступи в Канаді — знову пропаганда. Одна безпереривна пропаганда проти українського народу і його визвольних змагань, хоч і прикривається іменем того самого українського народу. Одна постійна пропаганда в користь тих, що поневолюють український нарід на його власній землі.

А чому вона почалася на таку велику скалю якраз в 1946 році? Ви ще не догадалися, читачу? Та ж ціла ця книжка говорить вам про те, який страшний наступ повела Москва на Україні на все, що було там дійсно українське, не казённое.

А ще чому? Та хіба ж ви не знаєте, що в 1946 році викрито в Канаді шпигунську аферу, в якій провідну роллю грали лідери комуністичної партії — перший і одинокий

посол федерального парламенту Фред Ровз та Сем Кар? Той самий Сем Кар, що приїздив як представник Політбюра комуністичної партії на з'їзди ТУРФДому у Вінніпегу і виголошував на них революційні промови. Той самий Сем Кар, що на тайних комуністичних нарадах перед з'їздом і підчас з'їзду давав інструкції делегатам, як провадити ТУРФДім та інші подібні організації по партійній лінії. Той самий Сем Кар, що на таких нарадах казав в імені партійного проводу, кого треба вибрати до Центрального Виконавчого Комітету ТУРФДім та до центральних зарядів інших організацій. Той самий Сем Кар, що писав аж в двох числах "Українських Робітничих Вістей" під великим наготовком: "Д. Лобай — ворог українського народу".

І нині є ще ті самі редактори і ті самі управителі преси. Назви газет змінені, назви організацій змінені, але люди ті самі. І дух в тих газетах і в тих організаціях той самий. Бо їх контролює та сама комуністична партія, що й контролювала давніше. І ви не чули, щоб ті газети і ті організації засудили Сема Кара і Фреда Ровза. Сем Кар був втік, а Фреда Ровза, якого засуджено за шпигунство, вони мали за "мученика" і ще ставали в його обороні. Мовляв, не він винен і не інші шпигуни винні, але винен прем'єр Кінг (тодішній) і канадійський уряд. Так, так, це писалося відкрито в комуністичних газетах. (Пізніше зловлено було в Нью Йорку і засуджено в Канаді також Сема Кара).

Для виправдання шпигунства, що нанесло удар комуністичному рухові в Канаді, для виправдання тих, що займалися шпигунством з канадійського і з російського боку, для баламучення українських людей — ішла ця шалена московська пропаганда і йде вона під іншою вивіскою досі. До неї заангажовані спеціальні люди, вона має все до розпорядимості, бо на Канаду і на канадійських українців Москва звертає особливу увагу. Більшу, як на яку іншу етнічну групу в Канаді.

Оце є причина такої спеціальної "опіки" над українцями в Канаді з боку Москви — якраз в останніх кількох роках.

Для поширювання своєї пропаганди серед українців в Канаді Москва призначила навіть спеціального чоловіка. В торонтонському комуністичнім “УЖ” з 17 січня, 1946, знаходимо кореспонденцію росіянина Володимира **Беляєва**, який стає постійним дописувачем до канадійських комуністичних газет в українській мові. (Наприклад, лише в місяці січні 1947 року його кореспонденції були надруковані аж в чотирьох числах “УЖ”). Це той самий Беляєв, якого “українізовано” тепер на “Біляїв” і якого кореспонденції приходили через “Пресову Обслугу Всесловянського Комітету в Москві”, але пізніше подавали в комуністичних газетах, що вони приходять “Від нашого кореспондента у Львові”.

Той Беляєв був призначений Москвою спеціально для пропаганди в Канаді і по часті в Сполучених Державах. Тому він, крім інших кореспонденцій на різні теми “зі Львова”, широко розголошував побут Прокопчак у Львові, а потім “гостину” Шатульського і Вивюрського в тім же місті. Все це робилося не випадково, а пляново. Все це роблять не випадкові одиниці, але робить Москва через свої комуністичні партії. І всі ті приняття для “посланців” з Канади у Львові також заряджує Москва через своїх агентів.

Тому не буде нам дивно, коли “Спеціальна кореспонденція до “Українського Слова” із Львова” повідомляє, що на **“Стрічі з друзями з Канади”** (з Шатульським і Вивюрським) згаданий вже попередно Дудикевич заявив: “мені хочеться проголосити тост за дружбу українців з **Великим Російським Народом!**” А Мирон Зарицький, який висилав чолобитню до Хрущова і славословив Сталіна (про що була мова попередно), сказав на тій самій “стрічі” з Шатульським і Вивюрським у Львові: **“ми безмежно вдячні великому другові українського народу — генералісімусу Сталіну. За його здоровя я пропоную свій тост!”** (“Укр. Слово”, 12 березня, 1947).

Бачите, яким “українським” духом віє від тих тостів?! І це пересилає до Канади той сам “українізований” Володимир “Біляїв”. Свої з своїми зійшлися і балакають спільно!

мовою. І такий самий “свій” пересилає це для пропаганди в Канаді. Все заряджено одною рукою, все виконується згідно з одним пляном.

Ми знаємо, що передтим, як була викрита шпигунська афера в Канаді, організатор і керівник тієї шпіонажі — полк. Н. Заботін, військовий атташе совітської амбасаді в Оттаві — завчасу втік з Канади. Значить, Москва знала, що шпигунська афера має вийти на верх. Тому вона завчасу подбала, щоб відповідно “заопікуватися” канадійськими українцями. Бо українці в Канаді є для Москви важним чиновником. Ті, що збаламучені московською пропагандою, становлять головну базу канадійської комуністичної партії. А національно свідомі українці, що є обєднані в Комітеті Українців Канади, стоять сіллю в оці Москві, бо вони параліжують поширення московських впливів в Канаді.

Щоб затримати свої позиції на випадок викриття шпигунської афери, головню серед українського населення, Москва заздалегідь кинула для поширення своєї пропаганди в Канаді додаткових людей, а коли вже шпигунська афера була викрита, вона зарядила висилання делегатів з обидвох сторін. Все це роблено пляново, все це масковано “українством”, щоб пересічний чоловік не міг розібратися в чім тут справа. Коли зведемо всі ті нитки до купи, тоді нам виразнішою стане роля всяких делегацій, роля беляєвих, прокопчаків, шатувльських, вивюрських, тересів і кравчуків, що ведуть комуністичну пропаганду в Канаді в користь Москви.

Сталіна найбільше “люблять” українці

Міжнародну робітничу солідарність, інтернаціоналізм, “Пролетарі всіх країн, єднайтеся!” та інші подібні кличі замінили тепер комуністи “єдністю словян”, “любовю до великого російського народу” та ще більшою любовю до ще більшого Сталіна. І ось йдучи слідом М. Зарицького у Львові, Вивюрський говорить у своїх “враженнях з побуту на Україні”, надрукованих в торонтонськїм “УЖ”:

“Всюди ми спостерігаємо велику любов до вождя радянського народу — Сталіна, на кожному кроці відчуваємо впевне-

ність, що саме лінія партії, лінія Сталіна довершує ті чуда, свідками яких є кожен, хто вперше прибуває на радянську землю. Такої палкої, теплої, синівської любові до свого провідника я не бачив ніде, на всій земній кулі". ("УЖ", 20 березня, 1947).

Бачите, як люблять Сталіна в Галичині і взагалі на Україні? (Кореспонденція в "УЖ", з якої взято наведений цитат, вислана "зі Львова"). На цілій земній кулі нема такої великої любові до нього, як серед українців. Навіть росіяни і грузини не люблять так Сталіна, як українці. Маєте на це слово Вивюрського.

Але не каже він, яким чином може він говорити про цілу земну кулю? Не каже він, коли то він обїхав цілу земну кулю і на власні очі бачив чи "не бачив", що ніде так не люблять Сталіна, як на Україні. Та це не важне. Мусите повірити йому, бо це говорить Вивюрський, а пересилає до Канади Володимир "Біляїв".

Та хоч Вивюрський запевняє читачів "УЖ", що українці найбільше люблять Сталіна за всі народи на земній кулі, то Москва не може знайти нікого серед українців в Галичині і на Великій Україні, щоб могла довірити йому пересилання таких комуністичних байок до комуністичної преси в Канаді. На кореспондента тої преси вона мусіла призначити чоловіка, якого дописи треба перекладати на українську мову і якого імя треба було змінити в Канаді з "Беляев" на "Біляїв". Дійсно, дуже велика мусить бути любов до Сталіна в Галичині і на Великій Україні...

Хто кого "переміг" і хто кого "возз'єднав"

Або послухаймо ще, якою мовою балакають про український нарід в Канаді, а якою на Радянській Україні. Пише, наприклад, М. Шатульський з приводу прїтзду делегації Паламарчука до Канади про український нарід:

"Переміг! — чуєте? Переміг, возз'єднав усі свої землі в одну могутню радянську державу і тепер висилає свої делегації: до Обєднаних Націй, на конференцію миру в Парижі, прислав делегацію до Канади, вислав делегацію на Словянський конгрес до Нью Йорку". ("УС", 11 вересня, 1946. Підкреслення в ориґіналі).

- Ми вже говорили про те, хто прислав делегацію до Канади, а на слов'янськiм конгресi в Нью Йорку нiякої делегацiї вiд "українського народу", ані вiд Радянської України не було. Корнійчук виступав там як член загально-совiтської делегацiї, як представник спiлки російських письменникiв. I тому вiн навiть промовляв по російськи, а не по українськи. У всiх повiдомленнях говорено лише про делегацiю Совiтського Союзу і так писали навiть комуністичні газети.

Та Шатувльський приписує все "українському народовi", бо так йому потрібно для поширювання московської комуністичної пропаганди в Канадi. А на самiй Радянськiй Україні приписують те все кому iншому. Ось що пише, наприклад, офiційний орган "українського уряду" в роковини закінчення вiйни — в день свята перемоги.

"Україну врятував вiд знищення Радянськiй Союз, до якого вона входить, як складова і невід'ємна частина. Україну врятував старший брат — великий російський народ, врятували народи-брати, сини єдиної матерi-Вiтчизни. Україну врятувала партiя Ленiна-Сталiна, врятував вождь і батько великий Сталiн". ("Радянська Україна", Киiв, 9 травня, 1946).

Всi рятували Україну вiд знищення, тiльки не було там українського народу. Вiн десь байдикував собі тодi — може хропiв пiд грушею у садочку. Коли ж вiн не рятував України вiд знищення, коли не воював з нiмцями за визволення України, то як вiн мiг перемогти? Питайте про це Шатувльського.

А далi в цiй самiй статтi київської "Радянськiй України" читаємо:

"I сьогодні, в урочистий День Перемоги, український народ звертає свiй духовний погляд на схiд, до ясного московського Кремля, де живе і працює наш визволитель, і низько вклоняється йому:

Спасибi Вам, наш батьку рiдний! Земний уклiн Вам вiд українських широких степiв чорноземних, вiд Карпатських гiр високих, вiд заводiв і шахт Донбаса, глибоких вод Славути-Днiпра і тихого голубого Дунаю.

Спасибi Вам, наш батьку рiдний, вiд багатомiлiонного, працьовитого і чесного українського народу, який завжди був вiрний свiй Батькiвщинi і Вам, товаришу Сталiн, був вiдданий зав-

жди, від народу, який ішов і йде нога в ногу з своїм старшим братом — з великим російським народом, плече в плече з усіма народами нашої Вітчизни.

Спасибі Вам за Вашу працю неоціненну, за Вашу ласку і любов до нас, синів і дочок Ваших, за щасливе життя, що Ви нам знову повернули, за визволення з німецької неволі-каторги наших братів і сестер, за возз'єднання всіх українських земель в єдиній соціалістичній державі!

Земний уклін і сердечне спасибі Вам за сонце Перемоги, що Ви його нам засвітили!"

Це пише не якийсь там собі чоловік у якійсь невідомій газетці, але пише "Орган Центрального Комітету КП(б)У, Верховної Ради і Ради Міністрів Української РСР". Це є найвищий урядовий голос Радянської України. І він зовсім неподібний до того голосу, яким затягає в Канаді Шатульський.

Як бачимо, хоч не було українського народу тоді, коли треба було рятувати Україну від знищення, то його дуже швидко знайшли, як прийшлося складати рабську чолобятню Сталінові. Тут вже говорить "сам" український нарід. Але й тут його мова зовсім не сходиться з мовою Шатульського.

Коли Шатульський восклицає, що це український нарід "возз'єднав усі свої землі в одну могутню радянську державу", то орган "українського уряду" пише, що український нарід дякує Сталінові "за возз'єднання всіх українських земель в єдиній соціалістичній державі!" Значить — Сталін "возз'єднав" усі українські землі. Кому ж тепер вірити: Шатульському, чи "Радянській Україні"?

В тій самій статті "Радянської України" є ще такі оклики:

"Хай же славиться наша могутня Батьківщина — Союз Радянських Соціалістичних Республік — твердиня і надія всього прогресивного людства!

Хай славиться наша переможна Червона Армія — надійна захисниця наших священних кордонів!

Хай славиться великий радянський народ-переможець і його передовий загін — партія Леніна-Сталіна!

Хай славиться у віках творець нашої Перемоги, наш вождь і рідний батько, наш геніальний Сталін!"

В цій статті нема ніде сказано, що боровся, воював або взагалі зробив щось для перемоги у війні український нарід. Лише в однім місці згадується “українців” в такий спосіб:

“На заклик вождя одностайно піднявся весь багатонаціональний радянський народ. Росіяни і українці, білоруси і грузини, узбеки і казахи — трудящі всіх національностей взялися за зброю, стали на захист нашої великої Вітчизни — Союзу Радянських Соціалістичних Республік”.

Ось і все. Українського народу нема ніде — він нікого не “переміг” і нічого не “возз’єднав”. Це вам говорить устами свого органу самий “уряд” Радянської України.

Кожному ясно з наведених цитатів з “Радянської України”, що це мова не України, але Москви, що це голос не українського народу, але московського імперіялізму.

Та хоч сталінські пахолки в Канаді представляють справу так, що нібито український нарід є господарем на своїй землі і сам вирішує свої справи, то преса з Радянської України виявляє зовсім що інше. Всі ті численні цитати з київських газет, що їх наведено в цій книжці, це один безпереривний ланцух незаперечних доказів, що не обмеженим володарем на Україні є Москва, яка контролює все і керує всім при допомозі комуністичної партії та підчинених їй органів.

Але ні одного з цих цитатів не бачив ніхто на сторінках торонтонського “Українського Життя” або вінніпегського “Українського Слова”. Чому? Вони ж кажуть, що вони одинокі пишуть “правду” про Радянську Україну. Чому ж бояться надрукувати те, що пишуть газети в Києві?

Були з агентами Москви, а не з українським народом

В. Беляєв, кореспондент московського “словянського” комітету (агентури Комінтерну), розписувався широко про те, як інтелігенція у Львові “вітала” Прокопчачка, Шаткульського і Вивюрського. Всі три вони писали самі про себе, як їх приймала інтелігенція в Києві. Вони описували свої розмови з академіками, письменниками, артистами, хоч імен не подавали багато.

Але ні один з них не похвалився, ані не писав про це Беляєв, щоб Прокопчак, Шатульський і Вивюрський виступили де на зборах **перед робітниками і селянами**. На масових зібраннях, де є тисячі людей. А як не тисячі, то хоч сотні. Ніколи не було про це написано в торонтонському “Житті” і вінніпегським “Слові”, хоч було там повно московської пропаганди про поїздку цих трьох сталінських пахолків по Україні.

Чому так? Хіба на Україні нема вже робітників і селян? Та ж в радянській “соціалістичній” державі якраз робітники й селяни повинні грати головну ролю. Та ж це їх влада повинна бути на Україні. Так і писали ж донедавна: робітничо-селянська влада, робітничо-селянський уряд, робітничо-селянська держава. Чому ж “посланці” з Канади, спеціально вислані на Україну з наказу Москви, цілий час перебувають лише в товаристві інтелігенції й ані разу не виступили на зборах робітників або селян? Чому ні один з них не похвалився, що відвідав **бодай один колгосп** на Україні?

Бо їздили вони не до українського народу, не до робітників і селян, які й сьогодні становлять народ України, але до партійних бюрократів і до інтелігентних працівників, яких існування всеціло залежить від Москви, які мусять виконувати те, що наказує їм партійний провід.

До робітників і селян на Україні не поїдуть московські вислужники з Канади, бо ці робітники й селяни не хотіли б їх слухати і навіть на очі бачити. Прокопчак, Шатульський, Тересьо і Вивюрський не мають чого показуватися перед дійсний народ України — робітників і селян — і вони навіть не пробували це робити. Вони поїхали до таких, як вони самі, що з наказу компартії виконують роботу для Москви.

Правда, Прокопчак і Шатульський були в деяких селах, але не на Великій Україні, тільки в Галичині і на Волині, звідки вони походять. Прокопчак був також в деяких селах на Буковині і в Закарпатській Україні. Це потрібно було для поширювання московської пропаганди в Канаді, бо з тих західних земель України походять переважно канадійські українці.

Але ні Прокопчак, ні Шатульський не виступали ніде на масових зібраннях селян. Чому? Чи люди в старім краю не хотіли б послухати “посланця” з Канади? Так, вони цікаві були б послухати, але не московського наймита. Бо що інше плести людям байки в Канаді, а що інше говорити до селян в Галичині чи на Буковині, де вони на власній шкурі відчувають “щасливе” життя “сталінської епохи”.

А на село от хоч би під Києвом, де вже давно закріплена “радянська влада” і панує “щасливе” життя, Прокопчак, Шатульський, Вивюрський, Тересьо навіть носа не показали. Хай би запитали цих “делегатів” читачі “Життя” і “Слова”, чому вони боялися заглянути до українського села, чому вони боялися навіть стрінутися з селянами на Великій Україні? Чому їх тягнуло тільки до “інтелігенції”, а не до селян, не до робітників?

Але й число інтелігентів, якими закриваються московські вислужники в Канаді, щораз меншає. В торонтонському “Житті” і в вінніпегському “Слові” було досить написано про галицько-українських вчених — згаданого вже М. Возняка, Філарета Колессу, Іларіона Свенціцького. Були навіть вміщені їх фотографічні знімки. Ось, дивіть, мовляв, ми з ними, а вони з нами!

А тимчасом “українізований” Володимир “Біляїв” аж в двох числах “Українського Слова” (з 12 і 19 березня, 1947) розписується про “**Стрічу з Друзями з Канади**” (Шатульським і Вивюрським) у Львові, вчислює, які то інтелігенти вітали їх і запивали з ними тости за здоровля Сталіна, — але ні словом не згадує там про Возняка, Колессу або Свенціцького. Не лише ці три вчені не вітали сталінських патинколизів з Канади, але навіть нема згадки, що вони були на тім бенкеті.

Делегація Паламарчука не давала звіту перед народом України

Але як “делегати” з Канади стрічалися на Україні лише з партійними наганячами й деякими інтелігентами, а ніде не виступали на зібраннях перед робітниками й селянами,

так і делегація Луки Паламарчука, що відвідала Канаду, не виступала ніде перед робітниками й селянами України і не сказала їм, що бачила в нашій країні.

Наївним людям, що не знають дійсного положення на Україні, Шатульський бундючно заявляє у вінніпегському “Слові”: “Хто вірив в український народ, хто стояв з українським народом, до того український народ посилає свої делегації”. В дійсності це треба читати так: “Хто вірно служив Москві, хто стояв з Москвою, до того Москва посилає делегації” — з додатком: “для баламучення українських людей в Канаді”.

Попередно було вже вияснено, хто післав делегацію Паламарчука до Канади і з якою метою. Правдивість цього пояснення підтверджують повідомлення про те, перед ким виступали зі звітами з поїздки члени делегації.

Ось перед нами рекорд цих звітів, взятих з торонтонського “Українського Життя”. В числі з 19 грудня, 1946, маємо довше повідомлення п. н. “**Делегати про Канаду**”, яке починається так:

“23 жовтня в клубі Спілки Радянських Письменників України, в Києві, відбулася зустріч письменників з Андрієм Малишком, Зої Гайдай та Іваном Паторжинським, які повернулись з Америки, куди вони їздили на запрошення прогресивних українських організацій Канади”.

В числі з 23 січня, 1947, є на першій стороні “**Звіт професора Семена Стефаніка про побут між українцями Канади**” (“Від нашого кореспондента зі Львова”, з підписом: “Володимир Біляїв”), що починається такими словами:

“Письменники, артисти, вчені старинного Львова зібрались в одному з просторих залів Дому Культури, щоб вислухати депутата Верховної Ради СРСР Семена Стефаніка про його зустрічі з українцями, які живуть в Канаді і США”.

В тім самім числі з 23 січня, 1947, є ще на іншій стороні новинка п. н. “**Доповідь А. Малишка про подорож до США і Канади**”, яка звучить (наводжу в цілості):

“Повернувши з подорожі до США і Канади, Андрій Малишко зробив у Києві ряд доповідей. Він виступав в ЦК ЛКСМУ, в редакціях газет “Молодь України”, “Сталинское племя”, “Зір-

ка", журналів "Дніпро" та "Перець". Разом з членами делегації З. Гайдай і Л. Паламарчуком він взяв участь у зустрічі з колективом співробітників Академії Наук УРСР.

23 листопада в клубі працівників Міністерства державної безпеки УРСР Андрій Малишко зробив доповідь на тему "Боротьба демократичних сил Америки і Канади" та поділився своїми особистими враженнями від закордонної подорожі".

Подаючи ту саму вістку про виступ Малишка, вінніпегське "Укр. Слово" викинуло з неї те, що він виступав в ЦК ЛКСМУ і в редакції "Сталинское племя". (ЦК ЛКСМУ — Центральний Комітет Ленінської Комуністичної Спілки Молоді України). Закривають редактори "У. С." перед своїми читачами, що в Києві є ЦК ЛКСМУ і російська газета для молоді "Сталинское племя". Мабудь хочуть обдурити людей, що на Радянській Україні все лише українське.

В тім самім числі "УС" (з 5 лютого, 1947) є ще така додаткова інформація про виступи делегатів:

"Лука Паламарчук, який був головою делегації, дав лекцію у Києві про поїздку делегації в Канаді і Сполучених Штатах. Лекцію влаштувало лекційне бюро управління в справах вищої школи при Раді Міністрів УРСР".

Ось і все. Вичислено докладно, де й перед ким виступали члени делегації Паламарчука з доповідями чи звітами про свою поїздку до Канади і до Америки. Виступали лише перед інтелігенцією і партійними наганячами, а навіть перед політичною поліцією ("в клубі працівників Міністерства державної безпеки"). Виступали лише перед тими, яких Москва потребує для вибілювання свого режиму на Україні. Виступали виключно з метою дальшого поширювання московської комуністичної пропаганди.

Але ні Семен Стефаник, ні Малишко, ні Зоя Гайдай, ні Паторжинський, ані Лука Паламарчук — не виступили ніде **перед робітниками**, от хоч би в самім Києві, вони ні разу не виступили **перед селянами колгоспниками**. Чому? Просто тому, що робітники й селяни не хотіли б слухати пропаганди таких делегатів. Їм не до пропаганди, коли **приходиться голодувати**

Москва не дбає тут про робітників і селян, бо в ніякий спосіб не може використати їх для своєї пропаганди. А ось письменники й редактори — це що іншого. Вони якраз призначені на те, щоб поширювати серед українського народу московську пропаганду, — тому й до них ідуть делегати давати доповіді про поїздку до Канади й Америки.

Український нарід не вислав делегатів до Канади — і ті делегати не йдуть до нього з своїми звітами. Вислала їх Москва — і вони йдуть до тих, що призначені працювати для Москви на Україні. І Шатульський та йому подібні грубо надуживають імени українського народу, коли кажуть, що “український народ посилає” до них — вислужників Москви — свої делегації.

2. ЩО ГОВОРИТЬ НЕКОМУНІСТ В КАНАДІ

В комуністичній газеті “Українське Слово” з 6 листопада 1946 року ми читали, між іншим, таку заяву:

“Адвокат Свистун сказав, що він не комуніст, але його однодумці є зацікавлені тільки в добрих стосунках між Канадою й Україною. “Ми бажали б бачити усунення тих штучних поділів між сходом і заходом” — додав він”.

Це було надруковане в газеті, яка в кожному числі малює той схід в найбільш рожевих красках, а захід, включно з самою Канадою, — в якнайчорніших. І якраз та газета стає на оборону Свистуна, і якраз вона пропагує його погляди на своїх сторінках.

Але каже московський орган в українській мові, що Свистун не комуніст, то ми цього оспорювати не будемо. Він не комуніст, тільки виступає публично разом з комуністами. Він не комуніст, але в своїй обороні московського комуністичного режиму на Україні доходить не раз до таких курйозів, з якими не мав би відваги виступити публично навіть член комуністичної партії.

Спинимось на деяких висловах Свистуна, коли комуністична газета пише, що він не комуніст. Ось, наприклад, у своїй промові в Торонто він сказав 29 квітня 1945 року:

“Коли вже говоримо про українсько-російські взаємовідносини, то варто нам згадати один важливий факт, який багато причинився до того, що я особисто рішився на перевірку і переоцінку мого власного давнішого становища в цій справі. **Факт цей — то відсутність всякого національного і расового упередження в Радянськiм Союзi**”. (“Укр. Життя”, 17 травня, 1945. Підкреслення в оригіналі).

Треба тут додати, що торонтонську промову Свистуна, з якої наведено цей цитат, не лише друковано в комуністичній газеті “Українське Життя”, але й видано окремою брошурою, і цю брошуру вислано з офісу Свистуна у Вінніпегу до Українського Народного Дому в Торонто та на інші адреси. Вислано безплатно, хоч її ніхто не замовляв. Але Свистун каже, що він не комуніст. Тільки комуністичні газети друкують його промови і він розсилає їх по Канаді.

Але не відходім від теми. Говорить Свистун про “відсутність всякого національного і расового упередження в Радянськiм Союзi”. Ще й підкреслює це. І каже, що це вирішило про зміну його становища — до совітського режиму на Україні.

Так, в теорії є така “відсутність”, про яку говорить Свистун. Але чого там нема в теорії? Та ж “найдемократичніша в світі” сталінська конституція забезпечує всім громадянам ССРСР “свободу зборів”, “свободу преси” і всі інші “свободи” в світі. Але чи скаже людина при здорових глуздах, що в ССРСР є, наприклад, свобода преси? Така ось свобода, як ми маємо тут в Канаді. Чи відважиться сказати Свистун, що там є така свобода преси?

Отже теорія, формальність — одне, а жорстока дійсність — зовсім що інше.

Коли в ССРСР є відсутність всякого національного і расового упередження, як каже Свистун, то чому на Україні ще ніколи не був першим секретарем КП(б)У чоловік української національності? Не лише вроджений на Україні, але таки українського походження, як є переважаюча більшість населення України. Чому дійсному українцеві не можна довірити того найвищого поста в системі совітської держави — на Україні? Це є щось гірше, як національне упередження до українців!

А що це є, як не національне упередження до українців, коли на Західній Україні всі керівні пости в адміністрації й індустрії займають люди, прислані “із східних областей”, займають начальники з російськими прізвищами? Хай перечитає собі Свистун цитат з “Радянської України” про нараду в Бориславі, що відбулася при кінці січня 1947 р. Та й усі інші цитати з київських газет, наведені в цій книжці. Та йому не треба аж тут читати ці цитати, бо він має газети з Києва і сам про це знає.

Каже ще Свистун у своїй промові в Торонто:

“Цей факт (відсутність всякого національного і расового упередження) видно також з того, що на **найвищі** державні чи військові позиції в Союзі дістаються неросіяни — і на тих позиціях **бачимо багато українців**”.

Де ті українці? На яких позиціях?

Був на початку війни маршал Тимошенко (хоч, до речі, він ніколи не представляв себе за українця), а пізніше було ще пару українців генералів. А де вони нині? Хто про них знає і відає? Нема їх — зникли з України. Я не кажу, що вони вже всі заслани або страчені, бо на це нема певних доказів. Але їх нема ніде на “найвищих” позиціях, про які говорить Свистун.

На святкуванні Першого Травня і роковин большевицької революції (7-го листопада) в Києві не видно **ні одного** з тих маршалів і генералів, яких фотографії містили комуністичні газети в Канаді і представляли їх як провідників “української держави”. Зовсім інакше виглядають ті свята на папері в Канаді (в “Житті” і “Слові”), а інакше в дійсних описах київських газет. Нема місця навести тут ці описи, а вони потвердили б те, що кажу, як інші наведені цитати потверджували попередно сказане.

А як нема ніде згадки про тих людей, що вони займають якісь позиції на Україні, як їх не видно навіть раз чи два на рік на найбільших державних святах, то яку роль можуть вони відігравати на Україні чи де інде в Союзі? Ніякої! Як якісь провідні люди — вони зовсім не існують.

Каже також Свистун в тій самій торонтонській промові, що український нарід **“вибрав собі теперішню форму своєї державності і не ми йому до розказу, щоб він ту форму замінив на іншу...”**

Можна всього сподіватися від Свистуна, але це таки трохи дивно почути навіть від нього. Де, коли і в який спосіб український нарід вибрав собі теперішню форму **не своєї державності?** Чи Свистун дійшов вже до того, що посміє сказати, що Москва не йшла збройною силою на Україну? Та ж про це написані цілі книги — і можна навести довгі цитати навіть з чисто совітських джерел.

А раз Москва підбила збройною силою Україну, то коли і при якій нагоді міг український нарід сказати, що він хоче такої а не іншої форми державності? Коли він міг заявити, що хоче теперішньої — совітської форми державності, що на ділі є диктатурою комуністичної партії з головною командою в Москві? Навпаки, вся та безпереривна боротьба, що йде між українським народом і московською централею, всі ті безнастанні чистки на Україні, всі ті накази Москви для України навіть в чисто культурних справах, про що йде мова в цій книжці, — якраз є найкращим доказом, що український нарід **не хоче** теперішньої форми **московсько-комуністичної** — не української! — державності.

У своїх промовах Свистун намагається виправдувати свою москвофільську орієнтацію. Всіх його дивовижних заяв і виводів навести не можна, бо нема на це місця. Все-таки про деякі з них треба згадати. Ось що сказав він, наприклад, у своїй промові в Едмонтоні 12 серпня 1945 року:

“Москва не може вже більше диктувати Україні, як Оттава не може диктувати Манітобі, або Вашингтон не може диктувати Пенсильвенії, бо Москва — це збірний голос всіх народів Рад. Союзу, як Оттава є збірний голос всіх канадців, а Вашингтон всіх американців. Українці беруть участь (через своїх репрезентантів) на рівні з іншими народами в рішеннях Москви, тому неправильно і несправедливо є повторяти давно утерту фразу про диктатуру Москви”. (“Укр. Життя”, 20 вересня, 1945).

Це говорить чоловік, що два роки не належав до ніяких організацій, тільки сидів “на плоті” і “студіював” від-

носини між Україною та Росією, а також “радянську державну систему”, щоб аж після того всього виступити публично з своїми новими поглядами. Дійсно не знаєш, за кого уважати тепер Свистуна. Бо яке порівняння він тут робить! Для нього Москва те саме, що Оттава і Вашингтон, а Україна — ніщо інше, тільки Манітоба або Пенсилвенія.

Україна має понад 40 мільйонів населення, а Манітоба не має навіть одного мільйона. Населення України в переважачій більшості українське і живе на своїй землі тисячі років, а Манітоба заселена імігрантами різних рас і народностей, які живуть тут, скажім, сто років. І Манітоба є одною з провінцій Канади, а Радянська Україна теоретично є окремою республікою, окремою державою, ще й за словами Свистуна і йому подібних — “самостійною і суверенною”. Та не дивлячись на ці великі й основні різниці, Манітоба має більше прав, вона має більшу автономію, як Радянська Україна.

Манітоба має свобідні вибори: її мешканці ставлять кандидатів до законодавчих тіл з різних партій і вибирають їх. З вибраних послів формується уряд і він править Манітобою. Уряд може бути з послів найбільшої партії, або з представників усіх партій — коаліційний. За винятком справ, що входять у компетенцію федерального уряду в Оттаві, манітобський уряд є цілком незалежний і відповідальний лише перед населенням Манітоби. Ніхто посторонній не має йому нічого до розказу. І в наступних виборах мешканці Манітоби мають право відкинути той уряд, якщо він для них невідповідний, і на його місце вибрати інший.

А як є на Радянській Україні? Чи були там коли дійсні вибори? Ні, їх ніколи не було. В тій комедії, що її називають “виборами” в совітській державі, є лише кандидати одної партії — комуністичної — і нема між ким вибирати. Комуністична партія з головним осідком в Москві призначає тих кандидатів — і “вибрані” депутати “ухвалюють” потім всі закони, що їх та сама компартія виголовила.

Тому то всі закони на сесіях Верховної Ради приймаються “одногосно”. Там нема ніякої опозиції, нема ніяких

дійсних поправок до законопроектів, бо все наперед виготовила компартія. Як дисципліновані члени компартії, депутати-автомати все без найменшого спротиву “затверджують”.

Компартія призначає також членів “уряду” Радянської України. Не компартія в Києві, але в Москві, тобто Політбюро компартії, зложене з 14 членів. Це Політбюро є дійсний уряд цілої совітської держави, включно з Україною. “Уряд” Радянської України в Києві є лише агентурою московського Політбюра. Той “уряд” про форму “вибирається” на сесії Верховної Ради УРСР, але він відповідальний не перед українським народом, тільки перед Політбюром. В теперішній совітській системі український нарід не може легально усунути “уряд” Радянської України і замінити його іншим. Його змінює або усуває тільки Політбюро при помочі свого партійного і державного апарату.

Порівняйте це становище Радянської України зі становищем Манітоби.

Або зробім таке порівняння. Хто з Оттави приказує Манітобі, як її історики повинні писати історію Манітоби, а професори університету викладати цю історію, як повинні бути редаговані манітобські газети і журнали, в яким дусі повинні писати манітобські письменники і редактори, які пєси і фільми повинні показувати в театрах і т. д. і т. д.

Правда, саме таке питання виглядає глупе і недоречне, але Свистун робить порівняння України з Манітобою!

А якраз Україні приказує Москва, як історики повинні писати історію України, а письменники — історію української літератури, як письменники повинні писати свої твори, як редактори повинні редагувати газети й журнали, які вистави повинні бути в театрах, і так без кінця і міри. Все це було наведено в попередних розділах. Все це не видумка, а дійсні факти.

І Свистун робить порівняння України з Манітобою. Маєш порівняння!

Та це порівняння краще підходило б до провінції Квебеку, яку заселяють переважно французи. Ось уявім собі, що в федеральнім ліберальнім уряді в Оттаві нема ні одного

француза, але центральний комітет ліберальної партії в Оттаві, зложений з англійців, видає розпорядки для французького Квебеку, що відносяться до писання й викладання історії французького народу, до писання історії французької літератури, до редагування французьких газет і журналів, до вистав по театрах і т. д. А тих, що не виконують його розпорядків, він гостро засуджує й усуває, а на їх місце призначає інших.

Або уявм собі, що англо-саксонська Оттава висилає до французького Квебеку свого Хрущова на прем'єра, а свого Кагановича — на першого секретаря ліберальної партії з правами диктатора.

Чи це є можливе в Канаді? Чи Оттава може поступити так з Квебеком?!

Але Свистун порівнює Москву з Оттавою, а Україну — з Манітобою чи якою іншою провінцією Канади!

Та Свистун, намагаючись виправдати своє москвофільське становище, робить нове відкриття: “Москва — це збірний голос всіх народів Рад. Союзу, як Оттава є збірний голос всіх канадців...” “Українці беруть участь (через своїх репрезентантів) на рівні з іншими народами в рішеннях Москви...”

Що Оттава є збірний голос всіх канадців, це всім відомо, бо з цілої Канади вибирають послів до федерального парламенту в Оттаві, а тим самим і уряд, який в наступних виборах можна цілком змінити, коли він людям не подобався.

Але яким чином Москва є “збірний голос всіх народів Рад. Союзу”, того Свистун ніяк не докаже. Що “вибирають” депутатів до Верховної Ради ССРСР з цілої совітської держави — це не доказ. Бо коли є лише по одному кандидатові, згори призначеному компартією, то це не вибори і нікого тут не вибирають. Та й між цими призначеними депутатами українці цілком губляться і не мають ніякого значіння. Вони не можуть висловити своєї думки, навіть як би її мали, і мусять співати тим самим голосом, що й інші. Та й ціла та Верховна Рада — лише формальність.

Вона збирається раз в році на пару тижнів і “затверджує” одностайно предложені їй вже готові закони та інші постанови.

Дійсною владою, дійсним урядом в СРСР, як було вже сказано, є Політбюро комуністичної партії в Москві. Воно править цілою державою кожного дня в році. Але це Політбюро не є “збірний голос всіх народів” СРСР і через нього українці не беруть участі “в рішеннях Москви”.

З кого складається Політбюро? В листопаді 1949 року його склад був такий: Сталін, Молотов, Ворошилов, Мікоян, Каганович, Маленков, Андрєєв, Берія, Хрущов, Булганін, Швернік і Косигін. Рівночасно ці люди займають головні позиції в Раді Міністрів (уряді) СРСР, в армії, в президії Верховної Ради і т. д. При допомозі величезного партійного, державного і поліцейного апарату вони контролюють цілу радянську державу.

Як бачимо, в складі Політбюра **немає ні одного українця**, хоч Україна є другою щодо числа населення республікою в СРСР, хоч вона зі своїми природними багатствами відіграє таку важну роль в економіці Радянського Союзу. Хрущов, що був прем'єром Радянської України і першим секретарем ЦК КП(б)У і входить до Політбюра, не є українець. Каганович, який в березні 1947 року став першим секретарем компартії на Україні і є членом Політбюра, також не є української національності. Вони українського народу в Політбюрі не заступають.

Отже диктатура Москви не є “утертою фразою”, як вмовляє в себе Свистун. Вона — жорстока дійсність. І Москва диктує нині Україні більше, як навіть диктувала давнішими роками, про що можна пересвідчитися з писань кийівської преси. Тих наказів у справі історії України, української літератури, театральних вистав і т. п., що їх наведено в цій книжці, Москва не видавала для України от хоч би за часів покійного Скрипника. І ніякими новими фразами не закрие Свистун цієї московської диктатури на Україні.

Два роки приглядався і студіював історію, яка вже засуджена

А ось говорить Свистун у Віндзор, Онт. Як повідомляє торонтонська комуністична газета, він виступав там на вічу, що відбулося 17 грудня, 1945, заходом “місцевих українських професіоналістів і торгівців”, але головою віча був адвокат з Дітройту. Ні одне українське товариство у Віндзор не захотіло такого віча скликати і треба було аж заховатися за “професіоналістів і торгівців”, але й між ними не було людини, що могла б перепровадити віче, і голову музи імпортувати. Повідомляє комуністичний орган, що Свистун

“почав мову від себе самого, як він майже два роки приглядався і студіював Українську Радянську Державу, її уряд і народне господарство, взаємини між Україною й іншими республіками Радянського Союзу — і вкінці прийшов до висновку, що теперішня українська держава є найкращою і найвигіднішою формою держави для українського народу. Сказав, що студіював історію України, видану Українською Академією Наук в Києві, яка базується на дійсних фактах, а не так, як в попередніх історіях, що кожний писав на свій лад...” (“Укр. Життя”, 31 січня, 1946).

А що ж тепер скаже Свистун, як та історія України вже засуджена разом з найбільшим українським істориком Михайлом Грушевським? Чи відкине її і буде чекати, аж напишуть нову історію в московсько-сталінським дусі? Шкода було часу витратити на “студії”. А як і напишуть нову історію, то за пару років вона також буде засуджена і відкинена. Це ж діється цілий час, відколи існує Радянська Україна. І як із тим всім Свистун дотримає кроку. Дійсно незавидне положення чоловіка, що не є комуністом, але так часто міняє свою орієнтацію.

Покликається на Возняка, Крип'якевича і Кордубу

Свистун шукає за визначнішими українськими іменами і послуговується ними, щоб закрити своє московфільське становище. У своїй промові, виголошеній 13 січня, 1946, у Вінніпегу, він, наприклад, каже:

“Чи писав хто, що такі визначні українці **не-комуністи** в Галичині, як професор **Возняк, Крипякевич, Кордуба** і інші, були на німецькій службі? Назва “українсько-німецькі націоналісти” відноситься тільки до тих, які боролися за інтереси Німеччини, а проти інтересів України”.

“Фактом є, що на українських землях лишилися такі визначні люди, які ніколи не мали нічого спільного з комунізмом, і які були активні в українських націоналістичних організаціях, як проф. **Мих. Возняк**, історик **І. Крипякевич**, історик **Мирон Кордуба** і інші”. (“Укр. Життя”, 31 січня, 1946).

Вичисляючи імена цих трьох українських вчених в Галичині, Свистун немов каже: Ось дивіть, такі визначні українці не-комуністи — і працюють для радянської влади. І я, Свистун, також не комуніст — і підтримую “українську радянську державу та її уряд”. Бачите, в якій я кумпанії!

Знайшов **лише трьох** визначних галичан, на яких міг покликатися, що вони залишилися працювати під більшовиками, --- і **їх всіх трьох вже засудили** московські наймити разом з істориком Грушевським. Засудили за почином якогось Ковальова в Москві. Хоч вони не були “українсько-німецькі націоналісти” (яку то московську латку Свистун виправдує в причіплюванні до інших), проте Москва повела скажену кампанію проти цих трьох галицько-українських вчених, щоб доїхати їм кінця. Бо вони викладали історію України в дусі Грушевського, а не в дусі Сталіна і Ковальова.

І з ким тепер Свистун? З Возняком, Крипякевичем і Кордубою, — чи з Ковальовим та іншими сталінськими пахолками, що нападали на цих вчених? Він повинен би сказати це відкрито і без довгого чекання. Сидіти аж два роки “на плоті”, щоб додуматися, на яку ногу стати, — трохи таки за довго.

Одним фронтом проти скитальців

Пописувався своїми виступами Свистун і в Америці. 13 грудня 1945 року він говорив у місті Бостоні. Комуністична газета в Нью Йорку в своїм обширнім повідомленні про його виступ подає таке:

“Адвокат Свистун сказав: На жаль деякі українські націоналістичні провідники в Америці і Канаді не зайняли рішучої позиції відносно українського народу, а сховались за так званих скитальців, що фактично були на услугах Берліна, і тепер, як Гітлер і його кліка розбиті, вони бояться повернути до свого народу. Націоналістичні провідники тут фабрикують листи, обманюють певну частину українців тут і в Канаді та закликають о поміч для скитальців. **Великий злочин їм помагати**, сказав адвокат Свистун”. (“УЩВісті”, 6 лютого, 1946).

В таким і подібнім тоні він говорив про скитальців і в Канаді. Скитальці — була його улюблена тема. За те, що вони не хотіли вертати під совітський режим, Свистун вивував українських “націоналістичних” провідників, а головню Комітет Українців Канади.

Та в звязку з цим приходиться згадати ще про один факт. В той час як Свистун пописувався своїми нападами на скитальців, 25 послів канадійського парламента з ріжних партій вислали були до тодішнього премієра Мекензі Кінга, який був в Лондоні, телеграму в обороні скитальців. Вони просили його в імя гуманності вставитися за українськими скитальцями, яких примусово вислали з бритійської та американської зон на схід під совітський режим. Цей апель був висланий до канадійського премієра в Лондоні 27 жовтня 1945 року.

А тиждень передтим канадійський парламент одногolosно ратифікував чартер Обеднаних Націй і Канада формально стала членом цієї міжнародної організації. З цього приводу в парламентах відбулася ширша дебата, в якій забирали голос послы всіх партій. І на цілий парламент — на 245 послів з нашої широкої Канади — знайшовся лише один тип, що виступив проти українських скитальців з подібними “аргументами”, що й Свистун.

Був це ніхто інший, тільки комуніст Фред Ровз, який сидить тепер в тюрмі, засуджений за шпигунство в користь Совітської Росії.

Свистун і комуніст Ровз знайшли спільну мову у відношенні до українських скитальців. Дійсно, не можна позабачувати Свистуну такої кумпанії.

Хто говорив про орієнтацію українців на Німеччину

Свистун взагалі славний з різних орієнтацій і перемін, які він перейшов в Канаді. Наводити їх всіх не буду, бо люди про це знають, але про його передостанню орієнтацію треба таки пару словами згадати. Її публично вивів між люди ніхто інший, тільки теперішній політичний однодумець Свистуна, що підписував себе Артур Реймонд Дейвіс. (Це не є його дійсне імя, і його національне походження не таке, як можна було б судити з цього псевдоніму).

В липні 1941 року Дейвіс помістив у торонтонським тижневику "Saturday Night" статтю, в якій пригадав, що говорив Свистун на радіо у Вінніпегу 15 січня 1939 р. Пізніше Дейвіс повторив ті самі слова Свистуна у своїй книжці "This is our land", що вийшла в березні 1943 року. Раз про цю справу говорено вже публично підчас війни, то уважаю, що можна згадати про неї і тепер. Сказав був Свистун у своїй промові на радіо:

"Чи взагалі можна дивуватися, що українці прихильно дивляться на німецькі обіцянки допомоги їм у створенні української держави на територіях, що належать тепер до СРСР, Росії, Польщі, Румунії й автономної Карпатської України?... Національно свідомі українці з винятком комуністів... були би схильні дати всяку можливу допомогу Німеччині в її поході на схід... бо українці в Європі бачуть в Німеччині одну державу, яка тепер відноситься приязно до створення соборної української держави. Крім цього, українці думають, що до Німеччини... треба підходити як до приятеля, а не як до страшного ворога".

Оце говорив на радіо чоловік, який врізав собі в голову, що він є політичним провідником! Оце говорив він кілька місяців перед проголошенням війни між Канадою і тою самою Німеччиною! Такої нерозумної і шкідливої для українців заяви не зробив ніхто інший в Канаді.

Бо хто дав йому право говорити в імені українців в Європі? Від кого він чув про "німецькі обіцянки допомоги" українцям "у створенні української держави"? Де, коли і кому давали німці такі обіцянки? Звідки він знав, що українці готові були "дати всяку можливу допомогу Німеччині в її поході на схід" і т. д. і т. д.?

Коли б у Свистуна було трохи політичного розуму, то він повинен був знати, що та Німеччина, про яку він так приязно говорив, — була фашистська, була нацистична, — що в ній необмеженим диктатором був напів божевільний Гітлер. Він повинен був знати, що та Канада, в якій він так безпечно говорив, є демократична — і що фашизм і демократія не є собі приятелі. Він повинен був знати, що в Канаді можуть неприхильно дивитися на такі любезні висловки про гітлерівську Німеччину.

Але нині той самий Свистун з одної крайності скаче в другу. На місце гітлерівської Німеччини він побачив другу велику силу — сталінський ССРСР. В цій новій орієнтації він також “не бачить” комуністичної диктатури на чолі з Сталіном, як і “не бачив” фашистської диктатури на чолі з Гітлером. У своїх промовах він навіть замовчує саме існування комуністичної партії. Він закриває все “українським народом”. Але він стільки має права говорити в імені українського народу на Україні тепер, як і мав у 1939 році, коли звязував його долю з гітлерівською Німеччиною.

3. ЯК ПИШЕ ГАЗЕТА З ПРИСВОЄНОЮ НАЗВОЮ

Виходить в Нью Йорку газета, яка проголосила була драматично в своїм першій числі: “Піднімаємо прапор, вибитий чужим насильством з рук наших братів і сестер на рідній українській землі”. Була це мова про львівський “Громадський Голос”, орган галицької радикально-соціалістичної партії, який здушила російська комуністична влада, коли більшовики заняли Західну Україну після підписання пакту між Сталіном і Гітлером. Ньюйорська газета не лише врочисто обіцяла продовжувати роботу львівського “Громадського Голосу”, але й узяла його назву, сфотографувала її і причепила собі. І так парадую вона до нині — під чужою назвою. Але хоч назву “Громадського Голосу” вона присвоїла, то писанина її цілком противорічить тому, що писав львівський орган галицьких радикалів.

Візьмім от хоч би становище ньюйорського “Громадського Голосу” до подій на Україні. Яке його становище до українського народу, до України, якими він так закривається на кожному кроці?

Його становище таке: Подавати лише такі вістки, з яких читач виробляв би собі вражіння, що український нарід сам є повним господарем на своїй землі і що ніхто не має йому нічого до розказу. Замовчувати всі вістки про те, що Москва править Україною при допомозі комуністичної партії. Замовчувати всі вістки про нагінку Москви на українських вчених, на письменників і культурних працівників взагалі — нагінку ще більш послідовну, ще на більшу скалю, як була коли попередніми роками.

Ось тому крім незамітної новинки про промову Хрущова, в якій він говорив про чистку в компартії на Україні, в ньюйорськім “Громадськім Голосі” ніколи не було ніякої згадки про кампанію Москви проти українських істориків, письменників та інших культурних працівників. Він словом не згадав про довшу кореспонденцію в “Нью Йорк Таймсі” з Москви, датовану 2 вересня, 1946, що повідомляла про боротьбу з українським “буржуазним націоналізмом” серед українських письменників і подавала назви засуджених творів та імена осуджених письменників, — хоч цю новинку подала навіть ньюйорська комуністична газета. Він словом не згадав про те, як в другій половині 1946 року Москва переводила основну чистку у всіх ділянках культурного життя на Україні, про що говориться в попередних розділах цієї книжки. І треба тут додати, що “ГГ” мав не лише всі ті газети, з яких наведені тут цитати, але й мав їх багато більше і постійно дістає їх далі, як видно з його інших новинок про Радянську Україну.

Може сказати дехто: маленька газетка, виходить лише два рази в місяць — не було в ній місця. Ні, не так мається справа.

Редактор “ГГ” цілі колушни в своїй маленькій газетці заповняв матеріалом про Польщу, а настановлений Московою уряд Польщі називав “народною владою”. Розу-

Розуміється, треба мати критичне око для того, що зле на Україні. Критика, оперта на фактах, не тільки не шкідлива, вона конче потрібна". ("ГГ", 1 червня, 1946).

Де й коли бачив хто, щоб редактор "ГГ" давав оцінку подій на Україні "по заслугі"? В яким числі газети і з якою датою було це зроблено? Як можна давати оцінку подій, коли ці події — такі важні для українського народу — **свідомо замовчується?** І коли редактор "ГГ" мав "критичне око для того, що зле на Україні"?

Та хоч редактор "ГГ" не мав місця на те, що писали київські газети, бо ці відомості виявляли необмежену диктатуру Москви над Україною у всіх ділянках життя, то він мав аж за багато місця для відомостей про Польщу Берута з його "народною владою"; а коли йому й того було за мало, то він заповняв сторінки своєї газетки листами й іншим матеріалом з канадійських комуністичних газет, особливо з торонтонського "Укр. Життя". Часами подавав джерело цих "творів", а багато було вміщено й без подання джерела.

Читачі "ГГ" в Америці — бувші т. зв. "оборонці" та їм подібні — хочуть відпекатися від комуністичної партії і комунізму. Вони претендують на старокраєвих радикалів і навіть соціялістів. Вони соромляться всякого звязку з нью-йорськими "УЩВістями" і з тими людьми, що в них працюють. Отже передруковувати щось з "УЩВ" ніяк неможливо. Кожний показав би на них пальцем, як на комуністичних прихвостнів. А вони ж — радикали, соціялісти!

Отже редактор "ГГ" подає "листи з старого краю" й інші матеріали "за канадійськими газетами" — й колишні "оборонці" думають, що то якісь дійсно поступові чи соціялістичні газети, а не комуністичні.

Та щоб вічно не подавати назви канадійських комуністичних газет, редактор "ГГ" передруковує з них матеріал і без подання джерела. Наприклад, в числі "ГГ" з 1-го квітня, 1947, він друкує п. н. **"Що пишуть в листах з краю"** п'ять уривків з листів, але не каже, хто пише ці листи і до кого, ані не подає, звідки він бере ці листи.

Три листи, з яких є наведені уривки, мали б походити з Галичини під совітською владою. А два є від переселенців з Галичини до Польщі. Хто ж ті переселенці? Та відомо, що поляки. І від них не можна сподіватися доброго слова про українців, ані безсторонного опису того, що діялося в Галичині підчас війни та різних окупацій.

Та хоч є уривки аж з **трьох** листів з Галичини, то всі вони не займають тільки місця в "ГГ", що **один лист від поляка** переселенця, написаний з Польщі. Редакторові "ГГ" дуже ходить про те, щоб його читачі знали, що пише якраз той поляк переселенець про українців.

Уривки зі всіх п'ятих листів взяв редактор не з нюйорських "Щоденних", бо цим соромились би бувші "оборонці", але взяв їх з торонтонського комуністичного "Життя" — з 27 лютого, 1947. При всіх листах в "Житті" є подані імена їх авторів і сказано, до кого вони писані, але редактор "ГГ" все те пропустив. Всі п'ять листів перейшли вже совітську або польську цензуру, а також цензуровано їх в редакції комуністичної газети. Але того було ще за мало редакторові "ГГ" — і він перевів ще одну цензуру: вибрав з листів лише те, що можна б використати **проти** українців, а пропустив те, що кидало б не дуже підхлібне світло на нинішню Польщу. Наприклад, другий лист в "Г. Г." починається так: "З листа від переселенця з села Сапови, Золотниківського району, Тернопільської області". І в нім, між іншим, пропущено такі речення:

"Отак на старість мушу працювати на визволених теренах без жодної помочі". "Можу Тобі позавидувати, що Ти такий "гарячий" час перебував у затишку і спокою, а тут як не було спокою, так нема, завжди партії, той сякий, той такий і т. д."

Бачите, редактор "Г. Г." в кожному числі багато розписується — і дуже прихильно — про нинішню Польщу, її уряд називає "народною владою", а тут самий галицький поляк пише з корінної Польщі і признається, що мусить на старість працювати "без жодної помочі". Значить — "народна влада" не помагає своїм громадянам — польським селянам на "визволених теренах". І признається він також, що там, у тій корінній Польщі, і по війні нема спокою.

Ні, таких вісток не можна давати до “Громадського Голосу”. Їх треба обов'язково викинути з листа. (Тут наведено лише один приклад, а таких листів було багато більше).

Або в згаданім вже числі “Громадського Голосу” з 1-го квітня, 1947, читаємо л. н. “З Галицького Покуття”:

“М. Шатульський, редактор канадійського “Українського Слова” пише в своїй кореспонденції з краю, що підчас побуту в Заболотівським і Снятинським районах, Станиславської області, він скрізь по селах стрічав на керівних місцях місцевих людей. Він пише:” (Тут приходить кореспонденція Шатульського, що займає майже цілу колумну).

Як американський читач “Громадського Голосу” може з наведеного довідатися, що Шатульський і “Укр. Слово” в Канаді, це те саме, що Ткач і “УЩВісті” в Америці? А не знаючи цього, пересічний читач “Г. Г.” готов прийняти підсунену йому контрабандою московську пропаганду — за правду. А подивімся тепер, чим хвалиться комуніст Шатульський і що передруковує редактор “Г. Г.” Що в двох районах (повітах) Галичини Шатульський “скрізь по селах стрічав на керівних місцях місцевих людей”. А кого ж мав там стрічати по селах? Насланих з Москви? Та ж такі наслані не розуміли б ні місцевих селян, ні селяни не розуміли б їх.

Що ж це за досягнення, що аж ним треба хвалитися публично в пресі?! Ці люди по селах на “керівних” місцях — це ніхто інший тільки галицькі вїйти, які були ще за Австрії і за Польщі. І тоді ніхто не хвалився ними, як досягненням українців. А нині — у “возз'єднаній українській державі” — це велике досягнення!!! Та й ті голови сільських рад, якими хваляться Шатульський і редактор “Г. Г.”, не мають навіть тих прав, що їх мали галицькі вїйти. Бо в кожному галицькім селі — як і по цілій широкій Україні — є ще група комуністичної партії, керованої з Москви, — і секретар такої партійної групи має більше права і більше влади, як голова сільради. Голова сільради мусить слухати партійного секретаря, а не секретар голови. Але тими партійними секретарями не є вже місцеві люди.

Якщо б редактор “Г. Г.” дійсно хотів сказати читачам правду про Україну, то не чекав би на Шатульського, а передрукував би з київської “Радянської України” (з 14 серпня, 1946), що у Львові **“кількість місцевих товаришів, висунутих на керівну роботу, можна перелічити на пальцях”**. Він передрукував би з інших чисел “Радянської України”, що у Львові й інших галицьких містах всюди на фабриках і заводах та в адміністрації **керують росіяни**, прислані з Москви, Ленінграду та інших російських міст.

Цим я не хочу сказати, що редактор “Г. Г.” не передруковує нічого з “Радянської України” або з інших київських газет. Він передруковує, але з тих передруків читач не довідається, що на Україні є необмежена диктатура комуністичної Москви. Беру за приклад знову те саме число “Г. Г.” з 1-го квітня, 1947, що в ньому є стільки всякої баламути. Читаємо там таку новинку:

Драматичний конкурс на Україні

“Комітет мистецтв УРСР і Спілка радянських письменників України оголосили з 1-го лютого до 15-го червня 1947 республіканський конкурс на кращі театральні твори.

Жюрі конкурсу складається з оцих письменників і артистів: М. П. Компанієць (голова), Ю. К. Смолич, І. І. Чабаненко, О. Є. Корнійчук, М. М. Новиченко, А. А. Гозенпуд, Ю. Г. Костюк, М. М. Крушельницький, К. П. Хохлов, Г. П. Юра, секретарі жюрі — В. Письменний і І. Куниця.

Для заохочення авторів пес установлено дві перші премії по 25 тисяч карбованців, три других — по 20 тисяч карб., три третіх — по 15 тисяч карб.”

Правда — гарна, потішаюча новинка. Чому ж би не подати її до газети? Вона ж свідчить про розвиток українського письменства на Україні, про піклування українськими театральними творами. І конкурс оголошують “Комітет мистецтв УРСР і Спілка радянських письменників України”. Чого ж можна більше тут бажати? Це ж “українська радянська влада” й українські письменники все те роблять.

Так виходить з ньюйорського “Громадського Голосу”. Але в київських газетах, з яких редактор “Г. Г.” перебрав

наведену новинку, ця справа виглядає трохи інакше. Та сама новинка, тільки подана дещо відмінними словами, починається там так:

"Відповідно до постанов ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У про репертуар театрів і заходи до його поліпшення, Комітет у справах мистецтв при Раді Міністрів УРСР, разом з Спілкою радянських письменників України, провадить республіканський конкурс на кращі сучасні радянські пєси". ("Радянське мистецтво", Київ, 29 січня, 1947).

"У відповідності до постанов ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У про репертуар драматичних театрів та заходи щодо його поліпшення, Управління в справах мистецтв при Раді Міністрів УРСР разом із Спілкою радянських письменників України оголосили конкурс на кращу сучасну радянську пєсу..." ("Літературна газета", Київ, 30 січня, 1947).

Як бачить читач, кілька слів на початку все основно змінюють. Бо вони виявляють, що конкурс був оголошений відповідно до постанови Центрального Комітету ВКП(б) в Москві, за яким завсіди мусить притакнути його підголосок — ЦК КП(б)У в Києві. Редактор "Г. Г." пропускає цих кілька слів на початку, бо він не хоче, щоб читачі "Г. Г." знали, що Москва видає постанови про те, який має бути репертуар театрів на Україні, які пєси мають ставити ті театри. Він не хоче, щоб читачі знали, що державна установа при уряді в Києві — Комітет у справах мистецтв при Раді Міністрів УРСР — і Спілка радянських письменників України мусять підчинятися приказам Центрального Комітету комуністичної партії в Москві навіть в чисто культурних — в театральних — справах. Іншими словами, ньюорський редактор закриває перед читачами "Г. Г." комуністичну диктатуру Москви на Україні.

Та на цьому історія не скінчена. Треба знати, яку мету має оголошений конкурс. Бачимо, що для "заохочення авторів" призначено великі премії-нагороди: по 25, по 20 і по 15 тисяч карбованців. І то не по одній, а по дві і по три. Що ж ці автори мають представити у своїх творах? Чи мають вони вільну руку писати так, як каже їм їх розум і совість? Про це також написано в київських газетах, але редактор "Г. Г." того "не доглянув".

В київській газеті “Радянське мистецтво” з 5 лютого, 1947, є надрукований повний текст конкурсу (попередно були подані лише новинки) і з нього довідуємося, що:

1) “Республіканський конкурс провадиться з метою... створення яскравих, повноцінних сучасних пес, які... **виховують трудящих і, зокрема, молодь у дусі комунізму**”.

2) “Подані на конкурс пєси **повинні пропагувати споконвічне братерство українського народу з великим російським народом, ... активно сприяти боротьбі проти всіляких проявів реакційної ідеології, зокрема проти українсько-німецького буржуазного націоналізму**”.

3) “Тематика надісланих на конкурс пес **повинна відображати... героїку радянського народу в період Великої Вітчизняної війни і сталінських п'ятирічок, боротьбу за створення та зміцнення радянської держави, керівну роль партії Леніна-Сталіна в розвитку радянського суспільства...**”

Про Україну, український нарід, українську культуру, український театр чи українське мистецтво — не згадується в конкурсі ні одним словом. Один раз є вислів “українського народу”, як наведено вгорі, але лише при тїм, де говориться про його “споконвічне братерство” — “з великим російським народом”. Самий український нарід ніде в конкурсі не фігурує, але мова йде про радянський нарід. Нема також України, ані “української держави”, але йде мова про радянську державу. За те нема там ніякої згадки про **російський буржуазний націоналізм**, але йде мова про боротьбу “проти українсько-німецького буржуазного націоналізму”. Як бачимо, конкурс “на кращі театральні твори” вийшов зовсім не такий, як про нього написано в нью-йорському “Громадському Голосі”.

З київських газет бачимо, що не в інтересі українського народу і його культури проголошено конкурс. І не має він на меті піднести стан українського театального мистецтва. Цим конкурсом **Москва купує письменників на Україні**, обіцяючи їм великі премії-нагороди, щоб вони в написаних пєсах прославляли Сталіна і московсько-комуністичну диктатуру на Україні, щоб намагалися поробити з українців — комуністів і російських державників-патріотів. Оце є дійсна мета конкурсу, але про неї не скаже “Г. Г.”

Як писав львівський “Громадський Голос”

Не хочу забирати місця багатьома цитатами з львівського “Громадського Голосу”, але таки треба дещо навести, щоб показати читачеві, чим був цей “соціалістично-радикальний часопис українського працюючого люду”, а чим є ньюйорський ерзац, що підшився під його назву. Беру тільки принагідно одне число. Ось у статті **“А проте демократія переможе!”**, надрукованій у “Громадськiм Голосi” перед вiйною, покiйний i вiдомий в Канадi **О. І. Бочковський** мiж iншим писав (з Праги): -

“Треба звернути увагу на те, що ворогами демократії є в однаковій мірі, як прихильники **Риму та Берліну**, так і визнавці нової **московської релігії**, тобто — большевизму. Цікаве також те, що хоч фашизм, гітлеризм та большевизм при кожній нагоді співають хором “Вічную пам’ять” демократії, проте, так само при кожній нагоді з наголосом підкреслюють, що **справжня демократія** це ніхто лише вони, що їхні диктатури є втіленням найчистішої води демократизму. На доказ цього вони наводять статистичний рахунок про те, що їх режим та провідники при кожних виборах збирали **понад 90% голосів** населення. Гітлер кожний свій важний політичний акт давав на ухвалу всенароднього плебісциту. І кожного разу він діставав від 95% до 98%. Інша річ, як переводився такий “плебісцит”...

За прикладом Мусолінія та Гітлера, оце саме такий всесовітський “плебісцит” влаштував Сталін і звичайно також вийшов з нього переможцем, зібравши від 95% до 99% голосів. **Таким “тріумфом” не може звичайно похвалитися жадна демократія**, що шанує людську гідність і не трактує своїх громадян як “виборчу худобу”, яка під загрозою кари смерті мусить відголосувати усе, що забажає примха диктатора. Розуміється, що Сталін, а за ним усі совітські достойники вихваляють нову совітську конституцію, як політичне чудо та як бездоганний вияв нібито ідеальної демократії”. (“Громадський Голос”, Львів, 15 січня, 1938. Підкреслення в оригіналі).

Чи читав хто коли такі або подібні слова в ньюйорськiм органі “демократичної думки”? Проти Гітлера і фашистської диктатури — так! Але проти Сталіна і большевицької диктатури — ні! Та проти Гітлера виступали й комуністи, як дістали наказ з Москви. А коли Гітлер і Сталін були в союзі, то комуністи вели боротьбу проти демократичних

Сполучених Держав і Великої Британії, вони активно виступали проти “імперіялістичної” війни, яку вела Британія проти гітлерівської Німеччини, і проти допомоги, яку давала Америка Британії, щоб перемогти Гітлера. Але комуністи, як наємники Москви, ніколи не виступили проти Сталіна і його диктатури.

Ньюйорський “Гром. Голос” також виступає і поборює всіх тих, кого поборюють комуністи. Навіть американських демократів і британських соціалістів зараховує до “реакції”. Бо вони не хочуть танцювати так, як приграє Москва. Бо вони є патріоти своєї власної країни, а не вислужники чужої диктаторської держави. Але редактор “Г. Г.” не сказав ще одного слова **проти Сталіна і його диктатури**. І представляє свій орган як наслідника львівського “Громадського Голосу”.

В тім самім числі львівського радикально-соціалістичного “Громадського Голосу”, з якого наведено вгорі цитат, є ще статті і новинки під такими наголовками:

“Як Москва окупувала Україну” — І. Мазепи.

“Зпід комісарської диктатури

Ще про совітську виборчу комедію”.

“Розстріл Юрія Коцюбинського?”

“Сталінське невілляництво” — М. Остаповича.

Чи бачив хто статті і новинки з подібними наголовками, що відносилися б до нинішніх часів і обставин, в ньюйорським “Гром. Голосі”? Ніколи! Всю ту “комісарську диктатуру” і “сталінське невілляництво” на Україні, що їх викривав і засуджував львівський “Громадський Голос”, ньюйорський ерзац називає “радянською владою” і “українським урядом”.

Всього навести тут не можна, але дещо таки зачитую із статті “Сталінське невілляництво”. Читаємо там:

“Влада (в країні Сталіна) тримається виключно на кривавім терорі. Населення — все селянство знаходиться в невілляництві, що нічим не рїжниться від колишньої панщини. Всі плоди праці селянина, так, як колись пан, дідич, так тепер забирає держава й в таких саме розмірах, та ба, навіть такою самою системою на-

туральних податків, як за панцизняних часів. Не краще становище робітництва. Маса людности загинула на непосильних, єгипетських роботах, які провадить держава при дуже тяжких умовах праці”.

“Але господарська організація в Світах немає немає нічого спільного ні з комунізмом, ні з ніяким соціалізмом, ані хочби з гіною демократією. Господарство в Світах зорганізовано в формі державного капіталізму, що визиском праці робітника, позбавленням його самооборони шляхом професійної організації (за штрайк в Світах карають, як за державну зраду — розстрілом), в тисячу раз тяжчий для працюючих мас, ніж приватний капіталізм. Бо приватний капіталізм обмежує дещо держава, робітничі професійні організації, соціалістичні партії, тоді, коли державний капіталізм є необмеженим паном життя й смерті працюючої людини, яку він безоглядно господарсько визискує у тяжких умовах праці, перетворюючи людину в каторжного невільника.

Сільське господарство провадять там у таких формах невільничого працею селянства, як його провадили плянтатори в давніх часах на півдні Сполучених Держав Північної Америки працею чорношкірих невільників”.

Чи описане тут положення під совітським режимом — положення робітників і селян на Україні — змінилося від того, що Мануїльського назначено титулярним міністром закордонних справ у Києві? Думаю, що не відважиться сказати цього навіть редактор “Г. Г.” Але як нині напише хто про невільниче положення на Україні, то цей редактор покаже на нього пальцем, що він виступає “ПРОТИ УКРАЇНИ”. Обовязково напише це великими буквами.

Ні, нині не вільно писати так, як писав львівський “Громадський Голос”, бо в Києві є “український уряд” — такий самісінський, як був 10 і 20 років тому. Навіть давнішими роками прем'єрами того уряду були дійсні українці — Чубар, Любченко, а нині й того нема.

А може ньюйорський редактор скаже, що львівський “Громадський Голос” переборщував, що він неправду писав про большевицьке правління на Україні? Якщо так, то чому він далі підшивається під назву львівського “Громадського Голосу” і каже, що продовжує його традиції? Чому не змінить назви своєї газети на “Сельроб”?

Як один з учасників нарад і з'їздів, що рішили видавати ньюйорський "Громадський Голос", я зовсім серйозно кажу, що його редактор не має тепер ніякого права — морального, ні законного — вживати назви газети, якої дійсно демократичний рекорд ніколи не був заплямлений орієнтацією на Москву, яка ніколи не стояла в одному фронті з комуністами і совітофілами.

4. КІНЦЕВЕ СЛОВО

Ще ніколи Москва не вела такої інтензивної антиукраїнської пропаганди серед українців в Канаді й Америці, як саме тепер. Ще ніколи ця московська пропаганда не велася так нахабно, так цинічно під маскою українства, як по другій світовій війні. Ще ніколи люди з українськими іменами, які надуживають імени України, не робили так на шкоду Україні, як роблять вони в останніх часах.

Та не дивлячись на те все, сучасна Москва — Москва сталінська, Москва імперіялістична — примушена визнати, що всі її диявольські заходи супроти України не приносять бажаного результату. Не дивлячись на її майже 30-літній терористичний режим на Україні, большевицька Москва примушена визнати публично в своїх власних органах, що вона далі зводить боротьбу проти "українського буржуазного націоналізму" та що на ідеологічно-культурному фронті України справи не йдуть так, як наказує і вимагає Кремль. Іншими словами, Москва визнає перед цілим світом, що вона не в силі вирвати українському народові його національне "я", що вона не може духово поневолити Україну навіть тоді, коли поневолила її фізично. І це є найвимовніший доказ, що Україна — дійсна національна Україна — навіть в неволі є сильна і грізна для Москви, що вона непереможна. І що вона воскресне в усій своїй величі і славі!

К і н е ц ь.

З М І С Т

	Стор.
Вступне слово	5
Розділ I. Правляча роля комуністичної партії в со- вітській державі	7
Розділ II. Чистка в російській літературі і кіно- мистецтві	19
Розділ III. Чистка компартії України на приказ з Москви	37
Розділ IV. Атак на історика Грушевського і його послідовників	47
Розділ V. Чистка в українській літературі	59
Розділ VI. Нагінка на український театр і оперу	97
Розділ VII. Атак на працівників кіна і художників	121
Розділ VIII. Культуру на Україні “виправляють” з на- казу Москви	137
Розділ IX. Чистка у Львові і російщення Західної України	155
Розділ X. Пропаганда і дійсність	199

ЗАВВАЖЕНІ ПОМИЛКИ

199 сторінка, 12—13 рядки згори: надруковано "національну радянську гордість", має бути "радянську національну гордість".

218 стор., 19 рядок згори: надруковано "кандитатів", має бути "кандидатів".